

DE REDELIJKE GODSDIENST

In welke de Goddelijke waarheden van het genadeverbond worden verklaard, tegen partijen beschermd en tot beoefening aangedrongen, alsmede de bedeling des verbonds in het Oude en Nieuwe Testament en de ontmoeting der kerk in het Nieuwe Testament, vertoond in een verklaring van de Openbaring van Johannes.

door

W. á BRAKEL Th. F.

in leven bedienaar des Goddelijken Woords te Rotterdam

DEEL I

Onveranderd uitgegeven naar de beste uitgaven, onder toezicht van J. H. Donner.

Te LEIDEN, bij D. Donner.

1893

STICHTING DE GIHONBRON
MIDDELBURG
2005

AAN DE GEMEENTE GODS IN NEDERLAND.

*Zeer geliefde broeders en zusters in onze Heere Jezus Christus,
Genade en vrede zij u vermenigvuldigd van God, onze Vader!*

God wil dat de mens niet ledig zij. Hij heeft hem vóór de val een *vermakelijke* en ná de val een *moeilijke* bezigheid opgelegd; en Hij wil, dat een iegelijk in die beroeping, in welke hij van Hem gesteld is, getrouw zij. Sommige beroepen hebben een lichamenlijk voorwerp, anderen een geestelijk. Of het voorwerp iets lichamenlijks is, dat neemt noch van en geeft niets tot de geestelijkheid van de dienst aan God in de uitvoering van het beroep, maar de *staat van de persoon* en de *manier waarop* hij daarin bezig is. Een natuurlijk mens behandelt zelfs geestelijke dingen op een natuurlijke en Gode niet aangename wijze. Maar een geestelijk mens betracht zelfs lichamenlijke zaken geestelijk; hij merkt het aan als van de Heere dáargesteld, hij omhelst daarin de wil van God, hij voert het uit in gewillige gehoorzaamheid als een dienst aan zijn God, en in beoging om Hem daarin te verheerlijken.

Onder alle bedieningen is er geen zo heilig, voortreffelijk, noodzakelijk en nuttig als het herders- en leraarsambt in de kerk. Die God roept, bekwaam en getrouw maakt om een bedienaar van het Nieuwe Testament te zijn, is een wonder in de wereld, een instrument in de hand Gods om verlorene zielen te behouden, de kerk Gods te vergaderen, op te bouwen, en te stellen tot Gods lof op aarde. Een ondeugend predikant is het gruwelijkste en schadelijkste schepsel, dat de wereld draagt, hij is een schandvlek in de kerk, een struikelblok waarover velen vallen in het eeuwig verderf, en is een oorzaak van de verdoemenis van veel zielen.

Een getrouw dienstknecht van Christus is een sieraad in het huis van zijn God, een licht op de kandelaar, een stad op de berg, een leidsman der blinden, een schrik voor godlozen, een blijdschap voor de Godzaligen, een trooster voor de bedroefden, een raadsman voor de verlegenen, een voorganger voor de gelovigen ten hemel. Hij leeft maar een korte tijd, hij predikt maar voor weinigen; anderen lichtende verteert hij zichzelf. 't Verlies van een begenadigd leraar is onwaardeerbaar.

De kortheid van de levenstijd van een leraar, de kleine kring van toehoorders, vervult God in onze dagen wonderbaar, door *de drukkunst* de mensen bekend te maken; en dat, - 't welk op te merken is, - tegen de tijd dat de kerk uit Babel zou uitgaan. Zodat ze pas tot volmaaktheid was gebracht, toen de Reformatie in 't begin van de zestiende eeuw doorbrak.

Nu kan een enig leraar een gehele natie, ja, wel over de gehele wereld prediken, en dat eeuwen lang na zijn dood. Met vrolijke gewilligheid grijp ik deze gelegenheid aan, om ook nog lang na mijn dood te prediken, en dat voor geheel Nederland, en naar die bekwaamheid, die de Heere mij verleend heeft, ze zij ook zo ze zij.

Toen de drukkunst nog niet uitgevonden was, moest men zijn werk aan een bijzonder persoon ter hand stellen; waar vandaan de *opdrachten* hun oorsprong hebben, maar nu

zijn ze niet nodig. Zij zijn ook somtijds aanstotelijk. Somtijds is het werk te gering voor de hoge personen, aan welke men het opdraagt. En altijd liggen ze open voor misduidingen van 't oogmerk van de opdragters. Daarom laat ik ze na. En spreek u aan, ***Gemeente Gods in Nederland***, en draag dit werk aan u op!

In 't bijzonder eigene zich dit boek toe, de gemeente die tegenwoordig mijn dienst geniet, die gemeente in welke ik voor dezen opziener ben geweest, en die gemeente, die mij tweemaal beroepen heeft, doch mij niet heeft kunnen bekomen, wegens de toestand van de gemeente waar ik toen was.

Ontvangt het in toegenegenheid. Leest het met naarstigheid en aandachtigheid. Maakt kleine gezelschapjes van bekenden onder elkander, leest daar telkens een hoofdstuk of gedeelte, en laat het gelezene u stof geven tot stichtelijke samensprekingen. Van de inhoud van dit boek zal ik niets zeggen, gij zelf kunt het lezen.

Weet dit alleen, dat al wat uit mijne vorige werkjes, als: *Hallelujah*, *Scrupuleuze Communicant*, en de *Leer en Leiding der Labbadisten*, te pas kwam, in dit is overgebracht, dewijl het 't mijne was.

Indien dit mijn werk ook kan zijn tot enige bestiering van studenten, proponenten en jonge predikanten, om de Goddelijke waarheden in haar eigen natuur te verstaan, die te beschermen, die met der daad te oefenen, en de gemeente zo voor te stellen, tot bekering en versterking der zielen, en tot opbouw der kerk van onze Heere Jezus Christus, 't zal mij tot blijdschap zijn.

De almachtige en goede God, Die mij tot dit werk heeft aangepord, en telkens als ik het meende te staken, opnieuw heeft aangewakkerd, en van Wie het goede, dat hierin gevonden wordt, is voortgekomen, stortte Zijn Heilige Geest uit over allen, die dit boek zullen lezen en horen lezen, tot bekering van de onbekeerden, tot onderrichting van de kleinwetenden, tot terechtbrenging van de afdwalenden, tot opbeuring van de moedelozen, tot aanwakkering van de tragen, tot vertroosting van de treurigen, tot wasdom in 't geloof, de hoop en liefde van allen, die een beginsel der genade deelachtig zijn geworden!

De Heere beware Zijn kerk in Nederland, en doe ze groeien. in getal en Godzaligheid, en zegene Nederland om der kerks wil! Hij wone en wandele in 't midden van u, Hij bestrale u met Zijn licht, Hij vervulle u met allerlei genade, en geleide u door Zijn raad. En als gij uw loop zult hebben uitgelopen, zo neme Hij u op in de eeuwige heerlijkheid!

Ik ben en blijf uw medebroeder en dienaar in Christus, *Welke zij lof, eer, en heerlijkheid tot in der eeuwigheid.*

Rotterdam, de 26ste Februari 1700.

Van de tweede druk heb ik gezegd, dat er geen zaken zijn uitgelaten, maar dat hier en daar de zin een weinig verkort is. Ook is er niets bijgekomen dat noemenswaardig is, hier en daar is alleen een mening bijgevoegd, of een zaak wat uitgebreid. Deze is uitgekomen den 2den Oktober 1701.

De derde druk is merkelijk vermeerderd.

1. Met het leven des geloofs op de Beloften.
2. Met een waarschuwend bestiering tegen de Piëtisten, Quiëtisten, en diergelijke afdwalenden tot een natuurlijke en geesteloze godsdienst, onder de gedaante van geestelijkheid.
3. Met een verklarende en toepassende uitbreiding van het Gebed des Heeren.

Bekruipt iemand een ongenoegende gedachte, omdat de derde druk vermeerderd is, die verandere zijn ongenoegen in milddadigheid, en geve zijn eerste of tweede druk aan een gering mens, opdat ook die daardoor gesticht worde, en voorzie zichzelf van deze druk.

De Heere zegene ook deze druk, dat ze zij tot verdediging van waarheid, en van ware Godzaligheid, welke beide in deze dagen bestormd worden, aan de ene zijde door *mensen van een verdorven verstand, die de rede stellen tot een regel van leer en leven*; en aan de andere zijde door mensen, die, gezet zijnde op heiligheid en liefde, de waarheid terzijde stellen, en afdwalen tot een natuurlijke godsdienst en deugdzaamheid.

De Heere zal Zijn kerk bewaren, zodat de duivel met al zijn aanhang, die niet zullen overweldigen.

Ik blijf eens iegelijks dienaar in Christus.

W. á BRAKEL.

INHOUD

Voorwoord

Hoofdstuk 1. Van de kennis Gods uit de natuur

Hoofdstuk 2. Van het Woord Gods

Hoofdstuk 3. Van God

Hoofdstuk 4. Van de Goddelijke Personen

Hoofdstuk 5. Van de Besluiten Gods in het algemeen.

Hoofdstuk 6. Van de eeuwige voorverordining van de verkiezing en van de verwerping

Hoofdstuk 1

Van de kennis Gods uit de natuur

Dit boek draagt de naam van **Redelijke Godsdienst**, genomen uit Rom. 12:1. **Welke is uw redelijke godsdienst.** Tot godsdienst behoren deze vier zaken:

1. Het fundament of de grondslag,
2. de vorm of het wezen,
3. een regel,
4. de dadelijke uitvoering.

1. Grondslag

De grondslag van de godsdienst is *Gods natuur*. De werken van almacht of weldadigheid zijn wel beweegredenen om de mens op te wekken God te dienen, maar zij zijn het fundament niet, dat is, Gods natuur Zelf. God heeft in Zichzelf alle heerlijkheid en dienenswaardigheid, al was er geen schepsel. Er kan geen schepsel zijn en bestaan, als van Hem en door Hem; en mét dat er een schepsel is, zo verbindt Gods hoogheid dat schepsel, dat van Hem is, en door zijn invloed bestaat, dat het voor Hem, tot Zijn dienst is. En is het een redelijk schepsel, dan verplicht God, omdat Hij God is, dat redelijke schepsel, dat door een rechte linie onder zijn Maker gesteld is, dat het God eert en dient, en alles wat het is, voor God is. De natuur Gods legt die eeuwige band op het schepsel, en zo ook op de mens. Jer. 10:7. *Wie zou U niet vrezen, Gij Koning der Heidenen? Want het komt U toe.* Psalm 119:90, 91. *Gij hebt de aarde vastgemaakt, en zij blijft staan; naar uw verordeningen blijven zij nog staan; want zij allen zijn Uw knechten.*

2. Vorm

De vorm of natuur van de godsdienst bestaat in des mensens kennis, erkentenis en hartelijke goedkeuring van die band en die verplichting om alles, wat hij is, en wat hij kan, alle tijd en in alles voor God te zijn, omdat Hij God is, het Hem door Zijn natuur toekomt en Hij het waardig is. Zo wijdt en offert hij zich gewillig aan God, en stelt zichzelf ten dienste van de Heere, omdat Hij God is, het hem betaamt, en omdat het zijn zaligheid is. Psalm 116:16. *Zeker ik ben Uw knecht, ik ben Uw knecht.* Jes. 44:5. *Deze zal zeggen: ik ben des HEEREN; en gene zal met zijn hand schrijven: Ik ben des HEEREN.*

3. De regel.

Tot de godsdienst behoort de openbaring van de wil Gods, als een regel, waarnaar de mens als een dienstknecht heeft te werken, 't Is aan de mens niet gelaten, dat hij zelf een wijze kiest, hoe hij God zal dienen, dan zou hij daarin boven God zijn. Zo iemand dat begint, verheft hij zich boven God, en al Zijn werk mishaaft de Heere. Matth. 15:9. *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.* Maar de

Heere Zelf stelt de regel aan de mens en openbaart aan hem, *wat Hij van hem gedaan wil hebben, en op welke wijze Hij het gedaan wil hebben.* Jes. 8:19, 20. *Zal niet een volk zijn God vragen? Tot de wet en de getuigenis! zo zij niet spreken naar dit woord, het zal zijn, dat zij geen dageraad zullen hebben.* Rom. 12:2. *Opdat gij moogt beproeven welke de goede, en welbehagelijke, en volmaakte wil van God zij.*

4. Daden

Tot de godsdienst behoort een dadelijke overeenstemming met, en uitvoering van de wil Gods. Al wat God wil, dat wil ook de dienstknecht Gods, omdat het de wil Gods is, dat is al zijn lust en vermaak, dat God iets wil ten opzichte van hem, dat God hem openbaart, wat Hij van hem wil gedaan hebben, daar verblijdt hij zich in, en is volvaardig om het te doen als des Heeren wil. Eféze 6:6. *Doende de wil van God van harte.*

Wij nu, zullende van de godsdienst handelen, zullen niet alleen van deze vier zaken, maar ook in de gestelde orde van deze spreken.

In de eerste plaats komt ons voor de Grondslag van de godsdienst, welke is God, als God, en omdat Hij God is. Zal de mens God tot het Fundament van zijn dienst stellen, en die band erkennen, dan moet hij God kennen; daarom is het nodig, dat wij eerst tonen, waaruit de rechte kennis Gods gehaald moet worden.

II. God heeft bij Zichzelf besloten, wat Hij van Zich, en hoever Hij Zich wil bekendmaken. Deze kennis van God Zelf wordt genoemd *Theologia archetypha prototypa, het uitdrukken patroon.* En de kennis in het redelijke schepsel hiermee overeenkomende wordt genoemd *Theologia ectypa, het uitdruksel; of het uitgedrukte beeld.*

De wijze, waarop die bestemde kennis in de schepselen ingedrukt of gegeven wordt, is verscheiden naar de verscheidenheid van de redelijke schepselen.

- De engelen kennen God door de onmiddellbare aanschouwing van Gods aangezicht. Matth. 18:10. *Ik zeg ulieden, dat hun engelen, in de hemelen, altijd zien het aangezicht Mijns Vaders.*
- Zodanig is ook, en zal ook zijn de kennis van de verheerlijkte uitverkorenen. 2 Kor. 5:7. *Want wij wandelen door geloof, en niet door aanschouwen.* 1 Kor. 13:12. *Maar alsdan zullen wij zien aangezicht tot aangezicht.*
- Christus naar de menselijke natuur kent God door vereniging met de Godheid van de Zoon van God, en alzo op een hoger wijze als engelen en mensen begrijpen kunnen. Kol. 2:9. *In Hem woont al de volheid der Godheid lichamelijk.* Joh. 3:34. *God geeft Hem de Geest niet met mate.*
- De mens op aarde kent God door openbaring. Joh. 1:18. *Niemand heeft ooit God gezien; de eniggeboren Zoon, die in de schoot des Vaders is, die heeft Hem ons verklaard.* Deze openbaring geschiedt of door de natuur in alle mensen, of ook door de Heilige Schrift, welke de Heere maar alleen aan sommigen geeft. Deze is, óf inwendig; óf uitwendig

III. God heeft alle mensen ingeschapen een kennis dat God is, *een Godserkennendheid*, om het u in 't afgetrokken te beter uit te drukken, al is 't geen

goed Nederlands; niet dat de mens, met dat hij is, dadelijk de indruk van God oefent, maar die komt langzamerhand met de jaren voor de dag: zij is de mens ingeschapen zoals de redelijkheid, die nu oefent de mens in 't eerst niet, maar mettertijd redeneert hij over zaken, die voorkomen. De dadelijkheid en de oefeningen van de kennis Gods komen vanzelf uit zijn eigen natuur voort, zonder die eerst van buiten door onderwijzing te moeten ontvangen. De indruk, Godserkennendheid, is niet dadelijk. [=daadwerkelijk] De kinderen voor de geboorte brengen geen werkingen van horen, zien, spreken, denken voort, zij doen noch goed noch kwaad. Rom. 9:11. Zij zondigen niet dadelijk, niet in de gelijkheid van de overtreding van Adam. Rom. 5:14. Die dat drijven, spreken tegen de Schrift, zonder grond en reden, en ondervinding.

Niet door denkbeeld

Sommigen, niet tevreden met de gewone uitdrukkingen van natuurlijke kennis Gods, willen dat men haar noemt denkbeeld; doch 't is te vrezen, dat zij onder dat vreemde woord vreemde gevoelens verbergen. Namelijk, alsof dat ongeschapen denkbeeld aan de mens als een spiegel of voorbeeld alle volmaaktheden Gods en van de schepselen vertoonde, en dat de mens zonder werking, als lijdelijk, alleen maar dat beschouwde, of zich van dat denkbeeld latende beschijnen, alle volmaaktheden van God, en van de schepselen kon kennen. Wat zegt dit anders, dan dat God eindig, of het denkbeeld in de mens oneindig is, en dat de kennis van God niet uit de openbaringen van God en van de schepselen, niet uit de schepselen zelf als voorwerpen, maar uit ons zelf, uit dat ingeschapen denkbeeld te halen was. Wat is dit anders, dan ieder mens onfeilbaar maken, en een ieders onfeilbaarheid rechtstreeks tegen van de ander onfeilbaarheid te doen aanlopen, omdat zij tegenstrijdige bevattingen van dezelfde zaak hebben; waaruit maar volgen kan, dat alles maar fantasieën en wakende dromen zijn, en is nergens anders bekwaam toe, dan om verwarde en dwaze (op 't zachtst gezegd) gedachten te maken. Maar wil men door het denkbeeld niet anders verstaan dan de ingeschapen Godserkennendheid, dat God is, en dat Hij als Schepper en Regeerder van alles, Heer is over een ieder, en dat een ieder Hem onderworpen is, en gehouden naar Zijn wil te leven, en dat niet doende zijn rechtvaardige toorn te wachten heeft, en dat dit van alle mensengewetens is ingedrukt, dan is de zaak recht. Maar dat men schuwe het woord (denkbeeld), welk woord, behalve het gezegde, beelden van God in de hersenen vormt, gelijk de Rooms en uitwendig doen, en beide verboden zijn in het tweede gebod.

IV. In de mens zijn geen gedaanten, beelden van alle dingen ingeschapen; dat wordt volstrekt ontkend; 't moet bewezen worden. De mens haalt de kennis van de dingen niet uit zichzelf, maar door het beschouwen van de schepselen zelf door de vijf zinnen. Welk beeld, verbeelding, gedaante van beesten, die in andere delen van de wereld zijn, die wij nooit gezien, en van welke wij nooit hebben horen spreken, hebben wij? Immers niet meer dan of zij er niet waren, of waren geweest. Heeft een kind een beeld van een leeuw, hond, kat, en van hun statuur en natuur, eer het geboren is, of dat nu eerstgeboren is? Immers geen. Zou Adam de dieren naar hun soorten en naturen namen geven, moesten zij eerst tot Adam gebracht worden. Gen. 2:19. De mens ziet, hoort, smaakt, ruikt, gevoelt allerlei schepselen van jongs af, eer hij daarop acht geeft, en daarover redeneert; hij is 't gewend, en zo kan hij mettertijd komen tot de kennis van de zaken. Wat hij nu, buiten zijn weten door de vijf zinnen, heeft te brengen tot

beelden, die ingeschapen zouden zijn, en voor zijn geboorte in de mens zouden zijn, is maar zeggen; *zo ras verworpen als gezegd*.

Zo leven wij ook in het Christendom. Van jongs af zien wij de werken Gods in de natuur, zonder daarover te redeneren, of daarop acht te geven; wij horen van jongs af van God spreken. Daardoor wordt de ingeschapen kennis van een Godheid, of opdat wij niet verkeerd begrepen worden, Godserkennendheid, werkzaam, wordt dadelijk, en wast meer en meer aan; doch ongelijk, in de een meer, in de ander minder. Dat de mens door aanschouwen in de werken Gods, en door onderwijs, of 't horen van God, God tot ingeschapen denkbeelden heeft te brengen, is zonder reden en geheel mis. De mens, zo met hoedanigheden begaafd, en in de Godserkennendheid gelijk redelijkheid geschapen zijnde, is bekwaam om God metertijd dadelijk te kennen, en God maakt Zich daardoor bekend, gelijk blijkt uit Rom. 1:19, 20. *'t Geen van God kennelijk is* (niet al wat God is, niet al wat God aan engelen, heiligen op de aarde, verheerlijkten in de hemel, openbaart, en door hen gekend wordt, maar wat de Heidenen daarvan kunnen weten uit de natuur, door het beschouwen van de werken Gods) *is in hen* (de Heidenen) *openbaar*; niet door ingeschapen denkbeelden, *maar God heeft het hun geopenbaard*. Waardoor? Door denkbeelden? Neen, maar uit de werken Gods. Want Zijn onzienlijke dingen worden van de schepping van de wereld aan, uit de schepselen verstaan en doorzien, beide Zijn eeuwige kracht en Goddelijkheid.

Zo hadden de Heidenen, die de Heilige Schrift niet hebben, kennis van God, zover het licht van de natuur hun kon leren. Namelijk, *het kennelijke van God*, dat tegen het te geloven over staat; waarvan de apostel gesproken had, vers 16, 17.

Ingeschapen

Dat de mens zo'n kennis van God is ingeschapen, blijkt uit: Rom. 2:14, 15. *Wanneer de Heidenen, die de wet* (namelijk, de geschrevene) *niet hebben, van nature de dingen doen, die der wet zijn, deze, de wet niet hebbende, . . . betonen het werk van de wet geschreven in hun harten, hun geweten medegetuigende, en de gedachten onder elkaar hen beschuldigende, of ook ontschuldigende*. Hier spreekt de apostel van mensen, die de Heilige Schrift niet hebben. Hij zegt, dat in hun harten een wet is ingeschreven, en dat zij van nature weten, dat zij naar die wet leven moeten, en alzo zichzelf tot een wet verstrekken, en dat hun geweten hen beschuldigt of verontschuldigt, naardat zij overeenkomstig de in hun natuur ingeschreven wet leven. Daar nu op zulke wijze een wet is, daar is ook op zulke wijze een kennis van de Wetgever, en een kennis, dat een band van gehoorzaamheid op hen ligt, en dat die Wetgever, rechtvaardig de gehoorzamen beloont en de ongehoorzamen straft. Welke Wetgever, niet een mens is, maar erkennen God te zijn.

Gelijk de ingeschapen redelijkheid de mens bekwaam maakt, om door onderzoek van allerlei voorwerpen tot kennis van zaken te komen, en in die bekomen kennis toe te nemen, zo maakt ook de ingeschapen kennis van God de mens bekwaam, om door het aanschouwen van de werken Gods in de geschapen adelheid in de kennis van God toe te nemen, en door de zichtbare dingen tot de Onzienlijke op te klimmen. 't Is onmogelijk, dat de zienlijke dingen zouden leren, dat er een God is, zo hij niet eerst een indruk van God in de ziel had.

Of uitwendig door de beschouwing der schepselen

Deze inwendige kennis Gods kan vermeerderd worden door de beschouwing van de schepselen, en hun werking en wedervaren, als werkingen en besturingen van God, welke men daarom de uitwendige kennis Gods noemt, omdat zij gehaald wordt uit uitwendige zaken. Rom. 1:19, 20. Hiervan spreekt Job, hoofdstuk 12:7, 8, 9. *En waarlijk vraag toch de beesten, en elkeen van die zal het u leren; en het gevogelte des hemels, dat zal het u te kennen geven. Of spreek tot de aarde, en zij zal het u leren; ook zullen het u de vissen der zee vertellen. Wie weet niet uit alle deze, dat de hand des HEEREN dit doet?* Psalm 19:2, 3, 4. *De hemelen vertellen Gods eer, en het uitspansel verkondigt Zijner handen werk. De dag aan de dag stort overvloedige spraak uit, en de nacht aan de nacht toont wetenschap. Geen spraak en geen woorden zijn er, waar hun stem niet wordt gehoord.* Hand. 14:16, 17. *Welke in de verleden tijden al de Heidenen heeft laten wandelen in hun wegen; hoewel Hij nochtans Zichzelf niet onbetuigd gelaten heeft, goed doende van de hemel, ons regen en vruchtbare tijden gevende, vervullende onze harten met spijs en vrolijkheid.*

Uit alle deze is het klaar, dat in de mens van nature een uitwendige en inwendige kennis van God is.

Door drieërlei weg

De verstandigste filosofen hebben grote voortgang in deze gemaakt uit de beschouwing van de schepselen. Men kan daarin toenemen door een drieërlei weg; namelijk,

- (a) door de weg van ontkenning, van God werende alle onvolmaaktheid, gebrekkigheid, eindigheid en geringheid, die men in de schepselen vindt.
- (b) Door de weg van uitmuntendheid, Gode oneindig en volmaakt toeschrijvende al de heerlijkheden, schoonheden en vermakelijkheden, die in de schepselen te zien zijn; want er is niets in een gewrocht, dat niet uitmuntender is in zijn oorzaak.
- (c) Door de weg van oorzakelijkheid, opklimmende van een zaak tot haar oorzaak, en van die tot hogere, en zo komt men ten laatste tot de eerste, welke is God, en van die nederdalende door allerlei oorzaken tot het laatste gewrocht.

V. Hierover is de vraag: *Ofer zulke kennis Gods in de mens van nature is?*

De Socinianen ontkennen alle kennis Gods uit de natuur, en willen, dat de kennis van God voortgekomen is door overlevering van de voorouderen van Noachs tijden af, of door een zonderlinge openbaring Gods aan deze of genen. Wij zeggen ja.

1. Het blijkt uit al de plaatsen in de verklaring par. II en IV uitgedrukt. Namelijk Rom. 2:14, 15; Rom. 1:19; Job 12:7, 8, 9; Psalm 19:2, 3, 4; Hand. 14:16, 17.
2. Uit de ervaring, welke leert, dat er geen volk onder de zon is, dat niet een godheid erkent. Dit getuigen de Heidenen zelf in hun schriften. De Christenen, door de scheepvaart op Azië, Afrika, en Amerika, komende in zulke plaatsen, in welke nooit Christenen geweest waren, hebben bevonden, dat alle volken, hoe woest zij ook waren, een indruk van een godheid hadden, al was het ook, dat sommigen geen oefening van godsdienst vertoonden. Zodat de gehele wereld uitroept: *er is een God!*

3. De genegenheid des mensen om iets uitwendigs te eren, en zich daardoor godsdienstig neer te buigen, toont een indruk van God; want anders zou het glorieus gemoed des mensen niet gebracht kunnen worden tot het eren van een hout of steen, tenzij hij achtte, dat een godheid daarin of daarbij was, welke behagen had in zulken dienst.
4. Men zal een woeste heiden, laat hij stom en doof zijn, door onderrichtingen met tekenen en gebaren leren ontzag te hebben voor God, en zijn geweten levendig maken over zonden en deugden, 't welk zeker niet zou kunnen geschieden, zo hij inwendig niet een beginsel had van kennis van de Godheid.
5. Indien de kennis Gods in de mens niet was ingeschapen, en hij niet bekwaam was, om door de zichtbare dingen tot de onzienlijke God te komen, zo deden de heidenen geen zonde; want waar geen wetgever is, daar is ook geen wet, en waar geen wet is, daar is ook geen overtreding, en bijgevolg konden zij niet veroordeeld worden. Het laatste is ongerijmd te denken; zo is het dan zeker, dat zij God kennen.

VI. Tegenwerping

1. Al wat de mens natuurlijk is, is in allen en alle tijd; maar de kennis Gods is niet in allen, want er worden Heidenen gevonden, in wie de allerminste godsdienst niet is. Ook is deze er niet altijd, want David zegt: Psalm 14:1. *De dwaas zegt in zijn hart: Er is geen God!* En Paulus zegt, dat er atheoi, ongodisten zijn: Efëze 2:12. *Zonder God in de wereld.*

Antwoord.

- (a) 't Is *petitio principii*: 't is het verschilpunt zelf. Wij zeggen ja, de erkentenis of indruk van een God is allen tijd en in allen, gelijk wij met vijf redenen hebben bewezen, te weten, in vermogen, schoon niet in de dadelijkheid, gelijk de redelijkheid in de mens.
- (b) Zo er al mensen mochten zijn, die de minste godsdienst niet vertonen, daaruit volgt niet, dat er geen indruk van een godheid in 't hart verborgen ligt; wij spreken niet van de dadelijkheid van de godsdienst, maar van de hebbelijkheid of gestalte van erkentenis van de Godheid.
- (c) David spreekt van dwazen, van overgegeven goddelozen, die met hun gedrag zeggen, dat zij geen godheid eren, vrezen en dienen, die door hun gruwel de indruk van God trachten uit te wissen, en het opkomend geweten met onbesuisdheid willen doen zwijgen, maar hij spreekt niet van de ingeschapen kennis van de godheid.
- (d) Paulus noemt atheïsten, hen, die God niet hebben tot hun verzoende God, tot een weldoener, tot hun zaligheid, en tot de hoop van de gelukzaligheid, zodat de tekst bij deze zaak niet behoort.

VII. Tegenwerping 2.

Er zijn ten allen tijde atheïsten, dat is, ongodisten, Godverzakkers, geweest, en in onze dagen breekt de ongodisterij klaar door in Frankrijk, in Engeland, en het begint ook in Nederland, en dat in allerlei sekten. Ja zelfs voeren sommige schranderen de ongodisterij met hun spreken, schrijven en leven, en bedekt en klaarblijkelijk in, en zij leggen daarop toe, om door 't verdraaien van de Schrift, en door de rede te stellen tot

een uitlegster van de Heilige Schrift, het Goddelijke gezag en de onfeilbaarheid daaruit weg te nemen.

Men noemt het woord Gods wel, om niet veracht te worden; maar men verstaat daardoor niet, Die in Zichzelf, eeuwige, in Zichzelf levende, in Zichzelf verstandige Zelfstandigheid, Die was vóórdat er schepselen en een geschapen natuur was, die van alle dingen, en van de natuur Schepper, Onderhouder en Regeerder is; maar men verstaat daardoor de gewone natuur van alle dingen, alsof die alles voortbracht, onderhield en als de raderen in een uurwerk alles draaide, en dat geluk en ongeluk door dat draaien van de natuur in de bijzondere lichamen voortkwam, en dat men onder dit draaien zich gerust en stil moet houden, omdat het niet te veranderen, en daartegen niets te doen is.

Men erkent geen wet dan de loop van de natuur, dan 't geen men zichzelf voorstelt om vermakelijk naar zijn eigen begeerlijkheden te leven, geen zonde, als wanneer men iets tegen zijn belang en voordeel doet, geen deugd, als datgene te doen, dat tot het bekomen van zijn begeerte dient; geen zaligheid, dan maar vrolijk te zijn in eten, drinken, hoereren, pronken, plezieren en opvolgen van zijn lusten; liegen en bedriegen zijn goede middelen om die zaligheid te bekomen, of te ontkomen datgene, dat hun zaligheid zou storen; zij kennen geen straf dan schade en schande, geen verdoemenis dan een ongerust en droevig gemoed, 't Is: ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas! *Eet, drinkt, speelt, na de dood is geen vermaak*; man dood, paard dood: alles dood. Ziel, engelen, duivelen zijn bij hen maar fabelen, zij lachen ermee; en hierin zijn zij geheel gerust, en weten niet van een opkomend, wroegend geweten. Dus is de heilloze Jood Baruch de Spinoza, in het jaar 1633 in December te Amsterdam geboren, en gestorven in de Haag 1677 in Februari, voorgegaan, en 't is klaarblijkelijk, dat andere ongodisten dat gevoelen van hem te leen hebben overgenomen.

Hieruit blijkt, dat er atheïsten zijn, en in 't hart van de mens geen kennis van een godheid is ingeschapen; want was zij ingeschapen, zo kon men ze er niet uitkrijgen, gelijk velen het gedaan hebben en doen, en velen trachten het te leren doen.

Antwoord.

Dat zijn de vruchten van de rede te stellen tot een uitlegster van de Heilige Schrift, en alzo van wat te geloven is of niet. En die dat tot een grondregel houden, hoe kunnen die de ongodistische geschriften weerleggen? De pijlen stuiten terug en treffen hen zelf. Dit zijn de vruchten van het verdraaien en van het beknibbelen van de Heilige Schrift en van het spotten met de oefeningen van de ware Godzaligheid, die noemt men verachtelijk zedenlessen, niet kennende het onderscheid tussen de heidense deugden, en die van de Christenen, die uit geloof in Christus, en uit kennis van de waarheid voortkomen, en in liefde, vrees, en gehoorzaamheid Gods gedaan worden. Want de kennis van de waarheid is naar de Godzaligheid. Titus 1:1.

Dit zijn de vruchten van God te onteren, en de generatie des Zoons en de uitgang des Heiligen Geestes te loochenen; eerst stelt men drie *collaterale*, dat is, naast elkaar gaande personen, daarop moet volgen *drie Goden*, en zij eindigen met geen God. Dat zijn de vruchten van de walg van het bij hen onbekende oude, en van het zoeken en versieren aan nieuw, nieuw. Dat zijn de vruchten van twijfelen of er een God is.

Wat de tegenwerping aangaat, die is van geen kracht; want wij ontkennen niet, dat God de mensen, die arbeiden om de indruk van God uit hun hart weg te nemen, wel

overgeeft in een verkeerde zin. Rom. 1:28, *en een kracht van de dwaling zendt*, 2 Thess. 2:11, zodat de kennis van God geheel in zwijm ligt, en dat de mens geheel ongevoelig kan worden van het zijn van God; maar daaruit volgt niet, dat God die kennis en erkentenis in de mens niet heeft ingeschapen. Als de mens in een diepe bezwijming ligt, is hij dan niet redelijk, schoon de minste redelijkheid zich niet vertoont, en de mens niet bewust is van zijn redelijkheid? Als de mens door een val of slag op 't hoofd van alle verstand is beroofd, geen kennis, geen spraak, geen beweging over een zaak heeft, gelijk een nieuwgeboren kind geheel flauw en bijna geen leven heeft, - is die mens daarom niet redelijk? Zo is 't ook met de erkentenis van de Godheid. Uit het niet vertonen van dadelijkheid kan men niet besluiten, dat er geen hebbelijkheid of vermogen om dadelijkheid voort te brengen in de mens is.

VIII. Tegenwerping 3.

Men weet alleen maar door het geloof, dat God is, dienvolgens niet uit de natuur, gelijk blijkt uit: Hebr. 11:6. *Die tot God komt, moet geloven, dat Hij is.*

Antwoord.

Dezelfde zaak kan in verschillende opzichten aangemerkt worden. De natuur leert, dat God is, zoals Hij zich in de onderhouding en regering van alle dingen vertoont; de Schrift leert, dat God is, zoals Hij Zich vertoont in 't aangezicht van Jezus Christus, 2 Kor. 4:7. De apostel spreekt Hebr. 11 van 't laatste, gelijk in de boven aangetoonde plaatsen Rom. 1 en 2 enz. Van het eerste. De vaststelling van de Godheid door het geloof sluit de kennis Gods uit de natuur niet uit, maar sluit ze in en onderstelt ze.

IX. Over de natuurlijke kennis Gods is de vraag: *Of de mens door haar kan zalig worden?*

De Socinianen zeggen op deze vraag ja. Daarheen hellen ook de Remonstranten, alsook sommige Roomsers. Maar wij ontkennen het volstrekt, en 't blijkt:

Bewijzen

1. Alle natuurlijke kennis Gods, hoe groot zij ook is, kent wel, dat God rechtvaardig is om de zonden te straffen Rom. 1:32, maar zij kent geen voldoening aan de rechtvaardigheid Gods, noch heiligheid, waarmee men in het rechtvaardig oordeel van God bestaan kan, zonder welke niemand kan zalig worden, gelijk in het vervolg in 't brede zal aangetoond worden. dus blijft God voor hen een God, die de schuldige geenszins onschuldig zal houden, en die een ieder vergelden zal naar Zijn werken.
2. Er is geen zaligheid dan door Christus, en er is geen andere weg tot zaligheid dan door het geloof in Christus. Joh. 14:6. *Ik ben de weg, en de waarheid, en het leven. Niemand komt tot den Vader, dan door Mij.* Hand. 4:12. *De zaligheid is in geen andere; want er is ook onder de hemel geen andere naam, die onder de mensen gegeven is, door welke wij moeten zalig worden.* Hebr. 11:6. *Zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen.* Joh. 3:18. *Die niet gelooft, is alreeds veroordeeld, omdat hij niet heeft geloofd in de Naam des eniggeboren Zoons van God.*
Nu is het zeker, dat de natuurlijke kennis niets weet van Christus, en van het geloof in Christus; want die wordt alleen in het Evangelie geopenbaard, 't welk

aan de Heidenen niet is geopenbaard. Kol. 1:26. *De verborgenheid, die verborgen is geweest van alle eeuwen, en van alle geslachten.*

En het geloof is alleen door de prediking van het evangelie. Rom. 10:17. *Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het woord van God.* Hieruit is dan onweersprekelijk, dat de natuurlijke kennis Gods de mens tot de zaligheid niet kan brengen.

3. De Heidenen, de een met de ander, zelfs de allerverstandigste en deugdzaamste, worden genoemd dwazen, Rom. 1:22. *Zich uitgevende voor wijzen, zijn zij dwaas geworden.* Blind en dood, Efëze 4:18. *Verduisterd in het verstand, vervreemd zijnde van het leven Gods, door de onwetendheid, die in hen is, door de verharding huns harten.* Atheïsten, zonder beloften en zonder hoop. Efëze 2:12. *Vreemdelingen van de verbonden van de belofte, geen hoop hebbende,* Atheïsten, zonder God in de wereld. En hun staat wordt benoemd: Hand. 17:30. . . . De tijden van de onwetendheid.

X. Tegenwerping 1.

Rom. 1:19, 20. *Overmits hetgeen van God kennelijk is, in hen openbaar is. Opdat zij niet te verontschuldigen zouden zijn.* Hieruit besluit men aldus: Indien de Heidenen door het licht van de natuur al het kennelijke van God wisten, en zij, naar dat licht niet wandelende, niet te verontschuldigen waren, zo kon die kennis hen tot de zaligheid brengen, als zij dat licht opvolgden.

Antwoord.

- (a) De apostel zegt niet, dat zij al het kennelijke van God wisten, maar alleen het kennelijke uit de natuur, 't welk de apostel bepaalt tot de eeuwige kracht en Goddelijkheid: dat dit kennelijke genoegzaam is tot zaligheid, moest bewezen worden; want wij ontkennen het.
- (b) Niet te verontschuldigen te zijn, omdat men God en zijn eigen verplichting kent, stelt niet, dat men door het licht van de natuur zover zou kunnen komen, dat men niet te beschuldigen zou zijn, en daarop tot de zaligheid zou komen; ook niet dat dit licht genoegzaam was, schoon zij volkomen daarnaar geleefd hadden. Maar het stelt het tegendeel, dat het licht van de natuur hun overtuigde, dat God rechtvaardig is in hen te verdoemen, zo wegens de boosheid van hun natuur, als omdat zij zelf dat licht, 't welk in hen was, tegengingen, en dat dit licht geen ander einde had dan hen te overtuigen, en zo het hen al in 't een of ander verontschuldigen kon, dat zegt niet, dat 't geheel kon doen.

Tegenwerping 2.

Rom. 2:4. *Niet wetende, dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt.* Hand. 17:27. *Opdat zij de Heere zouden zoeken, of zij Hem immers tasten en vinden mochten; hoewel*

Hij niet verre is van een ieder van ons. Deze teksten tonen, dat de natuurlijke kennis bekwaam is om zich daardoor te bekeren, God te zoeken en te vinden. Nu, op bekering wordt de zaligheid beloofd, en God te vinden is zaligheid. Dus is de natuurlijke kennis genoeg tot zaligheid.

Antwoord.

- (a) In Rom. 2:4 spreekt de apostel tot degenen, wie hij het Evangelie verkondigde, zo Joden als Grieken, want hij spreekt hen aan in de tweede persoon Gij, 't welk ook in het vervolg van dit hoofdstuk achtervolgd wordt; zodat deze tekst hier niet te pas komt.
- (b) En ook de natuurlijke kennis Gods overtuigt wel van zonde, en van betamelijkheid en noodzakelijkheid van de bekering van de zonde tot de deugd, zover het natuurlijke licht strekt; maar die bekering is niet de waarachtige bekering, welke is een gehele verandering des mensen uitwendig en inwendig, van de dood tot het geestelijke leven, zonder welke geen zaligheid te verwachten is.
- (c) De tekst Hand. 17:27 spreekt tot de afgodische Heidenen, die, behalve alle hun houten en stenen afgoden, een altaar hadden met dit opschrift: "Den onbekenden God," die zij, niet kennende, dienden. Deze verklaart de apostel te zijn in onwetendheid, en leert hun, dat het natuurlijke licht niet leerde van God af te lopen tot de afgoden, maar dat God het hun daartoe had gegeven, opdat het hen hun plicht zou leren: *'t welk was God te zoeken, of zij Hem tasten en vinden mochten.* 't Zegt dan, wat de van God afgefallen mens doen moet, maar niet wat hij doen kan, nu hij door zijn eigen schuld zich van licht en leven beroofd heeft. Hij is verplicht God te zoeken, of hij Hem tasten en vinden mocht; maar zonder het wonderbaarlijke licht 't welk God zijn kinderen in de wedergeboorte geeft, zullen zij Hem nooit tasten en vinden tot verzoening en zaligheid, schoon het natuurlijke licht ze brengen kon tot het tasten en vinden, dat God waarlijk is, en dat Hij in geest en waarheid wil gediend worden. Dit tasten en vinden, waarvan de apostel hier spreekt, verschilt oneindig van dat tasten en vinden van God, waardoor en waarin zaligheid is.

Tegenwerping 3.

Rom. 2:14, 15. Hier zegt de apostel, *dat de Heidenen van nature doen de dingen, die van de wet zijn, dat zij zichzelf een wet zijn, het werk van de wet in hun harten geschreven hebben, dat hun geweten hen verontschuldigt.* In wie deze dingen zijn, is een dader van de wet, en de daders van de wet zullen gerechtvaardigd worden. Nu, deze dingen zijn in de Heidenen, die alleen het licht van de natuur hebben, zo zijn die dan daders van de wet, en zullen gerechtvaardigd worden, en bijgevolg is de natuurlijke kennis Gods genoeg om de mens tot de zaligheid te brengen.

Antwoord.

Zichzelf tot een wet te zijn, het werk van de wet in 't hart geschreven te hebben, te doen de dingen, die van de wet zijn, is niet anders dan kennis te hebben van de verbintenis des mensen aan God, en van de wil Gods, welke kennis zo'n werking heeft als de wet, namelijk, gebieden, verbieden, beloven, dreigen, overtuigen. Dat doet de wet, dat doet het licht van de natuur, zonder de beschreven wet te hebben, zodat het niet zegt de wet te volbrengen, maar wat die wet voorschrijft. Als nu de mens naar dat licht niet wandelt, dan beschuldigt het hem, en als hij het doet, dan verontschuldigt het hem, niet geheel, alsof hij de gehele wet in alles en ten allen tijde volbracht had, en alzo van God als Rechter gerechtvaardigd werd, maar in die bijzondere daad; en dat alleen maar zover als zijn licht strekt.

Tegenwerping 4.

Indien de natuurlijke kennis in zichzelf niet zaligmakend is, zo is zij nochtans zaligmakend door gevolg, namelijk, als de mens getrouw is aan dat natuurlijk licht, en daarnaar leeft, dan geeft God meerdere en zodanige genade, waardoor zij zalig kunnen worden, volgens de belofte: Matth. 13:12. *Want wie heeft, die zal gegeven worden, en hij zal overvloedig hebben.* En voorts voorbeelden als: Job, de hoofdman, Matth. 8:5, 10, Cornelius, Hand. 10.

Antwoord.

- (a) Niemand gebruikt de natuurlijke kennis Gods goed; met alle natuurlijke is het, gelijk er staat: Rom. 3:10, 11, 12. *Er is niemand rechtvaardig, ook niet één; er is niemand, die verstandig is, er is niemand, die God zoekt. Allen zijn zij afgeweken, samen zijn zij onnut geworden; er is niemand, die goed doet, er is ook niet tot één toe.* Al de deugden van de Heidenen missen het ware wezen van de deugd. Zij geschieden niet uit het geloof, naar de wet, ter ere Gods, maar zij zijn zo omzet met allerlei zondige hoedanigheden en omstandigheden, dat ze slechts blinkende zonden zijn.
- (b) En ofschoon een Heiden leefde volkomen naar zijn licht, zo is er niet een enig belofte, dat God hem dan zaligmakende genade zou geven; en God is zo vrij, dat Hij aan niemand een schuldenaar is, en zijn rechtvaardigheid is zo zuiver, dat geen werk van een kind des toorns, dat dan nog niet deugt, al kwam het met zijn licht overeen, Hem bewegen zou zodanigen tot Hem trekken, en genade te bewijzen.
- (c) De tekst Matth. 13:12 komt hier niet te pas; want die spreekt niet van de gaven van de natuur, maar van genadegiften, welke God de een op de andere hoopt aan zijn kinderen, en als Hij hun de genade geeft om de genade wel te gebruiken, zo kroont Hij ze met nieuwe genade. Psalm 19:12. *In 't houden van die is grote loon.*
- (d) De voorbeelden dienen hier niet; want die hadden het Evangelie, en leefden onder zijn bediening.

Heeft veel nuttige doeleinden

XI. Al is de natuurlijke kennis Gods niet zaligmakend, zo is ze nochtans niet vergeefs, maar nuttig; want:

- (a) zij leert, dat God is, dat Hij is een onzienlijk geestelijk wezen, oneindig, de eerste, oneindig verheven in wezen boven alles wat er is, heilig, almachtig, goed, rechtvaardig.
- (b) Dat God de oorzaak van alles, en ook van hem, die op God denkt, is, en daarom heer en eigenaar van alles; dat Hij met zijn invloed alles onderhoudt, regeert en bestuurt naar Zijn wil, zodat er niemand is, die zijn hand kan afslaan, of zeggen: waarom doet Gij zo?
- (c) Dat ieder mens aan Hem door een onverbreekelijke band verbonden is, om Zijn wil te doen, welke wil zijn wet is, welke het natuurlijke licht hem bekendmaakt.
- (d) Hierdoor kan de mens zijn zonden en strafwaardigheid kennen naar Gods rechtvaardigheid.
- (e) Zij dient ook tot onderhouding van de samenleving van de mensen.
- (f) Daardoor is de mens een bekwaam voorwerp, om door de openbaring van de Heilige Schrift ingeleid te worden in de weg van de ware Godzaligheid door de Geest Gods.

... is een overblijfsel van de grond van het beeld Gods

XII. Hier komt in bedenking: *Vanwaar de natuurlijke kennis Gods en zedelijkheid haar oorsprong hebben?*

Niet uit een nieuwe gift Gods aan de mens, nadat hij het beeld Gods verloren had; noch woord, noch letter is daarvan in de Bijbel; geen reden leert dat; geen noodzakelijkheid dringt daartoe. Ook is ze niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, voor zoveel het bestaat in het geestelijke licht, gerechtigheid en heiligheid; maar zij is een overblijfsel van het beeld Gods, breed genomen, voor zoveel het insluit de grond of het onderwerp van het beeld Gods. Om dit wel te verstaan, moet men aanmerken, *hoe de mens geschapen is, en wat het beeld Gods eigenlijk is, en wat daartoe behoort*; van welke zaken op zijn plaats breder zal gesproken worden.

(a) De mens is niet eerst geschapen in puris naturalibus, in *enkele natuurlijke*, een bloot redelijk mens, niet anders hebbende dan de vijf zinnen, en meteen bekwaam om te kunnen redeneren, en dat hem daarna het beeld Gods zou ingedrukt zijn - ik acht - dat hij dan geen mens zou geweest zijn, indien de Godserkenning niet daarin was geweest. Maar de mens is *in en met* het beeld Gods geschapen. God, de mens scheppende, formeerde de mens naar zijn beeld, en bracht al scheppende het beeld voort, Gen. 1:27. Gelijk de gevoelige ziel van de dieren, de groeiende ziel of 't leven van de gewassen in zich besluit, niet door samenstelling, maar virtualiter et efficaciter, in vermogen en kracht, en de redelijke ziel die beide op dezelfde wijze insluit, alzo besloot ook het beeld Gods in zich de natuurlijke kennis Gods en de zedelijkheid, niet gedeeld, ieder op zichzelf, niet door samenstelling, alsof in Adam was onderscheiden een natuurlijke kennis Gods en zedelijkheid, en een geestelijke, zijnde het beeld Gods, maar in vermogen en kracht. Het beeld Gods drong door alles heen, en bezielde alle faculteiten of mogendheden van de ziel en haar werkingen, zodat het alles geestelijk en heilig was, 't geen in hem was, en door hem gedaan werd.

(b) Alhoewel het beeld Gods in Adam een en hetzelfde was, zo kan men nochtans, door aftrekking met de gedachten, deze drie dingen aanmerken:

- de grond of het onderwerp;
- de vorm of natuur, eigenlijk gezegd, het wezen;
- het gevolg.

1. Het onderwerp is de ziel, die een geest is, onzienlijk, onsterfelijk, en begaafd met verstand, wil, genegenheden.
2. De vorm is het geestelijk licht, gerechtigheid en heiligheid.
3. Het gevolg is de ontzaglijkheid en heerschappij over 't gedierte.

In het onderwerp hebben wij dit aan te merken, 't welk wèl gevat zijnde, de vraag zal beantwoorden, en meteen veel verwarde gedachten hieromtrent terecht brengen. Een schilder kan in water of zand niemands beeld indrukken, maar hij moet een bekwaame grond of paneel hebben; alzo kon het beeld Gods niet uitgedrukt worden in hout, steen

of in een onredelijk dier; maar daartoe werd vereist een verstandige, willende, redelijke, God-erkennende ziel, die was in Adam niet onderscheiden van het beeld Gods, nauw genomen, maar het beeld Gods drong door alles heen, en bezielde alles. Wij trekken het maar met de gedachten alleen af. Adam gevallen zijnde, zo is het beeld Gods, nauw genomen, voor de vorm, 't geestelijk licht, gerechtigheid en heiligheid, uit alle faculteiten of mogendheden van de ziel ten enenmale en geheel weg. Nochtans verloor hij de menselijke natuur niet: *hij behield de ziel in haar wezen en haar mogendheid, verstand, wil, neiging, redelijkheid en erkentenis Gods*. De erkentenis van een Godheid is de mens also eigen als de redelijkheid: *zij is in alle mensen, alleen in de mens, en dat allen tijd*. Zodat men het omkeren kan: *alle mens erkent een Godheid, en al wat een Godheid erkent is een mens*. Ja, door de erkentenis van een Godheid wordt de mens verder en klaarblijkelijk dan door de redelijkheid onderscheiden van de dieren. In sommige dieren vertoont zich een zweem en gelijkenis van de redelijkheid, ofschoon zonder bewustheid en achtgeving van en op hun bewegingen, maar in hen is geheel geen indruk van een Godheid, en 't kan hun ook niet geleerd worden. Doch de mens heeft de erkentenis in zijn natuur ingeschapen, en zo iemand alle vertoning daarvan verloren had, zo zijn er niet veel uren nodig om de allerwoeste Heiden te brengen tot die dadelijke erkentenis, - een klaar bewijs dat het in de natuur en de hebbelijkheid in hem is.

Is niet van dezelfde vorm en verschilt daarvan in de gehele natuur.

De erkentenis van een Godheid, in *hebbelijkheid*, niet in dadelijkheid aangemerkt, is niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, voor het geestelijk licht, gerechtigheid en heiligheid, 't welk onoplosbare moeilijkheden na zich zou slepen. Men kan wel zeggen, dat ze is een overblijfsel van het beeld Gods in een brede betekenis, mede insluitende het met genoemde hoedanigheden begaafde onderwerp, en alleen in dit opzicht, maar eigenlijk behoort ze tot de natuur van de mensen, zodat de natuurlijke erkentenis van God, en de natuurlijke zedelijkheid daaruit vloeiende, niet in trap verschilt van het geestelijke licht, heiligheid en gerechtigheid, waarin de vorm van het beeld Gods bestaat, maar verschilt in de gehele natuur. Dit blijkt:

1. Bewijs: **de mens is dood**. In wie nog een overblijfsel ligt, en een zekere trap van het beeld Gods, die is niet geestelijk blind noch dood; want het geestelijk leven bestaat in de bezitting van het beeld Gods. Een ieder gedeelte is van dezelfde natuur als het geheel; een drup is zowel water als de gehele zee, maar de mens, hebbende de natuurlijke kennis Gods en zedelijkheid, is geheel blind en dood. Zie van de blindheid Gal. 4:8 Eféze 4:18 1 Kor. 15:34. Zie van de geestelijke dood, Eféze 2:1-12. Dienvolgens is in de natuurlijke mens niet een overblijfsel van het beeld Gods, noch een zekere trap daarvan. Waaruit dan klaar is, dat de natuurlijke kennis en zedelijkheid niet in trap, maar in wezen verschilt van het beeld Gods, nauw genomen.
2. Bewijs: **kan zich niet bekeren**. Indien de natuurlijke kennis Gods het beeld Gods, nauw genomen, zelf was, en maar in trap daarvan verschilde, zo kon de mens zichzelf bekeren. Wel kan een natuurlijk mens door zijn natuurlijke bekwaamheden in zijn soort van kennis en deugdzaamheid zeer ver toenemen, ja overtreffen de ware wedergeborenen in sommige daden, maar de mens kan

zichzelf niet bekeren, gelijk op zijn plaats in 't brede getoond zal worden: dus is de natuurlijke kennis en zedelijkheid het beeld Gods zelf niet, alleen in trap daarvan verschillende, maar is van een geheel andere natuur.

3. Bewijs: **in veel dingen onderscheiden**. Beide, kennis en zedelijkheid, hebben:
- (a) verscheiden oorzaken, de ene is door de eerste scheppende kracht Gods, de andere is door de wederbarende kracht Gods.
 - (b) Verscheiden middelen, de ene door de natuur, de andere door het Evangelie.
 - (c) Verscheiden voorwerpen, de ene het kennelijke van God, zoals Hij Zich in de werken van de natuur openbaart, de andere zoals God Zich openbaart in 't aangezicht van Christus.
 - (d) Verscheiden uitwerkingen: de ene maakt de mens, dat hij niet te verontschuldigen is, de andere werkt de zaligheid; waar al deze zaken verscheiden zijn, daar is ook verscheidenheid in de natuur, en niet in trap. Indien dan de herstel van het beeld Gods niet is een toenemen van het natuurlijke, maar een overgang tot een geheel andere soort van kennis en deugdzaamheid, zo is dan het natuurlijke niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, maar het herstel is niet een toenemen van het natuurlijke, maar een overbrengen tot een geheel andere soort. Zo is dan het natuurlijke niet een overblijfsel van het beeld Gods, nauw genomen, en verschilt daarvan niet in trap, maar in de gehele natuur.

Al zijn deze twee verscheiden in de natuur, zo zijn ze niet tegenstrijdig, gelijk het een licht het andere niet tegenover staat. Het natuurlijke maakt de mens een bekwaam voorwerp om het geestelijke en natuurlijke te kunnen ontvangen. En omdat het natuurlijke in een nauwer kring is besloten, en het geestelijke onbedenklijk hoger zaken beschouwt, en dat bij een ander licht, en het voorwerp, dat ze beide beschouwen, het geestelijke met andere ogen en andere zaken daarin ziet, zo zijn ze daarom niet tegenstrijdig, maar helpen veeleer elkaar.

Men mag niet twifelen of God is

XIII. Dusver hebben wij getoond, dat alle mensen een indruk hebben van dat God is; nu blijft er alleen deze bedenking over om te beantwoorden: Of men om te vaster te worden in de kennis, dat God is, niet zou mogen terzijde stellen voor een tijd al de openbaringen Gods in de natuur en in de Schrift, alsof zij er niet waren, en de inwendige overtuiging van dat God is als een vooroordeel aanmerken, en dan 't eens zo stellen, alsof er geen God was, of dat in twijfel trekken, en daarop dan van de grond op, alles van weerskanten beschouwen, om zo op vaster gronden te besluiten, dat er een God is? Dat is, *of men twifelen mag, of er een God is?*

Antwoord.

Omdat ons verstand verduisterd is, zo valt de mens wel in twijfel of een zaak, die voorkomt, wel dus of zo is, en dan heeft de mens verder onderzoek te doen, totdat hij de zaak kent zo te zijn, en van de twijfeling verlost wordt. Maar zo is het niet met de kennis van het zijn van de Godheid. Dat heeft Hij in de natuur ingeschapen, dat vertoont de Heilige Schrift aan ieder mens, verstandig of onverstandig, zodat men niet mag twifelen of er een God is, want:

1. Het is God verzaken, omdat het is een gewillig stellen, alsof God niet was, een gewillig twijfelen of God is.
2. 't Is God in 't aangezicht tegen te spreken en te denken, alsof God loog, die in de natuur en Schrift zegt, dat Hij is, en dat zo klaar, dat de mens in het geweten met de eerste opslag zich voor die stem Gods niet kan verbergen.
3. De mens, dit stellende, of willende twijfelen, weet dat hij liegt, zodat het hem in 't eerste begin om te twijfelen onmogelijk is te twijfelen.
4. Door gewillig twijfelen zal men nooit vaster worden, maar het verdorven verstand en goddeloos hart ruimte en macht krijgende, is bekwaam om de twijfelaar een ongodist te maken, zover hij het kan worden, en zichzelf van de zaligheid te beroven, waarover God ook wel dat oordeel brengt.

Maar de rechte weg om toe te nemen in de kennis Gods, is *te geloven, dat Hij is, en een beloner van degenen, die Hem zoeken*. De rechte weg is doen, hetgeen men weet; *want zo iemand wil Gods wil doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is*. De rechte weg is de Heere, die Zich niet onbetuigd laat, te zoeken, of men Hem tasten en vinden mocht.

Onkunde van God te bestraffen

XIV. Omdat de kennis Gods in alle mensen zo openbaar is, dat zelfs de goddeloosten, die zo arbeiden om alle kennis en erkentenis van God uit zich te verdrijven, niet ten enenmale daartoe kunnen komen, ook al mochten zij het gevoel daarvan voor enige tijd verdonkeren, en dienaangaande ongevoelig worden. dus is het tot overtuiging van veel zogenaamde Christenen, die bij het natuurlijke ook het Woord van God hebben, dat zij God zo weinig in erkentenis houden, ja in de erkentenis Gods en deugdzaamheid zover niet komen, als veel heidenen door het licht van de natuur gekomen zijn. Hoe zullen die heidenen ten jongsten dage in het laatste oordeel tegen zulke zogenaamde Christenen opstaan, en hun verdoemenis goedkeuren. Hoe vreselijk zal hun het oordeel zijn, als God zal komen, 2 Thess. 1:8, 9. *Met vlammend vuur wraak doende over degenen, die God niet kennen, en over degenen, die het Evangelie van onze Heere Jezus Christus niet gehoorzaam zijn; Dewelke zullen tot straf lijden het eeuwig verderf van het aangezicht des Heeren, en van de heerlijkheid van zijn sterkte.*

Een ieder tracht dan ernstig naar de kennis Gods, zonder welke noch geloof, noch liefde, noch godsdienst, noch zaligheid is. Vergenoegt u niet met een weten uit de natuur, die tot de zalige kennis Gods niet brengen kan, maar tracht naar Gods heerlijkheid te zien in 't aangezicht van Jezus Christus, en naar de kennis van de waarheid, die naar de Godzaligheid is.

Verzoeking tot atheïstische gedachten verdreven

Hieruit kunnen de begenadigden zien, dat het maar enkele verzoekingingen zijn, als zij gekweld worden met **atheïstische** gedachten. De onsteltenissen daarover geven hun genoegzaam te kennen, dat zij God kennen, en geloven, dat Hij is. Geeft dan zulke gedachten niet toe, slaat ze af, en zo gij al die verzoekingingen voor een tijd niet kwijt kunt worden, volgt gij dan stil op de inwendige overtuiging; is 't u lastig, 't zal u daarna meer bevestigen. Houdt u aan het lezen van Gods Woord, en voegt u bij de Godzaligen. Hoort hen spreken van het vermaak, dat zij in God hebben. Maar wacht u

van het lezen van de boeken van de atheïsten of die daartoe aanleiding geven. Wacht u voor de omgang met volslagen goddelozen, en voor het twisten met hen over deze stof, maar gewent u aan de Heere door gedurig in het gebed te zijn, en eenvoudigheid te doen, 't geen gij weet de wil Gods te zijn. *Zo doende zult gij opwassen in de genade en kennis van onze Heere Jezus Christus.* 2 Petrus 3:8.

Hoofdstuk 2

Van het Woord Gods

Omdat de kennis Gods uit de natuur niet genoegzaam is tot zaligheid, gelijk getoond is, zo was het nodig, dat, zo de mens tot zaligheid zou komen, God een weg openbaarde, waardoor de mens de zaligheid kon deelachtig worden. Wij kunnen dit wel van achteren zien, doch de natuur leert dat niet; maar wel, dat God wat heilzaams openbaren kan, waaruit voortgekomen zijn de huichelarij van sommigen, alsof zij Goddelijke openbaringen ontvingen, en het geloof van het volk aan zulke geveinsde openbaringen.

God door Zijn ondoorgrondelijke goedheid, willende een Eigen volk op aarde hebben, dat Hij tot de zaligheid wilde leiden, heeft aan hetzelfde de weg tot zaligheid geopenbaard, beginnende met het eerste Evangelie aan Adam. *Het zaad der vrouw zal de slang de kop vermorzelen.* Gen. 3:15. Bij welke God telkens meerdere en klaardere openbaringen gedaan heeft aan Zijn profeten, welke zij het volk predikten, en door het volk geloofd zijn geworden tot zaligheid.

Of deze openbaringen voor de tijden van Mozes beschreven zijn geweest, en schriftelijk aan de kerk in die tijd zijn overgeleverd geweest, kunnen wij noch zeggen noch ontkennen, 't is onbekend. Gelijk ook, of Mozes die dingen, die van het begin tot op zijn tijd door hem, door de Heilige Geest in alle waarheid geleid wordende, beschreven zijn uit heilige en van God ingegeven schriften, op bevel van God heeft overgenomen, dan, of hij ze zelf door onmiddellijke openbaringen ontvangen heeft, of door de onfeilbare overleveringen van door de Geest Gods gedrevene mannen, dat - zeg ik - is onbekend. De overlevering kon toen bekwamer geschieden, omdat de vaders in de heilige linie honderden jaren leefden. Abraham, die getrouw was om zijn nakomelingen de weg van de zaligheid bekend te maken, kon, al wat tevoren geschied was, uit de derde hand hebben: Abraham van Sem, die tegelijk met hem geleefd heeft, Sem van Methusalach, en Methusalach van Adam.

Of onbeschreven.

Maar dit weten wij zeker, dat de kerk in die tijd niet zonder Woord van God, of Goddelijke openbaringen geweest is. Mozes maakt het ons bekend in zijn eerste boek, en de leiding van de uitverkorenen in die tijd tot de zaligheid vereiste dit noodzakelijk. Dit Woord van God in die tijd wordt doorgaans genoemd *het onbeschreven Woord*, omdat ons niet blijkt, dat het beschreven was, en het tot ons niet schriftelijk is gekomen; wij weten daar niet meer van dan Mozes ons verhaalt; alleen spreekt Judas van de profetie van Henoch, vs. 14-15, aan welke door zijn verhaal gezag gegeven wordt. Maar bij de Heilige Schriften nog een onbeschreven Woord, dat dingen zou openbaren, die in de Bijbel niet staan, te versieren, gelijk de Roomsden doen om hun

overleveringen te doen aannemen, is op zich halen de vloeken, welke uitgesproken worden over degenen, die tot het beschreven Woord iets toedoen.

Of beschreven 't welk verscheiden benamingen heeft.

II. Het beschreven Woord van God noemen wij doorgaans met een gebroken Grieks woord *de Bijbel*, in onze taal *boek*, omdat het is *het boek der boeken*. Dus wordt genoemd:

- Jes. 34:16, Zoekt in het Boek des Heeren;
- Matth. 12:26, Het Boek van Mozes;
- Lukas 4:17, Het Boek van de profeet Jesaja;
- Hand. 1:20, Het Boek der Psalmen;
- Openb. 22:19, Het Boek van de profetie;
- Psalm 40:8, De rol des Boeks; omdat men toen geen bladeren maakte, maar een lange strook, welke men oprolde en met een band dichtbond.
- 't Wordt ook genoemd *de Schrift*, 2 Tim. 3:15, 16.
- De Schriftuur, Hand. 8:32, omdat de drukkunst nog niet uitgevonden zijnde, alles met de pen moest geschreven worden. Hierdoor hadden weinigen de gehele Bijbel, omdat een Bijbel duizenden guldens kostte; sommigen hadden maar één boek van een profeet of een evangelist, of brief; ook konden de meeste mensen niet lezen. 't Is een wonderlijke goedheid Gods, aan welke men niet denken kan zonder dankzegging, dat de drukkunst maar een weinig tijds vóór de Reformatie is uitgevonden, en in gang gebracht, waardoor een arm mens een Bijbel kan hebben voor een geringe prijs, en waardoor er ook nauwelijks één Gereformeerde gevonden wordt, of hij heeft een Bijbel, of ten minste het Nieuwe Testament.
- De Heilige Schrift wordt ook genoemd, Het Woord van God: Rom. 3:2, *Hun zijn de woorden van God toevertrouwd*, omdat God Zich voegende naar de mens, op menselijke wijze de weg van de waarheid heeft geopenbaard, en gesproken tot de heilige mannen Gods, welke door de Geest Gods gedreven zijnde, die tot de kerk hebben gesproken, en aan haar overgeleverd. Hebr. 1:1. *God, voortijds veelmaal en op velerlei wijze tot de vaderen gesproken hebbende door de profeten, heeft in deze laatste dagen tot ons gesproken door den Zoon.*

Is noodzakelijk, niet ten opzichte van God, maar ten opzichte van de kerk

III. Nadat God Zijn kerk overbracht tot Abraham en zijn zaad, en haar daarin hoofdzakelijk tot op Christus besloot, zo heeft het Gode behaagd Zijn kerk een vaste en eeuwigdurende regel van leer en leven te geven, met Zijn wil bij geschrift aan Zijn kerk over te geven. Niet dat daartoe aan de zijde Gods een noodzakelijkheid was; want door Zijn almachtigheid kon Hij aan Zijn kerk zonder beschreven woord de weg van de zaligheid wel openbaren, en de waarheid onder haar wel bewaren. Maar ten opzichte van de mens was er noodzaak, opdat de waarheid te beter bewaard zou worden tegen de boosheid van de mensen, wiens hart geneigd is tot bijgeloof en lichamelijke godsdienst, en het zaad van allerlei ketterijen in zich heeft. Alsmede opdat zij tegen de listen van de duivel beschermd zou worden, die altijd daarop uit is, om door de rook van ketterijen de waarheid te bezwalken, wetende dat zonder kennis van de waarheid geen ware Godzaligheid zijn kan; ook opdat het Evangelie te beter tot ieder bijzonder lid van de kerk zou komen, van vader tot kinderen zou worden voortgeplant, en tot veel volken te vlugger zou worden uitgebreid. Judas had noodzaak

te schrijven, vers 3. *Het beschreven Woord is een licht voor ons pad*, Psalm 119:105. *Die niet naar de wet en het getuigenis spreekt, die zal geen dageraad hebben*, Jes. 8:20. Dus is het noodzakelijk.

IV. De Roomsden, opdat zij hun tradities en bijgelovige en afgodische overleveringen te veiliger zouden doen bestaan, spreken de noodzakelijkheid van de Schrift tegen, en brengen daartoe bij:

1. Tegenwerping.

Dat er wel bijzondere kerken zonder het beschreven Woord geweest zijn, namelijk, toen de apostelen het Evangelie eerst onder de Heidenen verkondigden, en onder hen kerken oprichtten.

Antwoord.

Dat was maar voor een korte tijd. Zo zij al terstond geen beschreven Woord hadden, zij hadden het woord van de apostelen, die door de Geest Gods onfeilbaar gedreven werden; de kerk in het gemeen had het nochtans, en de ene bijzondere kerk deelde het aan de andere mede, Kol. 4:16. De Joden onder de Heidenen verspreid, hadden het beschreven Woord, en die kwamen doorgaans, immers op veel plaatsen, eerst tot het geloof.

2. Tegenwerping.

Die niet lezen kunnen, die is het beschreven Woord als niet beschreven.

Antwoord.

Zij horen het lezen, en horen de Schriftplaatsen van de leraar verhalen, zodat hun geloof zowel rust op het beschreven Woord van God, als van degenen, die lezen kunnen.

3. Tegenwerping.

‘t Volk des Heeren zou van de Heere Zelf geleerd worden, en niet nodig hebben, dat iemand hun leerde, Jes. 54:13 Jer. 31:34 1 Joh. 2:27.

Antwoord.

(a) Zo heeft dan zeker de kerk haar overleveringen niet nodig, die moeten dan noodzakelijk weggesmeten worden.

(b) Als God door Zijn Woord Zijn volk leert, dan wordt het van God geleerd.

(c) Het een sluit het ander niet uit, God geeft Zijn Heilige Geest door middel van het Woord, Hand. 10:44.

Is vervat in de boeken van het OUDE TESTAMENT

V. Dit beschreven Woord is vervat in de Bijbel, bevattende zes en zestig boeken. Negen en dertig zijn beschreven vóór Christus' geboorte, en worden daarom het Oude Testament genoemd. 2 Kor. 3:14, beginnende met het eerste boek van Mozes, Genesis gewoonlijk genoemd, en eindigende met Maleachi. Zij worden verscheiden afgedeeld, Lukas 24:27, Mozes en de profeten; vs. 44, De wet van Mozes en de profeten en Psalmen. Gewoonlijk worden ze afgedeeld:

1. In wetboeken, de vijf boeken van Mozes.

2. Geschiedkundige boeken, van Jozua tot Esther ingesloten.

3. Poëtische of dichterlijke boeken, van Job tot het Hooglied.

4. Profeten; vier grote, Jesaja-Daniël, twaalf kleine, Hosea-Maleachi.

En van het NIEUWE TESTAMENT

Het Nieuwe Testament vervat de Heilige Schriften, die na de tijden van Christus geschreven zijn, beginnende met Mattheüs en eindigende met de Openbaring. Deze worden afgedeeld:

1. In Geschiedkundige boeken, de vier Evangelien, en de Handelingen der apostelen.
2. Leerboeken, de zendbrief aan de Romeinen - de brief van Judas.
3. Een profetisch boek, de Openbaring van Johannes.

De Apocriefe boeken behoren niet tot het Woord Gods

De *Apocriefe*, dat is, *verborgen boeken*, omdat ze in de gemeente niet gelezen, en als Goddelijk niet erkend werden, behoren tot de Bijbel niet: 't zijn maar menselijke schriften, gelijk er heden ten dage zeer veel zijn. Zij zijn vóór Christus tijden beschreven; maar niet door een profeet, niet in 't Hebreeuws, maar in 't Grieks, aan de kerk niet overgeleverd, noch door de Joden, *wie de woorden van God waren toevertrouwd*, Rom. 3:2, aangenomen. Zij hebben veel misslagen en dwalingen, strijdig met de Canonieke of Regelboeken. Zie hiervan in 't brede de uitnemende voorrede van de Nederlandse Overzetters vóór de Apocriefe boeken, die genoegzaam is tot beschaming van de Roomsers, die in de latere dagen deze boeken voor Canonieke gaarne wilden doen doorgaan.

Omdat de Heilige Schrift de enige regel is van leer en leven, legt de duivel zich daarop toe, om door Zijn werktuigen deze grond omver te werpen of te verdonkeren, zoveel hij kan. Daarom zullen wij ons ook daartoe zetten, om die te verdedigen, en tot dat einde spreken:

1. Van haar oorzaak, zo hoofd- als middelloorzaken.
2. Van de stof.
3. Van de vorm.
4. Van het einde.
5. Van het voorwerp, waaraan ze gegeven is.
6. De nuttigheid.

Bij iedere zaak zullen wij verhandelen de verschilpunten, die men daartoe brengen kan.

VI. 1. De oorzaak van de Heilige Schrift is óf de hoofd- óf de middelloorzaken.

De hoofd-, ja de alleengevende, Oorzaak is God. Dit blijkt:

1. De gehele Schrift door, overal vindt men de woorden: "*God sprak. God zeide. Zo zegt de Heere*", en dergelijke.
2. God Zelf heeft niet alleen de wet met luide stem uitgesproken, Ex. 20, maar ook in twee stenen tafelen geschreven, Ex. 24:12.
3. God heeft de heilige schrijvers wel uitdrukkelijk gelast te schrijven:
 - Ex. 17:14. *Schrijf dit ter gedachtenis in een boek.*
 - Ex. 34:27. *Schrijf u deze woorden.*
 - Openb. 1:11. *Hetgeen gij ziet, schrijf dat in een boek, en zend het aan de zeven gemeenten.*

- Zo ook in verscheiden andere teksten: Jes. 30:8; Jer. 30:2; Hebr. 2:2. Waartoe ook dienen de opschriften, in welke de hoedanigheden van de schrijvers gemeld worden, 't zij profeet, evangelist of apostel.
4. De getuigenissen van de gehele Schrift:
- 2 Tim. 3:16. *Al de Schrift is van God ingegeven.*
 - 2 Petrus 1:21. *Want de profetie is voortijds niet voortgebracht door de wil eens mensen, maar de heilige mensen Gods, van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.*
 - 2 Sam. 23:2. *De Geest des HEEREN heeft door mij gesproken, en Zijn rede is op mijn tong geweest.*

Dit is tot weerlegging van de Roomsens, die willen dat de Heilige Schrift niet op bevel Gods geschreven is, maar alles bij deze en gene gelegenheid, om de Schrift heimelijk te ondermijnen, en aan hun overleveringen aanzien en geloof te geven. Hun bewijs is, dat God dan wel een geregeld boek zou hebben laten schrijven, in 't welk al de punten van het geloof ordelijk waren geschreven, en dat met zulke woorden en bepalingen, dat er geen misvattingen of ketterijen uit konden voortkomen.

- (a) Wie is des Heeren raadgever? Wie kan zeggen: *waarom doet Gij zo?*
- 1 Kor. 3:19. *Want de wijsheid der wereld is dwaasheid bij God.*
 - *Hij maakt de wijsheid van de wereld dwaasheid,* 1 Kor. 1:20.
 - 1 Kor. 1:25. *Want het dwaze Gods is wijzer dan de mensen.*
 - 1 Kor. 2:14. *Maar de natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn: want zij zijn hem dwaasheid.*

De dwalingen en ketterijen ontstaan niet uit de Heilige Schrift, maar uit het verdorven verstand des mensen. 1 Kor. 11:19. *Want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen, die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u.*

- (b) Dat sommige zaken bij gelegenheid geschreven zijn, dat ontkennen wij niet; maar dat neemt niet weg dat God ze ingegeven heeft, en heeft doen schrijven.

Zodat het Woord als Goddelijk erkend moet worden.

VII. Of de Heilige Schrift wel zeker Gods Woord is, en van Goddelijk gezag, of ten opzichte van de geschiedenis, gelijk er veel woorden en daden van goddelozen verhaald worden, of ten opzichte van de regel van leer en leven; zo is het daarbij nodig dat de mens het weet, en de Schrift voor het Woord van God houdt.

Hierover is de vraag: *Waaruit de mens verzekerd wordt, dat de Heilige Schrift Gods Woord is?*

Antwoord.

De Roomsens zeggen, *dat men het geloven moet, omdat de kerk het zegt.*

Wij zeggen, dat de ware kerk, gelovende en verklarende dat de Heilige Schrift Gods Woord is, wel een middel is, waardoor de Heilige Geest de mens brengt tot het Woord, en waardoor de mens bewogen wordt om het te geloven, maar dat de kerk de grond, het fundament, waarop het geloof dat de Schrift Gods Woord is, rust, en waardoor hij daarvan verzekerd wordt, niet is; maar dat de Heilige Schrift, door de ingezette tekenen van haar Goddelijkheid, zelf is het fundament, de grond, waardoor men haar

gelooft Goddelijk te zijn, door de werking van de Heilige Geest in het Woord sprekende. Het gezag van het Woord hangt af van het Woord zelf.

Welks gezag niet afhangt van de kerk.

VIII. De kerk kan niet zijn de grond, dat iemand gelooft, dat de Schrift Gods Woord is. Want:

Bewijs 1.

1. De kerk ontvangt al haar gezag van het Woord. Men kan een kerk niet erkennen voor de ware kerk, dan uit het Woord Gods, omdat zij die leer en hoedanigheden heeft, die de Schrift zegt, dat de ware kerk alleen heeft. Efëze 2:20. *Gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten.* 2 Joh. 10. *Indien iemand tot ulieden komt, en deze leer niet brengt, ontvang hem niet in huis.* Rom. 16:17: *Wijkt af van dezelve.*

Indien men uit het Woord alleen kent, of een kerk de ware kerk Gods is, zo moet men de Schrift eerder erkennen Gods Woord te zijn, eer men de kerk erkent de ware kerk te zijn; en verder, men kan het getuigenis van de kerk niet aannemen, eer men ze erkent de ware kerk te zijn. dus wordt het Woord niet geloofd Gods Woord te zijn, omdat de kerk het zegt; maar de kerk wordt integendeel geloofd de ware kerk te zijn, omdat het Woord het zegt. Het huis rust op het fundament, het fundament niet op het huis. Het gewrocht hangt af van de oorzaak, de oorzaak niet van het gewrocht.

Uitvlucht. 't Kan wel samengaan: *Christus gaf getuigenis aan Johannes de Doper, en Johannes wederom aan Christus.*

Antwoord.

't Is wat anders getuigenis te geven, en wat anders de grond van 't geloof te zijn. Christus was de waarheid zelf, en gaf met gezag getuigenis; maar Johannes was maar een middel van bekendmaking, gelijk nu ieder leraar is, en nochtans zijn zij het fundament niet, waarop der toehoorders geloof rust, dat Jezus is de Christus, maar men moet met de Samaritanen zeggen: Joh. 4:42. *Zij zeiden tot de vrouw: Wij geloven niet meer om uws zeggens wil: want wij zelf hebben Hem gehoord, en weten, dat deze waarlijk is de Christus, de Zaligmaker van de wereld.*

Bewijs 2. Alles krijgt zijn gezag van de oorzaak.

De grond van achting van iemands woorden is de persoon zelf. De overheid wetten gevende, geeft aan haar wetten het gezag van gebieden; maar zij krijgen die niet van degene, die ze bekendmaakt door aflezen of aanplakken. Zo wordt ook het Woord erkend van een Goddelijk gezag te zijn, alleen omdat God het spreekt: Jes. 1:2. *Hoort gij, hemelen! en neem ter ore, gij aarde! want de HEERE spreekt.* De kerk is maar de uitroeper.

Bewijs 3. God neemt geen getuigenis van mensen.

Als de kerk het gezag aan het Woord gaf, ten opzichte van ons, dan moest de kerk bij ons meerder zijn in achting dan God Zelf, want die iemands woorden geloofwaardig maakt en de klem geeft, is meerder dan die ze spreekt: God nu heeft geen meerder, daarom kan niemand Zijn woorden gezag geven. Joh. 5:34. *Ik neem geen getuigenis van een mens,* zegt de Heere Jezus. Ofschoon Johannes van Hem getuigde, dat is, bekendmaakte, dat Hij de Christus was, wil nochtans de Heere Jezus niet, dat iemand het daarom geloofde, Hem daarom erkende voor de Christus, dat moest alleen maar

aanleiding geven. Joh. 5:36. *Maar Ik heb een getuigenis meerder, dan dat van Johannes: want de werken, die Mij de Vader gegeven heeft, om die te volbrengen, dezelve werken, die Ik doe, getuigen van Mij, dat Mij de Vader gezonden heeft.*

IX. Tegenwerping 1.

1 Tim. 3:15. *Dat is de gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid van de waarheid.* Wat aan de waarheid steunsel en vastigheid geeft, dat geeft aan haar het gezag om als waarheid aangenomen te worden; maar dat is de kerk aan de waarheid; derhalve, enz.

Antwoord.

Ik ontken wel duidelijk het gevolg van de eerste stelling. De uitnemende voorstanders worden pilaren van de kerk genoemd, zo in het dagelijkse gebruik, alsook in de Schrift: Gal. 2:9, *En als Jacobus, en Céfas, en Johannes, die geacht waren pilaren te zijn.* En nochtans geven die aan de kerk niet het gezag, om daarom als de ware kerk erkend te worden. Zo is de kerk ook de bewaarster, de verdedigster en beschermster van het Woord; zo er geen kerk was, het Woord van God en de waarheid daarin vervat, raakte haast uit de wereld. De uitdrukkingen van een pilaar en vastigheid zeggen niet gezag, geloofwaardigheid te geven, maar bewaren en beschermen. *Aan de kerk zijn de woorden van God toebetrouwd.* Rom. 3:2. Die moet ze dan bewaren, verdedigen en alom bekendmaken. Wat geloofwaardigheid geeft dit aan het Woord?

Tegenwerping 2.

Niemand kan weten dat de Bijbel Gods Woord is, zo de kerk het niet zei. God spreekt nu niet van de hemel, dat de Bijbel Gods Woord is; zo moet er dan iemand zijn, die het zegt, zodat de mensen het horen kunnen.

Antwoord.

- (a) Niemand kan ook weten wat wet de overheid geeft, tenzij een uitroeper haar uitroept, en nochtans geeft die het gezag aan de wetten niet. Zo is 't ook hier.
- (b) 't Gaat niet zeker, dat niemand weten kan, dat de Bijbel Gods Woord is, tenzij de kerk het zei. Het gebeurt wel, dat iemand ver van de mensen geboren en opgevoed, en van geen kerk weet, de Bijbel bij toeval in zijn huis vindende, en daarin naarstig lezende, dat hij smaak in die zaken krijgt, daardoor als een middel bekeerd wordt, erkent, dat de Bijbel van God is, en het Woord lief krijgt. Ik heb zo een gekend; wat aan die gebeurde, dat kan ook aan anderen geschieden. Honderden mensen weten van de kerk bijna niets te zeggen, hebben met die niet op, en evenwel erkennen zij de Bijbel Gods Woord te zijn, en zullen zelfs de ware kerk uit het Woord zoeken. Als de kerk ons de Bijbel in handen geeft, en zegt, dat is Gods Woord, of als een ander het doet en zegt, 't kan iemand tot onderzoek brengen, en zoekende, kan hij in 't Woord blijken van Goddelijkheid vinden.
- (c) Zij zullen zeggen, dat de Roomse kerk de ware kerk is, en dat die het gezag aan het Woord geeft. Nochtans geloven wij, dat de Bijbel Gods Woord is, niet omdat de Roomse kerk het zegt, die wij zelfs verklaren Gods kerk niet te zijn. Vanwaar dan erkennen wij, met tienmaal meerder verzekering dan zij, dat de Bijbel Gods Woord is, omdat wij 't niet hebben uit erkentenis, dat de Roomse kerk de ware kerk is? Hieruit is 't immers klaar, dat de Schrift haar Goddelijk gezag niet krijgt van de paus, pauselijke kerkvergaderingen, en van de gehele macht van de Roomse kerk.

Tegenwerping 3. *De kerk is vóór het Woord geweest, en is bekender dan het Woord, dus geeft de kerk het Woord het Goddelijk gezag.*

Antwoord.

De kerk is niet ouder dan het Woord, maar het tegendeel is waar. Het Woord is het zaad van de kerk. Het eerste Evangelie was vóór de kerk, en een middel, waardoor er een kerk kwam. 't Is waar, er was een kerk, vóórdat de Schrift in de Bijbel begrepen was. Maar nochtans gaf de kerk de geloofwaardigheid niet aan de boeken van Mozes en de volgende Schriften. Als iemand nu onder de bediening geboren wordt, zo is het Woord en de kerk daar tegelijk, en men krijgt doorgaans eerder achting dat de Bijbel Gods Woord is, eer men een bevatting van de kerk heeft, en opmerkt wat die van het Woord zegt. Waaruit blijkt, dat de kerk niet bekender is dan het Woord; maar integendeel. En genomen, de kerk was eerder en bekender, nochtans geeft dat geen voorrecht om het Woord Goddelijk te doen achten.

Maar van het Woord zelf.

X. De kerk dan geeft het Woord geen Goddelijk gezag bij de mens; men gelooft het niet Goddelijk te zijn, omdat de kerk het zegt; maar de Heilige Schrift zelf openbaart zijn Goddelijkheid aan de aandachtige lezer of hoorder.

- (a) De opschriften aan de boeken en zendbrieven, de woorden: "zo zegt de Heere; de Heere spreekt; hoort des Heeren woord," tonen dat.
- (b) De hoge verborgenheid van God en Goddelijke dingen, welke de natuur niet openbaart, en geen mens bedenken kon, ja zelfs zonder bewerking van de Heilige Geest niet verstaan kan; de heiligheid en zuiverheid van de bevelen en van de weg, welke de mens voorgesteld wordt om te bewandelen, bij welke alle andere schriften, die uit dit Woord niet zijn samengesteld, aards, grof, ijdel en dwaas zijn, en bij welke alle schriften, die daaruit gehaald zijn, verschijnen als het schilderij vergeleken bij de levende mens deze tonen aan de mens haar Goddelijkheid.
- (c) De kracht, die het Woord heeft op het hart van de mensen: daar het Evangelie verkondigd wordt, neemt het de harten in, en brengt ze onder zijn gebied. En hoe meer men de belijders onderdrukt en vervolgt, hoe meer het Woord kracht heeft.
- (d) Het wonderlijke licht dat het Woord in de ziel brengt, de inwendige en de uitwendige verandering, de zoete troost, de onuitsprekelijke blijdschap, waarmee de gelovigen vervuld worden, zodat ze in liefde en vreugde alle kwellingen uitstaan en gewillig zich laten doden.
- (e) De voorzeggingen, die duizenden jaren tevoren bekendmaakten, wat daarna gebeuren zou, en de nette vervulling, welke de voorzeggingen bewaarheden; deze en dergelijke dingen zijn stralen van de Goddelijkheid van het Woord, en bestralen en overtuigen door haar eigen licht de mens met haar Goddelijkheid.

Door het getuigenis van de Heilige Geest.

Doch het gemoed ten volle te overreden, bijzonder van iemand, die zijn verdorven rede tot rechter stelt, is het werk van Gods Geest, die is een Geest des geloofs, 2 Kor. 4:13. Die geeft het geloof, 1 Kor. 12:9. *De Geest getuigt, dat de Geest, sprekende in het Woord, de waarheid is*, 1 Joh. 5:6. 1 Kor. 12:3. *Niemand kan zeggen, Jezus de Heere te zijn, dan door den Heilige Geest.*

Is door middel van heilige mannen beschreven.

XI. Gezien hebbende de eerste werkende oorzaak, komen wij tot de middellijke oorzaken, de middelen, die 't de Heere behaagd heeft te gebruiken in het geven van het Woord. Deze zijn heilige mensen Gods door de Heilige Geest gedreven, 2 Petrus 1:21. Deze ontvingen de openbaringen:

- (a) door onmiddellijke aanspraken: Num. 12:8, *Van mond tot mond spreek Ik met hem, en door aanzien.*
- (b) In verrukking van de zinnen, Hand. 10:10. In de Geest te zijn, Openb. 1:10.
- (c) In dromen, hetzij door aanspraken Gods, Matth. 1:20, hetzij door vertoning van gezichten, gepaard met aanspraken, Gen. 18:13, 17.
- (d) Door engelen, 't zij in de slaap, 't zij in verrukking van zinnen, 't zij wakker zijnde, Gen. 18:2. Op hoedanige wijze ook de profeten openbaringen ontvingen; dus schreven zij, en de evangelisten, en de apostelen alles door ingeving van de Heilige Geest, die gaf het hun in, 2 Tim. 3:16, die dreef hen, 2 Petrus 1:21, die bestuurde hen en leidde hen in alle waarheid, Joh. 16:13, en verkondigde het hen, vers 14.

Het OUDE TESTAMENT in de Hebreeuwse taal, het NIEUWE TESTAMENT in de Griekse.

XII. Deze, zo in opzichte van zaken, woorden en stijl door de Heilige Geest bestuurd wordende, schreven ze, en dat in die taal, welke de kerk sprak, opdat zij het verstaan zouden. De Schriften van het Oude Testament zijn geschreven in het Hebreeuws, omdat de kerk in die natie bestond; alleen zijn enige weinige hoofdstukken in 't Chaldeeus beschreven, welke taal zo na aan 't Hebreeuws komt, dat hij, die 't Hebreeuws wel verstaat, het Chaldeeus bijna geheel verstaan kan.

De Schriften van het NIEUWE TESTAMENT zijn beschreven in het Grieks, omdat die taal de algemeenste was onder de Heidenen.

Deze beide talen zijn in de Heilige Schriften zo ongeschonden gebleven, da, ofschoon in deze of gene Exemplaren schrijf- of drukfouten ingeslopen zijn, en de ketteren de een of andere plaats hebben zoeken te bederven, zij nochtans door de getrouwe voorzorg des Heeren, en door de zorgvuldige achtgeving, zo van de Joodse kerk, als van de Christelijke op de afschriften en afdrukken, in volkomenheid bewaard zijn.

Welke alleen authentiek zijn.

Deze talen zijn alleen authentiek, door zichzelf gezag en macht hebbende om geloofd en aangenomen te worden; want in deze talen heeft God zijn Woord door ingeven en bestuur van de Heilige Geest laten beschrijven. Alle overzettingen in andere talen moeten aan deze grondteksten beproefd worden; en dat met deze niet overeenkomt, moet verworpen worden; want God heeft zijn Woord in die talen, in welke het Woord overgezet wordt, niet laten beschrijven; maar alleen in 't Hebreeuws en Grieks. De Rooms en stellen de gewone Latijnse overzetting als authentiek, hoewel verstandigen onder hen, nu mede Hebreeuws en Grieks verstaande, anders gevoelen en spreken; anderen willen liever bot sterven, dan tot kennis van de waarheid komen; gelijk ook hun bekniptelingen tegen de authenticiteit van de grondtalen zo bot zijn, dat ze geen antwoord verdienen.

II. De inhoud is het verbond der genade.

XIII. De stof of inhoud van het Woord is het verbond van de genade, of de volmaakte regel van geloof en leven. Deze regel is begrepen in het Oude en Nieuwe Testament; niet in elk voor een gedeelte, zodat het OUDE TESTAMENT niet genoegzaam zou geweest zijn voor de kerk in het OUDE TESTAMENT en dat het NIEUWE TESTAMENT niemand tot zaligheid zou kunnen brengen zonder het OUDE TESTAMENT, alsof ze volstrekt noodzakelijk bij elkaar moesten zijn. Wederom, dat als een boek verloren was, dat men dan een gedeelte van de regel miste, en de regel niet volmaakt was; want een boek of enige weinige samen, bij voorbeeld, de boeken van Mozes, de evangelisten, bevatten volmaakt de gehele regel van geloof en leven, en iemand, deze alleen hebbende, zou kunnen zalig worden, zo hij ze maar recht verstond. Maar de Heere betoont daarin zijn wonderbare goedheid, dat Hij ons veel schriften, en dat door verscheiden profeten, evangelisten en apostelen, gegeven heeft, allen hetzelfde getuigende; maar de een verklaart de ene zaak breder en klaarder, en de ander wederom een andere zaak; zodat alle boeken, zo des Ouden als des Nieuwen Testaments, ons verbinden te geloven en te doen alles, wat daarin van God te geloven en te doen bevolen wordt en buiten dat niets mag voorgesteld worden om te geloven of te doen. Hieromtrent zijn deze vragen te doen.

XIV. Vraag: *Of het Woord van God een geheel volmaakte regel is voor de mens ten opzichte van geloof en leven, zodat er niets behoeft en mag bijgedaan worden?*

Antwoord.

De Rooms en ontkennen, dat het Woord van God zo'n volmaakte regel is, en zeggen, dat er onbeschreven tradities of overleveringen met dezelfde achting en geloof moeten aangenomen en gehoorzaamd worden, als het beschreven Woord van God.

Wij daarentegen houden het vast, dat het beschreven Woord van God een geheel volmaakte regel is en verwerpen alle onbeschreven overleveringen, die leer of leven raken, als menselijke vonden. Dit blijkt:

Bewijs 1. Is volmaakt.

Psalm 19:8. *De wet des Heeren is volmaakt, bekerende de ziel; de getuigenis des Heeren is gewis, de slechten wijsheid gevende.* Hier spreekt de profeet David niet alleen van een volmaaktheid, die ieder deeltje van het Woord in zich heeft; maar hoedanig het Woord is ten opzichte van de mens, namelijk, dat het de mens wijsheid kan geven tot zaligheid, en dat het de mens bekeert. Zo vervat dan het Woord alles wat tot leer en leven nodig is; want zo het dat niet alles vervatte, zo kon het de mens niet bekeren en genoegzame wijsheid geven.

Bewijs 2. Leidt tot zaligheid.

Het beschreven Woord is daartoe gegeven, opdat wij het leven door hetzelfde verkrijgen zouden. Joh. 20:31. *Maar deze dingen zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon Gods; en opdat gij, gelovende, het leven hebt, in Zijn Naam.* Dit einde kon geheel niet bereikt en bekomen worden, indien het beschreven Woord niet genoegzaam was, en een volmaakte regel van leer en leven: dus is het volmaakt.

Bewijs 3. Is nuttig tot alle Godzaligheid.

Het beschreven Woord is bekwaam om de waarheid te leren, het valse te bestraffen, het kwade te verbeteren, het goede aan te wijzen, opdat de mens volmaakt zij, tot alles volmaakt toegerust; met één woord, het kan de mens wijs maken tot zaligheid. Meer kan men niet begeren, als men dat heeft, dan heeft men genoeg. Nu, die kracht en nuttigheid heeft de Schrift, zo is ze immers volmaakt en genoegzaam. Ziet dit: 2 Tim. 3:15, 16, 17. *De Heilige Schriften . . . die u wijs kunnen maken tot zaligheid. Al de Schrift is van God ingegeven, en is nuttig tot lering, tot weerlegging, tot verbetering, tot onderwijzing, die in de rechtvaardigheid is; opdat de mens Gods volmaakt zij, tot alle goed werk volmaaktelijk toegerust.*

Uitvlucht 1. *Er staat nuttig, niet genoegzaam. Inkt is nuttig en nodig om te schrijven, maar niet genoegzaam.*

Antwoord.

- (a) Er staat dat het Woord kan wijs maken tot zaligheid.
- (b) Dat nuttig is tot zulke einden is genoegzaam, daartoe kan niet meer vereist worden; de zon is nuttig tot verlichting, dat is zoveel als genoegzaam; geen ander licht is nodig, en nuttig, als de zon ons bestraalt.

Uitvlucht 2. De apostel spreekt van het OUDE TESTAMENT. Indien dat genoegzaam was tot zaligheid, dan was het NIEUWE TESTAMENT niet nodig; maar 't is nodig; dus is nuttig hier zoveel als voordelig, maar niet genoegzaam.

Antwoord.

- (a) Het OUDE TESTAMENT was genoegzaam tot op Christus' komst, die het OUDE TESTAMENT beloofde. In het NIEUWE TESTAMENT wordt geen andere leer en leven voorgesteld dan in het OUDE TESTAMENT: het bevestigt en verbreidt datgene, 't welk het OUDE TESTAMENT beloofde, en verklaart de vervulling daarvan. Indien nu het OUDE TESTAMENT zo nuttig was, dat het genoegzaam was voor die tijd, zo is dan nu het NIEUWE TESTAMENT, gevoegd bij het OUDE TESTAMENT veel meer zo nuttig dat het genoegzaam is.
- (b) Toen Paulus dit schreef aan Timotheüs, waren er al verscheiden Schriften des NIEUWE TESTAMENT, zodat ook die hiermee ingesloten worden.

Bewijs 4. Men mag daarvan niets af- of toedoen.

Men mag op alle vloeken, die in het Woord geschreven staan, tot het beschreven Woord niets af- of toedoen; dus is het Woord van God een volmaakte regel van leer en leven. Zie dit: De 4:2. *Gij zult tot dit woord, dat Ik u gebiede, niet toedoen, ook daarvan niet afdoen.* Openb. 22:18, 19. *Indien iemand tot deze dingen toedoet, God zal over hem toedoen de plagen, die in dit boek geschreven zijn; en indien iemand afdoet van de woorden des boeks van deze profetie, God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens.* Gal. 1:8. *Al ware het ook, dat wij, of een engel uit de hemel u een evangelie verkondigde, buiten 't geen wij u verkondigd hebben, die zij vervloekt!*

Uitvlucht 1. *Mozes spreekt van 't geen hij sprak, en niet van 't geen hij schreef. Johannes sprak alleen van het boek van zijn Openbaringen, en niet van de gehele Bijbel.*

Antwoord.

Dat Mozes sprak, dat schreef hij ook als een getrouw dienstknecht Gods op des Heeren bevel. Johannes besloot met zijn Openbaringen het Woord van God, en hij zette dit verbod op 't allerlaatste van de Openbaringen, als een zegel op al de geopenbaarde en beschreven wil Gods in het Woord. Want de reden van het verbod is dezelfde van elk boek van de Heilige Schrift en alzo van de gehele Schrift, namelijk, omdat God dat, en niet anders ingegeven had.

Uitvlucht 2. De profeten hebben veel bij Mozes gedaan, en de apostelen bij beiden.

Antwoord.

Niet wat de regel van leer en leven betreft, maar alleen verklaringen, uitbreidingen, toepassingen, en dat door ingeven en bevel Gods. Paulus verkondigde de gehele raad Gods, Hand. 20:27, en nochtans niets zeggende buiten de profeten en Mozes, Hand. 26:22.

Uitvlucht 3. De teksten spreken van iets af of bij te doen, dat tegen het beschrevene streed, en dat bedierf, maar niet van hetgeen daarmee overeenkwam en het behulpzaam was.

Antwoord.

Al wat men bij een volmaakt werk voegt, bedierft het. De teksten spreken niet alleen van hetgeen daartegen strijdt, maar dat behalve, bij, boven, buiten het geschrevene mocht zijn, Gal. 1:8.

Bewijs 5. Alle overleveringen zijn verwerpelijke mensenvonden.

Alle tradities of overleveringen buiten het beschreven Woord zijn mensenvonden en inzettingen; er zijn geen overleveringen van Christus en van de apostelen; nooit wijst Christus of een apostel ons tot onbeschreven overleveringen, maar altijd naar het Woord, Jes. 8:20 Lukas 16:29 Joh. 5:39 2 Petrus 1:19, 20. God verdoemt alle menseninzettingen. Matth. 15:9, *Te vergeefs eren zij Mij, lerende leringen, die geboden van mensen zijn.* De Roomse inzettingen zijn bijgelovig, vals en tegen Gods beschreven Woord.

Tegenwerping 1.

XV. Veel boeken van de Heilige schrift zijn verloren, zoals:

- 't boek van de Oorlogen des Heeren,
- 't boek van de Oprechten,
- het boek van de Kronieken Israëls,
- het boek van de profeten Nathan en Gad,
- de brief aan de Laodicensen,
- al de woorden en daden van Christus zijn niet beschreven;
- 't is te geloven, dat de apostelen ook andere brieven geschreven hebben, die wij niet hebben; dus is de Bijbel niet volmaakt.

Antwoord.

(a) Deze boeken zijn nooit een regel van leer en leven geweest; in de Schrift worden wel andere boeken ook genoemd, die door Heidenen geschreven zijn, Hand. 17:28; Titus 1:12.

(b) Wij geloven dat Christus zeer veel dingen gesproken en gedaan heeft, en dat de apostelen, zeer veel brieven aan de gemeenten geschreven hebben, ook door ingeving van de Heilige Geest, en door die bijzondere gemeenten als Goddelijk moesten geloofd worden, die andere gemeenten niet hadden, en ook tot de gemeente Gods na der apostelen tijden niet gekomen zijn. Maar daarom is de Schrift, die wij hebben, niet onvolmaakt, maar is en blijft nochtans een volmaakte regel van leer en leven; omdat 't gehele Evangelie daarin begrepen is, en buiten de Schrift nooit iets van Christus en de apostelen gezegd of geschreven is, dat tot een regel van leer en leven voor de gemeente zou zijn. Ja, al hadden wij minder boeken, wij zouden nochtans een volmaakte regel hebben. Maar nu is 't des Heeren goedheid, ons datzelfde Evangelie door veel personen, en door velerlei uitbreidingen, toepassingen en verklaringen te geven; en deze, welke wij hebben, zijn overvloedig genoegzaam. Men moet het wezen van een zaak onderscheiden van de omstandigheden.

Tegenwerping 2. Joh. 16:12. *Nog veel dingen heb Ik u te zeggen, doch gij kunt die nu niet dragen.* Hieruit blijkt dat veel nodige dingen niet beschreven zijn; dus is de Schrift niet volmaakt, maar moet door de overleveringen aangevuld worden.

Antwoord.

Na Christus' opstanding waren de apostelen sterker in geloof en genade, en Christus is veertig dagen bij hen gebleven, sprekende van de dingen die het koninkrijk van God aangaan, Hand. 1:3. Zo heeft dan Christus hun die dingen, die zij tevoren niet dragen konden, toen gezegd. En zij werden gedreven van de Heilige Geest, en in alle waarheid geleid, Joh. 16:13. En die Geest zou hun alles leren, en indachtig maken alles, wat de Heere Jezus hun gezegd had, Joh. 14:26. Dus blijft niets over voor de overleveringen, en de Heilige Schrift is en blijft volmaakt, omdat de apostelen alles hebben beschreven dat Jezus gedaan en geleerd heeft, zoveel ons tot zaligheid nodig is, Hand. 1:1.

Tegenwerping 3. 2 Thess. 2:15. *Houdt de inzettingen die u geleerd zijn, 't zij door ons woord, 't zij door onze zendbrief.* Hier maakt de apostel wel uitdrukkelijk gewag van inzettingen door woord, en onderscheidt die van inzettingen door brief, zo zijn er dan overleveringen, die niet beschreven zijn, die men nochtans onderhouden moet.

Antwoord.

De apostel schreef niet alleen, maar hij predikte ook door de levende stem, doch hij predikte geen andere zaken, dan hij schreef, en hij schreef geen andere zaken, dan hij predikte, 't Was in wezen hetzelfde evangelie. Zodat die woorden: *of door woord of door brief*, alleen zien op de verscheiden wijze van voorstellen. , en niet op verscheiden zaken, die voorgesteld werden. Zodat hierin niets is voor de overleveringen.

Tegenwerping 4. De Joodse kerk heeft verscheiden zaken ingesteld, en die werden aan het toekomende geslacht overgeleverd, welke nochtans niet waren geboden, als *het vasten in de vierde, in de vijfde, in de zevende en in de tiende maand*, Zach. 7:5 en Zach. 8:19. *De dagen van purim*, Esther 9:21-26. *Het feest van de vernieuwing des tempels*, Joh. 10:22. Zo heeft ook de Gereformeerde kerk haar inzettingen; dus mag en moet men nu ook overleveringen onderhouden.

Antwoord.

Het vasten was van God bevolen, de nood wees aan de tijd wanneer, en die omstandigheid werd aan de kerk gelaten, Joe 2. Ook zijn dankdagen bevolen, welke mede door de voorvallen en de kerk ten opzichte van de tijd bepaald worden; doch de achtervolging daarvan door een instelling van de kerk aan het nakomende geslacht heeft geen grond in het Woord, en is te misprijzen, en de kerk moet zich daaraan niet houden, hoedanig bij ons zijn de genaamde feestdagen, die behoorden weggenomen te worden; zie hiervan Jac. Koelman, van de feestdagen: Res judicata, en andere van zijn geleerde en Godzalige schriften. Andere uitwendige orders en omstandigheden van de godsdienst zijn in de grond in het Woord bevolen, en de bepalingen aan iedere bijzondere kerk gelaten, kunnen veranderd worden naar verscheidenheid van tijd en plaats, doch alle bijgeloof moet ver daar vandaan zijn, en mogen geheel niet raken de leer of het leven. Zodat dit niet met al de volmaaktheid van de regel krenkt, noch het drijven van onbeschreven overleveringen voordelig is.

Het OUDE TESTAMENT blijft een regel in het NIEUWE TESTAMENT

XVI. Vraag: Of het OUDE TESTAMENT voor de Christenen in het NIEUWE TESTAMENT is en blijft een regel van leer en leven? De Mennisten zeggen neen. Wij ja. Ons bewijs is:

Bewijs 1. Vervat hetzelfde Evangelie.

1. Het OUDE TESTAMENT vervat dezelfde zaken, hetzelfde Evangelie, zodat het OUDE TESTAMENT en het NIEUWE TESTAMENT een en dezelfde zijn ten opzichte van het wezen, in de omstandigheden en de manier van bediening alleen onderscheiden; het OUDE TESTAMENT zag op Christus die komen zou, en daarom werd het door afbeeldingen en schaduwingen bediend. Het NIEUWE TESTAMENT ziet op Christus, die gekomen is, en wordt daarom zonder schaduw bediend. Dat een en hetzelfde is met het NIEUWE TESTAMENT is ons zowel een regel als het NIEUWE TESTAMENT maar het OUDE TESTAMENT is zodanig, gelijk uit beide Testamenten overal blijkt en in 't vervolg in 't brede zal getoond worden, waarom ook de apostel, predikende het NIEUWE TESTAMENT, zegt niets te zeggen buiten hetgeen Mozes en de profeten gesproken hebben, dat geschieden zou, Hand. 26:22.

Bewijs 2. Is aan de ene kerk overgeleverd.

2. Er is maar één kerk, van het begin van de Wereld tot haar einde, de boeken des OUDE TESTAMENT zijn aan de kerk tot een regel overgeleverd, zo dan ook aan de kerk des NIEUWE TESTAMENT; zelfs de plechtigheden, die ingesteld waren om maar voor een tijd gepleegd te worden, raken ons in het NIEUWE TESTAMENT niet om gepleegd te worden, maar om daaruit de waarheid, de wijsheid Gods te zien, en Christus in alle omstandigheden te beter te leren kennen.

Bewijs 3. De kerk van het NIEUWE TESTAMENT is ook op de profeten gebouwd.

De kerk des NIEUWE TESTAMENT is gebouwd zowel op het fundament van de profeten als van de apostelen: Efése 2:20. *Gebouwd op het fundament van de apostelen en profeten. Zo zijn de schriften van de profeten ons zowel een regel als de schriften van de apostelen.*

Uitvlucht. Door de profeten worden verstaan de profeten des NIEUWE TESTAMENT, van welke te lezen is, 1 Kor. 12:18; Efése 3:5; Efése 4:11. *Want de orde geeft het te kennen, omdat de apostel eerst noemt apostelen, daarna profeten.*

Antwoord.

- (a) De profeten des NIEUWE TESTAMENT, van wie in die plaatsen gemeld wordt, hebben geen schriften nagelaten, zo kan de kerk op die ook niet gebouwd worden.
- (b) Als in het NIEUWE TESTAMENT van profeten gesproken wordt, zo worden doorgaans de profeten des OUDE TESTAMENT verstaan, Lukas 24:25, 27.
- (c) Dat de apostelen vóór de profeten genoemd worden, geeft geen gewicht aan dat gevoelen. De profeten worden vóór de evangelisten gesteld, Efése 4:11 en nochtans zijn de evangelisten meerder dan de profeten des NIEUWE TESTAMENT

Bewijs 4. De leer wordt uit het OUDE TESTAMENT bevestigd.

Christus en de apostelen bevestigen hun leer uit het OUDE TESTAMENT Zij verwijzen ons tot de Schriften des OUDE TESTAMENT, en tonen de nuttigheid des OUDE TESTAMENT voor ons in het NIEUWE TESTAMENT

- Joh. 5:39. *Onderzoekt de Schriften . . . die zijn het, die van Mij getuigen.*
- Rom. 15:4. *Al wat tevoren geschreven is (de boeken des OUDE TESTAMENT) dat is tot onze (in de dagen des NIEUWE TESTAMENT) lering tevoren geschreven, enz.*
- Lukas 16:29. *Zij hebben Mozes en de profeten; dat ze die horen.*
- 2 Petrus 1:19. *Wij hebben het profetische woord, dat zeer vast is, en gij doet wel dat gij daarop acht hebt.*
- Hand. 17:11. *Deze waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren.*

Dit alles toont middagklaar, dat de Schriften van het OUDE TESTAMENT ons zowel een regel zijn als het NIEUWE TESTAMENT.

XVII. Tegenwerping 1. Hebr. 8:13. *Als Hij zegt: Een nieuw verbond, zo heeft Hij het eerste oud gemaakt; dat nu oud gemaakt is en verouderd, is nabij de verdwijning.* Was het toen dan oud gemaakt en nabij de verdwijning, zo is het nu al lang verdwenen; dus raakt het OUDE TESTAMENT ons niet meer.

Antwoord.

De apostel spreekt niet van de boeken des OUDE TESTAMENT; want die prijst hij aan, en verklaart ze nuttig tot lering, weerlegging, enz. Rom. 15:4 2 Tim. 3:15, 16, 17. Maar hij spreekt van de bediening van het verbond, 't welk in 't vervolg in 't brede zal

getoond worden. Al houdt de bediening van het verbond door de plechtigheden op, daarom houden de boeken des OUDE TESTAMENT niet op een regel te zijn.

Tegenwerping 2. Matth. 11:13. *Al de profeten en de wet hebben tot Johannes toe geprofeteerd.* Zo moeten ze dan ophouden met de tijd van Johannes.

Antwoord.

De profeten en de ceremoniële wetten verkondigden, dat Christus komen zou, en Johannes verkondigde, dat Jezus gekomen was. Waar de vervulling is, daar houdt de belofte op; in die zin worden ze gezegd niet verder te profeteren; maar zij bleven nog in andere opzichten: zij hebben ook geprofeteerd van Jezus' lijden, dood, opstanding, hemelvaart en wederkomst ten oordeel; in die zin konden ze niet eindigen met Johannes, want zij waren toen nog niet vervuld. De Heere Jezus spreekt dan in deze tekst van de voorzeggingen en vervullingen, maar niet van het zijn en niet zijn van de profetische Schriften tot een regel; 't een heeft zijn einde met Christus' komst, 't ander blijft altijd.

Tegenwerping 3. Rom. 10:4. *Het einde der wet is Christus.* Zo is dan het OUDE TESTAMENT met Christus te niet.

Antwoord.

De apostel spreekt niet van een einde van duurzaamheid; want Christus zegt, *dat Hij niet gekomen is om de wet of de profeten te ontbinden, ja, dat er niet een jota of tittel van de wet zal voorbijgaan, totdat de hemel en de aarde zullen voorbijgaan*, Matth. 5:17, 18. Maar Hij spreekt van 't einde dat beoogd wordt, het einde van de wet is tot Christus te leiden; om door Hem, die de wet door lijden en leven vervuld heeft, de rechtvaardigmaking deelachtig te worden.

3. De vorm, de zin der Schrift.

XVIII. De vorm van de Heilige Schrift is uitwendig of inwendig.

- De uitwendige is de nettigheid, klaarheid en gepastheid van de stijl, op het allerkrachtigste de zaken ieder op zichzelf, en in haar samenhang uitdrukkende, en meteen vertonende de majesteit Gods, door wiens Geest zij beschreven is; een wereldwijze zoekt opgesmukte woorden; maar zal zelden ingaan kunnen in het beschouwen van de wonderbare kracht, deftigheid, hoogheid en sierlijkheid, die in de stijl van het Woord is, bij welke de sierlijkste redenen van de redenaars, maar boeren- en kindertaal is; doch zij zijn zo geleerd niet, dat zij het kunnen zien.
- De inwendige vorm is de nette en eigenlijke zin, overeenkomende met de gedachten en 't oogmerk van de spreker, dat God is.
- De zin van ieder woord, gevoelen of reden is niet twee, of drie, of velerlei, maar énerlei.
 - (a) want het is bekend, dat de vorm van een ding maar een enige kan zijn.
 - (b) De waarheid is ook maar één.
 - (c) De Schrift is verstaanbaar en klaar.
 - (d) De oprechtheid van de spreker vereist, dat hij zijn mening enkel, eenvoudig uitdrukt, en door dubbelzinnige woorden de hoorder niet verwart of misleidt.

Deze zin noemt men letterlijke zin; deze is óf enkel, óf samengevoegd.

- *De enkele zin is of eigenlijk of verbloemd.*
 - De eigenlijke is als men zijn gedachten uitdrukt door woorden, die door het gebruik de zaken ten eerste uitdrukken, als: *God is rechtvaardig, de mens is zondig.*
 - De verbloemde letterlijke zin is, als men zich uitdrukt met woorden, die men van hun eerste en eigenlijke zin afleidt, om daardoor zijn mening te klaarder, te aangeneramer en te krachtiger uit te drukken; deze manieren van spreken zijn velerlei, welke in de redekunst verklaard worden: als bijvoorbeeld: *Herodes is een vos*, dat is: hij is loos.
- De samengevoegde zin is als men voorbeeld en tegenbeeld samen voorstelt, dan is het ene deel van de zin in het voorbeeld, het andere deel in het tegenbeeld. Bijvoorbeeld: Joh. 3:14, *Gelijk Mozes de slang in de woestijn verhoogd heeft, also moet ook de Zoon des mensen verhoogd worden.*

Iedere zaak op zichzelf genomen, heeft een volkomen zin; maar de mening wordt alleen uitgedrukt door samenvoeging van die beide zinnen. De zin van de Schrift, die de Heilige Geest voorheeft, is altijd maar één, daarop mag en moet men afgaan zonder achterdocht. Een en dezelfde zaak kan men in verscheiden opzichten aanmerken, en die ook in verscheiden uitdrukkingen voorstellen: maar elke uitdrukking past net te die opzichte, waarin men haar aanmerkt of begrijpt, welke opzichten en uitdrukkingen in de Schrift elkaar ondergesteld, en op elkaar passende, en geenszins verscheiden, veel minder tegenstrijdig zijn, zij maken geen verscheiden zin van dezelfde zaak of tekst.

Der Rooms en vierderlei zin wordt verworpen.

De Rooms en, om zo hun paus te gemakkelijker op de rechterstoel te helpen, zeggen, dat in een en dezelfde plaats vierderlei zinnen zijn:

- Een letterlijke, die wij alleen erkennen.
- Een allegorische of andere betekenis hebbende, als onder lichamelijke zaken geestelijke bedoeld worden, gelijk in Gal. 4:24; *Hagar en Sara zijn twee verbonden*; of als een lichamelijke zaak gesteld wordt, om daardoor de mens te onderwijzen en op te wekken tot zijn plicht, 1 Kor. 9:9. *Zorgt ook God voor de ossen?* Waardoor de gemeente opgewekt wordt om voor de leraar te zorgen.
- Een analogische hoogheffende zin, als door aardse dingen de hemel verstaan wordt, *Jeruzalem de hemel*, Openb. 21:2.
- Een tropologische of woorden wisselende zin, als iets overgebracht wordt tot de praktijk en verbetering van het leven.

Indien men zei, dat de ene plaats zulke, en een andere plaats een zulke zin had, dat zouden wij gaarne toestaan; want dat was de letterlijke zin van de Heilige Geest beoogd, 't zij enkel of samengevoegd, 't zij eigenlijk of figuurlijk.

Maar aan iedere plaats die vierderlei zinnen toe te eigenen, dat is de ongerijmdheid zelf. Wij kunnen wel dulden, dat men ter gelegenheid van een plaats verscheiden toepassingen maakt, en indien iemand daarin onwijs handelde, en te ver ging, dat zou men kunnen overzien; maar te zeggen dat de Heilige Geest in iedere tekst die vierderlei zin beoogt, is de Heilige Schrift tot dwaasheid te maken; of God wel

oneindig is, en veel ja oneindige zaken te gelijk kan bevatten, zo spreekt Hij nochtans niet tot Zichzelf, maar tot mensen van een klein en eindig verstand, en wil in Zijn spreken tot hen duidelijk verstaan worden, gelijk de ene mens zijn gedachten door spreken aan de andere bekendmaakt. De mensen leren hun spraak niet uit de Bijbel, maar de Bijbel spreekt naar des mensen spraak, en dat netter, onderscheidener, klaarder, verstaanbaarder, dan de allerverstandigste notaris zou kunnen doen, zodat er de minste grond van misvattingen niet in is; maar de misvattingen komen van de duisterheid of eigenzinnigheid van de mensen voort. Hierover zijn verscheiden vragen te beantwoorden.

De woorden betekenen niet al wat ze kunnen.

XIX. *Of de woorden in de Heilige Schrift betekenen al wat ze kunnen betekenen?*

Antwoord. Wie zou denken, dat er ooit zulken zouden opstaan, die hierop *ja* zouden zeggen? En nochtans zijn er heden ten dage zulken bij menigte.

Wij zeggen ronduit nee.

Bewijzen

1. Dit blijkt uit de vier redenen, die wij boven par. 18 gegeven hebben tegen de velerlei zin van het Woord. Past die hierop.
2. Dan was niets zeker in de gehele Schrift, allerlei gevoelens waren dan tegelijk waarheid; want de woorden kunnen dat betekenen, de een neemt ze in deze, de ander in gene zin, 't is allemaal goed, men moet elkaar dan verdragen in zijn gevoelens; want hij kan het met de betekenis van de woorden goed maken, dat is openbaar aan allen, dat er dit uit volgen moet, en of sommigen het ook zo niet gebruiken, weten die, welke met zodanige omgaan; zo kan dan waarheid en leugen, verenigd worden.
3. De allerkwaadste en belachelijkste uitleggingen, die men bedenken kan, moest men dan als waarheid aannemen, dit hebben verscheiden mannen in veel plaatsen van de Schrift getoond; en zulke uitleggingen kunnen ook niet verworpen worden van diegenen, die deze stelling voorstaan, en zij zelf zien, dat het belachelijk is; zodat deze regel is een schrikkelijke ontheiliging van het Woord, en onttering van God, alsof Die dubbelzinnig sprak, of alsof Die vele, en dat verscheiden, en elkaar omstotende zinnen, in een en dezelfde plaats uitdrukt.
4. Men mag zo niet handelen met menselijke geschriften, met testamenten, obligaties en kwitanties; hij zou tot verfoeiing zijn bij allen, die zo te werk wilde gaan. Veel minder mag men zo handelen met het Woord van de levende God, die allergepast, allernetst, allerklaarst en allerkrachtigst iedere zaak, iedere zin uitdrukt; want of God wel alles wat waarheid is in een ontwerp, indien ik zo van God spreken mag, bevatten, ja beogen kon, zo spreekt Hij nochtans niet tot Zichzelf, maar tot mensen en op menselijke wijze, zoals mensen spreken, en het best verstaan kunnen.

Uitvlucht. *Deze regel geldt alleen als de zin niet is tegen de regelmaat van het geloof, tegen het oogmerk des Heiligen Geestes, en tegen de samenhang.*

Beantwoord.

- (a) Indien men de bepaling in haar ware betekenissen neemt, zo is het een contradictio in adjecto; en 't laatste stoot het eerste om. Want dan kan een woord nergens in de

gehele Bijbel betekenen wat het betekenen kan, omdat die bepaling het tot een zin brengt.

- (b) Die bepaling voldoet niet, gelijk verscheidenen dat in verscheiden teksten hebben getoond, omdat men volgens die regel, de woorden betekenen wat zij kunnen, de overeenstemming van het geloof ook zo uitbreiden kan; 't is allemaal goed, het ene met het andere; men kan, en moet volgens die regel ook zeggen, dat de Heilige Geest al die betekenissen van het Woord beoogt; en men kan dan de samenhang zo maken als 't hun goeddunkt. Deze bepalingen zijn in zichzelf noodzakelijk om de rechte zin van iedere tekst te verstaan, en zijn krachtig voor degenen, welke zeggen dat ieder woord niet betekent, wat het kan betekenen; maar alleen dat ene betekent, wat die gezegde omstandigheden vereisen.

XX. Tegenwerping 1.

Veel teksten dulden twee of drieërlei zin; men vindt dat bij allerlei geleerde uitleggers, en wat hoort men meer van de predikstoelen, ook van die, welke deze regel tegenspreken, als dit woord kan zo genomen worden en wederom, het kan zo genomen worden. *Hieruit blijkt dan, dat zelfs de tegensprekers van datzelfde verstand zijn, dat de woorden betekenen, wat ze kunnen.*

Antwoord.

Als de uitleggers in schrijven of spreken de verscheiden zin van een woord ophalen, dan willen ze niet zeggen, dat die tekst, of dat woord in die tekst, die verscheiden betekenissen heeft, maar bekennen daarmee hun duisterheid, dat zij die tekst niet wel verstaan kunnen, en niet zeker durven zeggen, welke betekenis de Heilige Geest beoogt. Als men spreekt van nadruk, dan vergelijkt men de grondtekst met de overzetting.

Tegenwerping 2. *Die regel geeft groot licht in het verstaan van het Woord van God; men verstaat het dan in zijn volle kracht en nadruk.*

Antwoord.

- (a) Het geeft grote duisterheid om het Woord te verstaan; tenzij men de liefde tot de waarheid verwerpt, dan kan men door die regel al ras het Woord verstaan; want dan is alles goed, en men kan niet misslaan, omdat de woorden ook dat betekenen, zoals men ze 't gereedst opvat.
- (b) Gods Woord spreekt altijd met nadruk, en alle woorden zijn terneer gesteld in hun volle kracht, geen woord of zin heeft een halve kracht. Als men een dwaling wil voorstellen, of als men verlegen is om zijn dwalingen staande te houden, dan gebruikt men de woorden in volle kracht, in nadruk, alsof dat de rechte zin van een plaats veranderde. De geleerden kennen zulke loopjes; de eenvoudigen hebben zich dan te wachten, als zij die woorden horen.

Aanhouding.

Een ieder stelt vast, dat de woorden soms in een enge zin worden genomen, soms in een brede, vervattende tegelijk veel zaken; ook worden sommige woorden of zinnen zo breed genomen, dat ze meteen vervatten al de gevolgen, die natuurlijk daaruit vloeien; hieruit blijkt dan, dat men de woorden kan nemen in hun volle kracht en nadruk, en ook niet in hun volle kracht.

Antwoord.

Dat zijn maar verscheiden betekenissen van de woorden, in de ene plaats betekent het dit, in een andere plaats dat: als het in ene plaats dit of dat betekent, zo betekent het niet meteen alles wat het op andere plaatsen betekent; maar alleen dat, hetgeen het in die plaats betekent. Sommige woorden betekenen een enige bijzondere zaak, sommige woorden zijn generaal of algemeen, en behelzen alles wat onder dat algemene woord begrepen is 't welk soms wordt uitgedrukt, soms daarin is opgesloten, 't welk door een gevolg getoond wordt daarin te liggen; dit is de letterlijke zin van die woorden of uitdrukking, maar niet een meerdere of mindere kracht of nadruk van de woorden.

De leerstukken worden óf met uitgedrukte woorden, óf door een gevolg voorgesteld.

XXI. Vraag. Of alle leerstukken van het geloof en van het leven met uitgedrukte woorden van de Schrift worden voorgesteld: en niet als waarheid moet aangenomen worden, dat zo niet uitgedrukt is; dan, of tot de zin van een plaats behoort dat, wat door een noodzakelijk gevolg daarin ligt?

Antwoord.

De Mennisten, opdat ze de kinderdoop kunnen loochenen, zeggen het eerste, wij het tweede, namelijk, in dien verstande, niet wat de mensen door hun duister en verdorven verstand daaruit trekken; maar wat er in ligt, en zichzelf door een noodzakelijk gevolg openbaart. Dit blijkt:

1. De mens is redelijk, en zijn spraak is redelijk; in al zijn omgang spreekt hij doorgaans door gevolgen; God nu spreekt tot de mens op menselijke wijze, en zo ook door gevolgen; deze worden soms uitgedrukt, soms wordt de zaak maar genoemd, in welke het gevolg ligt. Ziet onder de ontelbare uitgedrukte gevolgen dit ene: Christus, het Hoofd van de gelovigen, is uit de doden opgestaan; in die stelling ligt, dat dan allen, die Christus' leden zijn, ook geestelijk leven moeten; 't laatste is besloten in het eerste, en wordt daaruit getrokken, Rom. 6:4 . . . *Opdat, gelijkerwijs Christus uit de doden opgewekt is tot de heerlijkheid des vaders, alzo ook wij in nieuwigheid van het leven wandelen zouden.* Tot een voorbeeld van een ingesloten gevolg, neemt: Ex. 3:6. *Ik ben de God Abrahams, de God Izaks, en de God Jakobs.*

Hierin ligt

(a) dat zij, die al lang voor Mozes' tijden gestorven waren, nog leefden,

(b) En dat er een opstanding van de doden zijn zal. Ziet dit Matth. 22:31, 32. *En wat aangaat de opstanding van de doden, hebt gij niet gelezen . . . Ik ben de God Abrahams . . . God is niet een God der doden, maar der levenden.*

2. Het einde van de Schrift is lering, vermaning, bestraffing, weerlegging, vertroosting, Rom. 15:4 2 Tim. 3:16. Niemand nu kan enige toepassing maken op zichzelf of iemand anders, tenzij door een gevolg, met te zeggen: dat zegt God in Zijn Woord, daarom moet gij dit laten, dat doen, dus dwaalt gij in uw bevatting, dus hebt gij u niet te verslaan, maar moed te hebben. Immers staan onze namen niet in de Bijbel, hoe zal en kan iemand dan de Bijbel tot zijn nut gebruiken dan door toepassing; nu, alle toepassing wordt gemaakt door een gevolg.

XXII. Tegenwerping 1. Dan zou ons geloof rusten op een feilbare grond, want dat trekken van de gevolgen kan missen, en ook dikwijls dwaalt des mensen verstand daarin; dat de een meent door een goed gevolg uit een plaats te trekken, weerlegt een ander.

Antwoord.

- (a) Van kunnen missen tot missen is geen gevolg; ons oog kan missen, daarom mist het niet doorgaans. Dat de een niet zien kan, omdat hij bijziende is, of zwak van gezicht, dat kan een ander klaar zien.
- (b) Ons geloof rust niet op de rede, door welke men het gevolg uit een plaats trekt, maar op de tekst zelf; de rede is maar een middel, waardoor men ziet dat zo'n zaak in de tekst ligt, welke uit een natuurlijk beginsel niet kon gehaald worden; maar alleen volgt uit een geopenbaarde waarheid, op welke het geloof rust. Onze rede brengt niets in de tekst, dat er tevoren niet in was; maar zij haalt het er uit, en toont het wat al tevoren daarin lag, en het geloof rust niet op de redenering, maar op het woord van God.

Tegenwerping 2. 2 Petrus 1:20. Geen profetie van de Schrift is van eigen uitlegging; dies moet het alles met zo veel woorden in het Woord staan, wat men geloven moet, zodat geen eigen uitlegging daar te pas komt.

Antwoord.

Eigen uitlegging is niet de bevassing en kennis van een tekst, welke men door redenering bekomt; want dan was de Schrift niet nuttig tot lering, enz. 2 Tim. 3:16. Dan was de vermaning: *onderzoekt de schriften*, Joh. 5:39, geestelijke dingen met geestelijke te samen voegende, vergeefs, en men kon noch mocht ze dan opvolgen. 't Is zeker, dat een ieder in 't bijzonder een onderscheidend oordeel mag en moet gebruiken naast de Schrift; maar eigen uitlegging is eigen verzinning, uit zijn eigen hersenen iets te bedenken, en de Schrift daarnaar te buigen, of als meester over haar te zeggen: ik wil dat men dat zo verstaat. 't Is de Schrift een vreemden zin aan te duiden, welke men bij zichzelf, zonder die uit het Woord te halen, bedacht en bij zichzelf vastgesteld heeft.

Tegenwerping 3.

Kol. 2:8. *Ziet toe dat niemand u als een roof vervoere, door de filosofie en ijdele verleiding. Vs. 4. Opdat niet iemand u misleide met beweegredenen, die een schijn hebben.* Nu, gevolgen te trekken is het werk van de filosofie; dus moet men zich wachten voor gevolgen te trekken en schijnredenen voort te brengen.

Antwoord.

De apostel waarschuwt tegen het misbruik, niet tegen het gebruik, dat plaats heeft in alle dingen. De filosofie, dat is de redenering; door redenering tot kennis van een zaak te komen, is de mens aangeboren, en hij gebruikt die in al zijn spreken en doen: deze redenering wordt door de oefening in de mens verbeterd. De begeerte naar wijsheid door redenering wordt *filosofie* genoemd, deze is geen ijdele verleiding in zichzelf. Paulus noemt de filosofie geen ijdele verleiding, maar toont, dat de geslepenen in de redenering zulke schijnredenen kunnen bijbrengen, die zeer licht een eenvoudige zouden kunnen vervoeren, verleiden, misleiden; voor zulke mensen en hun doen moet men zich wachten, door niet naar de rede, maar naar het Woord te luisteren. Dit nu

heeft geen gemeenschap met door de gezonde rede het Woord trachten te verstaan, en daardoor als door een middel te zoeken wat in iedere plaats verborgen ligt, dat is sluitredenen te maken uit het Woord.

Tegenwerping 4.

2 Kor. 10:5. *Omdat wij de overleggingen ter neerwerpen, en alle hoogte, die zich verheft tegen de kennis Gods, en alle gedachten gevangen leiden tot de gehoorzaamheid van Christus.* Moet men de overleggingen ter neerwerpen, en alle gedachten gevangen nemen, zo moet men alle gevolgen, die men met zijn overleggingen en gedachten uit het Woord trekt, verwerpen.

Antwoord.

- (a) Als de mens alle overleggingen en gedachten moet afleggen, zo moest hij zich ontmensen, en hij moest dan ook niet aannemen 't geen met uitgedrukte woorden in de Schrift staat; want hij kan dat zonder overlegging en denken niet doen.
- (b) De tekst verklaart zichzelf, want hij spreekt van overleggingen en gedachten, die zich verheffen tegen de kennis Gods; zeker deze moet men ter neerwerpen en gevangen nemen; maar niet die overleggingen en gedachten, door welke men als een middel komt tot kennis van God en Zijn Woord, en waardoor men onderzoekt, wat in het Woord en iedere plaats verborgen ligt, en door een gevolg openbaar wordt aan het geweten.

XXIII. Vraag: ***Of de schrift klaar is om te verstaan?***

De Rooms en zeggen, dat de Schrift zo duister is, dat men ze niet verstaan kan, dan alleen door de onbeschreven overleveringen en gezaghebbende uitleggingen van de kerk, en dat men iedere plaats zo moet verstaan, als de Roomse kerk haar uitlegt, en omdat zij zegt, dat dit de zin is.

Antwoord.

Wij zeggen:

- (a) Dat veel zaken te hoog zijn voor het verstand van de mensen, bijvoorbeeld: de wijze hoe God bestaat, één in Wezen en drie in Personen; hoe God eeuwig is, oneindig, zonder uitgestrektheid, goed zonder hoedanigheid, de vereniging van de twee naturen in Christus, en dergelijke; 't wordt wel klaar voorgesteld, een ieder kan met een opslag zien, dat het in het Woord staat; maar de zaak tot haar volmaaktheid toe niet kunnende doorzien, zo gelooft men ze.
- (b) Alle mensen zijn niet bekwaam om de Schrift in haar geestelijke zin te verstaan, dewelke nochtans klaar wordt voorgesteld; gelijk de zon, schoon zij is een verlichtend licht, door een blinde niet gezien kan worden, en een bijna blinde maar een schemering ziet, maar geen dingen onderscheidenlijk kent, en de zienden trappen van klaarheid in het zien hebben, waarvan 't gebrek niet is in de zon, maar in de mens; zo is het ook hier met het geestelijk licht. Een natuurlijke kan wel op een natuurlijke wijze de woorden van de Schrift, de zin, de samenhang in veel zien; maar de geestelijke zin kan hij niet verstaan, die is hem dwaasheid, hij weet daarvan zo weinig als een blinde Heiden. God bestraalt sommigen met gewone verlichting, deze kunnen heerlijkheid en beminnelijkheid in de Goddelijke waarheden zien. De begenadigden komt de Heere eerst voor met hem te geven verlichte ogen des verstands onder en door het lezen of horen; deze nu zijn

verscheiden in trap, daar zijn kinderen, jongelingen en mannen. De minste van die kent de zin van Christus, en aandachtig het Woord lezende, zo verstaat hij alles, wat hem tot zaligheid nodig is, hij ziet de waarheid in het Woord, hij kent ze en gelooft ze, omdat ze in het Woord staan. Anderen komen verder, en zien meer zaken, en verstaan de samenhang beter; anderen krijgen nog hoger licht, doch zij blijven nog leerlingen, en hun licht is niet te vergelijken met de kennis van de hemellingen.

- (c) Men moet aanmerken, dat zeer veel teksten van de Schrift op zichzelf kunnen genomen, en klaar en wel kunnen verstaan worden tot Godzaligheid en de zaligheid, zonder dat men de samenhang inziet. Veel teksten komen zo ras niet voor, maar hebben nauwer onderzoek nodig; ook is de samenhang in veel plaatsen met de eerste opslag niet te zien, niet dat die in zichzelf niet duidelijk, net en gepast is, maar omdat de onderzoeker duister is.
- (d) De kennis van de Heilige Schrift is in de besten nog onvolmaakt, en is in velen zeer klein, en hebben onderwijzing nodig, niet door gebrek van klaarheid des Woords, maar opdat zij bekwaam mogen worden om het licht te kunnen zien; deze onderwijzing geschiedt niet door het oordeel van de kerk of overleveringen bekend te maken, of om daarin te rusten; maar zij geschiedt door de zaken op allerlei wijze voor te stellen en te tonen, opdat de onderwezene zelf zie, dat de Schrift dit of dat zegt, en hoedanig de zaak is.

Zodat wij op de vraag: *of de Schrift klaar is te verstaan?* antwoorden, *ja*. Een wedergeborene ook in de minste trap aandachtig de Schrift lezende, kan haar verstaan, voor zoveel tot zijn zaligheid nodig is. De Schrift is niet alleen in zichzelf klaar, op 't allernetste en duidelijkste de zaken uitdrukkende, maar is ook verstaanbaar voor een bekeerde, die verlichte ogen des verstands heeft. Dit blijkt:

Bewijzen

XXIV.

1. Uit uitdrukkelijke verklaringen Gods: Psalm 19:9. *Het gebod des Heeren is zuiver, verlichtende de ogen.* Psalm 119:105. *Uw woord is een lamp voor mijn voet, en een licht voor mijn pad.* 2 Petrus 1:2. *Een licht schijnende in een duistere plaats.*
2. God heeft Zijn Woord gegeven om de Zijnen te verlichten, te besturen en te vertroosten, gelijk 't blijkt uit: Psalm 19:9 . . . *Verlichtende de ogen.* Rom. 15:4: *Tot onze lering. . . vertroosting van de Schriften.* 2 Tim. 3:15, 16. *Dat gij van kinds af de heilige Schriften geweten hebt, die u wijs kunnen maken tot zaligheid. . . Nuttig tot lering.* Psalm 119:9. *Waarmee zal de jongeling zijn pad zuiver houden? Als hij dat houdt naar Uw Woord.* Dit einde van de Schrift kon niet bereikt worden, tenzij de Schrift klaar was om te verstaan.
3. 't Is een onvolmaaktheid in een schrijver, als hij niet verstaanbaar schrijft; hoe duidelijker en klaarder hij de zaken voorstelt, zodat men daardoor tot in de pit van de voorgestelde zaken kan inzien, hoe geleerder hij is; want men ziet daaruit, dat hij de zaken tot in de grond verstaat, en hoe klaarder hij schrijft, hoe volmakter zijn schrift is. Nu, God is de Vader der lichten, een ontoegankelijk Licht, en Die geeft de Schrift om de mensen verborgenheden bekend te maken, zo is het daaruit zeker, dat dan de Heilige Schrift alle andere schriften in klaarheid en duidelijkheid onvergelykelyk overtreft, en allerbekwaamst is om mensen te onderwijzen.

4. De wereldwijzen, schoon zij in de zaken zelf blind zijn, zullen moeten bekennen, dat veel plaatsen van de Heilige Schrift, ten opzichte van de stijl en wijze van voorstellen, door mensen van enig begrip verstaan kunnen worden zonder enige onderwijzing, zo zij de zaken zelf konden verstaan. Bijvoorbeeld: *Er is één God, en één Middelaar Gods. Christus is gestorven voor de zonde. Christus is uit de doden opgestaan. Zalig zijn ze, die op Hem vertrouwen. Die in de Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven. Er zal een opstanding van de doden zijn.* Wat donkerheid is toch in die uitdrukkingen? Maar de zaken zelf kan een natuurlijk mens niet geestelijk verstaan, omdat hij geen geestelijke ogen heeft; maar de bekeerden hebben verlichte ogen des verstands, Efëze 1:18; hebben de zalving des Heiligen Geestes, die hen alle dingen leert, 1 Joh. 2:27. Zij zijn van God geleerd, Jes. 54:13; dus is de Schrift voor hen klaar en verstaanbaar.

XXV. Tegenwerping 1.

2 Petrus 3:16. *In welke dingen sommigen zwaar zijn om te verstaan, die de ongeleerde en onvaste mensen verdraaien, gelijk ook de andere Schriften, tot hun eigen verderf.* Dat zodanig is, en zulke gevolgen heeft, dat is niet klaar, maar duister om te verstaan.

Antwoord.

- (a) De apostel spreekt van sommige zaken, niet van alle, in de brieven van Paulus, die hij met een Goddelijke wijsheid geschreven had
- (b) Hij spreekt van zaken, niet van de stijl en wijze van voorstellen; de zaken waren hoog, 't waren diepe verborgenheden, nochtans op het allerklaarste en duidelijkste voorgesteld.
- (c) Hij spreekt van ongeleerde en onvaste, niet van ongeleerde en natuurlijke zaken, maar van natuurlijke mensen, die de Geest niet hebben, die van God niet geleerd zijn, en geen geestelijk verlichte ogen hebben. Van onvaste mensen, die wel tot de kerk komen, en iets van de Goddelijke waarheden weten, maar geen geestelijke grond en fundament hebben, en daarom ongestadig zijn, en met alle wind van leer omgevoerd worden; deze verdraaien niet alleen de hoge zaken van Paulus, die zij niet verstaan kunnen, maar ook de andere Schriften tot hun eigen verderf. Judas 1:10. *Deze, hetgeen zij niet weten, dat lasteren zij; en hetgeen zij natuurlijk, als de onredelijke dieren, weten in hetzelfde verderven zij zich.* Zodat de tekst niet zegt, dat de Schrift duister is in de zaken die ter zaligheid nodig zijn, en dat voor wedergeborenen, waarover 't verschil is.

Tegenwerping 2.

Hand. 8:30, 31. *En Filippus liep toe, en hoorde hem de profeet Jesaja lezen, en zei: Verstaat gij ook hetgeen gij leest? En hij zeide: Hoe zou ik toch kunnen, zo mij niet iemand onderricht? Omdat de Schrift niet verstaan kan worden zonder onderrichting, zo is ze niet klaar om te verstaan.*

Antwoord.

- (a) 't Is ver daar vandaan, dat wij de onderrichting zouden uitsluiten; die nog onbekeerd zijn, hebben onderrichting nodig; want zij hebben geen kennis van de geestelijke zaken, hoe klaar zij ook voorgesteld worden; wij spreken niet wat de Schrift is voor onbekeerden. Een blinde kan niet lezen, en alzo door lezen geen verstand krijgen van 't geen in een boek staat. Een ieder, die nu al begint geestelijke ogen te krijgen, en die al verder gekomen is, een ieder in zijn trap,

(want niemand is hier tot volmaaktheid gekomen) is de onderwijzing een middel om verder en verder te komen; maar de noodzakelijkheid van onderwijzing stelt geen duisterheid in de Schrift, maar hoogheid van zaken, en onbekwaamheid in de persoon.

- (b) De onderwijzing is niet om de Schrift klaarder te maken, maar om de mens bekwaamer te maken om de verborgenheid in de Schrift te kunnen zien.

Tegenwerping 3.

1 Kor. 13:12. *Wij zien nu door een spiegel in een duistere rede.*

Antwoord.

Deze tekst spreekt niet van de Heilige Schrift, maar van de gelovigen, en verklaart dat de kennis, die men op de wereld heeft, maar schemering is bij die kennis, die men in de hemel zal hebben; zodat die tot het verschil niet behoort, 't welk is: of de Godzaligen de Heilige Schrift verstaan kunnen tot hun troost, besturing, geloof en zaligheid, dan of de Schrift zo duister is, dat zij er niet met al van verstaan kunnen.

Tegenwerping 4.

Het Woord kan niet verstaan worden dan door de verlichting van Gods Geest; dus is het duister om te verstaan, ziet: Lukas 24:32. *Als Hij ons de Schriften opende.* Psalm 119:18. *Ontdek mijn ogen, opdat ik aanschouwe de wonderen Uwer wet.*

Antwoord.

- (a) Dit staan wij gaarne toe, dat iemand door Gods Geest verlicht moet zijn, indien hij de Schrift in haar geestelijke zin verstaan zal, buiten dat, kan de mens de geestelijke zaken niet verstaan, maar zij zijn hem dwaasheid.
- (b) De teksten zelf geven te kennen, dat 't niet hapert aan de klaarheid van de Schrift; maar aan des mensen verstand, dat de Heilige Geest bekwaam moet maken om de geestelijke zaken, in de Schrift voorgesteld, te verstaan.

Geen zichtbaar en onfeilbaar rechter der verschillen, ook niet de paus.

XXVI. Vraag: Of op aarde een hoogste en onfeilbare rechter van de verschillen over de Heilige Schrift is, die de uitspraak doet, aan welke zich een ieder op Gods bevel moet onderwerpen? *En wie de rechter is: of de kerk, of kerkvergadering, of paus van Rome?*

De Rooms en zeggen, dat God zodanige rechter gesteld heeft, en dat de rechter is de paus van Rome; of ze soms wel spreken van Kerken en kerkvergaderingen, zo loopt het toch op de paus uit; want die stellen ze tot het hoofd van de kerk, en boven de Kerkvergaderingen, immers de meesten stellen hem onfeilbaar, als hij van zijn stoel de uitspraak doet.

Antwoord. Wij zeggen:

- (a) dat er veel dwalingen in de leer door de verdorvenheid van des mensen verstand ontstaan, de ene van meerder, de andere van minder gewicht. 1 Kor. 11:19. *Want er moeten ook ketterijen onder u zijn, opdat degenen, die oprecht zijn, openbaar mogen worden onder u.*
- (b) Dat ieder bijzonder lid, 't zij een overheidspersoon, als lid, 't zij een gewone een onderscheidend oordeel heeft om de Schrift te verstaan.

- (c) En dat de opzieners van de kerk, de kerk vertegenwoordigende, als dienaars van Christus een bedienend oordeel hebben over de verschillen, om ze naar de regel van Gods Woord te beslissen, zoveel het uitwendige aangaat, om vrede en enigheid van het geloof te behouden, en dat zij macht hebben de zodanigen, die van hun dwalingen niet willen afstaan, uit het midden van hen weg te doen, volgens Rom. 16:17. Doch het gemoed van iemand te overreden is niet het oordeel van de kerk, op haar oordeel moet niemands geloof gegrond zijn; maar dat is alleen de H. Geest, sprekende in en door het Woord, 't welk alleen de grond van het geloof is.
- (d) Dus ontkennen wij dat er op aarde een onfeilbaar rechter van de verschillen is, naar wiens uitspraak een ieder moet geloven; nog sterker ontkennen wij, dat de Roomse kerk, kerkvergadering of paus het is. Want:

Bewijs 1. Niet een letter daarvoor in de Bijbel.

XXVII. 1. Niet een tittel of jota staat er in de Bijbel van zulke zienlijke, hoogste, onfeilbare rechter over de verschillen en zin van de Heilige Schrift; veel minder dat Roomse kerkvergaderingen of paus het zouden zijn. Laat een enige plaats voortgebracht worden. Paulus in de brief aan de Romeinen zou van zo'n voorrecht, en van zo'n gewichtige zaak, aan welke de gehele waarheid zou hangen, wel enig gewag gemaakt hebben. De apostel Petrus zou wel iets gedaan hebben, dat naar zo'n voorrecht geleek, en zou wel enige verklaring gedaan hebben, dat de paus van Rome hem na zijn dood zou opvolgen, en een onfeilbare macht hebben om over de verschillen uitspraak te doen; maar niet een woord spreekt hij daarvan, ja, de Schrift toont, dat Petrus door Paulus is bestraft geworden, Gal. 2:11. En op de eerste kerkvergadering te Jeruzalem gehouden. In Hand. 15:13 was zelfs Petrus de voorzitter niet, maar Jacobus' oordeel werd gevolgd. dus is al des pausen doen maar een overweldiging: hij matigt zich macht aan, die hem niet gegeven is, en die hij niet bewijzen kan.

Bewijs 2. De paus is niet onfeilbaar.

De paus is niet onfeilbaar, noch in leer noch in leven. Sommigen zijn buitengewone goddelozen geweest, hoereerders, tovenaars, kettters, atheïsten, gelijk de pauselijke schrijvers zelf getuigen; hoe kunnen zulke onfeilbare rechters over de verschillen zijn, die de leer raken? *De verborgenheden des Heeren zijn voor degenen, die Hem vrezen*, Psalm 25:14. Ja, heden ten dage gebiedt hij recht tegen de Schrift. Hij gebiedt van gerechten te onthouden, die God geschapen heeft, om met dankzegging te nuttigen. Hij verbiedt het huwelijk, tegen 1 Tim. 4:3. Hij laat bloedschandelijke huwelijken toe, die God verboden heeft. Hij gebiedt een stukje brood als God aan te roepen. Hij stelt in, godsdienstige dienst van de engelen, van de verstorvene heiligen, van de beelden, alles zo recht tegen het Woord. Kan zo'n mens een onfeilbaar rechter zijn? 't Is een gruwel.

Bewijs 3. Wordt daarvoor van veel Roomsers niet erkend.

De Roomsers zelf erkennen hem niet voor een onfeilbare rechter. Als een staaltje zullen wij enige kleine uittreksels maken uit het Arrest, gegeven in 't Hof van het Parlement. De grote Kamer en de Tournelle vergaderd op de Bulle van de Paus, 23 Januari 1688, in Frankrijk, in 't Nederlands gedrukt in Den Haag bij Barend Beek.

... "In dit rijk te verbreiden de nieuwe gevoelens van de onfeilbaarheid van de paus. Inderdaad de hardnekkigheid van de paus is oorzaak. Wie zou zich kunnen inbeelden dat de paus, die men ons voorstelt als een voorbeeld van heiligheid en deugd, zo gehecht blijft aan zijn gevoelens, en zo jaloers is op de schaduw van een ijdel gezag? De bevelen van de paus, hoe onrechtvaardig zij ook waren, dienden maar om de oorsprong van haar ongerechtige bezitting te doen onderzoeken. De paus is jaloers om zijn pausdom door een hoogdravende nieuwigheid te doen uitmunten. En bij deze bul te voegen ijdele bedreigingen van uitbanning, die niet bekwaam zijn de minste schrik aan te jagen aan de allervreesachtigste zielen en de nauwste gewetens. Het is een onverdraaglijk misbruik, dat in ene ten enenmale wereldse zaak de paus geestelijke wapens gebruikte, om een schijn te geven aan zo een schandaleuze nieuwigheid. Als de paus Gregorius de IVe Franse bisschoppen dreigde uit te bannen, antwoordden zij moedig, dat zij aan de wil van de paus niet zouden gehoorzamen, en dat, zo hij met een voornemen kwam van hen uit te bannen, zelf uitgebannen zou weer terugkeren. Si Excommunicatus veniret, Excommunicatus abiret.

Kan men iets onredelijker en onrechtvaardiger, om niet te zeggen monsterachtiger, bedenken dan dit aanslaan van het plakkaat? Ook de gehele wereld is overtuigd, dat niet de ijver van het huis Gods, maar de spijt en misnoegen het bekendmaken van dit plakkaat voortgebracht heeft. In deze gelegenheid is in de Vaticaanse bliksem niets dat te vrezen is. Het zou zeer voordelig zijn, dat al de kerkelijke zaken in het rijk verhandeld werden, zonder verbonden te zijn, zijn toevlucht tot Rome te nemen. Dat de paus ten enenmale onder de kerkvergaderingen is, welke recht hebben om hem te verbeteren, en zijn uitspraken te hervormen. Is dat navolgen de zorg en de zachtmoedigheid van de apostelen in het besturen van de kerk? Een vreemde zaak! dat de paus. . . . niet opgehouden heeft, nadat hij gezeten heeft op de stoel van St. Pieter, onderhandeling te houden met de discipelen van Jansenius, wiens lering zijn voorzaten veroordeeld hebben. Hij heeft hen met gunsten overladen, hij heeft hun lof gesproken, enz. "

Zoveel achten de Roomsens hun paus; hoe ver is het van hem, als onfeilbaar te erkennen!

Bewijs 4. Ook eindigt hij de verschillen niet tussen zijn onderdanen.

Men wil, dat er een zienlijk, onfeilbaar rechter van de verschillen moet zijn om een einde aan alle verschillen te maken; maar waarlijk dit einde wordt door de paus, die zich instelt als onfeilbare rechter, niet bereikt. Al de protestanten erkennen hem niet. Spreekt hij het *anathema* (de banvloek) over hem uit, zij spreken het wederom uit over hem. Hoe kan hij, die partij is, rechter zijn? En is het verschil wel geëindigd tussen de strijdende partij en de Dominicanen en Jezuïten, tussen de Jezuïten en de Jansenisten: tussen de Quiëtisten en Operatisten? Die sekten blijven in het pausdom nog levend. Uit alle deze blijkt, dat de paus geen onfeilbaar rechter over de verschillen is, en zijn kan.

Bewijs 5. Geen koning zal zulks dulden.

Het Woord leert ons, dat men in zake van godsdienst, leer en leven, naar geen mens moet omzien, maar alleen het Woord als een onfeilbare regel, en tegelijk rechter over de verschillen, en zijn eigen uitlegger, omdat het is het Woord van de alleen

soevereine Rechter van hemel en aarde, en van de opperste Wijsheid, die tot in van de eeuwigheid leeft. Geen soeverein op aarde zal dulden, dat zijn onderdanen, 't zij voorgewende, 't zij ware, zich aanmatigen onfeilbare uitleggers te zijn van zijn bevelen, en hun uitlegging zijn onderdanen opleggen te gehoorzamen, en dat, terwijl de soeverein nog leeft. Veel minder zal de levende God dat verdragen. Hij spreekt duidelijk en klaar, Hij weigert zijn Heiligen Geest niet tot verlichting aan degenen, die Hem daarom bidden. Die zich Gode niet wil onderwerpen, zal veel minder onderworpen zijn aan de uitspraak van een mens, die zich tegen het Woord van God verheft. Die zich Gode alleen onderwerpt, zal met verfoeing verwerpen de dwalende uitspraken van een paus.

Bewijs 6. God Zelf in het Woord sprekende, is de enige Rechter.

God wil dat een ieder naar zijn Woord lere en leve; 't blijkt uit:

- Jes. 8:20. *Tot de wet en tot de getuigenis.*
- Joh. 5:39. *Onderzoekt de Schriften.*
- Matth. 22:29. *Gij dwaalt, niet wetende de Schriften.*
- Lukas 16:29. *Zij hebben Mozes en de profeten, dat ze die horen.*

Daarom heeft de Heere Jezus, ofschoon Hij de Heere Zelf is, zijn leer bevestigd uit de Schrift, gelijk doorgaans in de evangelisten te zien is. Zo hebben ook de apostelen gedaan. Zie maar hun predikingen in de Handelingen der apostelen, en hun brieven. Ja, Petrus beveelt niet zijn onfeilbaarheid, maar het profetische woord aan 2 Petrus 1:19. Lukas prijst die van Beréa, dat ze het Woord tot de rechter namen en dat onderzochten, of deze dingen alzo waren, als ze door Paulus gesproken werden, Hand. 17:11. Niet één woord van een onfeilbare rechter staat in de Bijbel, maar de Schriften zelf worden tot rechter gesteld, om naar haar uitspraak als orakelen Gods te horen. dus besluiten wij krachtig, dat noch de ware kerk, veel minder de Roomse kerk, kerkvergadering of paus, op wie toch alles bij hen uitdraait, de rechter is van de verschillen in leer of leven.

Bewijs 7. Uit teksten

Doet hierbij zulke teksten, die wel uitdrukkelijk het Woord zelf tot rechter stellen:

- Joh. 12:48 . . . *Het woord dat Ik gesproken heb, dat zal hem oordelen ten laatste dage.*
- Joh. 5:45 . . . *Die u verklaagt, is Mozes.*
- 2 Tim. 3:16. *Al de schrift is nuttig tot lering, tot weerlegging.*
- Hebr. 4:12. *Het Woord van God is een oordeler der gedachten en der overleggingen des harten.*

Zo is dan het woord zelf rechter over de verschillen, die over het Woord ontstaan; want de soevereine levende God spreekt, heeft het gesproken en spreekt het nog; zodat men het Woord zo moet aanmerken, alsof het met een hoorbare stem gedurig door God uit de hemel tot ons gesproken werd.

XXVIII. Tegenwerping 1. Mozes, de hogepriester, de profeten, en al de priesters waren rechters van de verschillen over de leer in het OUDE TESTAMENT; zo zijn dan ook de paus, kardinalen, bisschoppen en kerkvergaderingen dit in het NIEUWE TESTAMENT. Mal 2:7. *De lippen des priesters zullen de wetenschap bewaren, en*

men zal uit zijn mond de wet zoeken: want hij is een engel des HEEREN der heirscharen.

Antwoord.

- (a) Mozes en de profeten ontvingen buitengewone openbaringen van God om die bekend te maken en te schrijven, van hen is geen gevolg tot de gewone leraren, noch des Ouden noch des Nieuwen Testaments.
- (b) Niemand van hen, veel minder de gewone, kwam tot een oppermachtig oordeel over hetgeen geschreven was; maar zij hadden een ministerieel, een gediensstig oordeel, om de waarheden in het Woord op bijzondere personen en zaken toe te passen, waarin zij niet onfeilbaar waren; zo ook nu.

Tegenwerping 2. Daar moet noodzakelijk een zienlijk onfeilbaar rechter van de verschillen zijn; want anders kon de waarheid in de kerk, en de kerk in de waarheid niet bestaan, en er zou geen einde aan de verschillen zijn.

Antwoord.

- (a) De waarheid blijft altijd in het Woord, en het Woord in de kerk.
- (b) De kerk wordt behouden in de waarheid, en de waarheid in de kerk, door het bedienend oordeel van de opzieners volgens het Woord, dat toepassende op de dwalingen en dwalende personen om ze te onderrichten, en indien ze bij de dwalingen blijven, hen uit gemeenschap van de kerk uit te sluiten; hiertoe is geen oppermachtig en onfeilbaar oordeel nodig.
- (c) De verschillen zullen nooit ophouden: er zullen altijd ketterijen zijn. Zij zouden niet weggenomen worden, schoon op aarde een onfeilbaar rechter was; en de verschillen blijven zelfs in het pausdom, schoon men de paus en de kerkvergadering tot onfeilbare rechters stelt.

Tegenwerping 3. Het Woord hoort de tegensprekende partijen en hun redenen niet, en kan daarom de rechter over de verschillen niet zijn; dus moet er een ander rechter zijn.

Antwoord.

- (a) Dat kan plaats hebben in menselijke schriften, en in iemand, die de zaak niet genoegzaam of dubbelzinnig, of duister uitdrukt; maar niet in de volmaakte wet van de soevereine, alwetende, alleen wijze en altijd levende God, die zijn Geest bij het Woord voegt, en al de waarheden duidelijk en klaar uitspreekt, en alle dwalingen tegen haar verwerpt. Wat dwalingen er ook mochten opkomen, de Heilige Geest heeft het alles wel voorzien. Die geen ogen en oren heeft, kan de uitspraak noch van een zienlijke en sprekende rechter, noch van God in zijn Woord horen; en of de dwaalgeesten zodanig in het geestelijke zijn, zo blijft nochtans God Rechter, in zijn Woord de waarheid uitsprekende, en de dwalingen tegensprekende.

Tegenwerping 4. Het verschil is over het Woord zelf, of het deze of die zin heeft; dus kan de Schrift zelf de uitspraak niet doen; maar daartoe wordt een onfeilbaar rechter vereist.

Antwoord.

Als over de wetten van een aards soeverein verschil rijst, moet er dan een ander zijn dan de soeverein, die oppermachtig verklaart, welke de zin van die wet is? Mag dat een onderdaan van hem doen, de soeverein nog levende, of komt het hem zelf toe?

Een ieder weet, dat het niemand dan de soeverein toekomt. Nu, God leeft, God spreekt in het Woord duidelijk en klaar, en dat op verscheiden wijzen, opzichten en plaatsen, opdat de mens, zo hij het in de een plaats niet kan verstaan, hij het in een andere plaats zie; daartoe moet hij de Schrift met de Schrift vergelijken, dan zal men bevinden dat God zijn eigen woorden verklaart; dus is de Heilige Schrift, of de Heilige Geest in het Woord sprekende, Rechter, de uitspraak over het geschil onder de mensen ontstaan, zelf doende. Een andere onfeilbare rechter te stellen, is zich boven God en Zijn Woord te verheffen, dat God niet dulden zal.

Tegenwerping 5. *Men moet de gemeente horen, of zo iemand dat niet doet, die moet uitgeworpen worden*, Matth. 18:17. Zo heeft dan de kerk een onfeilbaar oordeel over de verschillen.

Antwoord.

Het gevolg volgt daar niet uit. De opzieners hebben een bedienend en toepassend oordeel over bijzondere voorvallen, en dat alleen naar het Woord; dus moeten ze gehoord worden, en die niet wil onderworpen zijn aan het woord, 't welk de opzieners vertonen, moet uitgeworpen worden.

XXIX. Vraag: ***Of de rede niet is de uitlegster van de Heilige Schrift?***

Antwoord.

De Socinianen, en die het in deze dele met hen houden, zeggen, dat het gehele Woord van God, en iedere tekst aan de rede moet getoetst worden, en dat men niets als waarheid moet aannemen, dan 't geen de rede zegt waar te wezen; en als de Schrift tegen de rede schijnt te strijden, dat die dan in die zin moet genomen worden, zoals de rede oordeelt; of zo de Schrift tegen de rede strijdt, dat men dan niet de Schrift, maar de rede moet volgen als een onfeilbaar beginsel.

Wij zeggen, dat het verstand en de rede volstrekt nodig zijn om de Schrift te verstaan, en daardoor tot het geloof te komen, maar alleen als een middel, waardoor men kent wat God in zijn Woord zegt, welk Woord dan het geloof werkt, en waarop het geloof rust; maar niet als een grond, als een regel, een toetsteen, of dat, 't geen God in zijn Woord openbaart, waarheid is of niet; dat wordt geloofd alleen, omdat God het zegt. De rede moet buigen onder het Woord, het Woord niet onder de rede. De rede is Hagar, niet Sara is de knecht, en niet de meester. Dit blijkt:

Bewijs 1. Het natuurlijke verstand is blind in geestelijke zaken.

Uit de staat van des mensen verstand. Het is door de zonde niet alleen gekrenkt naast natuurlijke zaken, zodat het weinige zaken inzien en nog minder doorzien kan; maar omtrent de geestelijke zaken is het geheel blind.

- Efêze 4:18. *Verduisterd in het verstand.*
- Efêze 5:8. *Duisternis.*
- 1 Kor. 2:14. *De natuurlijke mens begrijpt niet de dingen, die des Geestes Gods zijn: want zij zijn hem dwaasheid, en hij kan ze niet verstaan, omdat ze geestelijk onderscheiden worden.*

Zodanig is de mens in de natuur; zo'n waanwijze plomperd kan dan de Schrift niet beter behandelen dan een ezel de lier; hetgeen hij niet weet, dat zal hij lasteren, en 't geen hij natuurlijk als een onredelijk dier weet, in hetzelfde verderft hij zich, Rom. 1:10. Wie zal nu het verduisterd verstand tot een regel, tot een rechter stellen over de

hoge verborgenheden, die de alleen wijze God heeft gelieven te openbaren? Ieder licht heeft zijn cirkel, of omkring en bepaling, hoe ver het gaat; ziet dat in een kaars, fakkel, en de zon; zo is 't ook met des mensen gezicht: een scherp gezicht ziet van verre iets onderscheidens, waarvan een bijziende niet-met-al ziet; zo is 't met des mensen kennis. Zal een ongeoeffend verstand oordelen over de verborgenheden en verschillen van de fysica, metafysica, geometrie, of astronomie? Zo is 't ook met des mensen verstand en rede: het is te klein, en heeft te kleine omkring, en 't kan tot de hoge verborgenheden van het Goddelijke Woord niet raken, daarom kan 't over die geen rechter zijn.

Bewijs 2. De geopenbaarde verborgenheden zijn ver boven het bereik van het verstand.

De geopenbaarde verborgenheden zijn ver boven het bereik van het verstand, de rede kan er op geen duizend mijlen nabij komen; hoe kan ze dan de rechter daarover zijn, en het richtsnoer, waarnaar deze afgemeten moeten worden?

- Job 11:7. *Zult gij de onderzoeking Gods vinden? Zult gij tot de volmaaktheid toe de Almachtige vinden?*
- Psalm 139:6. *De kennis is mij te wonderbaar, zij is hoog, ik kan er niet bij.*
- Job 26:14. *Ziet, dit zijn maar uiterste einden van zijn wegen; en wat een klein stukje van de zaak hebben wij van Hem gehoord? Wie zou dan de donder Zijner mogendheden verstaan?*

Die rechter zal zijn over de zin van de Schrift, en oordelen zal wat voor waarheid aangenomen en geloofd moet worden of niet, die moet alles tot de volmaakheden toe doorzien; nu, het verstand des mensen, de rede. kan de hoge verborgenheden Gods niet doorzien; dus kan het geen rechter daarover zijn. En men moet alles verwerpen, dat de rede niet begrijpen kan, zo moet men verwerpen de eeuwigheid Gods, en al zijn volmaakheden, zijn alomtegenwoordigheid, oneindigheid, enz. ; men moet verwerpen de heilige Drie-eenheid, zo duidelijk in Gods Woord geopenbaard, de vereniging van de twee naturen in Christus, ja de schepping van de wereld zelf; want de rede kan de wijze, hoe God alles uit niet geschapen heeft, niet begrijpen, en nochtans wordt het door het geloof verstaan. Ja, wat zal men dan niet moeten verwerpen?

Bewijs 3. De oordelen van de mensen zijn tegen elkaar.

Hetgeen de een door de rede meent klaar en onderscheiden te begrijpen, dat zal een ander door de rede als tegendeel stellen; en wat dezelfde mens tevoren meende waarheid te zijn, zal hij daarna als vals verwerpen, zodat de mens in veel zaken niet zeker kan zijn; die meermalen liegt, is niet te geloven. Nu onze rede liegt menigmaal; zo kan die geen rechter, regel en uitlegster zijn van de Heilige Schrift.

Bewijs 4. De verborgenheden des Woords worden door het geloof als zeker aangenomen.

Het geloof en de rede zijn geheel verscheiden gronden om een zaak vast te stellen; als iets door de rede vastgesteld wordt, dan komt het geloof niet te pas, als iets door het geloof aangenomen wordt, dan wordt de rede uitgesloten; de rede kent alleen slechts dat iets van een ander gezegd wordt, en dat het niet onmogelijk is, dat het zo als het gezegd wordt, zou kunnen zijn; maar dat het zo is, stelt het geloof alleen vast. De Goddelijke verborgenheden in het Woord moeten alleen door het geloof als zeker

aangenomen worden, omdat de waarachtige God, die niet liegen kan, het gezegd heeft, Hand. 26:27; Hebr. 11:1; 6 Joh. 16:27. De rede komt hier alleen te pas, om te weten dat het in het Woord van God gezegd wordt, dat nu wetende, kan er geen bedenking of vermoeden zijn, dat het niet waar zou zijn, dat was God in verdenking brengen, of Hij ook loog, men neemt de zaak door het geloof voor onfeilbaar aan; en of de zaak te hoog is voor de rede om van haar waarheid te oordelen, zo is dezelve niet tegen de rede; de rede moet zwijgen en zeggen ik kan daar niet bij, en het geloof alleen zegt: *het is waarheid.*

Bewijs 5. De Geest getuigt dat het Woord de waarheid is.

Gods Geest openbaart de verborgenheden des Woords aan het hart, getuigt dat het Woord de waarheid is, en geeft het geloof; dus wordt de rede als rechter en oordeler, of men een zaak, in het Woord vermeld, geloven zal of niet, uitgesloten. Ziet het eerste:

- Matth. 16:17. *Vlees en bloed heeft u dat niet geopenbaard (dat is, de rede heeft u dat niet geleerd) maar Mijn Vader, Die in de hemelen is.*
- Lukas 24:45. *Toen opende Hij hun verstand, opdat zij de Schriften verstonden.*
- 2 Kor. 4:6. *God is Degene, Die in onze harten geschenen heeft, om te geven verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods in het aangezicht van Jezus Christus.*
- Psalm 119:18. *Ontdekt mijn ogen, dat ik aanschouw de wonderen Uwer wet.*
- 1 Joh. 5:6. *De Geest is het, die getuigt, dat de Geest de waarheid is.*

En van de rede, zegt de Schrift, *dat men ze gevangen moet nemen*, 2 Kor. 10:5.

Bewijs 6. Ongerijmdheden.

Indien de rede de rechter was over de Schrift, en oordelen moest, wat van het Woord te geloven was of niet, dan:

- (a) was God het oordeel des mensen onderworpen, de mens riep God voor zijn rechterstoel om rekenschap van zijn zeggen te geven.
- (b) Dan was alle godsdienst maar een natuurlijke en geen geestelijke en gelovige godsdienst.
- (c) Dan zouden de grootste filosofen en verstandigsten de meest verlichte Godgeleerden zijn, recht tegen het Woord van Christus: Matth. 11:25. *Ik dank U, Vader! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt dezelve de kinderkens geopenbaard.*

Deze ongerijmdheden vloeien onmiddellijk uit zulke stellingen. Zo ongerijmd als die zijn, is ook deze.

XXX. Tegenwerping 1. De godsdienst is *een redelijke godsdienst*, Rom. 12:1. Zo moet dan de rede oordelen over ieder stuk van de godsdienst, en zo over iedere plaats van de Heilige Schrift, hoe zij verstaan moet worden.

Antwoord.

In het OUDE TESTAMENT werden onredelijke dieren als voorbeelden geofferd, die konden in zichzelf, afgescheiden van het tegenbeeld, Gode niet aangenaam zijn; maar God, een Geest zijnde, eist een dienst in geest en waarheid, met verstand en redelijkheid. De rede komt hier te pas als een middel, om te weten, wat God

geopenbaard heeft; of dan de zaak, die God heeft geopenbaard, ten volle verstaan en doorzien wordt, dan of de zaak zover verstaan wordt, als nodig is tot zaligheid, en in zichzelf het begrip te boven gaat; de mens heeft genoeg om te geloven. Hieruit dan volgt in 't minste niet, dat de rede de rechter is over ieder leerstuk en schriftuurplaats. De rede is knecht, geen meesteres.

Tegenwerping 2. Veel leerstukken worden uit natuurlijke zaken gehaald, gelijk de Heere Jezus doorgaans in de gelijkenissen doet; nu, over de natuurlijke zaken is de rede oordeler, zo dan ook over de leerstukken in de Schrift vervat.

Antwoord.

't Is vals, dat een enig leerstuk van het geloof uit de natuur gehaald wordt, De natuurlijke dingen worden alleen bijgebracht, om de zaken van het geloof te verklaren, en in het hart dieper in te drukken. Ook weet God de natuurlijke zaken best.

Tegenwerping 3.

Veel leerstukken zijn niet met uitgedrukte woorden in de Schrift voorgesteld, maar worden daaruit door een gevolg getrokken, en de rede alleen oordeelt, of het gevolg goed is of niet; dus is de rede de oordeler, wat te geloven of niet te geloven is.

Antwoord.

De leerstukken, die door een goed gevolg uit een schriftuurplaats getrokken worden, liggen in de plaats zelf, welke men gelooft waar te zijn, omdat God het zegt, en zo ook de zaak, die door een gevolg daaruit getrokken wordt, daar heeft de rede geen plaats; maar de rede is het middel, waardoor men ziet, dat zo'n zaak in zulke tekst ligt, en door een goed gevolg uit die tekst vertoond wordt. De rede oordeelt, of het gevolg wél getrokken wordt, maar niet, of de zaak door een gevolg, uit een tekst getrokken, waar is of niet.

Tegenwerping 4. De Schrift stelt sommige zaken vast, welke de rede oordeelt het tegendeel te zijn, ja weet, dat ze zo niet zijn; dus moet de rede oordelen, wat met of tegen de waarheid is, en dienvolgens, wat te geloven of niet te geloven is.

Antwoord.

't Is onwaarheid, dat de Schrift iets stelt, dat de rede leert het tegendeel te zijn. Dat God in de Schrift van natuurlijke dingen zegt, is waarheid, en door het getuigenis Gods onfeilbaar.

God spreekt niet naar het dwalend gevoelen van de mensen.

XXXI. Vraag: *Of God in de Heilige Schrift spreekt naar het dwalend gevoelen van de mensen?*

Er zijn mensen, die *ja* zeggen; wij zeggen met al ons hart neen: het is het *prooton qeudon*, de eerste leugen, om het draaien van de aarde en het stilstaan van de zon staande te houden.

Dat heidenen, die God en het Woord van God niet kennen, dat Atheïsten, die beide verwerpen, zo spraken, dat zou zozeer niet te verwonderen zijn; maar dat die, welke God kennen, en de Heilige Schrift Goddelijk erkennen, zo spreken, dat kan niet, dan met ontzetting gehoord worden van iemand, die God liefheeft. Is God niet de God van de waarheid, is Hij niet waarachtig, is Hij een mens, die liegen zou? Is Hij de God die niet liegen kan, zou de heilige en waarachtige God dan liegen? En is dat geen liegen,

als God iets zei tegen de waarheid en tegen zijn beter weten, en de leugenachtige en in hun oordeel dwalende mensen in het spreken Zich gelijkmaakte, en naar hun dwalend gevoelen sprak, en hen in hun dwaling, door hetzelfde te zeggen, stijfde? Is niet de Heilige Geest de Geest der waarheid, en leidt die niet in alle waarheid? *Alle Schrift is van God ingegeven: de heilige mensen Gods van de Heilige Geest gedreven zijnde, hebben ze gesproken.* Het Woord van God is de waarheid, verre zij de Almachtige van onrecht. Waar spreekt God in de Heilige Schrift naar het dwalend gevoelen van de mensen, waar is er een schijn van?

Tegenwerping 1. De Heilige Schrift zegt op veel plaatsen, *dat de aarde stil staat, onbeweeglijk is, en dat de zon omloopt*, omdat het de mensen doorgaans zo toeschijnt, en zij in die dwaling zijn, daar het nochtans zeker is, dat de wereld omloopt en de zon stilstaat en onbeweeglijk is, of dat het een zowel als het andere zich in een zekeren kring omdraait en omloopt.

Antwoord.

Dat filosofen en sterrenkundigen daarover redeneren, wie zou zich dat aantrekken? Maar dat men daarin het Woord van God mengt, en dat men God en zijn Woord van dwaalspraak verdacht maakt, dat mag men niet dulden. Dat is zeker, dat God in zijn Woord veel en sierlijke spreekwijzen gebruikt; dat is bekend, dat de goede God naar het zwak en klein begrip van de mensen Zich voegt, en door de zienlijke en natuurlijke dingen opleidt tot het geestelijke; maar dat God in zijn Woord onwaarheden zou spreken, dat is niet dan met ontzetting te horen; wie, die God liefheeft, zou zich daartegen niet zetten? 't Is waarheid, God zegt in Zijn Woord op veel plaatsen, *dat de zon omloopt, en met haar omloop dag en nacht maakt, en dat de wereld stil, onbeweeglijk staan blijft*, en nergens zegt Hij anders, gelijk wij hoofdstuk 8 zullen tonen; en omdat God dat zegt, zo is het waarheid, en als waarheid te omhelzen. Is God niet de Schepper en Onderhouder, de Regeerder van alle dingen, kent die zijn eigen werk niet, en niet beter dan een mens van klein en duister begrip? Moet men niet zijn oordeel onderwerpen aan het zeggen van God? Of zou men de klare uitdrukkingen van God buigen en draaien naar zijn dwalend verstand? Al wat God, ook van natuurlijke dingen, zegt, is waarheid; God zegt, *dat de wereld stil, onbeweeglijk staat, en dat de zon omloopt*, dan is dit dan een vaste en ontegensprekelijke waarheid.

Tegenwerping 2. Gen. 1:16. *God dan maakte die twee grote lichten; dat grote licht tot heerschappij des daags, en dat kleine licht tot heerschappij des nachts.*

Hier worden zon en maan genoemd de *twee grote lichten*, daar nochtans sommige sterren veel groter zijn dan die; zo spreekt God dan naar het dwalend gevoelen van de mensen, die naar het uiterlijk aanzien de zon en maan de grootste lichten achten.

Antwoord.

1. God maakt hier geen vergelijking; maar spreekt van zon en maan, op zichzelf aangemerkt, en zegt, dat de zon groter licht is dan de maan; God noemt ze niet de grootste, maar de grote. Waar is dan hier een dwaling of dwaalspraak?
2. God spreekt niet van lichamen, en zegt niet, dat de zon en maan groter lichamen zijn dan sommige sterren, dat ze zijn de grootste lichamen; maar merkt wel, God spreekt van lichten. Zijn niet de zon en maan groter lichten, ja (hoewel het in de tekst niet staat) de allergrootste lichten? Wat sterren geven groter licht? Immers geen; van lichten lichamen te maken, en daaruit dan een dwaalspraak te besluiten,

is immers zelf te dwalen, en een tastbare dwaalspraak te begaan, en door zijn dwaling Gode dwaalspraak tot ontzetting toe te dichtten. Als men zo handelt, wat kan men dan niet verdraaien?

Tegenwerping 3. Jozua 10:12, 13. *Zon, sta stil te Gibeon, en gij maan, in het dal van Ajalon! En de zon stond stil, en de maan bleef staan.* De zon was immers niet te Gibeon, de maan was niet in het dal van Ajalon, maar het scheen zo, en zo wordt het gezegd naar het dwalend gevoelen; en zo ook het volgende, het staan blijven van zon en maan.

Antwoord.

Waren de mensen toen zo onnozelen, dat ze meenden, dat de zon en maan op aarde waren? Verre van daar, hier is geen dwalend gevoelen en dwaalspraak. 't Geeft te kennen, dat de zon toen van hen was naar Gibeon, en dat de maan toen was naar Ajalon toe, en in die plaatsen, daar ze toen waren, bleven ze staan. Hier geschiedde een wonder; dit wonder geschiedde niet aan de aarde, dat die in haar loop stil stond, maar aan de zon en maan, dat die stil stonden in haar loop, waaruit klaar te zien is het omlopen van de zon en maan. Hier is de allerminste dwaling en dwaalspraak niet.

Tegenwerping 4. Hand. 27:27 . . . *Omtrent het midden des nachts vermoedden de scheepslieden, dat hun enig land naderde.* Dit was een dwalend gevoelen, het land naderde niet, maar het schip naderde het land.

Antwoord.

Dat waren dan wel domme scheepslieden, die meenden, dat het schip stil lag, en dat het land naar hen toe dreef; neen, zij waren zo gek niet; 't is een gewone spreekwijze, waardoor men te kennen geeft, dat men het land nader komt. Men gebruikt die nog dagelijks; het is geen dwalend gevoelen en dwaalspraak. Het blijft dan vast, dat God in zijn Woord niet spreekt naar het dwalend gevoelen van de mensen.

IV. Doel is om een onveranderlijke regel van leer en leven te zijn.

XXXII. Dusverre hebben wij gesproken van de oorzaak, stof en vorm van de Heilige Schrift. Nu volgt het vierde, 't welk is het doeleinde. 't Einde van de Schrift is, een vaste en onveranderlijke regel te zijn van leer en leven, om de mens tot zaligheid te leiden.

- Joh. 20:31. Deze (dingen) zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God; en opdat gij, gelovende, het leven hebt in Zijn Naam.
- Rom. 15:4. Al wat tevoren geschreven is, dat is tot onze lering tevoren geschreven; opdat wij door lijdzaamheid en vertroosting van de Schriften, hoop hebben zouden.
- Psalm 119:9. Waarmee zal de jongeling zijn pad zuiver houden? Als hij dat houdt naar Uw Woord.

Gelijk in alle dingen de verheerlijking Gods is het hoogste en uiterste einde, zo ook in het Woord van God, zo ten opzichte van het Woord van God Zelf, in 't welk zich openbaart de wonderbare goedheid, de ondoorgrondelijke wijsheid en onveranderlijke waarheid en de almachtige kracht Gods, als ten opzichte, van zijn uitwerking, de bekering, de vertroosting, de blijdschap, het wonderbare licht en de zaligheid, welke de uitverkorenen door middel van het Woord deelachtig worden.

- Psalm 147:1, 19. *Looft de Heere. . . Want Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël zijn inzettingen en Zijn rechten.*
- Psalm 119:164. *Ik loof U zevenmaal des daags, over de rechten Uwer gerechtigheid.*

V. 't Voorwerp. Het Woord is aan de kerk gegeven.

XXXIII. Het voorwerp, waaraan het Woord is gegeven, is de kerk.

- Psalm 147:20. *Alzo (gelijk Israël) heeft Hij geen volk gedaan; en Zijn rechten, die kennen zij niet.*
- Rom. 3:2. *Dit is wel het eerste, dat hun de woorden van God zijn toebetrouwd.*
- Rom. 9:4 . . . *Welker is de verbonden, en de wetgeving.*
- 1 Tim. 3:15 . . . *'t Welk is de gemeente des levenden Gods, een pilaar en vastigheid van de waarheid.*

Vraag: ***Of het Woord van God door een ieder gelezen mag en moet worden?***

Omdat dan het Woord aan de kerk, en alzo mede aan ieder lid van de kerk gegeven is, zo moet het dan ook door een ieder van haar gelezen worden. De Rooms en arbeiden met alle macht om de Schrift te verdonkeren, en uit de handen van het volk te brengen; omdat hun dwalingen daarin zo klaar ontdekt worden, opdat zij de mensen alleen van de paus, zijn kardinalen, kerkvergaderingen, bisschoppen en papen zouden doen afhangen. Ja, zij hebben in de kerkvergadering van Trente wel uitdrukkelijk het lezen van de Bijbel verboden. Wij daarentegen achten dat een schrikkelijke kerkroof, en de weg naar de hemel te sluiten, en wij zeggen, dat een ieder mens, geleerd of ongeleerd, het Woord van God mag en moet lezen. Dit blijkt:

1. Het lezen van de Schrift is nergens verboden, wie is dan ook stout, dat hij het verbieden zou? Nooit heeft de kerk het ook verboden. De kerkvergadering van Trente heeft dit gruwelstuk eerst bestaan; doch 't was geen rechtzinnige, maar een antichristelijke kerkvergadering.
2. Van Mozes' tijden af tot op Christus, en van Christus' tijden tot op deze dag is het altijd door ieder lid van de kerk gelezen, ja, men is er zo overvloedig in geweest, dat sommigen gehele brieven van buiten konden opzeggen.
3. God heeft het lezen wel uitdrukkelijk aan de gewone man geboden. Deut. 6:6-9. *Deze woorden, die Ik u heden gebiede, zullen in uw hart zijn. En gij zult ze uw kinderen inscherpen, en daarvan spreken, als gij in uw huis zit, en als gij op de weg gaat, en als gij neerligt, en als gij opstaat. Ook zult gij ze tot een teken binden op uw hand, en zij zullen u tot voorhoofdspannels zijn tussen uw ogen. En zult ze op de posten uws huizes en aan uw poorten schrijven. Ziet, zo gemeen moesten ze zich de Schrift maken.*
 - Joh. 5:39. *Onderzoekt de Schriften.*
 - Kol. 3:16. *Het Woord van Christus wone rijkelijk in u, in alle wijsheid.*
 - 1 Thess. 5:27 . . . *Dat deze zendbrief al de heiligen broederen gelezen worde.*
 - 2 Petrus 1:19. *Wij hebben het profetische woord, dat zeer vast is; en gij doet wel, dat gij daarop acht hebt.*

Is 't dan niet schrikkelijk Gods gebod te verbieden?

4. Zij, die het Woord lezen, worden geprezen, en een zegen wordt over de zodanigen uitgesproken.
 - Psalm 1:1, 2. *Welgelukzalig is de man, wiens lust is in des HEEREN wet, en hij overdenkt Zijn wet dag en nacht.*
 - Hand. 17:11. *Deze waren edeler dan die te Thessalonica waren, als die het Woord ontvingen met alle toegenegenheid, onderzoekende dagelijks de Schriften, of deze dingen alzo waren.*
 - Openb. 1:3. *Zalig is hij, die leest, en zijn zij, die horen de woorden van deze profetie.*
5. De natuur en het einde van de Schrift zijn zodanig, dat ze door een ieder moet gelezen worden.
 - (a) Het is het Testament Gods; nu, een testament mag en moet door de erfgenaam gelezen worden.
 - (b) Het zijn brieven, welke opschriften houden aan een ieder in de kerk; zie naar het begin van iedere brief; nu, een brief mag en moet gelezen worden door die, aan wie hij geschreven is.
 - (c) Het Woord is het zwaard, waarmee elk gelovige zich tegen de geestelijke vijanden moet beschermen, Efése 6:17. Zal men dan de geestelijke krijgsman zijn wapenen benemen?
 - (d) Het is het middel van bekering, het zaad van de wedergeboorte, 1 Petrus 1:23. Het middel van verlichting, Psalm 19:9. Van lering, vertroosting, van wasdom, Rom. 15:3 1 Petrus 2:2.
 - (e) Het is beschreven, opdat een ieder het leze. Hab. 2:2. *Schrijf het gezicht en stel het duidelijk op tafelen, opdat daarin leze die voorbijloopt.*

Uit alle deze is het onweersprekelijk, dat een ieder particulier het Woord van God lezen mag en moet.

XXXIV. Tegenwerping 1. Matth. 7:6. *Geeft het heilige de honden niet, noch werpt uw paarden voor de zwijnen.* Dus mag men het heilige Woord van God aan een ieder niet geven te lezen.

Antwoord.

- (a) Dan kon men daaruit besluiten, dat men voor onbekeerden niet mocht prediken.
- (b) Hier wordt niet van het lezen van de Schrift, maar van onderwijzen, vermanen en bestraffen gesproken, en dat van zulken, die bozer worden, en de spreker zouden beschadigen; maar niet van gelovigen of anderen, die gaarne zouden willen horen.

Tegenwerping 2. *Uit het lezen van de Heilige Schrift door de gewone man komen veel dwalingen voort, tot nadeel van de lezers zelf, die de Schrift tot hun eigen verderf verdraaien, als van anderen, die daardoor verleid worden; dus is het dienstiger dat men hun de Heilige Schrift onthoudt.*

Antwoord.

Door het lezen van de Schrift van een ieder worden de dwalingen van het pausdom en andere dwaalgeesten ontdekt en gezien; maar zij komen daaruit niet voort. De dwalingen komen doorgaans van de verkeerde geleerden voort. En of sommigen de Schrift misbruiken door hun verdorven verstand, zo neemt dat het gebruik niet weg; als men het Woord van God niet heeft, dan moet men zeker dwalen.

Tegenwerping 3. *Als een ieder het Woord van God mocht lezen, dan was het prediken vergeefs; maar dit is noodzakelijk, zo dan dat niet nodig.*

Antwoord.

Lezen en horen gaat zeer wel samen, Openb. 1:3 Hand. 17:11. Het prediken leert, beweegt, bekeert en vertroost een ieder gelovige, even gelijk het lezen doet, en het lezen doet hetzelfde wat het horen doet. 't Is hetzelfde Woord, dat op tweeërlei wijze ontvangen wordt; lezen en horen zijn ondergeschikte zaken, geen tegenstrijdige.

Tegenwerping 4. *Wij verbieden het lezen van de Schrift niet volstrekt aan een ieder, wij geven velen daar toestemming toe, die namelijk, die wij vertrouwen, dat zij er geen kwaad mee zullen doen.*

Antwoord.

Dat is regelrecht tegen de kerkvergadering van Trente. 't Is om die smaad wat weg te nemen van degenen, die nabij de Protestanten wonen, 't Is niet in de macht van paus of paap iemand het lezen van de Bijbel als een voorrecht toe te staan. Het komt de bevoorrechten door een Goddelijk geschenk toe, waarvoor paus of paap niet te danken is. Het onthouden is kerkroof en zielsmoord.

Mag en moet in andere talen overgezet worden.

XXXV. Omdat de Schrift aan de gemeente en ieder van haar leden gegeven is, en door ieder gelezen moet worden, en de kerk in het Nieuwe Testament door de gehele wereld verspreid is onder allerlei volken en talen, Openb. 5:9; zo is nodig, dat de Heilige Schrift ook in allerlei talen overgezet wordt, opdat een ieder het Woord, zowel in zijn eigen taal leze, als zij het horen prediken, gelijk de apostelen deden, Hand. 2:8. Tot die einde is de Bijbel in zeer velerlei talen overgebracht.

Driehonderd jaar voor Christus' geboorte is het Oude Testament uit het Hebreeuws in het Grieks overgezet door twee en zeventig mannen, die beide de talen zeer wel verstonden, door de besturing en onkosten van Ptolomeüs Philadelphus. koning van Egypte.

Ten tijde van de apostelen is het OUDE TESTAMENT overgezet in het Chaldeeus ten dele door Jonathan, ten dele door Onkelos, en ten dele door onzekere vertalers.

Daarna is het overgezet in de Syrische taal.

Naderhand is de gehele Bijbel door verscheidenen in het Latijn gebracht, zijnde toen, naast de Griekse, de algemeenste taal; onder die is ook een, die het pausdom voor gewone overzetting houdt; naderhand is die bijna in zo veel talen gebracht, als de kerk uit natiën bestaat.

Maar al de overzettingen zijn niet overgezet uit de oorspronkelijke Hebreeuwse en Griekse talen, in welke de heilige mannen, door de Geest Gods gedreven zijnde, die geschreven hebben; maar, óf uit de Griekse óf uit Latijnse overzettingen, zodat het van afschriften zijn; zodanige zijn er ook verscheiden Nederlandse overzettingen, die men nu noemt de oude overzettingen.

De Nederlandse is de beste.

Maar volgens het besluit van de Nationale Synode, gehouden te Dordrecht, in de jaren 1618 en 1619, is de gehele Bijbel, op last en op kosten van de Hoogmogende Heeren Staten-Generaal van de Verenigde Nederlanden, uit de oorspronkelijke Hebreeuwse en

Griekse teksten in het Nederlands, door enige verkoren geleerde mannen getrouwelijk overgezet; en opdat het zo volkomen als doenlijk is, mocht geschieden, zo zijn een meerder getal van geleerde mannen afgezonden, die gezamenlijk de overzetting, door de eerst verkorene gedaan, van het begin tot het einde hebben onderzocht. Waardoor onze Nederlandse overzetting alle andere overzettingen, zo oude, als naderhand gedane, zeer verre overtreft, en zo net en nadrukkelijk de grondteksten heeft uitgedrukt, dat alle geleerden, zo vriend als vijand, verwonderd zijn; en die onderstaan, daar wat op te knibbelen, tonen dat ze weinig grondige kennis van de grondtalen hebben. En als een woord ook in een anderen zin kan genomen worden, zo hebben ze dat op de kant getekend. De Heere zij gedankt voor dat onwaardeerbaar geschenk!

Geen overzetting is authentiek; maar moeten alle aan de grondtalen getoetst worden.

XXXVI. Doch hoe volmaakt ook een overzetting is, zo is ze toch niet authentiek of onfeilbaar; ze kunnen in 't een of ander woord missen, daarom moet elke overzetting aan de grondtekst getoetst worden, als ergens over de overzetting verschil is. Een getrouwe overzetting vertoont alle zaken, die in de grondtalen staan; maar omdat het een andere taal is, zo is de klank van de woorden ook anders. De grondteksten zijn onmiddellijk, door Gods ingeven, van God, en ten opzichte van de zaken, en van de woorden; maar de overzettingen hebben de van God ingegeven zaken, maar niet de woorden. En of een onkundige, die overzettingen aan de grondtalen niet kan toetsen, zo kan hij evenwel verzekerd zijn van de waarheid van de zaken uit de overeenkomst van het geloof en samenhang van de zaken; waarbij komt het getuigenis des Heiligen Geestes, getuigende, dat de Geest, in het Woord sprekende, de waarheid is; de kracht van het Woord op zijn eigen hart, en op de harten van anderen, en de overeenstemming van al de geleerden en Godzaligen. Ja, zelfs de vijanden van de ware godsdienst, die beide talen verstaan, stemmen overeen in deze getrouwe overzetting, dat de zaken waarlijk en wel overgezet zijn, en indien de ene een ander verstand van dit of dat woord heeft, zo kan bij door de grondtaal overreed worden.

Zo ook de Griekse en Latijnse.

XXXVII. Over de Griekse overzetting van het Oude Testament door de twee en zeventig overzetters en over de Latijnse overzetting, die men noemt de gewone, is de vraag: Of die hetzelfde gezag hebben, als de grondteksten? Of die door zichzelf alzo geloofwaardig, en ten opzichte van de woorden alzo onfeilbaar zijn, als de teksten door de profeten, evangelisten en apostelen, door ingeven des Heiligen Geestes beschreven? Dit houden de Rooms en staande, maar wij ontkennen het, en 't blijkt:

1. Omdat die twee overzettingen niet zijn gedaan door een onfeilbare ingeven van de Heilige Geest, alzo weinig als alle andere overzettingen; 't is geschied door feilbare mensen schoon zij hun best gedaan hebben om het niet te doen; daarom mag men noch die, noch andere overzettingen met de grondteksten gelijk stellen in acht en onfeilbaarheid.
2. Omdat het klaarblijkelijk is voor alle geleerden, de geleerde Rooms en zelfs rechters zijnde, dat in beide die overzettingen tastbare mislagen zijn; 't is kennelijk, dat de LXX (Septuaginta) in verscheiden plaatsen misleid zijn, doordien zij een Hebreeuwse Bijbel zonder punten hebben gebruikt, daar toch God die met

punten heeft doen beschrijven, dat is, zoveel, alsof men een brief schreef zonder klinkers; men zou daarmee in hoofdzaak terecht komen; maar men zou hier- of daarin lichter mistasten.

En 't is klaar te zien, dat de gewone Latijnse overzetting van het Oude Testament uit het Grieks en niet uit het. Hebreeuws is overgezet. En in beide zijn grove misslagen, die de geleerden onder het pausdom erkennen, waarom door orde van de paus de gewone Latijnse ook enigszins is verbeterd, geworden. Waarom ook velen van hen geen overzetting authentiek erkennen.

XXXVIII. Tegenwerping 1. *Christus en de apostelen, als zij teksten uit het Oude Testament aanhaalden, zo verhalen zij de woorden van de LXX (Septuaginta); dus erkennen of maakten zij die authentiek.*

Antwoord.

Christus en de apostelen beoogden de zin van een tekst, en niet de woorden. Zij gebruikten niet altijd die overzetting, maar soms de Hebreeuwse tekst zelf. Zij gebruikten de Griekse omzetting, omdat die meest in de handen van het volk was; want de Griekse taal was toen algemener dan de Hebreeuwse. Zodat uit het aanhalen van een tekst uit de LXX vertalers geen gelijke stelling met de grondtekst kan getrokken worden.

Tegenwerping 2. *De Hebreeuwse kerk had in haar taal een authentieke Bijbel, de Griekse in haar taal, zo moet dan de Latijnse ook een authentieke hebben in haar taal.*

Antwoord.

Dit bewijs is aan beide zijden kreupel. De Hebreeuwse kerk had het Woord, zoals God het onmiddellijk, en ten opzichte van zaken en woorden had ingegeven. Zij hadden de Schriften van het NIEUWE TESTAMENT niet. De Griekse kerk had het OUDE TESTAMENT in haar taal niet authentiek, zij gebruikten een overzetting. Maar het NIEUWE TESTAMENT hadden ze authentiek, omdat het ook onmiddellijk van God is ingegeven. De Latijnse kerk nu heeft alleen de overzetting, en niet een oorspronkelijk, als de Hebreeuwse en Griekse tekst. En indien het gevolg goed was, zo moest door die zelfden regel volgen, dat dan ieder volk een authentieke overzetting moest hebben.

Tegenwerping 3. *Die twee overzettingen zijn de oudste, en zeer lang in gebruik geweest; dus moet men ze ten minste voor authentiek aannemen.*

Antwoord.

Een dwaling wordt mettertijd geen waarheid. De Latijnse is zo oud niet, of daar zijn veel overzettingen nog ouder.

VI. De nuttigheid en noodzakelijkheid.

XXXIX. Het laatste dat over het Woord voor te stellen is, is zijn noodzakelijkheid en nuttigheid. 't Woord is noodzakelijk en nuttig, niet alleen voor eerstbeginnenden en kleinen; maar ook voor de allervolmaaktste en geestelijkste, die op aarde zijn. 't Is een stroompje, waaruit een schaapje drinkt, en een zee, waarin een olifant verzinkt. Die meent, dat hij al boven de Bijbel is, is een dwaas, hij kent noch de geestelijkheid van het Woord, noch zichzelf. God kon door zijn almachtigheid Zijn kerk wel vergaderen,

bewaren en doen groeien zonder beschreven Woord; maar 't is de wijsheid en goedheid van onze God, Zijn kerk op een wijze te verzorgen, die de allerbste en allervaste is; en haar Zijn wil bekend te maken door een blijvend geschrift, en nu door de druk, opdat een ieder het in zijn huis hebbe, en dagelijks daaruit zijn besturing en voedsel trekke, en Hij heeft de mens daaraan gebonden, om daarbuiten gaande niet te dwalen; zodat het Woord noodzakelijk en nuttig is. Dit blijkt:

Bewijs 1. Het enigste middel van geloof en bekering.

Het is het enigste van God verordineerde middel, tot geloof en bekering. Zonder het Woord komt niemand tot geloof. Rom. 10:14, 17. *Hoe zullen zij in Hem geloven, van welke zij niet gehoord hebben? Zo is dan het geloof uit het gehoor, en het gehoor door het Woord van God.* Zonder het Woord wordt ook niemand wedergeboren. Jak 1:18. *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord van de waarheid.* 1 Petrus 1:23. *Die gij wedergeboren zijt, niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God.*

Bewijs 2. Het middel van wasdom.

Het Woord is het voedsel des geestelijken levens in de bekeerden: 1 Petrus 2:2. *Als nieuwgeborene kinderkens zijt zeer begerig naar de redelijke onvervalste melk, opdat gij door dezelve moogt opwassen.* Omdat velen het Woord zo weinig gebruiken, zijn ze duister, onvast, ras hierheen en daarheen slingerende met allerlei wind van leer, leven in treurigheid, en zwakgelovigheid. en in vervreemding van God.

Bewijs 3. De regel van bestuur des levens.

Het Woord is de enigste regel, waarnaar de gestalte van het hart, gedachten, woorden en daden bestuurd moeten worden. Gal. 6:16. *Zo velen als er naar deze regel zullen wandelen.* Jes. 8:20. *Tot de wet en de getuigenis.* Psalm 119:6. *Dan zou ik niet beschaamd worden, wanneer ik merken zou op al Uw geboden.*

Laat men na het Woord in 't hart en in 't oog te houden, men zal zijn eigen verstand tot zijn Bijbel beginnen te stellen, en men zal zichzelf verleiden, en zorgelijk voor anderen zijn; 't zal op een zondig leven en op grote vallen uitdraaien; ja, velen het Woord niet stellende tot hun regel, zullen zoeken in te gaan, en zullen niet kunnen. Lukas 13:24.

Bewijs 4. De grond van troost.

Het Woord geeft een vaste troost. Rom. 15:4 *Opdat wij, door lijdzaamheid en vertroosting van de Schriften, hoop zou hebben.* Psalm 119:92, 111. *Indien Uw wet niet ware geweest al mijn vermaking. Zij zijn mijns harten vrolijkheid.* Die troost, die uit het Woord komt, 't zij onder het lezen, horen, of in 't gebed, of in overdenking, 't zij dat die zijn eerste oorsprong uit een schriftuurplaats heeft, of onder de zoete bewegingen tot een tekst gebracht wordt, die gaat doorgaans veel dieper in, is fundamentele, vaster en krachtiger, dan wanneer de ziel vertroosting ontvangt zonder terugslag op het Woord. Doch men moet zich alsdan wachten van op die tijd een uitdrukkelijke schriftuurplaats te willen hebben; want dan zou men de zoetheid lichtelijk verliezen. Hoe goed is het, dat men de Bijbel veel leest en hoort lezen, opdat men in tijd van nood voorraad heeft, en opdat onze schriftuurplaatsen tot vertroosting te binnen komen in overdenkingen, ja in dromen, 't welk dikwijls gebeurt, ook van

zulke spreuken, op welke men tevoren gemerkt had, en die men niet weet, waar ze in de Bijbel te vinden zijn!

Bewijs 5. *Middel tot heiligmaking.*

Het Woord is een bijzonder middel tot heiligmaking. Joh. 17:17 Heilig ze in Uw waarheid, Uw Woord is de waarheid.

Dit doet het Woord niet alleen door gedurige opwekking, waardoor de gelovige ziel als door de stemme Gods tot gehoorzaamheid gebogen wordt; maar ook doordien men in een gedurige samenspraak met God is, terwijl men het Woord leest, hoort, overdenkt, en zich als regel voorstelt. Daarbij wordt de ziel door het gedurig gebruik van het Woord geloviger, en in de waarheid meer bevestigd; het geloof nu baart de liefde, en de liefde heiligmaking. Ja, ook wordt de ziel door hoger opgeleid in verborgenheden, en tot veel minder zaken uitgebreid, die men tevoren niet zag. Nu, ieder gezicht van de geestelijke verborgenheden, en elke verborgenheid heeft een heiligende kracht. Die traag is in het lezen, en slof om zich het Woord eigen te maken, mist voor een groot gedeelte deze schone vruchten.

Bewijs 6. *'t Is de geestelijke wapenrusting.*

Het Woord is het geestelijke zwaard, waarmee men tegen de duivel, ketterijen, en het vlees in alle gelegenheden strijdt. Efése 6:17. Hebr. 4:12. *Want het Woord Gods is levend en krachtig, en scherpsnijdender dan enig tweesnijdend zwaard, en gaat door tot de verdeling van de ziel, en des geestes, en van de samenvoegselen, en des mergs, en is een oordeler der gedachten en van de overleggingen des harten.* Die dit zwaard gereed heeft, staat vast, beschermt zichzelf, en overwint de vijanden.

Bewijs 7. *Middel tot zaligheid.*

Ja, opdat wij alles ineensluiten: 't Woord van God is het enige middel, waardoor men zalig wordt. Rom. 1:16. *'t Is een kracht Gods tot zaligheid.* Efése 1:13. *Het evangelie uwer zaligheid.* Jak 1:24. *'t Welk uw ziel kan zalig maken.*

Die dan lust tot zaligheid heeft, achte en erkenne het Woord noodzakelijk en nuttig, en hebbe lust aan het Woord.

XL. Terwijl het Woord zodanig is, als tot hiertoe vertoond is, zo is een ieder verplicht tot de navolgende zaken:

1. Men moet het Woord geloven.

Men moet het Woord, zodanig als gezegd is, erkennen, waarden, geloven en zich voorstellen, zonder welke het Woord niet nuttig is. Hebr. 4:2. *Het woord van de prediking deed hun geen nut, omdat het met het geloof niet gemengd was.* Het ongelovig hart komt soms op, en de duivel port het aan, om te twijfelen, of het Woord van God wel waarlijk van God is ingegeven, 't welk de gelovigen soms zeer droevig maakt en hinderlijk is. Daar ze nochtans wel gevoelen, dat de kracht van het Woord hun hart werkt, dat geen menselijk geschrift doen kan, en zo een menselijk geschrift enige werking maakt, dat is dan alleen voor zoveel het terugslag op het Woord heeft, en daaruit genomen is. Zij zien wel wat rust en troost een gelovige uit het Woord schept; hoe krachtig het is tot bekering van de mensen, en dat er op aarde geen

zuiverder, geen beter, geen vaster weg tot zaligheid is. Dit behoorde een ieder te overreden, en zijn gedachten tot gehoorzaamheid gevangen te leiden, en zulke opwellingen in de beginne te smoren, opdat zij ruimte krijgende de ziel niet meerder ontrusten. Zie hiervan in het brede, beneden in de ziekten van de ziel in het 2de Deel. hoofdstuk 44: *Van de bestrijding, of het Woord van God de waarheid is.*

2. Zich daarover verblijden.

Men moet zich hartelijk verblijden over dat allerdierbaarste geschenk Gods, het met veel liefde omhelzen, en zich vervrolijken, zo dikwijls als men het ziet, of in zijn handen neemt. De gehele wereld bijna is zonder Woord; het pausdom onthoudt het de mensen, en verbrandt de Bijbels met degenen, die ze gelezen hebben; maar wij hebben het, mogen het horen en lezen, wat moest ons hart zich daarover verblijden! Psalm 119:14, 97. *Ik ben vrolijker in de weg uwer getuigenissen, dan over alle rijkdom. Hoe lief heb ik uw wet!* Psalm 19:11. *Zij zijn begeerlijker dan goud, ja, dan veel fijn goud; en zoeter dan honing en honingzeem.*

3. God daarvoor danken.

Hierover moet men de Heere, die het gegeven heeft, danken en verheerlijken. Psalm 119:62. Te middernacht sta ik op, om u te loven voor de rechten uwer gerechtigheid. Psalm 147:12, 19. *O Jeruzalem! roemt den Heere; o Sion, loof uwen God. Want Hij maakt Jakob Zijn woorden bekend, Israël Zijn inzettingen en rechten.*

4. Daarvan gebruik maken.

Maakt gebruik van het Woord in voorspoed, in tegenspoed, in duisternis, in twijfelmoedigheid, in radeloosheid en in al uw wandel; want u kan niets overkomen, en gij hebt niets te doen, of 't Woord zal u troost, rust, raad en besturing geven. Psalm 119:24, 30, 105, 111. *Ook zijn Uw getuigenissen ... mijn raadslieden. Een lamp voor mijn voet en een licht op mijn pad. Ik heb Uw getuigenissen genomen tot een eeuwige erve; want zij zijn mijns harten vrolijkheid. Ik heb verkoren de weg der waarheid; Uw rechten heb ik mij voorgesteld.*

5. Het kopen en in huis hebben.

Koopt dit onwaardeerbare juweel, en maakt het in uw huis te hebben. Onder de hedendaagse mode vind ik deze de beste en prijselijk, dat veel aanzienlijke lieden in elke kamer een schone grote Bijbel met een Psalmboek hebben staan; gebruikten zij ze maar wat meer! 't Is een van de beste aalmoezen, dat men de armen van Bijbels verzorgt, en hen dikwijls ondervraagt, of ze daarin dagelijks lezen. De geringen, die niets te geef begeren, moeten bij duitjes en stuivertjes vergaderen om een Bijbel te bekomen. Die niet lezen kunnen, moesten alle vlijt aanwenden om te leren lezen, met bedoeling om het Woord van God te mogen lezen. Een huis zonder Bijbel is een schip zonder Rom. er; een Christen zonder Bijbel is een krijgsman zonder geweer.

't Placht in de eerste tijd van de Reformatie in Nederland een gewoonte bij sommige welgestelden te zijn, met een Testament in de zak de armen te bezoeken, en hun wat voor te lezen (want de meeste mensen konden toen niet lezen) en gaven dan hun een aalmoes. Zo deden de schippers, als zij van een reis waren thuisgekomen. En dus vervulden zij het gebrek van geen Bijbel te hebben, of niet te kunnen lezen; dus

bouwde men elkaar op, en dus brak de Reformatie door. 't Zou nu ook zeer nuttig zijn, dat men nu ook zo deed; want velen hebben weinig bekwaamheid om te spreken.

6. *Het veel lezen.*

Leest, onderzoekt, overdenkt het Woord met alle naarstigheid en regelmaat. Dit moet zelfs het werk van de Koningen zijn. Deut. 17:19. Het zal bij hem zijn, en hij zal daarin lezen al de dagen zijns levens.

Dit is de plicht van geleerden. 1 Tim. 4:13. *Houdt aan in het lezen.*

Dit is het voorrecht en het werk van geringen en van iedereen. Joh. 5:39. *Onderzoek de Schriften.* Matth. 12:3. *En hebt gij niet gelezen?* De kamerling las op zijn wagen, Hand. 8:28. Die van Berea onderzochten dagelijks de Schriften, Hand. 17:11. Dat zij dan eens ieders werk des morgens, eer men aan Zijn werk gaat, en bij zichzelf alleen, en met zijn gezin. Des middags als men gerecht voor het lichaam neemt, moet men ook gerecht nemen voor de ziel. 's Avonds als men Zijn werk gedaan heeft, moet men de dag eindigen met enige verkwikking uit het Woord te halen. En in de tussentijden onder zijn bezigheden te denken aan het gelezene, behoudt de ziel in de gemeenschap met God, doet het Woord in zijn geestelijke zin en kracht verstaan en gevoelen, en doet ze groeien in de genade, bewaart ze voor ijdele gedachten, bedwingt de tong, onderdrukt de verdorvenheden, en bestuurt de mens in de vreze Gods.

XLI. Hiertoe is nodig een voorbereiding, betrachtning en nabetrachtning.

1. Een voorbereiding.

Telkens als men zich zet om te lezen:

- (a) moet men zich samentrekken en zich stellen voor het aangezicht des Heeren, en zich brengen in een eerbiedige gestalte van het hart, met een indruk dat de Heere tot u zal spreken; dan moest immers een heilig ontzag ons doen beven. Denkt dan aan Jes. 1:2, *Hoort gij hemelen, en neemt ter ore gij aarde; want de Heere spreekt.*
- (b) Dan moet men zijn hart tot de Heere verheffen, biddende om de Geest, door welke het Woord geschreven is, opdat die ons de waarheid in het Woord doe zien en op ons hart brenge, zeggende: Psalm 119:18, *Ontdek mijn ogen, dat ik aanschouwe de wonderen van uw wet.*
- (c) Daarbij is nodig het hart met opmerking te neigen tot gehoorzaamheid, om te geloven, zich te vertroosten, en te gehoorzamen alles, wat de Heere zal voorstellen, beloven en bevelen, zeggende: 1 Sam. 3:9, *Spreek Heere want Uw knecht hoort.*

XLII. 2. De betrachtning.

Onder het lezen is nodig bedaardheid, aandacht, dat men niet haaste om gedaan te krijgen, en zijn taak af te doen. 't Is beter minder te lezen, indien de tijd ontbreekt, opdat men opmerkende zij. Op tweeërlei wijze kan men het Woord lezen, naardat iemand tijd en bekwaamheid heeft, of onderzoekende, of zich latende bewerken.

Een onderzoekende lezing.

Het studieus of onderzoekend lezen is, als men naspeurt de samenhang met het voorgaande en volgende, de wijzen van spreken, 't einde en oogmerk, de tekst te vergelijken met andere plaatsen, waar de zaak breder verklaard wordt, en met de gelijkkluidende teksten. Hiertoe is dienstig, dat men de kanttekening, dat voortreffelijk

werk, nazie, dit zal groot licht geven; op deze wijze zoekt en vindt men de letterlijke zin.

Doch men moet aan de letter niet hangen blijven, gelijk veel letterknechten doen, dat is maar zich met de schors vergenoegen, dat geeft noch kracht noch voedsel voor de ziel; maar men moet doordringen tot de pit, tot de inwendige natuur van de zaak zelf. Hier is een natuurlijk mens blind, hoe geleerd, hoe ervaren in het Woord, hoe bekwaam om de samenhang te verstaan, en de letterlijke zin aan anderen te tonen; maar een Godzalige begint terstond de geestelijke zaken in haar eigen klaarheid, natuur en kracht te zien, en hij neemt daarin meerder toe, hoe meer hij zich bezig houdt met de zaken te beschouwen, en te overpeinzen. Hoe dikwijls ook, dat hij dezelfde brieven of hoofdstukken leest, altijd ziet hij nog iets, dat hij tevoren niet gewaar was geworden, en 't is hem altijd wederom nieuw, en hoe langer hoe zoeter. 't Is waar, onder het zoeken van de letterlijke zin heeft men soms wel zo veel geestelijke bewegingen niet, als men daarin bezig is; maar 't maakt bekwaam om de Heilige Schrift beter te verstaan, en om daarna gemakkelijker, grondiger en krachtiger bewerkt te worden.

XLIII. Vier schadelijke klippen zijn hier te mijden; zo iemand tot deze vervalst, die zal de rechte zin van het Woord niet vatten; maar de geestelijkheid in het Woord van God verdonkeren. Te mijden is:

1. De woorden betekenen wat zij kunnen.

Het eerste dat te mijden is, is de woorden betekenen wat zij kunnen betekenen, ieder op zichzelf genomen, en dat het alles de rechte zin is, in welke betekenis men het Woord neemt, zo het maar niet is tegen de regelmaat van het geloof en omstandigheden van de tekst. Dat is, zichzelf te verdwazen en de Schrift te verdraaien. De zin van de Schrift is eenvoudig, duidelijk, oprecht, bepaald en netter de zaken uitdrukkende dan enig mens zou kunnen doen; daarom moet men in elke plaats de enigste en eigen zin en de beooging van de Geest naspeuren.

2. Zeven perioden te stellen.

Het tweede te mijden, is alles op de leest van zeven perioden of tijdrangen te schoeien; want de gehele stelling van de zeven perioden is een misvatting. Het was nog te dulden, indien men daarmee in de Openbaring van Johannes bleef, hoewel men dan nooit de rechte zin van de Openbaring zal bekomen; maar 't is onverdraaglijk, dat men de gehele Bijbel door de zeven perioden zoekt, en elke zaak tot een van die brengt; dat neemt de ware zin, de geestelijkheid en de kracht uit het Woord weg.

3. Van alles profetieën te maken.

Het derde te mijden, is alles tot profetieën te maken, en te brengen tot een bijzondere tijd des Nieuwen Testaments, dat het vervuld is, of nog te vervullen staat, zodat bijna voor het tegenwoordige niets overblijft. Overal de kerk en de antichrist te vinden; zelfs al de parabelen en gelijkenissen van de Heere Jezus, in de evangeliën voorgesteld, als profetieën aan te merken, en de kerk en de antichrist daarin te vinden. Dit doen verdraait het Woord, en beneemt het de geestelijkheid en de kracht. 't Is waarheid, dat alle plechtigheden van Adam af tot op Christus, en dat alle profetieën in het OUDE TESTAMENT niet zijn verklaard in het NIEUWE TESTAMENT; daarom is het een

zoete en voordelige studie, die, welke in het NIEUWE TESTAMENT niet zijn verklaard, en alleen zeker en onfeilbaar zijn, na te speuren; want men vindt dan dikwijls zonderlinge verklaringen van des Heeren Jezus' natuur en uitvoering van het Middelaarsambt, en vervullingen van voorzeggingen, waardoor onze kennis wordt vermeerderd, en het geloof zeer wordt versterkt, maar men moet hier wijs zijn tot matigheid, en zich wachten stoutelijk te zeggen, dat, en niets anders is de zin; want hoe menigmaal hebben anderen, en wij ons zelf in het uitleggen van profetieën bedrogen gevonden, en naderhand gezien, dat men een misvatting had gehad! Godzalige nederigheid is hier nodig.

4. *Geen tekst verstaanbaar dan in zijn samenhang.*

Het vierde te mijden, is dat men geen plaats van de heilige Schrift verstaan kan, of men moet ze in haar samenhang verstaan. Behalve dat de samenhang in zichzelf klaar is, zo is die ook voor een Godzalige ongeleerde lezer doorgaans gemakkelijk te verstaan, immers gemakkelijker dan men voorgeeft; en daar de samenhang ons zo klaar niet is, en de een de samenhang dus en de ander zo neemt, dat komt van des mensen verduisterd verstand. Een Godzalige in eenvoudigheid lezende, omdat hij de zaken in haar geestelijke natuur verstaat, zal de samenhang dikwijls veel beter verstaan, hoewel hij het anderen dikwijls niet kan tonen, als een geleerd natuurlijk mens.

Maar ook is de samenhang niet altijd nodig om een vers of spreuk te verstaan. Er zijn duizenden uitspraken in het Woord, die op zichzelf en alleen genomen, gelezen of gehoord, een volkomen zin hebben en de zaken in haar kracht uitdrukken, en genoegzaam doordringende zijn tot geloof, vertroosting en verwakking. Bijvoorbeeld: *Die in den Zoon gelooft, die heeft het eeuwige leven. Bidt, en gij zult ontvangen. Zalig zijn de armen van geest. Die treuren. De zachtmoedigen. Die hongeren en dorsten naar de gerechtigheid,* enz. Ja, veel spreuken worden zonder samenhang voorgesteld, in deze samenhang te zoeken zou verduisteren zijn. Dit van het zinzoekend lezen.

Hoe het Woord praktikaal te lezen.

XLIV. Men kan de Schrift ook lezen zonder die studieuze onderzoekingen naar de zin, 't welk men noemen kan een praktikaal lezen, als men met een nederige, hongerige en gehoorzame gestalte van de ziel zich voor de Heere stelt, en als de stemme Gods horende, langzaam en bedachtzaam leest, en onder het lezen de Heilige Geest in onze harten laat werken; komt er wat voor, dat men in de eerste opslag niet verstaat, men slaat dat voor die tijd over, en gaat voort. Heeft iets bijzondere kracht op het hart, men blijft wat staan, men laat het hart daardoor bewerken, men bidt, men dankt, men verblijdt zich, men verwondert zich, men wordt verlevendigd tot gehoorzaamheid, en dan gaat men voort in het lezen. Heeft men een hoofdstuk gelezen, men denkt het eens na, indien men tijd heeft. Komt er een opmerkelijke tekst voor, men stelt er een teken bij, of men leert dezelve van buiten.

Dus moeten geleerden en ongeleerden het Woord lezen, en alzo zal men de geestelijke zin hoe langer hoe klaarder verstaan, en 't Woord zal ons hoe langer hoe zoeter worden.

Joh. 7:17. Zo iemand wil deszelfs wil doen, die zal van deze leer bekennen, of zij uit God is.

Joh. 8:31, 32. Indien gij in mijn Woord blijft, zo zijt gij waarlijk mijn discipelen; en zult de waarheid verstaan, en de waarheid zal u vrij maken.

2. Nabetrachting.

XLV. De nabetrachting bestaat:

- (a) in blijde te danken, dat de Heere het Woord heeft laten beschrijven, dat men het in zijn huis heeft, dat men zelf het lezen kan, dat men het gelezen heeft, en dat het kracht op ons harte gehad heeft.
- (b) Men moet zorgvuldig die goede gestalte, die men door het lezen bekomen heeft, bewaren.
- (c) Men moet onder het werk van zijn beroeping het gelezene herdenken, en zijn gedachten telkens daarheen wederom wenden.
- (d) Zo men gelegenheid heeft, moet men anderen het vertellen, om daarover samenspraak te houden.
- (e) Bijzonder moet men trachten het gelezene op te volgen en in beoefening te brengen. Indien men zo de Heilige Schriften gebruikte, men zou wondere voortgang maken in de kennis en in de Godzaligheid; kinderen zouden ras jongelingen, en jongelingen mannen worden in Christus Jezus.

Hoofdstuk 3

Van God

In het vorige hebben wij gesproken van de twee beginselen, waaruit God gekend wordt, namelijk, de natuur en de Heilige Schrift. Nu gaan wij over tot de beschouwing van God Zelf: een werk waartoe men al bevende moet komen, om niets onbetamelijks van God te denken, en om op de betamelijke gedachten gepaste bewegingen te hebben. De Heere besture mij in het beschrijven en openbare Zich aan een ieder, die het leest of hoort lezen, tot vaststelling van de belijders van de waarheid, tot weerlegging van de Socinianen, Remonstranten en andere dwaalgeesten, en tot besturing in de weg van de Godzaligheid!

In de verhandeling van God zullen wij spreken:

1. Van de Namen.
2. Van het Goddelijk Wezen.
3. Van de eigenschappen.
4. Van de Personen.
5. Van de werken Gods, zo van de inwendige als uitwendige, zo van de werken van de natuur, als van de werken van de genade.

Gods Naam.

I. 't Is nodig, om tegen anderen van God te spreken, dat men een woord heeft, waardoor men te kennen geeft, van wie men spreekt; maar niet om die God te onderscheiden van anderen; want er is maar één God. Gelijk het genoeg was, dat de eerste mens maar de naam droeg van mens, omdat er geen ander was, en gelijk de Zaligmaker geen andere naam nodig heeft dan Jezus, Zaligmaker, omdat er maar één is, zo heeft ook God geen andere naam nodig dan God.

Jehovah.

Hoewel een naam het oneindig Wezen niet uitdrukken kan, zo heeft het toch de Heere behaagd Zichzelf een Naam te geven, met welke Hij genoemd wilde zijn.

- Een die opzicht heeft op Zijn Wezen,
- En een die opzicht heeft op zijn wijze van bestaan of op de Goddelijke Personen.
Die opzicht op Zijn Wezen heeft, is יהוה, JEHOVAH en verkort יה Jah; die opzicht heeft op de drie Personen, is אֱלֹהִים, ELOHIM. Dikwijls worden deze twee woorden ineengevoegd יהוה, JEHOVI, 't welk naar de letters of medeklinkers is Jehovah, en naar de punten of klinkers, is Elohim. En zeer dikwijls worden deze twee woorden bij elkaar gevoegd: *Jehovah Elohim*, te kennen gevende, dat God is één in Wezen en drie in Personen.

Het woord Jehovah spreken de Joden niet uit, misschien eerst uit ontzag, en daarna uit bijgeloof; maar gebruiken in plaats van dat het woord אֲדֹנָי, Adonai, met 't welk de Heere dikwijls in het Woord genoemd wordt. Het betekent (mijn) Heere; als het van anderen gezegd wordt, dan wordt het met een *patach*, dat is korte a geschreven; maar als het van de Heere gezegd wordt, dan wordt het met een *kametz*, dat is lange aa

geschreven, en dan heeft het de klinkers van Jehovah; de e veranderd wordende in een chatef-patach, dat is, allerkortste a om de keelletter alef.

Onze overzetters het woord Jehovah uitdrukken, zeggen Heere, gelijk in 't Grieks kurion, kurios, 't welk niet is een vertaling van Jehovah, maar van Adonai.

De apostel Johannes vertaalt het woord Jehovah, Openb. 1:4 en Openb. 16:5, *Die is, en Die was, en Die komen, Die zijn zal*. Want dat éne woord geeft eerst te kennen Wezen of Zijn, en dan vervat het de tekens van de verleden, tegenwoordige en toekomstige tijd, en alzo is het zoveel als een eeuwig wezen, daarom wordt het woord Jehovah in de Franse bijbels vertaald *l' Eternel*, de Eeuwige.

Het woord Jehovah wordt in het gehele NIEUWE TESTAMENT niet gevonden, dat zeker daar behouden zou geweest zijn, indien er een noodzaak was, dat men het woord Jehovah in alle talen moest behouden. Dat men zegt, dat men het in het Grieks niet uitspreken kan, bevestigt meer ons zeggen, dan dat 't dit krachteloos maakt; en ook al is het tegen de gewone sierlijkheid van die taal, zo is het hun nochtans niet onmogelijk; zij kunnen wel zeggen Jezus, Hosanna, Levi, Abraham, Hallelujah, zo kunnen ze dan de klank van Jehovah vormen. Ik wil niet zeggen, dat men het woord Jehovah niet gebruiken mag, maar dat men daarin geen noodzakelijkheid, geen meerdere geestelijkheid, geen meerdere wijsheid stellen mag; daardoor zich te willen van anderen onderscheiden, en te kennen te geven van welke gevoelens in de theologie men is, - dat is vleeselijk. Jehovah is geen gewone naam, die velen door gelijkheid toekomt, gelijk engel, mens; maar 't is een Eigennaam, die Gode alleen en niemand anders eigen is, gelijk ieder schepsel zijn eigen naam heeft.

Wordt nooit aan enig schepsel gegeven.

II. Hierover is de vraag: *Of iemand of enig schepsel met de naam Jehovah genoemd wordt in de Schrift, dan of die Naam God alleen eigen is?*

Antwoord.

De Socinianen, om niet te moeten toestaan, dat de Heere Jezus de waarachtige God is, zeggen, dat die Naam ook aan anderen gegeven wordt. Maar wij ontkennen het, en zeggen, dat die zo Gode alleen Eigen is, dat niemand daarmee genoemd wordt dan alleen de waarachtige God.

Dit blijkt:

1. Uit de samenstelling van het woord. De taalkundigen weten, dat deze Naam alle tekens heeft van een eigennaam en nooit iets gemeens heeft met gewone namen. En omdat God met die Naam genoemd wordt zo is het dan de eigennaam van God.
2. Ook kan die Naam op niemand anders passen dan op de Heere God, omdat hij een eeuwig wezen betekent, dat de oorzaak is van alle wezens, en onveranderlijk blijft.
3. De Heere eigent Zich die Naam als Hem alleen eigen toe, Jes. 42:8. *Ik ben JEHOVAH, dat is Mijn Naam; en Mijn eer zal Ik geen anderen geven*. Ex. 15:3. JEHOVAH is Zijn Naam! Ex. 3:13, 14. . . En zij mij zeggen: hoe is Zijn Naam? wat zal ik tot hen zeggen? En God zei: IK ZAL ZIJN, DIE IK ZIJN ZAL. . . IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden! Deze woorden zijn de betekenis van Jehovah, en Jehovah komt van *Ik zal zijn* af. Ex. 6:2. Doch met Mijn Naam

JEHOVAH ben Ik hun niet bekend geweest. Niet dat ze tevoren de Heere met de Naam Jehovah niet noemden; want zelfs Eva noemde die Naam al: Gen. 4:1. Ik heb een man van JEHOVAH verkregen!

Maar de Heere had hun de betekenis van die naam, namelijk, dezelfde te blijven, onveranderlijk te zijn in zijn beloften, nog niet doen ondervinden, dat ze nu zouden zien, als Hij hen uit Egypte in het beloofde land Kanaän zou brengen.

III. Tegenwerping 1. *Deze Naam dragen ook geschapen engelen.* Gen. 16:13. *En zij noemde de Naam des HEEREN, die tot haar sprak: Gij God des aanziens!* Die nu tot haar sprak was een engel, gelijk hij in 't vorige genoemd wordt.

Antwoord.

- (a) 't Is te geloven, dat Hagar niet anders geweten heeft of het was, 't zij een profeet, 't zij een engel, van God aan haar gezonden, en zo merkt zij zijn woorden aan als van de Heere zelf gesproken, gelijk de herders te Bethlehem daarom ook zeiden: Laat ons zien het woord, dat er geschied is, dat de Heere ons heeft verkondigd, Lukas 2:15. Hagar noemde de Naam van de engel, zo zij meende, niet de God des aanziens, maar de Heere, die door de dienst van die gezant tot haar sprak.
- (b) Doch 't was inderdaad de Zoon van God, die ook vóór zijn menswording zich in menselijke gedaante dikwijls vertoond heeft, en die de Engel des Heeren, de Engel van des Heeren aangezicht, de Engel des Verbonds ten opzichte van het Middelaarsambt genoemd wordt; want Hij zegt vs. 10. Ik zal uw zaad grotelijks vermenigvuldigen, dat geen werk van een geschapen engel, maar alleen van God is. En zo noemt Hagar Jehovah, die met haar sprak, de God des aanziens, 't zij ze gemerkt heeft, dat die het Jehovah zelf was, 't zij ze Jehovah aanmerkte als door een gezant tot haar sprekende.

Tegenwerping 2. Gen. 18, *alwaar de engel, die tot Abraham kwam, meermalen Jehovah genoemd wordt.*

Antwoord.

Het was de ongeschapen Engel, de Zoon van God, zelf. Want:

- (a) Hij wordt wel uitdrukkelijk onderscheiden van de andere twee, die niet Jehovah genoemd worden, maar deze alleen.
- (b) De Engel Jehovah wist, dat Sara in de tent zijnde, lachte vs. 13. Hij voorzeide de geboorte van Izak, 't welk naar de loop van de natuur onmogelijk was, vs. 10. Hij wist, dat Abraham zijn kinderen en huisgenoten tot Godzaligheid zou onderwijzen en opwekken, vs. 19. 't Welk Gode alleen eigen is.
- (c) Abraham erkende Hem de Rechter van de gehele aarde te zijn, vs. 25. En hij bad Hem met de allerdiepste godsdienstige vernedering, vs. 27.

Tegenwerping 3. Mozes noemde het altaar, dat hij bouwde: *Jehovah.* Ex. 17:15. *En Mozes bouwde een altaar, en hij noemde deszelfs naam: de HEERE is mijn banier!*

Antwoord.

't Is uitdrukkelijk tegen de tekst. Daar staat niet, dat hij het altaar Jehovah noemde, dan zou hij daarmee opgehouden hebben; maar hij zegt: de Heere is mijn banier; zo weinig als men zeggen kan, dat hij het altaar banier noemde, zo weinig kan men ook zeggen, dat hij het Jehovah noemde; 't was een spreuk, een symbool, die hij het altaar toeëigende, (gelijk men spreuken aan de poorten en deuren schrijft), om daarmee te

kennen te geven, dat de Heere, de God van het verbond, hun hulp was, waarvan het altaar, een voorbeeld van de Heere Jezus, een bewijs was.

Tegenwerping 4. De kerk wordt Jehovah genoemd. Ezech. 48:35. En de Naam van de stad (Jeruzalem) zal van die dag af zijn: יהוה המש, Jehovah Schammah, *de Heere is aldaar*.

Antwoord.

‘t Is een spreuk, die over de kerk genoemd zou worden; men zou van de kerk zeggen: De Heere is aldaar, God woont onder haar met zijn bewaring en zegening.

Elohim.

IV. De naam, die opzichte, heeft op de wijze van bestaan, of de Goddelijke Persoon, is Elohim, ‘t welk in ‘t Grieks is Theos, en in onze taal God. In het enkelvoud wordt het zeer zelden gevonden אלה, Eloah, in het tweevoud nooit.

Ziet op de drie personen.

In het meervoud, of in ‘t meer dan twee, wordt het doorgaans gebruikt; bij dit woord wordt doorgaans het verbum (werkwoord) gevoegd in het enkelvoud. *In den beginne schiep Elohim*, omdat de drie Personen één zijn, 1 Joh. 5:7. Doch het verbum, of een adjectivum of een substantivum, in appositione, wordt bij het woord Elohim ook wel gevoegd in het meervoud, en altijd wordt daarbij gevoegd een affixum pluralis numeri. Zie dit:

- Gen. 1:26. En Elohim, God zeide: Nagnaseh, laat ons mensen maken.
- Gen. 20:13. Als mij Elohim God wethignoe, deed dwalen.
- Jozua 24:19. Elohim Kedoschim, God is heilig.
- Pred. 12:1. Gedenkt Boreécha, uw Schepper.
- Jes. 54:5. Bognalaich Gnosaich, uw Maker is uw man.
- Ex. 20:2. Ik ben Jehovah Eloheka, uw God.

Is geen gewone maar eigennaam.

Elohim is geen gewone naam, die velen door gelijk recht eigen is, maar ‘t is de eigennaam van God, Gode alleen eigen; want niemand bestaat, als Elohim, in drie Personen, dan de Heere alleen. Doch oneigenlijk wordt het ook van anderen gezegd. De afgoden worden Elohim genoemd, wegens de achting en dienst, die de afgodendienaars hun bewijzen. De engelen worden met die Naam genoemd, omdat ze afstralingen zijn van Gods heerlijkheid en macht.

De overheden worden mede zo genoemd, wegens hun gebieden regering, waarin zij een afschijnsel zijn van Gods opperheerschappij.

Gode worden veel andere benamingen in de Schrift toegeschreven als de Almachtige, de Allerhoogste de Heilige en dergelijke, welke zijn beschrijvingen en uitdrukkingen van zijn volmaaktheden.

Het Wezen Gods is onbegrijpelijk.

V. Van de namen Gods gaan wij over tot het WEZEN, het ZIJN Gods. Maar wat zal ik daarvan zeggen? Jakob vraagde de Heere eens naar Zijn Naam, dat is, naar het Wezen, omdat de Naam de natuur van de zaak in de eerste naamgeving uitdrukte; maar hij

kreeg tot antwoord: Gen. 32:29, Waarom is het, dat gij naar Mijn Naam vraagt? God wilde niet, dat hij verder in de verborgenheden Gods intreden zou. Tot de vragende Manoach zei de Heere: Richt. 13:18, *Waarom vraagt gij dus naar Mijn Naam? Die is toch Wonderlijk.* Jes. 9:5. *Men noemt Zijn Naam ... Wonderlijk.*

Gij, die u enige kennis van God inbeeldt, zegt mij eens: *Hoe is Zijn Naam, en hoe is de Naam Zijns Zoons, zo gij het weet?* Spr. 30:4. Ik kan niet anders zeggen, dan dat het Wezen Gods is Zijn zelfstandig eeuwig zijn.

Uitgedrukt door: IK ZAL ZIJN.

Als Mozes vraagde, wat hij zeggen zou, als de kinderen Israëls hem vragen zouden, Wie hem gezonden had, zo zegt de Heere: *IK ZAL ZIJN, DIE IK ZIJN ZAL.* Ook zeide Hij, *alzo zult gij tot de kinderen Israëls zeggen, IK ZAL ZIJN heeft mij tot ulieden gezonden,* Ex. 3:14. Job zei van de Heere, Job 12:16, Bij Hem is kracht en wezen; thousia is afkomstig van jaschah, daarvan komt: jeesch, dat is: zijn, bestendig zijn en blijven.

Goddelijkheid, Godheid, Natuur, Gestalte.

In 't NIEUWE TESTAMENT wordt dit uitgedrukt met de woorden Theiotees, Goddelijkheid, Rom. 1:20. Theotees, Godheid, Kol. 2:9. Physis, Natuur, Gal. 4:8. Morphee, Vorm of Gestalte, Filip 2:6.

Die van dit Wezen Gods meer wil kennen, sluite met mij zijn ogen voor dit ontoegankelijk Licht, en aanbidde, dat zich wel enigszins aan de ziel openbaart, doch waarvan maar de uiterste einden gezien kunnen worden door het beschouwen van de Goddelijke eigenschappen; hier zullen wij dan van onze gewone wijze van verhandelen wat afwijken, en de verschilpunten niet uitrekken, opdat wij niemand gelegenheid geven van onbetamelijke gedachten van God te maken, gelijk de Sociniaanse heidenen, en die hen volgen, doen. Nochtans zullen wij de tegengeworpen zaken bedekt verhandelen, de waarheid al verklarende voorstellen en bevestigen, en de tegenwerpingen beantwoorden.

De eigenschappen Gods.

VI. Onze taal is lichamelijk; onze woorden en spreekwijzen zijn van aardse dingen genomen. Daarom is 't een wonderlijke zaak en goedheid Gods, dat een mens door de klank lichamelijke zaken uitdrukkende, aan een ander Goddelijke en geestelijke zaken te verstaan geeft. Ons verstand is eindig en klein, 't moet verscheiden ontwerpen of bevattingen maken, om maar een zaak te begrijpen. Dat is de goedheid Gods, dat Hij Zich voegt naar ons klein begrip, 't welk met een bevatting van God, in welke alles, wat men van Hem denken en zeggen kan, maar een en hetzelfde is, niet begrijpen kan, en daarom zichzelf door veel ontwerpen en bevattingen aan de mens bekendmaakt, welke bevattingen wij op menselijke wijze bij wijze van wezenlijke eigenschappen ten opzichte van de verscheidenheid van de voorwerpen, naast welke God werkzaam is, en de daden, welke God werkt, maken en noemen. Doch wij verstaan ze op Goddelijke wijze in God één te zijn, zodat de eigenschappen noch van het Goddelijke Wezen, noch van elkaar zakelijk en eigenlijk in God verschillen, of onderscheiden zijn, en het enkele eenvoudige Wezen Gods Zelf zijn; maar wij bevatten elk op zichzelf. De

rechtvaardigheid en barmhartigheid zijn in God hetzelfde, maar ten opzichte van de voorwerpen en uitwerkingen, maken wij van dezelve verscheiden begrippen. Onze God is onvergelykelyk en onbegrijpelyk volmaakt, en daarom ook enkel en eenvoudig; dus kan in God niet zijn zaak en zaak van elkaar verscheiden, en iets dat van God zakelyk onderscheiden is, kan Hem niet volmaken. Maar ons klein begrip vat iedere zaak op zichzelf, en wij noemen iedere zaak anders en anders; dat wij van God begrijpen, is waarheid, God is zo; maar ons eindig begrip kan tot die volmaaktheid en oneindigheid niet doordringen.

Worden onderscheiden in mededeelbare en onmededeelbare.

VII. De eigenschappen of volmaaktheden Gods worden gewoonlijk onderscheiden in mededeelbare en onmededeelbare. Al de eigenschappen, omdat zij het enkel Wezen Gods zelf zijn, zijn even onmededeelbaar, ten opzichte van haar natuur, maar de onderscheiding is alleen ten opzichte van de gelijkenis. God heeft de mens naar zijn beeld en gelijkenis geschapen, en vernieuwt de gevallen uitverkorenen wederom naar dat beeld, en maakt ze wederom van de Goddelijke natuur deelachtig. Dit zegt niet een vergoeding, en het Wezen Gods en van de eigenschappen zelf deelachtig te worden; want God aan zijn kant is onmededeelbaar, en de eindige mens kan aan zijn zijde niets van Gods Wezen vatten, omdat de Godheid oneindig en enkel, en dus ondeelbaar is, en daarom, zo de mens iets van het Goddelijke Wezen, of een enige eigenschap Gods zelf deelachtig was, zo had hij de gehele Godheid, en de mens was God.

Maar het beeld en de gelijkenis Gods in de mens, heeft maar opzicht op de gelijkenis van enige eigenschappen Gods, die in God oneindig, ondeelbaar en onmededeelbaar zijn, en met welke de mens enige overeenkomst, niet in evengelijkheid, maar in *enige gelijkheid* heeft.

Sommige eigenschappen zijn nu zodanig, dat in het redelyk schepsel daarvan de minste gelijkenis niet is, ja het tegendeel, en daarom worden die onmededeelbaar genoemd. Maar omdat in de mens een afstraling, of enige gelijkenis is van enige eigenschappen Gods, daarom noemt men die mededeelbaar.

- De onmededeelbare zijn: volmaaktheid, of algenoegzaamheid; eeuwigheid, oneindigheid, of overalteenwoordigheid; eenvoudigheid of enkelheid; onveranderlykheid.
- De mededeelbare zijn die, welke gebracht worden tot het verstand, de wil en de macht. Van deze zullen wij ieder op zichzelf spreken, om te tonen hoedanig een God onze God is, die wij dienen.

De onmededeelbare zijn: Volmaaktheid.

VII. Van de schepselen volmaaktheid bestaat in het bezitten van die trap van goedheid, welke God een ieder in de schepping heeft gegeven en voorgeschreven. Alle schepselen, hoe grote trap van volmaaktheid zij ook hebben, moeten, en hun zijn, en hun welzijn, van buiten ontvangen; maar Gods volmaaktheid sluit alles uit. Hij heeft geen ding nodig. Niemand kan Hem iets toebrengen, of iets ontnemen, zijn zaligheid vermeerderen noch verminderen. Zijn volmaaktheid is Zijn onafhankelykheid, zijn bestaan van Zichzelf, de Eerste, Openb. 1:8. Zijn algenoegzaamheid in Zichzelf, en voor Zichzelf, de El Schaddai, *de Algenoegzame*. Gen. 17:1. Hand. 17:25. *Hij wordt niet van mensenheden gediend, als iets behoevende*. Job 22:8. *Is het voor de*

Almachtige nuttigheid, dat gij rechtvaardig zijt? of gewin, dat gij uw wegen volmaakt? Psalm 16:2. Mijn goedheid raakt niet tot U.

Zodat de volmaaktheid Gods en van de schepselen niets gemeens hebben, dan de naam; maar in de mens is het tegendeel van de volmaaktheid Gods; dus is de volmaaktheid in God een onmededeelbare eigenschap Gods. 't Is des mensen zaligheid, dat hij God kennen, eren en dienen mag. Zo'n God is onze God, die niet alleen voor Zichzelf algenoegzaam is, maar met Zijn algenoegzaamheid de ziel zo overlopende kan vervullen en verzadigen, dat zij in geen opzicht iets anders nodig heeft dan God; en de ziel daarmee overstort wordende, is zo vervuld met licht, liefde en blijdschap, dat ze ook niets anders begeert. Psalm 73:25. *Wie heb ik nevens U in de Hemel? Nevens U lust mij ook niets op de aarde!*

Eeuwigheid.

IX. Wij mensjes zijn van gisteren, hebben een begin, en bestaan in vloeiende en op elkaar volgende tijd; wij kunnen zelfs geen begrip maken van eeuwigheid, maar bevatten het met vergelijking van tijd, en dat bij wijze van ontkenning: zonder begin, zonder voortgang, zonder einde. Zo wij hoger willen klimmen, en het hoe begrijpen, zo bederven en verduisteren wij ons zelf. Of willen wij Gods eeuwigheid brengen tot onze bevattingen van de tijd, zo zullen wij God onteren, en verkeerde bevattingen van Hem maken. Wij weren van God al wat tijd is, of naar tijd gelijk, en alles wat wij oneigenlijk eeuwigheid noemen.

Wij noemen eeuwigheid,

- (a) de geduurzaamheid tot zo lang ze uitgediend heeft; zo wordt de besnijdenis een *eeuwig* verbond genoemd. Gen. 17:13. En mijn verbond zal zijn in ulieder vlees, tot een eeuwig verbond. Dat is, tot op de komst van de Heere Jezus, het lichaam van alle plechtigheden, in welke alle schaduwen eindigen, en geen plaats meer kunnen hebben. Of men kan het verstaan, dat het verbond, dat door de besnijdenis bevestigd is, een eeuwig verbond is.
- (b) Een duurzaamheid van een voorwaarde, zo lang het subject is, zolang de mens leeft, De 15:17. Hij zal *eeuwig* uw dienstknecht zijn.
- (c) Dat vast en bestendig is; zo worden de heuvelen *eeuwig* genoemd. Deut. 33:15.
- (d) Dat nooit een einde zal hebben, als de zaligheid, na dit leven, Joh. 10:28. Ik geef hun het *eeuwige* leven.

Dit alles noemen wij eeuwigheid; maar het heeft noch gemeenschap, noch gelijkenis met de eigenlijke eeuwigheid, het zijn van God; wij kunnen het niet anders uitdrukken dan het zijn Gods zonder begin, verloop en einde, dezelfde gelijk te zijn. Dit geeft het woord Jehovah te kennen, 't welk betekent een Wezen, dat al de tijd, verleden, tegenwoordige en toekomstige tegelijk bezit. *Die is, Die was en Die zijn zal*; Gods Wezen is eeuwigheid, en eeuwigheid is Gods Wezen, geen toeval, gelijk de tijd aan een schepsel is. Gods Wezen kan niet op elkaar volgende zijn, omdat het eenvoudig en onveranderlijk is, zo dan ook niet de eeuwigheid Gods, welke het Wezen Gods Zelf is.

- De Heilige Schrift noemt God *de eeuwige God*. Gen. 21:33. *Hij riep aldaar de Naam van de eeuwige Gods aan.*
- Deut. 33:27. *De eeuwige God zij u een woning!*
- Van God wordt gezegd, *dat Hij is het begin en het einde*, Openb. 1:8. Die zijn in God onderscheiden, maar tegelijk; er is geen tijd tussenbeide, noch iets dat naar verloop van tijd gelijk.

- Psalm 90:2. *Van eeuwigheid tot eeuwigheid zijt Gij God.*
- Jak. 1:17. *Bij welke geen verandering is, of schaduw van omkering.*
- Psalm 102:27, 28. *Die zullen vergaan, maar Gij zijt dezelfde.*
- Psalm 90:4. *Duizend jaren zijn in uw ogen als de dag van gisteren.*

Dat is, er is geen vergelijking tussen God en de tijd. Als God dan jaren, dagen, verleden en toekomstige tijd wordt toegeschreven, de Oude van Dagen, en met dergelijke uitdrukkingen genoemd wordt, dat geschiedt op menselijke wijze, opdat wij mensjes, die geen gepaste gedachten en woorden van de eeuwigheid maken kunnen, bij gelijkenis, welke toch in de natuur geheel ongelijk is, iets van de eeuwigheid zoveel ons nodig is, zouden verstaan, door ontkenning nochtans dat van God werende. God is altijd, terwijl onze tijd vloeit; God was gisteren, is heden, zal morgen zijn; maar de tijd, de schepselen afmetende, meet God niet af, Die is boven en buiten de tijd. En als Hij dit of dat gewrocht heeft, morgen doen zal en heden doet, dat stelt in God geen verandering van tijd, maar in de voorwerpen en uitgewerkte zaken.

Gij dan, verheft u niet boven het bereik van uw begrip, en bepaalt God ook niet in uw menselijke bevatting; erkent en geloof God in de onbegrijpelijke eeuwigheid te wonen, verliest u in de eeuwigheid, aanbidt dat gij niet begrijpen kunt, en roept met Abraham *de Naam van de eeuwige Gods aan.*

Oneindigheid en Overalteenwoordigheid.

X. Eindig is 't geen een bepaling van Zijn Wezen heeft, 't zij het wezen een geest is, 't zij een lichaam; zo is het gehele gebouw van hemel en aarde, en ieder schepsel in hetzelfde. De wereld is eindig; want ofschoon er geen lichaam is, dat de wereld bepalen zou, zodat de uiterste omkring daardoor gestuit zou worden, en verhinderd worden zich verder uit te strekken, zo is ze evenwel bepaald door hare eigen uitgestrektheid; want als men van het middelpunt rechtop zou meten, zo zou men ten laatste komen tot de omkring, buiten welke niets is, en die ruimte heeft haar bepaalde lengte. God nu heeft geen bepaling van Zijn Wezen, noch door Zijn Wezen zelf, noch door enige bepaling van buiten, en is volstrekt oneindig ten aanzien van Zijn Wezen.

Wij noemen *oneindig* soms oneigenlijk, en zeggen het van 't geen, waarvan wij geen einde weten, gelijk 't getal des zands, van de grasscheutjes, van de sterren. Ook noemen wij *oneindig* bij 't geen men altijd wat bijvoegen kan, gelijk het getal, hoeveel men telt, zo is het getal even of oneven, en een daarbij voegende, zo verandert het, al telde men al zijn leven. Maar als wij zeggen, *dat God oneindig is*, zo verstaan wij oneindig eigenlijk, voor in Zijn Wezen dadelijk zonder enige bepaling of einde te zijn; er is een oneindigheid van de macht, een oneindigheid van de kennis, en een oneindigheid des Wezens in God; van de laatste spreken wij hier.

Gelijk de eeuwigheid voor ons onbegrijpelijk is, omdat wij tijdelijk zijn, zo kunnen wij ook de oneindigheid Gods niet begrijpen, omdat wij plaatselijk en eindig zijn. Wij begrijpen oneindigheid bij wijze van uitgestrektheid; maar Gods Wezen is oneindig zonder hoeveelheid, uitgestrektheid of plaatselijkheid; en opdat wij enige bevatting zouden hebben van de oneindigheid van het Goddelijke Wezen, zo begrijpen wij het bij ongelijke gelijkenissen van uitgestrektheid, nochtans die van God ontkennende.

Dat God door Zijn Wezen oneindig is, blijkt daaruit:

- (a) dat God volmaakt is; al wat bepaald en eindig is, is onvolmaakt; want door wijder bepaling zou het volmaakter zijn; en het onbepaalde is beter en volmaakter dan het bepaalde.
- (b) En ook daaruit, dat God oneindig is in macht, want oneindigheid van macht kan niet zijn in een wezen, dat eindig is.
- (c) Dit zegt God door Zijn Geest van Zichzelf. Psalm 145:3. *De Heere is groot en zeer te prijzen, en zijn grootheid is ondoorgrondelijk.* 1 Kon 8:27. *Zie, de hemelen, ja de hemel van de hemelen zouden U niet begrijpen.* Een van de vrienden van Job spreekt dus van de oneindigheid Gods, zo van de kennis als des Wezens. Job 11:7, 8, 9. *Zult gij de onderzoeking Gods vinden? Zult gij tot de volmaaktheid toe de Almachtige vinden? Zij is als de hoogten van de hemelen, wat kunt gij doen? Dieper dan de hel, wat kunt gij weten? Langer dan de aarde is haar maat, en breder dan de zee.*

De wijze onbegrijpelijk.

De oneindigheid en overalteenwoordigheid zijn in God een en 't zelfde; maar als wij overalteenwoordigheid noemen, dan merken wij de oneindige God aan met opzichte op de plaatsen, in welke alleen God tegenwoordig is, niet door omschrijving, gelijk de lichamen, die door hun uitgestrektheid elk in zijn ruimte omheind zijn; ook niet door bepaling, gelijk de geesten, welke daar en tegelijk niet elders zijn; maar door vervulling niet plaatselijk, lichamelijk, of uitgestrektheid, maar door Zijn Wezen. God is in Christus door de Personele vereniging, in de hemel met Zijn heerlijkheid, in Zijn kerk met Zijn genade, in ieder gelovige met zijn levendmakende Geest, in de hel met Zijn rechtvaardige toorn; maar overal in de geschapene alheid, niet alleen door Zijn macht en kennis, maar ook door Zijn Wezen; niet door uitgestrektheid of bij gedeelten, maar door zijn oneindig, eenvoudig ondeelbaar Zijn. Dit kan een schepsel alzo weinig begrijpen als de eeuwigheid, daarom moet men voor de wijze hoe de ogen des verstands toesluiten, en geloven, dat God zo is, gelijk Hij Zich zodanig in de natuur en de Schrift openbaart.

De natuur zelf leert het ieder mens, en bijzonder die, welke enig werk van erkenning Gods en godsdienst maken. Deze worden gewaar de alomteenwoordigheid Gods, zodat zij allen op een en hetzelfde ogenblik, op alle plaatsen van de gehele aardbodem, waar ieder ook is, God niet alleen als almachtig en alwetend, maar ook wezenlijk bij hen tegenwoordig, erkennen. De verstandige Heidenen hebben daarvan krachtige uitdrukkingen.

God zegt wel duidelijk in zijn Woord, Jes. 66:1. *De hemel is Mijn troon, en de aarde is de voetbank Mijner voeten.* Als dat van een koning gezegd wordt, dat geeft zijn dadelijke en lichamelijke tegenwoordigheid te kennen; zo dan ook, als God zo van Zichzelf spreekt op menselijke wijze, opdat wij van God Zijn Wezenlijke tegenwoordigheid in hemel en aarde verstaan en erkennen zouden. Jer. 23:23, 24. *Ben Ik een God van nabij, spreekt de HEERE, en niet een God van verre? Vervul Ik niet de Hemel en de aarde? Hand. 17:27, 28. Hoewel Hij niet verre is van een ieder van ons; want in Hem leven wij, en bewegen ons, en zijn wij.*

Doe hierbij de plaatsen, in welke God gezegd wordt niet alleen in de hemel en op aarde, maar ook oneindig buiten deze te zijn, 1Kon 8:27.

Verscheiden spreekwijzen verklaard.

XI. Als God gezegd wordt in de hemel te zijn, dat sluit niet uit, dat God ook op de aarde overal tegenwoordig is. God is nergens ingesloten, ook nergens uitgesloten. God verloont Zijn heerlijke tegenwoordigheid op een veel klaarlijkelijker wijze in de hemel, Zijn troon, dan op de aarde, de voetbank van Zijn voeten; zodat door die spreekwijzen de hoge en verhevene heerlijkheid Gods boven alle schepselen te kennen gegeven wordt. Dat een mens erkent, als hij biddende zijn harten oog naar boven verheft, en meteen geeft hij daarmee te kennen, dat hij God onzienlijk, en geheel wat anders, dan alles wat op aarde is, erkent.

Als God gezegd wordt *niet geweest te zijn in de sterke wind, aardbeving en vuur, maar in het suizen van een zachte stilte*, 1 Kon 19:11, 12, dat wordt niet gezegd van Zijn Wezenlijke tegenwoordigheid, maar van zijn aanspraak aan Elia en openbaring aan hem. Als God gezegd wordt met iemand niet te zijn, in 't midden van Israël niet op te trekken, Ex. 33:3, dat spreekt van de betoning van zijn goedgunstigheid, niet van Zijn Wezenlijke tegenwoordigheid. Het is Gode niet onbetamelijk, dat Hij in allerlei vuile en stinkende plaatsen tegenwoordig zou zijn; want God is daar niet door lichamelijke aanraking of vermenging, maar als werkende, onderhoudende en regerende oorzaak, gelijk Hij in de goddelozen en duivelen is als een wrekende Rechter. De zon bestraalt alles, zonder daardoor besmet te worden. Een lichaam kan niet werken op een geest, veel minder op de oneindige God. Dat Gode niet onbetamelijk is te scheppen en te regeren, is Gode ook niet onbetamelijk daar wezenlijk tegenwoordig te zijn. God openbaart Zich door Zijn werken in de wereld, maar niet als een God van verre, maar als een God, die onzienlijk daar tegenwoordig is.

Is de gelovigen tot heiligmaking.

XII. Gelovigen! omdat de Heere altijd bij u tegenwoordig is, uw gaan en liggen omringt, u bezet van achteren en van voren, Psalm 139:3-5, zie dan toe, wacht u iets te doen, dat Zijn tegenwoordigheid onbetamelijk is. Stel de Heere gedurig voor u, ken Hem in al uw wegen, vrees Hem, ontzet u voor Hem, wandel in alle eerbiedigheid en ootmoedigheid voor Zijn aangezicht; want in de tegenwoordigheid Gods te zondigen, verzwart zeer de zonde. De tegenwoordigheid van mensen verhindert het bedrijven veler zonden, zo dan de tegenwoordigheid van God dit niet doet, zo toont men meer ontzag voor mensen te hebben, dan voor de hoge en heilige God. Wat is dat een versmading en terging Gods! Ziet dan toe, laat het ontzag voor de tegenwoordigheid Gods u beletten tegen Hem te zondigen, en u aanzetten om de Heere welbehaglijk te leven.

En tot vertroosting.

En aan de andere zijde laat de tegenwoordigheid Gods u, o gelovigen! een gedurig steunsel en vertroosting zijn in al uw tegenheden en ontmoetingen. De Heere is bij u, Hij is een vurige muur van rondom, niemand zal u zonder Zijn wil kunnen aanraken. Ontmoet u iets, schuilt bij Hem, en sterkt u met Zijn tegenwoordigheid. Dit was Davids verkwikking. Psalm 23:4. *Al ging ik ook in een dal van de schaduw des doods, ik zou geen kwaad vrezen, want Gij zijt met mij.*

Hiermee troost de Heere zijn kinderen: Jes. 43:2. *Wanneer gij zult gaan door het water. Ik zal bij u zijn, en door de rivieren, zij zullen u niet overstromen; wanneer gij door het vuur zult gaan, zult gij niet verbranden, en de vlam zal u niet aansteken.*

Eenvoudigheid of Enkelheid

XIII. Gelijk wij de eeuwigheid niet kunnen begrijpen, omdat wij tijdelijk zijn, en de oneindigheid en overalteenwoordigheid zonder uitgestrektheid, omdat wij eindig en plaatselijk zijn, zo kunnen wij ook de eenvoudigheid of enkelheid Gods niet begrijpen, omdat wij samengesteld zijn; nochtans omdat wij weten dat alle samenstelling een onvolmaaktheid, afhankelijkheid en deelbaarheid te kennen geeft, zo weren wij van God alle samenvoeging, en erkennen de Heere als volstrekt en alleszins één en enkel.

Er zijn verscheiden soorten van samenstelling, die alle van God ontkend worden.

De filosofen stellen verscheiden soorten van samenvoeging, die wij allen van God ontkennen, als er is:

1. Een logische samenstelling, Ex genere et differentia; uit het geslacht, (of aard) en onderscheid. Bijvoorbeeld, de mens is *een dier*, en een beest is *een dier*; de dierlijkheid is hun gemeen, beide behoren ze tot het geslacht van de dieren. Maar behalve de dierlijkheid heeft ieder iets, waardoor zij van elkaar onderscheiden worden. De mens heeft bij de dierlijkheid redelijkheid, een dier onredelijkheid, domheid. God nu, heeft niets gemeens met enig schepsel, is door Zijn Wezen boven alle schepselen en door Zijn Wezen, van alle schepselen onderscheiden. En als God *een Geest* genoemd wordt, dan wordt het woord geest Gode en engelen niet toegeschreven als een gewone natuur, waaraan Gode en engelen even gelijk deel hadden, maar de Naam is alleen gelijk, en God wordt een Geest genoemd, opdat wij daardoor Gods onzienlijkheid zouden verstaan.
2. Een fysische of natuurlijke samenstelling. Deze is drieërlei:
 - a. uit materie of stof en vorm;
 - b. uit subject of onderwerp, en accidenten of toevallen;
 - c. of uit delen.
- (a) Uit materie of stof en vorm. Ieder lichamenlijk schepsel heeft, behalve zijn stof, iets, waardoor het zo'n schepsel 't zij goud, boom, beest of mens is. Dit nu is verre van God, die is onlichamelijk, oneindig van alle lichamenlijkheid, hoe dun, hoe fijn men het ook mocht bedenken, die daarom ook *een Geest* genoemd wordt, onderscheiden. Zodat van deze samenstellingen in God geen plaats hebben kunnen.
- (b) Uit onderwerp en toevallen. Bijvoorbeeld, een engel heeft een engelennatuur, en behalve die natuur heeft zij verstand, wijsheid, wil, heiligheid en kracht; deze zijn de engel zelf niet, maar iets, behalve Zijn Wezen; Zijn Wezen is het subject van die hoedanigheden, die hem volmaken. Deze samenstelling is ook verre van God; want God is Zijn Wezen volmaakt, en tot zijn volmaaktheid kan niets toegedaan worden. Al wat in God is, is God Zelf, Gods goedheid, wijsheid, almacht is de goede, alleenwijze en almachtige God Zelf.
- (c) Uit delen, welke door samenstelling een geheel uitmaken, gelijk de lichamen. Dit is verre van God, want God is een Geest, heeft niets gemeens met een lichaam. En

behalve dat, dan was er iets in God, dat niet volmaakt was, want het geheel is volmaakter dan ieder deel.

3. Een metafysische of bovennatuurlijke samenstelling. Deze is drieërlei.

- (a) Ex essentia et Ex istentia, uit wezen en dadelijk zijn; deze zijn in de wijze onderscheiden; het ene kan men wel begrijpen zonder het andere. Een roos kan men beschrijven en begrijpen wat ze is, schoon in de winter, als er geen rozen zijn; en als ze nu is, zo heeft ze een natuur, en dadelijk zijn. Maar Gods Wezen is zijn dadelijk zijn, en zijn dadelijk zijn is Zijn Wezen, dit geeft zijn Naam Jehovah te kennen. Het ene kan men niet onderscheiden van het andere; het ene niet begrijpen zonder het andere; want het is één.
- (b) Ex potentia et actu, uit mogendheid en daad. Mogendheid is, óf werkelijk, óf lijdelijk.
- De werkelijke mogendheid is de macht, om te kunnen werken, schoon men niet werkt. Deze is in de schepselen onderscheiden van de daad, en het schepsel is volmaakter werkende, als alleen kunnende werken. Maar zo is het in God niet: Zijn mogendheid en daad is één. God is een enkele daadwerkende kracht; het onderscheid en de verandering is in de schepselen, die voortgebracht en onderhouden en bestuurd worden, maar niet in God, de Schepper, Onderhouder en Regeerder.
 - De lijdelijke mogendheid, of verstaanbaarder in onze taal, mogelijkheid, is alleen in de schepselen; deze heeft drieërlei opzicht. Als iets nog niet is, maar door de macht van een werkende oorzaak voortgebracht kan worden. Als iets, dat nu is, door de macht van de oorzaak veranderd kan worden. Als iets, dat is, verwoest of vernietigd kan worden, 't Is klaar, dat ook deze niet bij God plaats heeft.
- (c) Ex essentia et subsistentia, uit de natuur of wezen, en bestaan of persoonlijkheid.
- Subsistentia of bestaanbaarheid is een wijze het dadelijk zijn van iets bijgevoegd, waardoor het heeft, dat het niet in een ander, maar op zichzelf zijn kan, een allenthalve door zichzelfheid, zodat bestaan vooruitstelt wezen en zijn.
 - Suppositum of dat bestaat, is zo iets, dat op generlei wijze anderen, kan meegedeeld worden, in generlei wijze in een ander kan zijn, als deel of vorm. Als dit, dat zo op zichzelf bestaat, redelijk is, dan is het een persoon. Een persoon is een ondeelbare zelfstandigheid van een redelijke natuur. Een persoon nu is of een menselijke, als Jan, Pieter, Paulus, of een engel, als Gabriël, Michaël, of Goddelijk, Vader, Zoon en Heilige Geest. In elk geschapen persoon is een samenstelling van wezen, dadelijk zijn en bestaan; het ene is het andere niet, maar ieder is verscheiden van het ander. Zie dat in de menselijke natuur van Christus, die heeft én wezen én dadelijk zijn, maar geen menselijk bestaan, maar bestaat in de Persoon van de Zoon van God, anders waren in Christus twee Personen, een menselijke en een Goddelijke: maar nu is Hij één en een Goddelijk Persoon. In God nu is geen samenstelling van Wezen en Persoon, omdat alle samenstelling onvolmaaktheid insluit. Ieder Goddelijk Persoon is noch van het Goddelijk wezen, noch van de andere Personen verscheiden, als zaak en zaak, wat anders en wat anders, ook niet als zaak en wijze van zaak, verscheiden van de zaak; maar wij mensjes bevatten het bij wijze van betrekking en opzicht en van wijze van bestaan, welke geen samenstelling, maar onderscheiding te kennen geven, en geloven en aanbidden hetgeen wij niet doorgronden kunnen, omdat God Zich zo openbaart, en

de gelovigen door de Geest Gods bestraald wordende, kennen zo veel hiervan als hun nodig is tot verwondering, verheerlijking van God, blijdschap, vertrouwen en heiligmaking.

' t Welk wordt bewezen.

Deze eenvoudigheid geeft de Heilige Schrift te kennen, als ze van God spreekt in abstracto, in afgetrokkenheid, Godheid, Goddelijkheid, als ze God noemt *Licht*, 1 Joh. 1:5. God is een licht. *Waarheid*, Deut. 32:4. God is waarheid. *Liefde*, 1 Joh. 4:8. God is liefde; dat van geen schepsel gezegd kan worden.

Als de mens gezegd wordt *uit God te zijn, Gods geslacht te zijn, Gods zoon te zijn, van de Goddelijke natuur deelachtig te zijn*, en als van God gezegd wordt *de Vader der geesten te zijn*, dat wil niet zeggen, dat de mens hetzelfde wezen heeft, dat God heeft, zodat het Wezen Gods mededeelbaar zou zijn: maar dat wordt gezegd ten opzichte van de schepping en wedergeboorte, in welke enige gelijkenis met sommige eigenschappen Gods de mens gegeven is. Welke schepping niet is een verandering in God, maar in het schepsel. Zo zijn ook de besluiten, inwendig in God aangemerkt, de besluitende God Zelf. En de betrekking, die God krijgt ten opzichte van zijn schepselen, stelt geen verandering of samenstelling in God; want de betrekking is maar wat uitwendigs, en brengt niets tot het wezen. Als Gode menselijke leden, handen, ogen, mond wordt toegeschreven, dat geschiedt op menselijke wijze, om ons mensjes daardoor te doen verstaan zulke werkingen Gods, als wij door die leden uitvoeren. En als Gode aandoeningen, toorn, liefde en dergelijke worden toegeschreven, zo worden daardoor verstaan zulke gevolgen en uitwerksels, als wij door die aandoeningen uitvoeren.

Onveranderlijkheid.

XIV. Veranderlijkheid heeft opzicht, of op enige geschapene zelfstandigheid, of op toevallen en omstandigheden, of op de wil. Elk schepsel is op de een of andere wijze aan verandering onderworpen, heeft in zich een mogelijkheid van te kunnen veranderen en veranderd worden; maar de Heere, onze God, is volstrekt en in alle opzichten onveranderlijk, en in Zijn Wezen en wil; ja alle mogelijkheid van te kunnen veranderen, is verre van God.

Wordt bewezen:

1. Uit de Naam Jehovah.

Uit de Naam van God Jehovah, dat betekent: een eeuwig Wezen; hiermee bewijst God zijn onveranderlijkheid, Ex. 6:2. *Doch met mijn Naam Jehovah ben Ik hun niet bekend geweest.* Dat is: Ik heb hun *de belofte* van Kanaän wel gegeven, maar heb die tot hun tijd niet vervuld, en hun met de daad in deze niet vertoond, dat Ik onveranderlijk ben, maar aan u zal Ik tonen, dat Ik Jehovah, de onveranderlijke God ben, met aan u, hun zaad, *Mijn belofte te vervullen.*

2. Uit teksten.

- Doet hierbij deze en dergelijke teksten. Psalm 102:26, 27, 28. *Gij hebt voormaals de aarde gegrond, en de hemelen zijn 't werk uwer handen. Die zullen vergaan, maar Gij zult staande blijven, en zij allen zullen als een kleed verouden; Gij zult ze*

veranderen als een gewaad, en zij zullen veranderd zijn. Maar Gij zijt dezelfde, en Uw jaren zullen niet geëindigd worden.

- Mal 3:6. *Want Ik, de HEERE, worde niet veranderd.*
- Jak 1:17. *Bij Welke geen verandering is, of schaduw van omkering.*
- Hebr. 6:17. *God, willende de erfgenamen der belofenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid Zijns raads.*
- 1 Sam. 15:29. *En ook liegt Hij, die de overwinning Israëls is, niet, en het berouwt Hem niet; want Hij is geen mens, dat Hem iets berouwen zou.*
- Jes. 14:27. *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan verbreken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?*

3. Uit redenen.

Het blijkt ook uit deze redenen. Alle verandering geschiedt, omdat men een veranderlijk beginsel in zich heeft, of in zulke staat is, dat men door een ander veranderd kan worden. God nu is eeuwig en boven al, en het beginsel van al. Alle verandering komt voort, of uit gebrek van wijsheid, daarna ziende, dat men een misslag in Zijn werk gehad heeft. God nu is de Opperste Wijsheid, de alleen wijze God. Of uit gebrek van voorwetenschap, waardoor men niet zag wat men ontmoeten zou, en er komt iets, dat men niet verwacht had. Nu God weet alles voorheen. Hem zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend. Hij ziet alles, wat men uit vrije wil doen en laten zal, dus men in alle bewegingen van Hem afhangt; Hij weet van verre al onze gedachten, ons zitten en opstaan, ons spreken en zwijgen. Of uit gebrek van macht, om zijn voornemen uit te voeren, en tegen de verhinderende door te dringen. Nu, God is de Almachtige, wijs van raad en machtig van daden; dus kan bij God geen de minste verandering plaats hebben.

Hierbij, als God veranderen zou, zo zou Hij veranderen, of in beter of slimmer. Geen van beide kan van God gezegd worden, omdat Hij altijd is en blijft de oneindig Volmaakte.

God wil, dat deze en gene dingen veranderen zullen, maar daarom verandert Zijn wil niet. Als Gode berouw wordt toegeschreven, dat stelt geen verandering in God, maar een andere handeling naast de voorwerpen dan tevoren, en dat naar zijn onveranderlijk besluit. Als God iets belooft of dreigt, en het komt niet, dat geeft te kennen, dat daaronder een voorwaarde begrepen was, 't zij uitgedrukt, 't zij ingewikkeld, op welke vervulling of niet vervulling de zaak komen of niet komen zou, 't welk ook al tevoren in de alwetendheid en raad Gods bekend was. Schepper, Onderhouder, Regeerder, Verzoener, Vader te worden, geven geen verandering in God te kennen, maar in de schepselen, en de betrekking die God daardoor tot de schepselen krijgt, bestaat maar in betrekking, en betrekking geeft geen verandering in de in betrekking staande voorwerpen.

Tot schrik der goddelozen.

XV. Omdat God onveranderlijk is, zo schrikt, onbekeerde zondaren! want al de bedreigingen en oordelen, tijdelijke en eeuwige, die u bedreigd zijn, zullen zeker en onvermijdelijk over u komen, indien gij u niet bekeert.

En troost der Godzaligen.

En gij, gelovigen, vertroost u met de onveranderlijkheid des Heeren; want alle beloften, van welke gij erfgenamen zijt, zullen zeker aan u vervuld worden. Niet één van die zal op de aarde vallen en vernietigd worden, al schijnt het nog zo vreemd en verre daar vandaan, en al duurt het langer, dan u dunkt, dat het duren moest. Dat zijn de wegen Gods om Zijn kinderen enkel op Zijn Woord te doen vertrouwen. Het eerste duister te maken, het tegendeel eerst te doen komen, en dan toont Hij klaarder de onveranderlijkheid van Zijn raad. Jes. 64:5. *In dezelve is de eeuwigheid, opdat wij behouden worden.*

Dit van de onmededeelbare eigenschappen.

De mededeelbare eigenschappen.

XVI. De Mededeelbare zijn niet minder oneindig, en de eenvoudige God Zelf gelijk de onmededeelbare; maar zij worden mededeelbare genoemd, omdat God, niet Zijn eigenschappen zelf, maar enige gelijkheid, niet evengelijkheid, enig afschijnsel van deze de redelijken schepselen heeft meegedeeld. Deze allen kan men tot deze drie hoofden brengen, namelijk: tot het verstand, wil en macht; dus alzo:

- wetenschap,
- wil,
- macht.

Wetenschap

Wetenschap is onderscheiden van de menselijke. Al is er in de redelijke schepselen enige kennis of wetenschap, zo is er nochtans een oneindig onderscheid tussen de wetenschap Gods en van de schepselen, zo ten opzichte van de wijze, als voorwerpen.

1. Ten opzichte van de wijze.

De mens kent een zaak door overleg en redekaveling, het ene afnemende, trekkende en besluitende uit het andere; en het begin van zijn kennis is uit het voorwerp door species sensibiles, gevoelige gedaanten, die van de lichamelijke schepselen tot de vijf uiterlijke zinnen komen, en door species intelligibiles, verstaanbare gedaanten, die van de zaak tot het verstand komen, waarover de mens redeneert.

Maar de kennis Gods daarentegen heeft haar oorsprong niet, vloeit niet uit de schepselen tot God, maar uit God Zelf tot de schepselen. God kent de zaken niet van achteren, omdat ze zijn en werken, maar van voren, opdat ze zijn en werken zouden naar zijn besluit. God besluit het gewrocht niet uit de werkingen van de oorzaken; Hij komt niet tot de kennis van de schepselen door onderzoek en redekaveling, maar Hij weet ze, omdat Hij besloten heeft, dat ze zijn en werken zullen. Hij ziet alles door Zijn Wezen, en met één opslag om zo te spreken. Hij ziet alle zaken tegelijk, en iedere zaak in 't bijzonder, en dat tot de innigste gestalte des wezens toe. Verder kunnen wij tot de wijze van de kennis Gods niet doordringen; maar moeten zeggen: *De kennis is mij te wonderbaar*, Psalm 139:6.

2. Ten opzichte van de voorwerpen.

2. Ten opzichte van het voorwerp, is er ook een oneindig onderscheid tussen de kennis van de mensen en de kennis Gods. De mens kent maar weinige dingen; die hij kent,

kent hij maar supervisueel, bol-op, en dringt niet door tot de allerdiepste en inwendigste gestalte van de zaken. Job 8:9. *Wij zijn van gisteren, en weten niet.* Job 26:14. *Ziet, dit zijn maar uiterste einden van zijn wegen; en wat een klein stukje van de zaak hebben wij van Hem gehoord?*

Maar God kent:

- (a) Zichzelf, en dat volmaakt. 1 Kor. 2:11. *Niemand weet hetgeen Gods is, dan de Geest Gods.*
- (b) God kent Zijn almacht, en dat Hij alles kan doen, wat Hij zou kunnen willen doen, en dat al wat Hij zou willen doen, ook zijn en kunnen kan, 't welk men noemt de mogelijkheid van de dingen. Hiervan zegt de Heere Jezus: Matth. 3:9. *Want Ik zeg u, dat God Zelfs uit deze stenen aan Abraham kinderen kan verwekken.* Deze noemt men gewoonlijk: scientiam simplicis intelligentiae, de kennis des enkelen verstands.
- (c) Ook kent God alle dingen, die tegenwoordig zijn, en die zijn zullen, eer ze zijn; niet alleen in 't algemeen, maar ook ieder in 't bijzonder, alsof elke zaak of daad daar maar alleen was. Deze kennis wordt gewoonlijk genoemd: scientia visionis, een kennis des gezichts, omdat ze zijn zullen, of zijn.

XVII. Dat de Heere niet heeft een gewone kennis van zaken, maar zo een afzonderlijke kennis van elke zaak in het bijzonder, getuigt God duidelijk in Zijn Woord, niet alleen in zulke teksten, die in 't algemeen alles zeggen. Hand. 15:18. *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend.* Hebr. 4:13. *Alle dingen zijn naakt en geopend voor de ogen Desgenen, met Welke wij te doen hebben.* 1 Joh. 3:20 *Hij kent alle dingen.* Maar ook in zulke plaatsen, die van de kennis van elk ding in 't bijzonder spreken.

- Hebr. 4:13. *Er is geen schepsel onzichtbaar voor Hem.*
- Matth. 10:30. *En ook uw haren des hoofds zijn alle geteld.*
- Psalm 147:4. *Hij telt het getal van de sterren; Hij noemt ze alle bij namen.*

De Heere ziet en kent:

- (a) alle grote en kleine dingen. Hij kent het hart van de koningen, Spr. 21:1. Hij geeft acht op ieder musje, Matth. 10:29.
- (b) Alle goede en kwade dingen: Psalm 90:8. *Gij stelt onze ongerechtigheden voor U, onze heimelijke zonden in 't licht Uws aanschijns.*
- (c) Alle verborgen dingen: 1 Kon 8:39. *Gij alleen kent het hart van alle kinderen der mensen.* Psalm 94:11. *De HEERE weet de gedachten des mensen.* Joh. 2:25. *Hij zelf wist, wat in de mens was.*
- (d) Alle toekomstige dingen, en dat zulke, die door de vrije wil des mensen geschieden zullen, en zo alle dingen die ten opzichte van de mens geschieden, en dat onfeilbaar. Want God kent alles; *Gode zijn alle Zijn werken van eeuwigheid bekend; alle dingen zijn naakt en geopend voor Hem.*

Dit blijkt:

1. Het woord alles sluit alles in, en zo ook de toekomstige gebeurlijke dingen, en die door de vrije wil des mensen geschieden; zo God deze niet kende, zo kende God zeer veel dingen niet, maar Hij weet alles.
2. Wat is er gebeurlijker (toevalliger) en hangt meer af van de vrije wil des mensen, dan zijn zitten en opstaan, dan zijn gedachten en zijn woorden? Nu, dit alles weet

de Heere van verre, eer men denkt en eer men spreekt. Psalm 139:1, 2 Jes. 48:8. *Ik heb geweten, dat gij geheel trouwelooslijk handelen zou.* Jer. 1:5. *Eer Ik u in moeders buik formeerde, heb Ik u gekend.* Ezech. 11:5. *Ik weet elk een van de dingen, die in uw geest opklimmen.*

3. Hiertoe dienen al de voorzeggingen, en dat van zulke dingen, die door de vrije wil des mensen uitgevoerd zouden worden, die te veel zijn om hier aan te tekenen; neem maar de gehele openbaring tot een voorbeeld. De Heere Jezus zegt: Joh. 13:19. *Van nu zeg Ik het ulieden, eer het geschied is, opdat, wanneer het geschied zal zijn, gij geloven moogt.*
4. Geen ding is en komt, dan door de werking Gods; God ondersteunt alles door Zijn almachtige en alomtegenwoordige kracht. Geen ding beweegt zich, dan door de medewerking Gods; alles geschiedt naar Zijn besluit, 't zij dat de Heere het wil uitwerken, of toelaten en tot zijn einde besturen; dus is het openbaar, dat Hij het alles voorheen weet.

Men zal hiervan klaarder kennis hebben en minder verward zijn, als men in 't oog houdt, dat God alles weet, omdat Hij alles wat geschiedt, besloten heeft, en dat zijn kennis niet komt van de zaken en tweede oorzaken, gelijk der mensen kennis is; dat alles een bepaalde zekerheid heeft ten opzichte van God, de eerste oorzaak van alle dingen, schoon het ten opzichte van de tweede oorzaken onzeker schijnt; dat geen ding gebeurlijk is ten opzichte van God, maar alleen ten opzichte van de mensen. Dat de vrijheid van de wil niet bestaat in eveneenschap en onverschilligheid, of onafhankelijkheid van God, maar in *vanzelfsheid*, zodat de vrijheid van de wil door de zekere voorkennis Gods niet gekrenkt wordt; want de mens doet zonder dwang, uit enkele willekeur, datgene, dat God zeker besloten had en wist dat geschieden zou.

Dat God op menselijke wijze gezegd wordt de mens te beproeven, om te weten, wat in hem is, en dat Hij zegt: nu weet Ik, dat gij God vreest; want God wist dat ook tevoren van alle eeuwigheid. Ook is 't op menselijke wijze gesproken, dat Hij gezegd wordt te verwachten, of de mens dit of dat doen zal; niet dat Hij het niet wist wat geschieden zou, maar om de mens op te wekken of te waarschuwen, en dat hij te weten heeft, dat God op zijn doen acht geeft.

De versierde middelkennis wordt verklaard.

XVIII. Jezuïten, Remonstranten en andere drijvers van de vrije wil versieren scientiam mediam, *een middelkennis*, die zijn zou tussen de absolute, natuurlijke kennis Gods des enkelen verstands, waardoor God de mogelijkheid van alle dingen kent, en de vrijwillige kennis des gezichts, waardoor Hij alle dingen ieder in het bijzonder, in alle omstandigheden, tot de minste toe, kent, dat ze zijn zullen, omdat Hij het besloten heeft, die zeg ik, tussen die beide in staat, en een middel is, waardoor God het ene kent door het andere, het gewrocht door middel van de oorzaken en omstandigheden.

Door de middelkennis verstaan zij die kennis Gods, waardoor God toekomstige zaken alhoewel nog niet aangemerkt als zeker toekomstig, omdat over haar nog geen besluit gemaakt is, kent uit onderstelling van andere zaken, waarop de mens door zijn vrije wil dus of zo zou werken.

Bijvoorbeeld, God Zich verbeeldende, als de mens in volmaaktheid geschapen was, en in dusdanige of zodanige verzoeking van de duivel kwam, zo kon Hij voorzien, dat de

mens door zijn vrije wil zijn gaven zou misbruiken; en verder, God Zich verbeeldende, als de mens gevallen was, en hem dan het Evangelie verkondigd en met allerlei beweegredenen aangedrongen werd, en dat op zulke tijd als de mens op zijn weekste, aandachtigste of beste voorbereid was, zo kon Hij daaruit voorzien en kennen, wie zich daardoor bekeren, geloven, tot de dood toe volharden, en wie dat niet doen zou. Zo ook in andere gevallen, in welke engelen of mensen komende, hun vrije wil dus of zo zouden gebruiken. De dwaasheid van dit gevoelen blijkt uit deze redenen:

Weerlegd. 1. *Door de zekerheid der kennis Gods.*

XIX. 1. Indien er zulke middelkennis in God was, dan was alle kennis Gods van des mensen handelingen onzeker en maar gissen; want of wel alle omstandigheden, die bedacht kunnen worden om de mens tot het een of ander te bewegen, daar zijn, zo blijft nochtans de mens, naar hun zeggen, vrij om dit of dat te willen of te doen, of niet te willen of niet te doen; geen noodzaak bepaalt de mens, 't is onzeker wat bij doen zal; dus is de kennis Gods daarvan ook onzeker, 't welk verre is van de alwetende God.

2. *Doordien des mensen wil onder Gods macht en bestuur blijft.*

De middelkennis stelt, dat God geen macht heeft over des mensen vrijwillige handelingen, 't welk ongerijmd is en ten opzichte van de Schepper, en ten opzichte van het schepsel; want zijn vrijwillige handelingen waren niet toekomstig van God als oorzaak, omdat van haar niets besloten was, en voor het besluit aangemerkt geworden; maar die handelingen komen voort van de mens door zijn vrije wil. Ja, God hing dan in deze dele af van het schepsel, omdat Hij niets over de mens besluiten kon, dan alleen door tussenkomst van de vrije wil des mensen, en alle besluit was dan alzo maar op voorwaarde: indien het de mens behaagde, die heer is van zijn vrije wil, en door niemand bepaald kan worden dan door zichzelf, naar hun zeggen, en alles was onzeker wat God besloot, omdat het in de macht van de vrije wil des mensen was het te veranderen.

't Is niet genoeg om Heer te wezen over des mensen vrije handelingen, dat God macht heeft over de omstandigheden, die de wil des mensen dus of zo bewegen konden, om die te doen komen, of niet te doen komen, dus en zo te stellen; want behalve dat die omstandigheden niet moesten hangen aan de vrije wil des mensen - want dan was het wederom in de macht des mensen, of hij zulke gelegenheden aan een ander zou willen geven, dit of dat tegen hem zeggen, en dergelijke - behalve dat, zeg ik, zo raakt die macht en heerschappij maar de omstandigheden en gelegenheden, waardoor de vrije wil des mensen bewogen zou worden, en niet de vrije wil zelf, die bleef vrij, die behield zelf de heerschappij over zich, die was niet van God afhange, en niet onder zijn heerschappij. En of hij de wil zelf, en zijn vrijheid wel van God had, zo bleef de mens evenwel, volgens hun gevoelen, in het gebruik van de vrije wil zijn eigen meester, en hing niet af van God, en kon door Hem niet bepaald worden.

Deze ongerijmdheden volgen uit de middelkennis Gods; die vastgesteld zijnde, moesten ook deze gesteld worden, omdat die kennis, naar hun zeggen, is door middel van zaken die de mens voorkomen, om Zijn wil dus of zo te bewegen, waarop dan dusdanige of zodanige zaak zou volgen en waarvoor dan God ten laatste een besluit zou maken. En dus wordt de gehele natuur van God en de mens veranderd, en God

buiten de macht over zijn schepsel gesteld. Deze zaken alle nu ongerijmd zijnde, zo is deze middelkennis ongerijmd.

XX. Tegenwerping 1.

1 Sam. 23:11, 12, waar de Heere op Davids vraag antwoordde, dat Saul afkomen zou, en dat de burgers van Kehila hem in zijn hand overgeven zouden. Dit had God niet besloten, en evenwel kende God dat door middel van de besturing des mensen van zijn vrije wil.

Antwoord.

Hier is geen voorzegging van iets, dat toekomstig was, maar een openbaring van hetgeen tegenwoordig was, waaruit op menselijke wijze iets volgen kon, 't geen daar nog niet was, hoewel het niet zou volgen, omdat God het niet besloten had, en God wist daaruit, dat het niet zou komen. David vraagt naar 't geen hem verborgen was, om zich daarnaar te schikken in blijven of vluchten. God openbaart hem, dat Saul naar Kehila zou optrekken, en dat het hart van de Kehilaïten niet met hem was, en zij van wil waren om hem over te geven, als Saul kwam. Saul bereidde zich alreeds daartoe, en van de Kehilaïten hart was alreede tegen hem. Dat maakt God David bekend, waaruit David besluiten kon, wat op menselijke wijze volgen zou, en dat vluchten hem 't best was. God het einde besluitende, besluit ook de middelen tot dat einde. En zo men deze tekst op de uitslag wil doen zien, zo behoort de kennis Gods van het einde, namelijk, de overgave tot de natuurlijke alwetendheid, tot de kennis des enkelen verstands, waardoor God de mogelijkheid van de zaken kent, en niet tot een versierde middelkennis, welke uit het doen van mensen zou besloten worden.

Tegenwerping 2.

2 Sam. 12:8. *En indien het weinig is, Ik zou u al dit en alzo daartoe doen.* Psalm 81:14, 15. *Och, dat Mijn volk naar Mij gehoord had! dat Israël in mijn wegen gewandeld had! In kort zou Ik hun vijanden gedempt hebben.* God voorzag, hoe David, hoe Israël zouden leven, en kende daaruit, wat hun ontmoeten en niet ontmoeten zou, dat Hij toch niet besloten had. Zo is er dan een middelkennis.

Antwoord.

God heeft vrijwillige beloften aan Godzaligheid gedaan; die Godzalig leeft ontvangt ze, die niet, ontvangt ze niet. Deze belofte stelt God voor, om daardoor als een middel de mens op te wekken, en de mens weet en stemt toe, dat het zijn plicht is; maar het volbrengen hangt aan de genadegiften Gods, welke Hij naar zijn besluit geeft of niet geeft. David en Israël hadden de voorwaarden niet volbracht, daarom werd hun ook de belofte geweigerd. God had besloten David niet meer te geven, Israël van zijn vijanden niet te verlossen; uit dat zijn besluit wist God het, dat ze geen meerder zegeningen hebben zouden; maar besloot en kende dat niet uit hun gedrag. God kent de uitslag van alle voorwaardelijke beloften uit zijn besluit, en niet uit het gebruik van de vrije wil des mensen.

Tegenwerping 3.

2 Kon 13:19. *Toen werd de man Gods zeer toornig op hem, en zei: Gij zou vijf- of zesmaal geslagen hebben, dan zou gij de Syriërs tot verdoens toe geslagen hebben; doch nu zult gij de Syriërs driemaal slaan.* Aan het dikwijls slaan van de aarde hing

het dikwijls slaan van de Syriërs. Uit het ene kende God het andere, dat Hij toch niet besloten had.

Antwoord.

Hier doet zich geen schijn zelfs voor de middelkennis op; wat verband was er van het slaan van de aarde met het slaan van de Syriërs? God had aan Eliza geopenbaard, dat Joas, de koning Israëls, de Syriërs zo menigmaal zou slaan, als hij met pijlen de aarde zou slaan. Hij slaat driemaal door de besturing Gods, die besloten had, dat Joas de Syriërs driemaal zou slaan. De profeet, begerende de gehele ondergang van de Syriërs, vijanden van het volk van God, werd toornig, dat Joas niet vijf- of zesmaal geslagen had; niet dat aan dat dikwijls slaan van de aarde de uitkomst hing, maar de profeet, de raad Gods niet wetende, en alleen in 't gemeen een openbaring hebbende, dat de Syriërs geslagen zouden worden, en dat de Heere het door het slaan openbaren zou, hoe menigmaal het geschieden zou, wenste, dat hij meermalen geslagen had, en de Syriërs meer dan driemaal geslagen mochten worden.

Tegenwerping 4.

Matth. 11:21. *Zo in Tyrus en Sidon de krachten waren geschied zij zouden zich bekeerd hebben.*

Antwoord.

't Is een vergrotende wijze van spreken, die niets vaststelt, maar alleen de zaken, waarvan men spreekt, verheft, gelijk: *Zo deze zwijgen, de stenen haast roepen zullen.* Lukas 19:40. 't Is te zeggen: zij zijn zo verhard niet als gij, de alwetendheid Gods kende de mogelijkheid van hun bekering.

De alwetendheid Gods is tot schrik van de goddelozen.

XXI. Weet God alles, 't verleden, tegenwoordige en toekomstige, is alles naakt en geopend voor de ogen desgenen, met welke wij te doen hebben, schrikt dan, goddelozen! Want:

- (a) God kent en ziet uw hart en zijn gestalte, wat er in verborgen ligt, en wat er uitkomen kan; uw gedachten en ijdele overleggingen, en malingen op zonden, zo de gezette als de vliegende van het ene op het andere; uw oogmerken, wat gij met iedere daad voor hebt, 't zij u zelf te stellen tot uw einde en uw zin te hebben, 't zij uw naaste te beschadigen; uw haat en afkeer van uw naaste; uw toornige beroeringen des gemoeds; uw nijdigheid over uws naastens geluk; en met één woord, alles wat in het hart omgaat; al zien de mensen het niet, al let gij zelf er niet op, God ziet het wel.
- (b) God kent uw ontuchtige bewegingen, uw overspelige ogen, uw onreine woorden, uw heimelijke onkuisen daden, uw hoererijen, uw overspelerijen, met wie gij al te doen hebt gehad.
- (c) Uw onrechtvaardigheden, bedriegerijen met el, maat, munt, waar, en al uw streken, waardoor gij 't goed van uw naaste aan u trekt; de bedrieglijke rekeningen, het dagdieven en andere dieverijen.
- (d) Uw achterklappen, het kwaadspreken van uw naaste, het eerroven, en het vermaak, 't welk gij daarin hebt in het spreken en horen.
- (e) Hij ziet uw hovaardij, uw pronkerijen, het staan voor de spiegel, het genoeg, dat gij in u zelf hebt.
- (f) Uw dansen en vrolijk huppelen, uw dobbelen en spelen met kaart of dobbelstenen.

(g) Hij kent uw geveinsdheid, zo in godsdienst als buiten deze.

Weet,

- dat God alles optekent, al veel netter, alsof iemand altijd bij u was, en met pen en inkt al uw gedachten, woorden en daden opschreef met dag, maand, uur, plaats wanneer en waar het geschied is. Gelijk er een gedenkboek voor des Heeren aangezicht geschreven is, ten goede van zijn uitverkorenen, Mal 3:16 zo is er ook een schuldboek voor des Heeren aangezicht, tot last van de goddelozen geschreven. Merkt daar vrij op.
- Weet dat de boeken eens opengedaan zullen worden, en dat gij geoordeeld zult worden naar alles, dat in de boeken geschreven is, Openb. 20:12. Wees verzekerd, dat de Heere u alles ordelijk voor ogen zal stellen, Psalm 50:21
- Stelt het u als zeker en gewis voor, dat God, de rechtvaardige Rechter van hemel en aarde, die de schuldige geenszins onschuldig zal houden, en wiens oordeel naar waarheid is, u over uw zonden zal straffen, Psalm 7:12, 13; Psalm 50:21 en niet alleen de vloek over u zal uitspreken, die Hij over de overtreders van de wet gedreigd heeft, en tot u ten laatste dage zal zeggen: *gaat weg, gij vervloekten*; maar u ook voor eeuwig zal besluiten in de poel des vuurs, die van sulfer en zwavel brandt, indien gij u niet haastig bekeert.

Nu vraagt gij er niet naar, of God u ziet, als mensen het maar niet zien; maar hoe zult gij schrikken, als de Heere Jezus als Rechter ten oordeel zal komen, en u voor zijn rechterstoel zal doen staan, en u met zijn ogen als een vlam vuur door en weer door zal zien? Hoe vreselijk zal die dag zijn! Mal 3:2. *Maar wie zal de dag van zijn toekomst verdragen? en wie zal bestaan als Hij verschijnt?* Mal 4:1. *Want ziet, die dag komt, brandende als een oven; dan zullen alle hoogmoedigen, en al wie goddeloosheid doet, een stoppel zijn, en de toekomstige dag zal ze in vlam zetten, zegt de Heere der heirscharen, die hun noch wortel noch tak laten zal.*

Daarom, bekeert u, eer het te laat is. Vreest nu voor het alziende oog Gods, opdat gij in die dag voor Zijn vuurvflammende ogen niet verschrikt.

En tot troost voor de Godzaligen.

XXII. Maar gij, die tot de Heere Jezus uw toevlucht neemt, die Hem tot uw Borg kiest, Hem door het geloof aanneemt, en al uw hoop en troost op hem stelt! gij, die de Heere vreest, en Hem dient! de alwetendheid Gods moet u zijn tot uw vertroosting; want:

- (1) Hij kent uw oprechtheid, dat gij het met Hem houdt, en tracht Hem welbehagelijk te zijn. 2 Kron. 16:9. *Zijn ogen doorlopen de gehele aarde, om Zich sterk te bewijzen aan degenen, welker hart volkomen is tot Hem.* Spr. 11:20. *De oprechten van weg zijn Zijn welgevallen.* Psalm 37:18. *De HEERE kent de dagen van de oprechten.*
- (2) De Heere kent uw verborgene godsdiensten, uw bidden, uw smeken, uw worstelen in het geloof, uw zuchten, uw schreien, uw aankleven, uw lezen, uw peinzen, uw heilige voornemens, uw vreze Gods, uw Godzalige wandel. Hij zag de kamerling lezen. Hand. 8:28, 29 Hij zag Paulus bidden. Hand. 9:11. Psalm 34:16. *De ogen des Heeren zijn op de rechtvaardigen, en zijn oren tot hun geroep.* Psalm 145:18. *De Heere is nabij allen, die Hem aanroepen.*

- (3) De Heere kent uw verborgen strijden, uw worstelingen tegen het ongeloof, uw droefheid over uw zonden, over het gebrek aan licht, over het verre zijn van God, en alle uw zielsbenauwdheden. Psalm 38:10. *Heere! voor u is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen.* Jes. 57:15. *Ik woon bij die, die eens verbrijzelden en nederigen geestes is, opdat Ik levend make de geest van de nederigen, en opdat Ik levend make het hart van de verbrijzelden.* Psalm 34:19. *De Heere is nabij de gebrokenen van harte en Hij behoudt de verslagenen van geest.*
- (4) De Heere ziet uw lichamelijke noden, tegenspoeden, armoede en verdrukkingen. Hij zag het gebrek van de weduwe te Zarfath, en verzorgde ze. 1 Kon 17. En van een andere weduwe. 2 Kon 4. Hij zag Hagar aan in haar ellende. Gen. 16:13 De Heere zag de benauwdheid van Israël in Egypte. Ex. 3:7. *Ik heb zeer wel gezien de verdrukking Mijns volks, 't welk in Egypte is; en heb hun geschrei gehoord, vanwege hun drijvers; want Ik heb hun smarten bekend.* Psalm 56:9. *Gij hebt mijn omzwerven geteld: leg mijn tranen in uw fles; zijn ze niet in uw register?*
- (5) De Heere kent uw onschuld, als de mensen liegende allerlei kwaad van u spreken, en u lasteren, Dat zij dan uw troost: *Als ons hart ons niet veroordeelt, zo hebben wij vrijmoedigheid tot God,* 1 Joh. 3:21. *Onze roem is deze: namelijk het getuigenis van ons geweten.* 2 Kor. 1:12. O, wat is de alwetendheid Gods de gelovigen een sterke vertroosting! Want Hij kent hun ellende niet alleen maar blotelijk, maar Hij ziet hen aan met ontferming, en vaardige hulp in de tijd van het welbehagen.

En tot opwekking tot Godzaligheid.

XXIII. Is de Heere alwetende, en let Hij zo nauw op iedere zaak en daad, zo moeten wij daardoor opgewekt worden tot verscheiden zaken.

1. Zijt beschaamd, omdat de Heere al uw zondige gestalten en daden gezien heeft, gelijk Ezra. Ezra 9:6. *Mijn God! ik ben beschaamd en schaamrood om Mijn aangezicht tot U op te heffen.* En gelijk de tollenaar, die van verre staan bleef, op zijn borst klopte, en de ogen naar de hemel niet wilde opheffen. Lukas 18:13
2. Wacht u voor alle hoogheid en verhevenheid van het hart voor God en mensen, en wandelt in alle ootmoedigheid en nederigheid; want de Heere kent u, hoe verachtelijk en walgelijk gij zijt, en dat gij niets hebt, waarop gij moedig zou zijn. 1 Petrus 5:5. *God weerstaat de hovaardigen, maar de nederigen geeft Hij genade.*
3. Geeft al uw zaken, die gij begeert of vreest, in des Heeren hand. Psalm 10:14. *Gij ziet het immers; want Gij aanschouwt de moeite en het verdriet, opdat men het in Uw hand geve.*
4. Doet telkens ronde belijdenis van uw zonden, en verbergt gene, gelijk Adam; want de Heere weet het toch. Psalm 90:8. *Gij stelt onze ongerechtigheden voor U; onze heimelijke zonden in het licht uws aanschijns.*
5. Vreest de Heere, en schrikt als enige zonde in u begint op te komen: want de Heere ziet op u, en hoe schrikkelijk zou dit de zonde verzwaren, als ze in het aanzien van God gepleegd werd. Wie durft overspel bedrijven in mensen tegenwoordigheid? Zal iemand dan voor de ogen Gods durven zondigen? Dat wordt als de uiterste godloosheid aangetekend. Ezech. 16:50. *En zij verhieven zich, en deden gruwelijkheid voor Mijn aangezicht; daarom deed Ik ze weg, nadat Ik het gezien*

had. Jer. 2:22. Want, al waste gij u met salpeter, en nam u veel zeep, zo is toch uw ongerechtigheid voor Mijn aangezicht getekend.

6. Wandelt steeds met de indruk, dat God u ziet, en wordt daardoor aangezet om in gerechtigheid en ootmoedigheid voor zijn aangezicht te leven. Dit eist God. Ge 17:1. *Wandel voor Mijn aangezicht en zijt oprecht.* Spr. 3:6. *Ken Hem in al uw wegen, en Hij zal uw paden recht maken.* Psalm 16:8. *Ik stel de Heere gedurig voor mij.*

De wil van God.

XXIV. De wil Gods behoort mede tot de mededeelbare eigenschappen Gods. De macht om te verkiezen of te verwerpen, lief te hebben of te haten, genoeg of ongenoeg te hebben, noemt men *wil*. Deze is een bijzondere volmaaktheid in het redelijke schepsel, en daarom op een oneindige wijze in God; Gods wil is *de willende God*. Hij is één in God, maar de voorwerpen zijn verscheiden; daarom bevatten en benoemen wij die verscheiden, en onderscheiden die in: *de besluitende en gebiedende wil*.

De besluitende wil van het welbehagen.

Door de besluitende wil, anders genoemd de wil van het welbehagen, ook de verborgen wil, verstaan wij het voornemen Gods, Gods welbehagen, dat Hij uitvoeren wil, of door Zichzelf, of door anderen.

- Dan. 4:35. *Hij doet naar Zijn wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde.*
- Efëze 1:5, 11. *Die ons tevoren verordineerd heeft naar 't welbehagen van Zijn wil.*
- *Die alle dingen werkt naar de rand van Zijn wil.*
- Matth. 11:26. *Ja, Vader! want also is geweest het welbehagen voor U.*

Dit zijn welbehagen voert God onweerstandelijk uit; Hij krijgt altijd Zijn wil.

- Psalm 115:3. *Onze God is toch in den hemel, Hij doet al wat Hem behaagt.*
- Rom. 9:19. *Wie heeft Zijn wil wederstaan?*

Deze ziet op de uitkomsten van de zaken volgens het besluit, dat God aan de mens niet, - of voor een tijd niet - heeft geopenbaard, maar dikwijls van achteren gezien wordt, of ook in deze of geen bijzondere zaak door voorzeggingen, of kentekenen in zijn Woord wordt bekendgemaakt. Hoedanig zijn de profetieën, en de hoedanigheden als kentekenen, waaruit iemand zijn zaligheid besluiten kan, en door de waarachtigheid van de belofte verzekerd zijn van haar.

De gebiedende wil Gods.

De gebiedende wil wordt ook genoemd de wil des bevels, des gebods, des tekens, of ook de geopenbaarde wil. Deze ziet op de regel van het leven, op de wetten, welke God de mens heeft bekendgemaakt en voorgeschreven, om Zijn doen en laten daarnaar aan te stellen; voor zoveel als God besloten heeft, en het Zijn welbehagen is de mens dat te gebieden, zo kan men het ook noemen de wil des besluits en des welbehagens; maar voor zoveel het een voorschrijving is van des menschen plicht, behoort het tot de wil des bevels, tot de geopenbaarde wil. Omdat God heilig is, zo heeft Hij behagen,

dat is genoeg, goedkeuring, in het volbrengen van zijn bevel, en een mishagen, ongenoegen, en een afkeer in het afwijken van Zijn geboden. God wil gebieden te gehoorzamen; wederom, God wil toelaten, dat Zijn bevel overtreden wordt, tot betoning van Zijn rechtvaardigheid in het straffen, óf van Zijn barmhartigheid in genade te bewijzen. God wil in Zijn uitverkorenen Zijn Heilige Geest geven, die het stenen hart uit hen wegneme, en hen doe wandelen naar de geboden des Heeren, en Zijn geboden doen. Hierin krijgt God altijd zijn einde, onfeilbaar, onweerstandelijk; maar de mens doet niet altijd hetgeen, waarin God behagen heeft, en 't welk God hem als een plicht bevolen heeft, dat wordt wel niet gedaan; maar evenwel krijgt God Zijn einde en welbehagen, en daarin dat Hij geboden heeft 't geen waartoe Hij lust heeft, en ook daarin, dat het besluit des welbehagens uitgevoerd wordt.

Beide, zo de verborgen als de geopenbaarde wil, vinden wij bij elkaar. Deut. 29:29. *De verborgen dingen zijn voor de Heere, onze God; maar de geopenbaarde zijn voor ons en voor onze kinderen, tot in eeuwigheid, om te doen al de woorden van deze wet.*

Van de wil des bevels spreekt Paulus.

- Efése 6:6. *Doende de wille Gods van harte.*
- Rom. 12:2. *Opdat gij moogt beproeven, welke de goede, en welbehagelijke en volmaakte wil van God zij.* Ziet ook:
- Psalm 143:10. *Leer mij Uw welbehagen doen.*

't Welk geen verscheidenheid is in de wille Gods maar in de voorwerpen.

Als wij de wil Gods aldus onderscheiden, zo stellen wij geen twee willen in God; de daad des willens is één en enkel in God, maar de voorwerpen zijn verscheiden. Veel minder stellen wij tegenstrijdige willen in God, alsof God met zijn geopenbaarde wil een zaak wilde, en dezelfde zaak met de verborgen wil niet wilde; want de aanmerking van de wil Gods, in die verscheiden opzichten als verborgen, geopenbaarde, geschiedt ten opzichte van de verscheiden zaken, die sommigen geopenbaard, anderen niet geopenbaard zijn, en niet ten opzichte van dezelfde zaak, en in hetzelfde opzicht. Als bijvoorbeeld: God beval aan Abraham zijn zoon Izak te offeren en te doden, en nochtans wilde God niet, dat Izak zou sterven, gelijk uit de uitkomst bleek. Het gebod en de uitkomst van verscheiden zaken. Het bevel was de geopenbaarde wil, de wil des bevels of des tekens; daarnaar had Abraham zich te gedragen, en alles te doen, dat tot doding van zijn zoon diende, gelijk hij ook deed; de uitkomst, dat op het werk van Abraham de dood niet zou volgen, was een andere zaak, en behoort tot de verborgen wil des besluits, welke Abraham van achteren zag, toen hij verhinderd werd door de stem Gods.

Men heeft dan niet bekommerd te zijn, waarnaar men zich schikken zal, want de verborgen wil is voor de Heere, *tegen die kan men niet zondigen*, God zal Zijn eigen welbehagen uitvoeren. Hoe men zich naast de verborgen wil met vertrouwen en onderwerping moet gedragen, behoort tot de geopenbaarde wil, die is een regel van ons doen en laten, daartegen bezondigt men zich.

De wil van God is noodzakelijk en vrijwillig.

XXV. De wil van God kan men aanmerken als noodzakelijk of als vrijwillig.

- Noodzakelijk, nochtans zonder dwang; maar vrijwillig wil en lieft God Zichzelf; want *God is de liefde*, 1 Joh. 4:8. *De Vader heeft de Zoon lief*, Joh. 5:20.

Noodzakelijk wil God, dat alles wat Hij besloten heeft kome, omdat Hij onveranderlijk is. Jes. 46:10. *Mijn raad zal bestaan.*

- Vrijwillig is of vanzelfsheid, door eigen willekeur, of onverschilligheid, het een zowel te kunnen willen als het tegendeel, een zaak te doen of te laten. Alles wat God wil, dat wil Hij door zijn eigen behagen, ook hetgeen Hij noodzakelijk wil. In God is ook een vrijwilligheid van onverschilligheid ten opzichte van veel zaken. Hij kon willen scheppen of niet scheppen, mensen verkiezen of niet verkiezen; maar als God iets besloten heeft, zo wil Hij dat noodzakelijk, omdat Hij het besloten heeft; dat tevoren onverschillig was, wil God nu noodzakelijk, nochtans door de vrijwillige vanzelfsheid.

De wil Gods komt uit God Zelf voort, en heeft geen oorzaak, die van de schepselen komt. Geen schepsel kan God bewegen om te willen; al des mensen goedheid beweegt God niet om te willen hun wel te doen; maar des mensen goedheid heeft haar oorsprong uit de wil van God. God wil iemand heiligen, en daardoor wordt hij heilig. God verkiest niemand tot zaligheid om zijn goede werken; maar verkiest hem tot goede werken.

De verdelingen van de wil Gods in voorgaande en volgende; in krachteloze en krachtdadige; in volstreckte en voorwaardelijke wil ...

XXVI. De wil Gods wordt van de Remonstranten en andere voorstanders van de goede werken, als oorzaken van des mensen zaligheid, en van de verkiezing en verwerping, verdeeld in een voorgaande en volgende, in een krachtige en krachteloze, in een volstreckte en voorwaardelijke wil.

- De voorgaande wil is bij hen de raad Gods over de mens, zonder en voor Zijn werken aangemerkt, en dat God zo alle mensen verkoren heeft tot zaligheid.
- De volgende wil Gods over de mens, met en naar Zijn werken aangemerkt, en dat God alzo de gelovigen en in goede werken volhardenden tot de zaligheid heeft verkoren.
- De krachteloze wil komt bij hen overeen met de voorgaande wil, en zij verstaan daardoor de begeerte en genegenheid, die niet opgevolgd en uitgevoerd wordt, maar door de mens wordt tegengegaan en krachteloos gemaakt.
- De krachtige wil is overeenkomende met de volgende wil, en daarom krachtig, omdat de mens door zijn geloof en goede werken God in staat brengt de mens de zaligheid te doen bezitten.
- De volstreckte wil Gods is die, welke niet afhangt van enige voorwaarde, maar de mens aanmerkt vóór en zonder Zijn werken, en door de mens krachteloos en tevergeefs gemaakt wordt.
- De voorwaardelijke wil Gods, is zulke en zulke zegeningen te beloven onder voorwaarde van geloof en gehoorzaamheid, welke voorwaarde is in de macht van des mensen vrije wil om die te volbrengen of niet, en alzo de beloofde zaken te verkrijgen of niet. Bijvoorbeeld: God, zonder opzicht van des mensen werken, besluit alle mensen zalig te maken; maar hun werken voorziende en vooruitstellende, besluit niet alle mensen, maar alleen de gelovigen zalig te maken. Met een *voorgaand* besluit wil God Saul in het rijk bevestigen; maar met een *volgend* besluit wil Hij Saul om zijn goddeloosheden niet bevestigen maar verstoten. God wil Judas zalig maken, indien hij gelooft; maar omdat hij niet gelooft, zo wil Hij hem verdoemen.

zijn verdichtsel en der mensen tegen de natuur Gods en het Woord.

XXVII. Deze onderscheidingen zijn verdichtsel en der mensen, tegen het Woord van God, en steken vol ongerijmdheden; want het beschuldigt God van onwijsheid en onmacht en veranderlijkheid. Want vaststellende, dat God waarlijk, ernstig, hartelijk een besluit maakt alle mensen zalig te maken, en Hij verandert daarna van voornemen, zo moet dat geschieden, of, omdat Hij tevoren niet zag, dat Hij daarna ziet; want indien Hij het tevoren zag dat Hem daarna van besluit deed veranderen, zo kon Hij het niet waarlijk, ernstig en hartelijk willen; of Hij verandert van voornemen, omdat Hij niet machtig is om Zijn wil uit te voeren, maar daarin verhinderd wordt, omdat de mens niet wil, of omdat God in Zijn natuur veranderlijk is, en daarom nu wil en dan niet. Geen van die drie kan van God geacht worden.

- *Hij is de alleen wijze God, 1 Tim. 1:17.*
- *Hij is de Almachtige. Jes. 14:24, 27. De HEERE der heirscharen heeft gezworen, zeggende: Indien niet, gelijk Ik gedacht heb, het also geschiede, en gelijk Ik beraadslaagd heb, het bestaan zal. Want de HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken? En Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?*
- *Hij is ook de onveranderlijke, bij welke geen verandering is, of schaduw van omkering, Jak 1:17. Hij zegt van Zichzelf: Mal 3:6. Ik, de HEERE worde niet veranderd. Jes. 46:10. Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al Mijn welbehagen doen.*

God is waarheid, al wat God wil, dat wil Hij waarlijk, ernstig en hartelijk. Hij is volmaakt; verre zij van de Heere iets te willen en niet te menen, iets te willen en te veranderen, iets te besluiten en bedrogen te worden, en niet willen of niet kunnen uitvoeren, nu te willen en in dezelfde ogenblikken niet te willen.

Verscheiden spreekwijzen worden verklaard.

XXVIII. Als de Heere zegt, 1 Sam. 13:13: *De Heere zou nu uw rijk over Israël bevestigd hebben tot in eeuwigheid*, zo geeft Hij te kennen, dat veel van Zijn beloften onder voorwaarde gedaan worden, en als iemand de voorwaarde niet volbrengt, dat God van tevoren wel weet, en ook wel weet wanneer en aan wie Hij Zijn genade wil bewijzen en hun kracht geven om de voorwaarde te volbrengen, dat de Heere dan de beloofde zaak ook niet wil geven. En omdat Saul Gode ongehoorzaam was, zo wilde Hij hem niet bevestigen in het rijk, dat Hij gedaan zou hebben, indien hij Godzalig had geleefd, zodat hier geen twee willen in God, een voorgaande en een volgende wil gesteld worden, (want God had besloten Saul te verwerpen en David in zijn plaats te stellen) maar een wil om hem om zijn zonden te verwerpen.

Als de Heere Jezus zegt, Matth. 13:37: *Hoe menigmaal heb Ik uw kinderen willen bijeenvergaderen. . . . en gij hebt niet gewild*, dat stelt geen twee willen in God, ook niet een krachteloze wil; maar Christus spreekt van Zijn werk, dat Hij uitvoerde, zover Hij wilde, en van de tegenstand van de oversten van Jeruzalem, die zelf niet wilden ingaan, en het volk verhinderden in te gaan.

Als God gezegd wordt een zaak te wensen, welke niet geschiedt, gelijk Deut. 5:29: *Och, dat zij zo'n hart hadden om Mij te vrezen ... opdat het hun en hun kinderen wel ging in eeuwigheid!* Jes. 48:18. *Och, dat gij naar mijn geboden geluisterd had! zo zou uw vrede geweest zijn als een rivier*, dat geschiedt op menselijke wijze, eigenlijk kan dat van de alwetende, almachtige, onveranderlijke en alleszins volmaakte God niet

gezegd worden; het geeft te kennen het ongenoegen dat God heeft in de zonde; en het behagen dat God heeft in de heiligheid; dat de zonden de oorzaak zijn, waarom hun de zegeningen onthouden worden, die ze op Godzaligheid volgens Zijn belofte zouden bekomen hebben; omdat de beloften gedaan worden op voorwaarde van gehoorzaamheid, welke God naar Zijn onveranderlijk voornemen Zijn uitverkorenen geeft.

Als God zegt, Ezech. 18:13. *Zou ik enigszins lust hebben aan de dood des godlozen? spreekt de Heere Heere; is 't niet, als hij zich bekeert van zijn wegen, dat hij leve?* dat geeft mede niet te kennen een krachteloze wil in God; maar dat God geen behagen heeft in het bederf van de mensen, voor zoveel zij zijn schepselen zijn, alhoewel Hij behagen heeft in het oefenen van zijn rechtvaardigheid; en dat Hij behagen heeft in de Godzaligheid en in de Godzaligen wel te doen.

Hoe men zich gedragen moet naast de besluitende wil van het welbehagen.

XXIX. Dusverre hebben wij gezien wat de wil Gods is.

Nu zullen wij tonen, hoe men zich naast de wil Gods moet gedragen, en hoe die te gebruiken. Hier is het fundament van de stilte en de vrede des gemoeds in alle voorvallen hier is de grond, de vorm, en de krachtigste drangreden van en tot de ware heiligheid voor een gelovige. Ik zeg voor een gelovige, die nu Christus aanneemt tot verzoening, en zich stelt ten dienste des Heeren. Een onbekeerde heeft de Heere niet lief, en bemint de wil Gods niet; maar wil zelf alles doen, en wil dat die God, en alles wat er is, maar werkzaam zij om zijn eigen wil te vervullen; maar de gelovigen kennen God, beminnen Hem, en daarom is de wil van God hun lief. Maar omdat alles in hen maar klein en als maar in 't begin is, zo hebben ze nodig ook in deze verder opgeleid te worden. Komt dan, blijft met uw overdenking al dikwijls staan in het beschouwen, erkennen en beminnen van de wil Gods, en haalt er alzo uw rust en Godzaligheid uit.

1. Ten opzichte van de besluitende wil Gods.

Omdat God de soevereine Heer is over al zijn schepselen, zo is ook Zijn wil soeverein over alles wat de schepselen ontmoet, en wat van hen gedaan of gelaten wordt. Erkent dan met uw gehele hart de oppermacht, de volstreckte vrijheid van de wil Gods met goedkeuring, met genoegen en met blijdschap, en zegt: *amen, ja Heere!* Uw wil is soeverein, de eerste, de opperste, de éinigste, waarnaar alles geschieden moet; 't komt, U toe, naar Uw wil te handelen met al Uw schepselen, met alle mensen, met mij en de mijnen. Ik ben blij, dat het U toekomt naar uw wil te doen met het heir des hemel, en met de inwoners van de aarde, en dat er niemand is, die uw hand kan afslaan, of zeggen: waarom doet Gij zo? Uw wil is vrij, om uit dezelfde klomp van het menselijke geslacht te maken een vat ter ere en ter onere, Uw toorn en macht te bewijzen, over de vaten des toorns tot het verderf toebereid, en de rijkdom uwer heerlijkheid over de vaten van de barmhartigheid, toebereid tot heerlijkheid, Rom. 9:21, 22, 23. Uw wil is soeverein, om de koninkrijken te geven, aan wie Gij wilt Dan. 4:17 Om het hart van de koningen te neigen tot al dat Gij wilt, Spr. 21:1 Gij zijt vrij en hebt volstreckte macht en recht, om naar Uw wil dezen te verhogen en genen te vernederen, dezen te vervullen met blijdschap, en hem de wens zijns harten te geven, en genen te overstromen met allerlei wederwaardigheden en droefheden, en hem de begeerte van zijn ziel te onthouden; ik ben blij, dat Gij aan niemand reden behoeft te geven, waarom Gij zo verscheiden wilt handelen. Ik ben blij, dat Gij iets wilt naast andere schepselen, en ook

naast mij, en dat een schepsel en ook ik, in alles wat mij ontmoet, in geen ding kan en mag eindigen, dan in uw wil alleen, en daarin genoeg scheppen, en schoon het tegen mijn natuurlijke genegenheid mocht zijn, dat ik haar overwin met uw wil, omdat Gij zo wilt, en zeg: *niet mijn, maar Uw wil geschiede*. Ik onderwerp mij, en gelijk ik ben, zo stel ik mij gewillig in Uw hand, en buig mij onder Uw soevereine wil, Uw wil geschiede volkomen over mij, 't zij dat het naar mijn genegenheid is of tegen haar. Ik zie in alle woelingen van de wereld, in stormwinden, in het verbreken en zinken van de schepen, in watervloeden over de aarde, in het verbranden van de steden, in het omkeren van landstreken door aardbevingen, in de verwoestende oorlogen, in overwinningen of neerlagen, in het verdrukken en vervolgen van uw kerk, in de armoede en wedervaardigheden uwer kinderen, in alle deze zie ik de uitvoeringen van Uw wil, ik aanbid ze, ik buig mij neer, ik zwijg stil en zeg: *Amen, 't zij zo, omdat de Heere zo wil*.

In 't toekomende zal alles ook naar uw wil geschieden, al het woelen en draven van de mensen, al hun toeleg en voornemen zal niet anders uitvallen dan naar uw wil, die zal alles besturen; dit erken ik, dit wil ik, hierin ben ik stil, zo ten opzichte van alles, als ook ten opzichte van mij in 't bijzonder, niet, omdat er toch niets tegen te doen is, niet, of alles door een onvermijdelijk noodlot geschiedt, ook niet alleen en bijzonder, omdat ik weet dat het alles tot het beste van de kerk en van mij zal uitvallen; maar omdat het uw soevereine wil is, dat is mij genoeg, en daarom: *amen, die geschiede volkomen!* Ik zal over het toekomende onbezorgd zijn, en over voor- of tegenspoed juichen en blij zijn.

Behaagt het de Heere, tot uitvoering van Zijn wil middelen te gebruiken, opdat die te klaarder gezien wordt bij de uitkomst van de zaken, ik zal ze alle van voren inzien en ze ook gebruiken, omdat God wil, dat ik ze gebruik, als maar middelen en niet als oorzaken; ik zal van hen niet afhangen, en van die de uitslag niet verwachten; maar ik zal op Uw wil zien, en van achteren, als de zaak ten einde is, door alle de middelen, die uw raad gediend hebben, opklimmen tot Uw wil, en erkennen, dat Gij die zaak hebt uitgevoerd, en zal daarin genoeg nemen.

En belooft het de Heere door Zijn goedheid ook mij te gebruiken in de uitvoering van Zijn welbehagen, ik bied mij gewillig aan: *Ziet hier ben ik, zend mij heen*, Jes. 6:8 Gebruik mij, ik wil mij en de mijnen, en het mijne daarbij inschieten, Uw wil geschiede maar volkomen in mij en door mij.

Bij de erkenning van de soevereiniteit van de wil Gods, heeft een gelovige nog dit, dat, al wat God doen wil, dat het alles zal zijn tot verheerlijking van Gods macht, rechtvaardigheid en goedheid, dat engelen en mensen het zullen zien, en zich in de openbaring van Gods volmaaktheden verblijden, en Hem eer en heerlijkheid geven, zeggende: *Gij, Heere! zijt waardig te ontvangen de heerlijkheid, en de eer, en de kracht; want Gij hebt alle dingen geschapen, en door uw wil zijn zij, en zijn ze geschapen*, Openb. 4:11. Hierin heeft een gelovige lust en vermaak, en zegt daarom te meer: *Uw wil geschiede!*

Hier komt nog bij, dat een gelovige de belofte heeft, dat alles wat God doen wil en zal, dat het alles zal zijn ten beste van Zijn kerk en van de uitverkorenen, en van hem in het bijzonder, hoe tegenstrijdig het ook schijnen mocht; hij ziet door alles heen op de belofte, die gelooft hij, die omhelst hij, daar is hij mee tevreden, en hij vertrouwt het zijn wijsheid en goedheid toe, en zegt: *Des Heeren wil geschiede!*

Hoe men zich gedragen moet naast de gebiedende wil van het bevel.

XXX. 2. Ten opzichte van de gebiedende wil, erkent een gelovige, dat alles wat God wil, dat hij doen en laten zal, dat het alles voortkomt uit de soevereine wil Gods, welke wil in God gegrond is op Zijn heiligheid; want God kan niets willen gebieden tegen Zijn heilige natuur, maar wil aan de mensen gebieden datgene, dat met Zijn heiligheid overeenkomt. God heeft de mens niet naar het beeld van Zijn wil, maar van Zijn heilige natuur geschapen, en heeft de mens zo'n wet gegeven, die met die heilige natuur overeenkwam. Maar ten opzichte van ons, zo is de wil Gods de regel van heiligheid; men heeft tot de grond van gehoorzaamheid niet te zoeken, wat met Gods heilige natuur overeenkomt, maar wat God ons heeft willen gebieden, en wij hebben maar te beproeven, welke de goede en welbehaaglijke, en volmaakte wil Gods zij, Rom. 12:2. *Wij hebben maar alles te doen als de wil Gods.* Efëze 6:6. *Doende de wil van God van harte.*

Zien wij bij de wil Gods ook hoe het gebod met de heilige natuur overeenkomt, zo hebben wij bij de grond van gehoorzaamheid ook de verbintenis, om God, naar wiens beeld wij geschapen waren, en herschapen worden, na te volgen, en zijn beeld in ons te vertonen. Maar is ons verstand te klein om in ieder gebod te doorgronden, hoe het met de heilige en rechtvaardige natuur overeenkomt, welke toch in ieder gebod is, de wil van God is onze regel, als wij die kennen, zo hebben wij genoeg om daarnaar te leven. Ja, al vloeiden de geboden Gods niet uit de heiligheid en rechtvaardigheid, maar alleen uit zijn hoogheid en vrije macht om te gebieden, gelijk veel bijzondere en veel ceremoniële geboden alleen vloeien uit de wil en het welbehagen Gods, zo verbindt toch de wil Gods alle schepselen; men heeft niet te onderzoeken, of het al recht is dat God gebiedt; want de wil Gods maakt het recht en goed. God zegt: *Ik wil*; een gelovige zegt: *Amen*.

- (a) De gebiedende wil Gods is de gelovigen zo soeverein, zo lief, dat ze al Zijn bevelen van alles, voor recht houden. Psalm 119:128. En zeggen daarvan met Paulus, Rom. 7:12: *Alzo is dan de wet heilig, en het gebod is heilig, en rechtvaardig, en goed.* De wet des Heeren, omdat het Zijn wil is, is hun blijdschap, hun vermaak, en is 't voorwerp van hun liefde. Psalm 119:97. *Hoe lief heb ik uw wet! Zij is mijn betrachtting den gansen dag.*
- (b) Een gelovige keurt niet alleen de gebiedende wil goed, en heeft die lief, maar de ziel biedt zich de Heere aan om Zijn wil te doen, stelt zich gewillig onder des Heeren wil, Gods wil is haar wil, haar wil versmelt in de wil Gods.
- (c) De ziel is vaardig en bereid om te lopen het pad van de geboden des Heeren. Zij heeft een vermaak in de wet Gods naar de inwendige mens, en zegt met haar gehele hart: *Ik heb lust, o mijn God! om Uw welbehagen te doen; en Uw wet is in het midden mijns ingewands,* Psalm 40:9.
- (d) Zij houdt de wil Gods in 't oog in alles wat ze doet en laat, om alles daarnaar te maken.
- (e) De wil van God is niet alleen haar regel, maar ook meteen, een drangreden, haar spoor, waardoor ze aangezet wordt met ijver, hartelijkheid en volständigkeit Gods welbehagen te doen.

- (f) Al is in 't houden van de geboden grote loon, al mag en moet men daardoor tot Godzaligheid opgewekt worden, zo is toch de wil van God het hoogste, het krachtigste, het liefste. Welgelukzalig is hij, die zich de wil Gods zó voorstelt, en zich die onderwerpt in voor- en tegenspoed, in zijn doen en laten.

XXXI. Tot de wil Gods worden verscheiden eigenschappen Gods gebracht, als:

- heiligheid,
- goedheid,
- genade,
- liefde,
- barmhartigheid,
- lankmoedigheid,
- rechtvaardigheid.

Heiligheid

Heiligheid is de zuiverheid van Gods natuur; 't resultaat, de glans van al Zijn volmaaktheden, in welk opzicht Hij genoemd wordt: *Licht, in Wie gans geen duisternis is*, 1 Joh. 1:5. Opdat in des menschen hart gedurig een groot ontzag en eerbied leve, o stelt de Heere Zichzelf gedurig voor als heilig.

- Ex. 15:11. *O HEERE! wie is als Gij, verheerlijkt in heiligheid, vreselijk in lofzangen?*
- Psalm 99:3, 5, 9. *Dat zij uw grote en vreselijke Naam loven, die heilig is. Buigt u neer voor de voetbank van Zijn voeten; Hij is heilig! Buigt u voor de berg Zijner heiligheid; want de Heere onze God, is heilig.*
- Lukas 1:49. *Heilig is Zijn Naam.*

De Heere wordt niet alleen heilig genoemd; maar Hij is *de heiligheid Zelf*.

- Psalm 97:12. Spreekt lof ter gedachtenis Zijner heiligheid.
- Psalm 89:36. Ik heb eens gezworen bij Mijn heiligheid.
- Psalm 105:3. Roemt u in den Naam Zijner heiligheid.

Uit de heilige natuur Gods vloeit heiligheid in al zijn daden. Deut. 32:4. *Hij is de Rotssteen, Wiens werk volkomen is; want al Zijn wegen zijn gerichte; God is waarheid en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is Hij.*

Hieruit komt voort de haat en afkeer van de zonde. Hab. 1:13. *Gij zijt te rein van ogen, dan dat Gij het kwade zou zien. Psalm 5:5, 6. Gij zijt geen God, die lust heeft aan godloosheid. Gij haat alle werkers der ongerechtigheid.*

Hieruit vloeit dat behagen aan heiligheid. Jer. 9:24. *In die dingen heb Ik lust, spreekt de HEERE. Spr. 11:20. De oprechten van weg zijn Zijn welgevallen.*

Goedheid.

XXXII. Goedheid is het tegendeel van hardigheid, wreedheid, stuursheid, onverbiddelijkheid, onweldadigheid, welke dingen ver van God zijn, en 't is onbetamelijk zulke gedachten van God te hebben; zij zijn in de mens zelf zonde. Maar de goedheid Gods is de liefelijkheid, goedaardigheid, zoetigheid, vriendelijkheid, goedgunstigheit, milddadigheid Gods. Gods Wezen is goedheid, al was er geen schepsel.

- 2 Kron. 30:18. *De HEERE, die goed is, make verzoening.*
- Psalm 25:8. *De HEERE is goed en recht, daarom zal Hij de zondaars onderwijzen in de weg.*
- Matth. 19:17. *Niemand is goed dan één, namelijk God.*

Uit goedheid vloeit goedertierenheid en genegenheid om Zijn schepselen goed te doen. Deze is tot verwondering van allen, die daarop letten, waarom David wel zesentwintig maal in Psalm 136 uitroept: *Want Zijn goedertierenheid is in van de eeuwigheid.* Psalm 62:12 *De goedertierenheid, o Heere! is Uwe.* Psalm 25:10 *Alle paden des Heeren zijn goedertierenheid.*

Uit de goedheid en goedertierenheid vloeit goed doen. Psalm 119:68: *Gij zijt goed en goed doende.* Psalm 86:4, 6, 5 *Verheug de ziel Uws knechts. En merk op de stem van mijn smekingen. Want Gij, HEERE! zijt goed, en gaarne vergevende; en van grote goedertierenheid allen, die U aanroepen.*

Deze goedheid is:

- óf algemeen over al zijn schepselen voor zo veel het zijn schepselen zijn. Psalm 145:9. De HEERE is aan allen goed; en zijn barmhartigheden zijn over al Zijn werken. Psalm 33:5. De aarde is vol van de goedertierenheid des Heeren. Matth. 5:45 *Want Hij doet zijn zon opgaan over bozen en goeden, en regent over rechtvaardigen en onrechtvaardigen.*
- Óf zij is speciaal en bijzonder over Zijn kinderen. Psalm 73:1. *Immers is God Israël goed, degenen, die rein van harte zijn.* Klaagl. 3:25. *De HEERE is goed degenen die Hem verwachten, der ziele, die Hem zoekt.*

Deze goedheid Gods is de grond, waarop een gelovige, ook na zijn struikelingen, telkens vrijmoedigheid neemt wederom tot de Heere te keren. Hos 3:5. *Zij zullen vrezende komen tot de HEERE en tot Zijn goedheid.* Psalm 13:6. Maar ik vertrouw op uw goedertierenheid.

Daarom noemen ze de Heere: *de God mijner goedertierenheid,* Psalm 59:10, 17. Hierover verblijden ze zich, deze roemen ze. Psalm 89:2. *Ik zal de goedertierenheden des HEEREN eeuwig zingen.* Psalm 106:1. *Looft de HEERE, want Hij is goed, want zijn goedertierenheid is in der eeuwigheid.*

Liefde.

XXXIII. Liefde is een wezenlijke eigenschap Gods, waardoor de Heere Zich vermaakt in 't geen goed is, dat wèl wil en met hetzelfde zich verenigt naar vereiste der natuur van het voorwerp. De liefde Gods, in zichzelf aangemerkt, is de liefhebbende God Zelf, waarom de apostel Johannes zegt, 1 Joh. 4:8. *God is liefde.* Maar aangemerkt, ten opzichte van de voorwerpen, zo is ze:

- óf natuurlijk, op hoedanige wijze God Zichzelf als het hoogste goed bemint. Joh. 5:20. *De Vader heeft de Zoon lief.*
- Of vrijwillig, op hoedanige wijze God Zijn schepselen bemint; en zo is ze:
 - (1) óf de liefde van de toegenegenheid en weldadigheid,
 - (2) óf van de welbehaaglijkheid.

(1) De liefde van de toegenegenheid is óf algemeen, waardoor God al Zijn schepselen als schepselen bemint, wèl wil, onderhoudt en regeert. Psalm 145:9.

Óf speciaal waardoor God Zijn uitverkorenen van eeuwigheid aanmerkt, en stelt tot voorwerpen van Zijn bijzondere liefde en weldadigheid. Ziet hiervan: Joh. 3:16. *Want also lief heeft God de wereld gehad, dat Hij Zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft.* Eféze 5:25. *Gelijk ook Christus de gemeente liefgehad heeft, en Zichzelf voor haar heeft overgegeven.*

(2) De liefde van de welbehaaglijkheid heeft de uitverkorenen tot een voorwerp, als:

- aangemerkt in Christus, en bekleed met Zijn voldoening en heiligheid, in welk opzicht zij volmaakt zijn. Kol. 2:10 Ziet hiervan: Eféze 1:4-6. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem. Tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade, door welke Hij ons begenadigd heeft in den Geliefde.*
- En ook als aangemerkt nu gelovende, en het beginsel van de heiligheid in zichzelf hebbende. Ziet hiervan: Joh. 16:27. *De Vader Zelf heeft u lief, omdat gij Mij liefgehad hebt, en hebt geloofd, dat Ik van God ben uitgegaan.*

Deze liefde van de toegenegenheid gaat vóór alle goede daden des mensen; de liefde van de welbehaaglijkheid gaat naast mensen, nu goedheid hebbende of doende.

Genade.

XXXIV. Genade kan men aanmerken, of als een volmaaktheid van Gods natuur zonder enige relatie en betrekking op een voorwerp, hoedanig God was en zou zijn, al was er geen schepsel, dat is goedertieren om schepselen zonder enig verdienste weldadigheid te kunnen bewijzen; of men merkt ze aan met betrekking op de schepselen, als zonder verdiensten weldadigheid bewijzende.

De genade Gods betekent óf genade uit genade gevende; óf genade uit genade gegeven.

- *Gratia gratis dans*, de genade uit genade gevende, is de volmaaktheid in God als de fontein, waaruit Gods weldaden voortkomen. Filip. 1:29. *U is uit genade gegeven, in de zaak van Christus, niet alleen in Hem te geloven, maar ook voor Hem te lijden.* Rom. 11:5, 6. *Een overblijfsel naar de verkiezing van de genade. En indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken.* Rom. 3:24. *En worden om niet gerechtvaardigd, uit Zijn genade, door de verlossing, die in Christus Jezus is.*
- *Gratia gratis data*, de genade uit genade gegeven, zijn de ontvangen weldaden zelf, 't zij gewone, die onbekeerlijken gegeven worden, waarop Judas ziet, Judas 1:4. *Die de genade onzes Gods veranderen in ontuchtigheid;* 't zij de zaligmakende, welke meermalen *genadegiften* genoemd worden Rom. 5:15, 16; Rom. 6:23; Rom. 11:29. Ziet van deze: Rom. 12:2. *Door de genade, die mij gegeven is.* 2 Kor. 3:15. *Opdat gij een tweede genade zou hebben.* 1 Petrus 2:19. *Dat is genade, indien iemand om het geweten voor God moeilijkheid verdraagt, lijdende in onrecht.*

Deze beide, zo de genade uit genade gevende, als de genade uit genade reeds gegeven, worden dikwijls samengevoegd in de wensen, als: Rom. 1:7, *Genade zij u en vrede van God onzen Vader.* 1 Kor. 16:23. *De genade van de Heere Jezus Christus zij met u.*

Barmhartigheid.

XXXV. In de mens is barmhartigheid gepaard met smart, weedom en medelijden; maar in God is het zo niet, maar is de barmhartige God Zelf, is een wezenlijke eigenschap, waardoor God genegen is om een ellendig schepsel te hulp te komen; deze heeft wel een ellendige tot een voorwerp, doch de ellende is de oorzaak niet, waaruit Gods barmhartigheid ontstaat, maar vloeit uit de goedheid Gods, welke zich uitende naast een ellendige, barmhartigheid genoemd wordt. God aan Mozes Zich bekendmakende, noemt Zichzelf barmhartig, Ex. 34:6. De Heere Jezus stelt deze tot een voorbeeld van navolging. Lukas 6:36. *Wees dan barmhartig, gelijk ook uw Vader barmhartig is.*

De Gods barmhartigheid is:

- gewoon of
- bijzonder.

De gewone barmhartigheid strekt zich uit over alle werken Gods, en ook over onbekeerden. Psalm 145:9. *Zijn barmhartigheden zijn over al Zijn werken.* De Heere Jezus ontfermde Zich over alle soorten ellendigen. Matth. 14:14; Markus 6:34. De bijzondere barmhartigheid gaat over de uitverkorenen, die daarom *vaten der barmhartigheid* genoemd worden. Rom. 9:23.

- Gelijk deze barmhartigheid uit enkele vrijwilligheid voortkomt, Rom. 9:15. *Ik zal Mij ontfermen, diens Ik Mij ontferm*, zo is ze ook onbegrijpelijk groot, niet alleen in uitgestrektheid van geslacht tot geslacht, Lukas 1:50.
- Maar ook in ingespannenheid of hevigheid van beweging, waarom zij met onderscheiden nadruk wordt voorgesteld als grote barmhartigheid. 1 Petrus 1:3. *Die, naar zijn grote barmhartigheid ons heeft wedergeboren tot een levende hoop.*
- Rijk in barmhartigheid. Efëze 2:4. *Maar God, die rijk is in barmhartigheid.*
- Barmhartigheden. 2 Kor. 1:3. *De Vader der barmhartigheden, en de God aller vertroosting.*
- Innerlijke beweging van de barmhartigheid. Lukas 1:78. *Door de innerlijke bewegingen der barmhartigheid onzes Gods, met welke ons bezocht heeft de Opgang uit de hoogte.*

Verdraagzaamheid.

XXXVI. Verdraagzaamheid of Lankmoedigheid. Deze is een wezenlijke eigenschap, waardoor God Zijn toorn niet ten eerste en geheel over de zondaar uitstort, maar het straffen uitstelt, en ondertussen hem nog met weldaden bejegt. Gods natuur is lankmoedig. Ex. 34:6. De Heere is lankmoedig over de zondaren in 't algemeen. Rom. 2:4. *Of veracht gij den rijkdom Zijner goedertierenheid, en verdraagzaamheid, en lankmoedigheid, niet wetende, dat de goedertierenheid Gods u tot bekering leidt.* Rom. 9:22. *Met veel lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns.* God is lankmoedig over de uitverkorenen vóór hun bekering. 2 Petrus 3:9. *Maar is lankmoedig over ons, niet willende, dat enige verloren gaan, maar dat zij allen tot bekering komen.* Rom. 3:25. *Door de vergeving der zonden, die tevoren geschied zijn, onder de verdraagzaamheid Gods.*

God is lankmoedig over Zijn kinderen, nu wedergeboren zijnde, hen over hun zonden niet telkens kastijdende, (eigenlijke straffen hebben hier geen plaats) maar hun struikelingen overziende en lang verdragende. Mal 3:17. *En Ik zal ze verschonem,*

gelijk een man zijn zoon verschoont, die hem dient. Psalm 103:13. Gelijk zich een vader ontfermt over de kinderen, ontfermt Zich de HEERE over degenen, die Hem vrezen.

Hoe men zich naast deze eigenschappen Gods moet gedragen.

XXXVII. Zodanig is God, als wij Hem u in 't brede hebben voorgesteld; Gods natuur is heilig, goedig, liefhebbend, genadig, barmhartig en lankmoedig.

U, die overtuigd zijt van uw ellendige staat, en gaarne met God verzoend waart, wordt niet afgeschrikt tot God te komen, als u het maar in waarheid meent, zo 't ernst is, en gij op de rechte weg, welke alleen is door Christus, tot Hem begeert te naderen; komt maar, de Heere is niet onbarmhartig, wreed, onverbiddelijk, maar in tegendeel, zoals Hij Zijn Naam uitroept. Ex. 34:6. *HEERE, HEERE, God, barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van weldadigheid en waarheid!* Hij loopt, als de vader van de verlorenen zoon, tegemoet allen, die van verre zich naar Hem toewenden. Hij roept u, Hij komt u zelf voor, Hij belooft niemand uit te werpen, die tot Hem komt. Blijft dan uit vreze niet staan, maar neemt vrijmoedigheid, en komt tot de Heere en Zijn goedheid.

En gelovigen, wat doet u de Heere ongelijk, als u Hem wreed, onbarmhartig, onverbiddelijk, altijd toornende aanziet, wanneer Hij u ten eerste uit uw dreigende en drukkende wederwaardigheden niet redt, u uw begeerten niet geeft, en op uw gebeden niet antwoordt. U onteert God met zulke gedachten, u denkt onbetamelijke dingen van God. Vernedert u over zulke zondige en Godonterende bevattingen, houdt daarvan op en schrikt ervoor. En wat al schade doet gij uzelf? U wordt verhinderd in het geloof te bidden, ge berooft u van het stil vertrouwen op God, ge belet uw liefde tot God, en doet uzelf leven in vervreemding van God, in duisterheid, onrust en zondigheid. Ach toch, handelt zo niet meer, gewent u om altijd God zo aan te merken, als wij Hem u uit zijn Woord hebben beschreven, erkent Hem zodanig, verheerlijkt Hem in die volmaaktheden.

Hebt u gezondigd, leeft u in tegenheden, gelooft vast en stelt het u levendig voor, dat Gods natuur zodanig is; vernedert u dan telkens voor Hem als een kindeke, neemt vrijmoedigheid om tot God als zulken God te komen en gelooft, dat Hij niet alleen zodanig is in Zijn natuur, maar dat Hij zodanig naast u is, verblijdt u daarover, en vertrouwt én uzelf én uw zaken Hem onbevreesd toe, en u zult bevinden, dat het u tot troost, tot vrolijkheid, tot vertrouwelijke omgang met Hem, tot sterkte in het geloof en tot groei in alle heiligmaking zal zijn; dan zal de heiligheid van God u niet afschrikken, maar een kinderlijk ontzag in u verwekken, en u zult lust krijgen om heilig te zijn, omdat Hij heilig is.

Rechtvaardigheid.

XXXVIII. Deze kan men aanmerken óf in zichzelf, als de rechtheid, volmaaktheid en heiligheid van de natuur Gods; óf ten opzichte van de uitwerking naast de schepselen; dan is de rechtvaardigheid een ieder het zijn te geven met te straffen of te belonen.

De rechtvaardigheid is, óf verwisselende, óf vergeldende.

- Onder de mensen heeft de verwisselende rechtvaardigheid plaats, welke is een vergelding van prijs voor 't geen men ontvangt volgens overeenkomst; doch in

God heeft deze geen plaats, omdat geen van onze werken hoe volmaakt zij ook zijn, uit hun natuur iets bij God verdienen, omdat gene volmaakt zijn, omdat daar geen evenredigheid is tussen werk en loon, God altijd vrij en niemands schuldenaar is, en de mens van het zijne God niet kan toebrengen, maar al wat goeds hij doet, van God ontvangt, en hij uit zijn natuur het verschuldigd is te doen, en gedaan hebbende, uit kracht van die niets heeft te eisen. Lukas 17:10. *Wanneer gij zult gedaan hebben al 't geen bevolen is, zo zegt: Wij zijn onnutte dienstknechten, want wij hebben maar gedaan, hetgeen wij schuldig waren te doen.*

- De vergeldende rechtvaardigheid komt Gode toe, zo in het belonen als in het straffen. Al wat God doet is rechtvaardig. Deut. 32:4. *Hij is een Rotssteen, Wiens werk volkomen is; want al Zijn wegen zijn gericht; God is waarheid, en is geen onrecht, rechtvaardig en recht is Hij.* 't Is rechtvaardigheid, als God doet naar Zijn beloften of bedreigingen. Psalm 51:6. *Opdat Gij rechtvaardig zijt in Uw spreken, en rein zijt in Uw richten.* 't Is rechtvaardigheid, als God iemand redt en zalig maakt. Rom. 3:21, 22. *Maar nu is de rechtvaardigheid Gods geopenbaard geworden zonder de wet, hebbende getuigenis van de wet en de profeten; namelijk de rechtvaardigheid Gods door het geloof van Jezus Christus.* 't Is rechtvaardigheid, als God zondaren verdoemt. Rom. 2:5, 6. *In de dag des toorns en van het rechtvaardig oordeel Gods, die een ieder vergelden zal naar Zijn werken.* Psalm 119:137. *HEERE! Gij zijt rechtvaardig, en elk een uwer oordelen is recht.* Het oefenen van straf wordt gewoonlijk genoemd de wrekende gerechtigheid. De wrekende gerechtigheid is Gode natuurlijk eigen.

XXXIX. Over de wrekende gerechtigheid is de vraag: *Of God de zonden straft, omdat het Hem zo behaagt, en dat Hij het laten kon, als Hij het wilde; dan of het straffen van de zonden vloeit uit de rechtvaardige natuur Gods, zodat Hij niet kan de zonden niet straffen, dat is zonden ongestraft laten?*

De vraag is niet, of God recht en macht heeft om te mogen straffen? Of de zonden straffen verdienen, dat is de mens van nature bekend. De heidenen weten, dat degenen, die zulke dingen doen, des doods waardig zijn, Rom. 1:32.

Ook is de vraag niet, of God door nooddwang de zonden straft, of de wrekende gerechtigheid Gode zo natuurlijk is, dat die op elke zonde terstond werkzaam is in 't straffen, gelijk het vuur altijd brandt; want God doet alles vrijwillig, ook dat God op 't hoogste natuurlijk is; verstaande door vrijwilligheid niet een eveneensheid of onverschilligheid, om te straffen of niet te straffen, maar een vanzelfsheid, waardoor God uit zijn volmaakte, heilige en rechtvaardige natuur, als de alleen wijze God, geneigd is de zonde te straffen, en op zijn tijd en wijze straft?

Maar de vraag is, *of de rechtvaardigheid, of het straffen een werk van rechtvaardigheid is, zodat het straffen niet nagelaten kan worden, dat God de zonde zonder die te straffen niet kan kwijtschelden, omdat dat onrechtvaardigheid en tegen zijn heilige en rechtvaardige natuur strijdig is?*

Wij antwoorden ja, 't blijkt:

- Gen. 18:25. *Zou de Rechter der ganse aarde geen recht doen?*
- Psalm 7:12. *God is een rechtvaardige Rechter.*

- Psalm 5:6, 7. *God haat alle werkers van de ongerechtigheid. Van de man des bloeds en bedrogs heeft de HEERE een gruwel.*
- Na 1:2, 3. *Een wreker is de HEERE, een wreker is de HEERE, en zeer grimmig; een wreker is de HEERE aan zijn wederpartijders, en Hij behoudt de toorn Zijnen vijanden. Hij houdt de schuldige geenszins onschuldig.*

Deze zaak zal in 't brede verhandeld worden in hoofdstuk XVII, *Van de noodzakelijkheid van de voldoening.*

Tot schrik van de goddelozen.

XL. Schrik gij, zondaar! wie u bent, want God is rechtvaardig. Beeld u niet in, dat gij God tevreden zult stellen met bidden: *wees mij zondaar genadig*; met uw best te doen om 't kwaad te laten en het goed te doen. Die inbeelding is de brede weg naar het eeuwig verderf, waardoor miljoenen mensen onder de bediening van het evangelie verloren gaan. Kon u van die dwaze inbeelding afgetrokken worden, zo was er nog hoop van behoud; maar zolang ge u daarmee vergenoegt, is uw staat hopeloos. Hoor toch, er is geen genade en zaligheid te hopen zonder voldoening aan de rechtvaardigheid Gods, door het dragen van de straf.

U hebt gehoord dat God genadig is, en 't is waarheid; maar u verdraait de genade Gods, u verstaat door de genade een kwijtschelding van zonde en straffen zonder voldoening, maar dat is de genade niet. God is in Zichzelf niet tegenstrijdig. De rechtvaardigheid Gods eist noodzakelijk straf over de zondaar, die kan in het minste niet gekrenkt worden. God kan Zichzelf niet verloochenen. De genade doet de rechtvaardigheid niet te niet; genade strijdt niet tegen de rechtvaardigheid, maar bevestigt ze; want dat is de genade Gods, die alleszins in het Woord zo grotelijks verheven wordt, dat God zonder iets, dat in de mens is, ja, tegen zijn verdiensten, Zijn Zoon tot een Borg geeft, die de zonden van de uitverkorenen van hen af en op Zijn rekening overneemt, en door het dragen van de straf, die hun zonden verdiend hadden, aan de rechtvaardigheid Gods in hun plaats voldoet.

Dat is genade, dat God Jezus als de Borg door het Evangelie aanbiedt; dat is genade, dat God iemand het geloof geeft om Jezus aan te nemen en zijn ziel Jezus toe te vertrouwen; dat is genade, als God iemand bekeert en het geestelijke leven geeft; dat is genade, als God iemand zijn gunst laat gevoelen; dat is genade, als God iemand heiligt, en door de weg van heiligheid geleidt tot de zaligheid. Ziet hoeveel verschilt de genade Gods van de genade, die gij u inbeeldt. Leg uw verkeerde bevatting af, wijk af van de weg, om door bidden en bekeren het goed te maken.

U zult misschien zeggen: *dan was al mijn hoop weg, en ik zou wanhopig worden.*

Ik antwoord: Wat kan het u baten, door een valse hoop u een weinig te vleien, en daarmee eeuwig verloren te gaan? Word vrij hopeloos en wanhopig bij uzelf, geloof en erken de rechtvaardigheid Gods, die de zonden niet kan vergeven zonder voldoening, door het dragen van de straf; blijf vrij staan in het gezicht van uw zonden, en van de rechtvaardigheid Gods, en van uw onmacht om die te voldoen; schrik vrij, beef vrij, doch blijf en eindig er niet in, maar laat deze schrik des Heeren u, bewegen tot het geloof. Zoek de behoudenis door 't voldoen aan de rechtvaardigheid Gods, en loop daarom tot de Heere Jezus als Borg, neemt die aan tot rechtvaardigmaking en heiligmaking; dat is de enige weg om behouden te worden.

Tot troost voor de Godzaligen.

En u, gelovigen! die deze weg kent, die door deze tot God gaat, ziet de rechtvaardigheid Gods hoe langer hoe dieper in, totdat gij in haar zuiverheid, heerlijkheid en beminnelijkheid ziet. Verheerlijkt God over Zijn rechtvaardigheid; verblijdt er u in, dat God rechtvaardig is; hebt de rechtvaardigheid alzo lief, als de goedheid en barmhartigheid, te meer, omdat ze voor u voldaan is; dankt God, dat de Heere u en al Zijn uitverkorenen door zo'n heilige weg tot de zaligheid leidt; ziet de rechtvaardigheid aan niet als tegen u, maar voor u, om u zaligheid te geven, en om uw vijanden naar hun verdiensten te straffen.

Macht.

XLI. De mededeelbare eigenschappen Gods hebben wij boven tot drie hoofden gebracht, namelijk, tot het verstand, tot de wil en tot de macht; van de twee eersten hebben wij gesproken, nu zullen wij spreken van de macht. 't Woord in onze taal is dubbelzinnig, het betekent heerschappij, oppermacht, gezag, en het betekent ook kracht, en als het Gode toegeschreven wordt, Zijn almachtigheid.

Macht in de eerste betekenis wordt in 't Grieks genoemd *exousia*, in 't Latijn *potestas*, het betekent recht over iemand, gezag, opperste gebied. Deze kan men aanmerken, óf als een wezenlijke eigenschap, óf ten opzichte van de bedeling van de genade. God is Heer en Eigenaar van al Zijn schepselen, en heeft over allen een volstreckte macht en gebied, zonder enige bepaling, omdat Hij God is, en omdat het schepsel van Hem afhangt in zijn aanzijn en in zijn werkingen.

Deze macht is niemands oordeel onderworpen, niemand mag Hem reden afeisen, of zeggen: Waarom doet Gij zo? Is dat al recht? Of wij de reden verstaan kunnen, waarom God dus of zo handelt, en of wij de reden niet begrijpen kunnen; het moet ons genoeg zijn, dat God soeverein is, dat hebben wij maar te omhelzen. Ziet hiervan: Job 9:12. *Wie zal tot Hem zeggen: wat doet Gij?* Job 33:13. *Hij antwoordt niet van al Zijn daden.* Nebukadnézar drukt dit krachtig uit: Dan. 4:35. *Hij doet naar Zijn wil met het heir des hemels en de inwoners der aarde, en er is niemand, die zijn hand afslaan, of tot Hem zeggen kan: Wat doet Gij?* Matth. 20:15. *Of is het Mij niet geoorloofd te doen met het mijne wat Ik wil?* Rom. 9:20, 21. *Maar toch, o mens! wie zijt gij, die tegen God antwoordt? Zal ook het maaksel tot degene, die 't gemaakt heeft, zeggen: Waarom hebt Gij mij alzo gemaakt? Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem, om uit dezelfde klomp te maken, het ene vat ter ere en het ander ter onere?*

De economische of bedelende macht heeft de Vader aan de Middelaar Jezus Christus overgegeven, en heeft niet alleen de kerk en alle uitverkorenen Hem gegeven om ze tot zaligheid te brengen, maar heeft ook alle schepselen in zijn hand gesteld, om ze te gebruiken tot zaligheid van de uitverkorenen, doch, niet met uitsluiting van Hem, zodat de Vader Zijn macht door de overgift zou missen, want de Vader voert alles uit door de Zoon. Zie van deze macht: Matth. 28:18. *Mij is gegeven alle macht in hemel en op aarde.*

Of kracht, almachtigheid.

XLII. De macht Gods in de tweede betekenis, in 't Grieks *dunamis*, in 't Latijn *potentia*, betekent de kracht, *de sterkte Gods*, waardoor God alles uitvoeren en doen kan, dat niet strijdt tegen zijn natuur en waarheid, dat schepsel zijn kan, en dat Hij doen wil. God kan wel meer doen dan Hij doet en dan Hij doen wil. Hij kan uit stenen van Abraham kinderen verwekken; Matth. 3:9; dat is, mensen maken, gelijk in de beginne uit een klomp aarde, en die mensen tot het geloof en leven Abrahams brengen. God kon nog wel duizend en duizend werelden scheppen; met één woord, Gods macht is onbepaald. Men kan veel dingen zich verbeelden, die tegen de natuur Gods en tegen zijn waarheid zouden zijn; men kan ook wel vragen voorstellen over verbeelde dingen, die geen schepselen kunnen zijn; dit te brengen tot de almachtigheid Gods en daarover te vragen, kan God dat en dat wel doen? - dat zijn gedachten, die zonder eerbied en vreeze Gods geschieden. Al wat tegen de natuur, tegen de waarheid Gods en tegen de natuur van een schepsel te zijn, strijdt, daarin is geen macht te zoeken, dat moet verre van de almachtige en heilige God geweest zijn. Job 34:10. *Verre zij God van goddeloosheid, en de Almachtige van onrecht*. God kan Zichzelf niet verloochenen. 2 Tim. 2:13. *God kan niet liegen en bedriegen*. Titus 1:2. 't Is onmogelijk, dat God liegen zou, Hebr. 6:18. Al was in God van eeuwigheid een almacht om een wereld te scheppen, zo kon toch de wereld van eeuwigheid niet zijn. Ja en neen is in alle opzichten tegen elkaar gesteld, en kunnen niet te gelijk waar zijn. Een en hetzelfde bepaalde lichaam, dezelfde mens kan op veel en verre van elkaar gescheiden plaatsen niet te gelijk tegenwoordig zijn; deze en duizenderlei dingen behoren niet tot de almachtigheid; maar de almacht van God kan uitwerken, al wat Hij wil, en meer dan Hij wil. en al wat Hij kan willen, zijn hand is nooit verkort. Daarom wordt Hij genoemd de Almachtige. Gen. 17:1. *Ik ben God de Almachtige*. Job 29:5. *Toen de Almachtige nog met mij was*. 2 Kor. 6:18. *Zegt de Heere de Almachtige*.

De Heere heeft noch voorwerpen, noch middelen, noch iets, dat de schepselen tot werken behoeven, nodig.

- Rom. 4:17. *Hij roept de dingen, die niet zijn, alsof ze waren*.
- Psalm 33:9. *Hij spreekt, en het is er, Hij gebiedt en het staat er*.
- Jer. 32:17. *Geen ding is bij U te wonderlijk*.
- Lukas 1:37. *Geen ding zal bij God onmogelijk zijn*.

Al wat Hij wil, voert Hij onweerstandelijk uit. Psalm 115:3. *Onze God is toch in de hemel, Hij doet al wat Hem behaagt*. Jes. 14:27. *Zijn hand is uitgestrekt, wie zal ze dan keren?*

Tot schrik der goddelozen.

XLIII. Schrikt dan, goddelozen! want zo'n almachtig God is tegen u; gij kunt het tegen Hem niet uithouden; er is geen schuilplaats, er is geen toevlucht, er is bij niemand hulp, om u voor Hem te beschermen, en om u uit zijn hand te redden. *Vreselijk is het te vallen in de handen des levenden Gods*, Hebr. 10:31. *Daarom huilt gij, want de dag des Heeren is nabij; hij komt als een verwoesting van de Almachtige*, Jes. 13:6.

En troost der Godzaligen.

En u, kinderen van God? versterkt uw harten met deze Almachtigheid. Is God voor u, wie zal dan tegen u zijn? Hebt gij iets nodig naar het lichaam, al ziet gij er geen raad toe, al zijn er geen middelen, God weet wel raad, God heeft geen middelen nodig, en

als Hij ze gebruiken wil, Hij maakt ze en stelt ze u ter hand. Kleine middelen zijn Hem genoeg, want Hij is de Almachtige, Hij brengt het licht uit de duisternis voort, opdat zijn hand te klaarder gezien worde. Zegt dan met Abraham in uw verlegenheden: *De Heere zal het voorzien*. Hebt gij naar de ziel licht, troost, een ander hart, kracht tegen de zonde nodig, al ziet gij er geen raad toe, Hij kan met één woord u geven de begeerte van uw ziel. Stelt u maar in alles de almachtigheid Gods levendig voor, en 't zal u sterkte in alles geven, 't zal u buiten bekommering, buiten vrees en schrik bij Hem doen schuilen. *Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen*. Psalm 91:1.

Met God als zodanig mag en moet men wandelen.

XLIV. Dus hebben wij u God, Zijn Wezen en volmaaktheden voorgesteld. Zo'n God is onze God. Deze is het voorwerp van onze godsdienst. Daarom is het de plicht van alle godsdienstigen; God als zodanig zich gedurig voor te stellen, in de beschouwing van Hem te leven en voor Zijn aangezicht te wandelen. Want:

1. Dit is het, dat de Heere van de Zijnen eist. Gen. 17:1. *Ik ben God de Almachtige, wandel voor Mijn aangezicht en zijt oprecht*. Spr. 3:6. *Ken Hem in al uw wegen, en Hij zal uw paden recht maken*. Micha 6:8. *Hij heeft u bekend gemaakt, o mens! wat goed is; en wat eist de HEERE van u, dan ... ootmoedig te wandelen met uw God*. Job 22:21. *Gewen u toch aan Hem, en heb vrede*.
2. Dit is de gedurige praktijk geweest van de heiligen, die ons voorgesteld zijn tot navolging, als Henoch en Noach, Gen. 5:24. *Henoch dan wandelde met God*. Gen. 6:9. *Noach wandelde met God*. En Mozes, Hebr. 11:27. *Hij hield zich vast, als ziende de Onzienlijke*. David. Psalm 16:8. *Ik stel de Heere gedurig voor mij*. Psalm 139:18. *Word ik wakker, zo ben ik nog bij U*. En Asaf. Psalm 73:23, 28. *Ik zal dan gedurig bij U zijn. Maar mij aangaande, het is mij goed nabij God te wezen*.
3. Als God zijn volk wat groots belooft, zo belooft Hij hun, dat ze met Hem en Hij met hen zal wandelen. Psalm 89:16. *O HEERE! zij zullen in het licht Uws aanschijns wandelen*. Joh. 14:23. *Wij zullen tot hem komen, en zullen woningen bij hem maken*. 2 Kor. 6:16. *Ik zal in hen wonen, en Ik zal onder hen wandelen; en ik zal hun God zijn, en zij zullen Mij een volk zijn*.

Waarin het wandelen met God bestaat.

XLV. Dit wandelen met God geschiedt:

- (a) met een heilige afzondering en aftrekking van zijn hart van al het zichtbare. 2 Kor. 4:18. *Omdat wij niet aanmerken de dingen, die men ziet*. 2 Kor. 6:17. *Daarom gaat uit het midden van hen en scheidt u af*.
- (b) Met een stille toekeer tot God, zich opmaken om zich van dat wonderbare licht te laten bestralen. Psalm 5:4. *Des morgens zal ik mij tot U schikken en wacht houden*. Psalm 62:2. *Immers is mijn ziel stil tot God*.
- (c) Al starende op de volmaaktheden Gods, om al dieper en dieper die in te zien, en haar kracht in het hart te gevoelen. Micha 7:7. *Ik zal uitzien naar den HEERE*. Psalm 34:6. *Zij hebben op Hem gezien*. Mozes hield zich vast als ziende de Onzienlijke, Hebr. 11:17.
- (d) Gemeenzaam in alle ootmoedigheid met God om te gaan en te verkeren; dan stilzwijgende en zich maar vertonende, dan aanbeddende en eerbiedig voor Hem neerbuigende, dan samen sprekende, dan biddende, dan ootmoedig

onderwerpende, dan vertrouwend, dan zich verblijdende en in de Heere zich vermakende, dan zich tot des Heeren dienst gewillig aanbiedende om Hem welbehaaglijk te leven. Dit is het verheven leven, dit is het wandelen met God. Dit is de verborgen weg, waarin niet dan heiligheid en vermaak is.

Wat zoetigheid en zaligheid daarin opgesloten is.

XLVI. Om u op zo'n leven te doen verheugen, en met grote lust het werk te beginnen en daarin te volharden, zo weet, dat uit dat wandelen met God vloeit de diepe vernedering van zichzelf, die gestalte, die zo aangenaam is voor God en beminnelijk voor u; die vaste en overvloedige vertroosting, en de ware blijdschap en vrede, die alle verstand te boven gaat, en de zuivere heiligmaking.

- Want als de ziel wordt toegelaten tot de beschouwing van God als haar God in Jezus Christus, dan wordt de ziel gewaar de rechtvaardigheid Gods. Zij verheft en bemint die niet minder dan de goedheid en liefde. Zij ziet daarin enkel licht, enkel zuiverheid, enkel heerlijkheid; zij verheugt zich daarin te meer, omdat die nu door de verdiensten van Christus niet tegen haar tot verderf, maar voor haar tot haar hulp, tot haar zaligheid en tot verderf van de goddelozen is.
- De ziel ziet Gods goedheid en algenoegzaamheid en smakende de kracht van die, wordt ze daarmee zo verzadigd, dat alle goedheid van de schepselen verdwijnt, zodat zij daarmee niet op heeft en trek daartoe vindt; zij kan het alles missen, en kan met Asaf zeggen: *Wien heb ik nevens U in den hemel? nevens U lust mij ook niets op de aarde; de Heere is de Rotssteen mijns harten en mijn Deel in eeuwigheid.*
- Zij wordt bestraald van de liefde Gods en ontbrandt in wederliefde, zij doolt in de liefde, zij zwijgt in de liefde, zij verwondert zich, en vindt er zoveel in, dat alle schepselliefde haar kracht verliest; zij ziet in de schepselen geen beminnelijkheid, dan alleen voor zoveel er iets van God in is; daarom begeert zij niemands liefde, en zij wordt gemakkelijk los van alles, wat beminnelijk schijnt op aarde.
- Zij ziet de heiligheid Gods, en niet kunnende haar glans verdragen, bedekt ze haar aangezicht en roept met de engelen uit: *Heilig, heilig, heilig is de Heere der heirscharen!* Zij verliest daardoor op de heiligheid, en wil heilig zijn gelijk Hij, die haar geroepen heeft, heilig is.
- Zij ziet de heilige wil van God als soeverein, die verheft ze, die bemint ze, die keurt ze goed, en zij is blij, dat die wil in alles geschiedt, zo over alle schepselen alsook over haar; daar stelt ze zich onder, die maakt haar alles goed en zoet, zij verliest haar eigen wil, die versmelt in de wil Gods; des Heeren wil is haar wil in lijden niet alleen, maar ook in doen, en zij is vaardig om alles te doen als des Heeren wil en welbehagen.
- Zij beschouwende de hoogheid en heerlijkheid Gods, zo verliest alle schepsel zijn hoogheid en heerlijkheid, die is haar enkel laagheid, nietigheid, verachtelijkheid. Zij begeert zelf geen hoogheid en heerlijkheid in de wereld, en zij vreest eens anders hoogheid niet, dat ze daarom iets doen of laten zou, dat tegen de wil van haar God is; zij rekent de hogen en de heerlijken te dien opzichte alzo weinig als de allerlaagsten en verachtsten, hoewel zij geheel zeer onderworpen is onder allen, die God over haar gesteld heeft, omdat het de wil Gods is; maar zij bukt zich in alle ootmoed neer voor de hoge God, en geeft Hem eer en heerlijkheid, en haar

hart is bereid, haar tong is vaardig om uit te spreken de eer van de heerlijkheid van Zijn majesteit.

- Zij ziende de almachtigheid van God in zichzelf, en werkende in alle schepselen, zo verdwijnt alle kracht van de schepselen, die zich voor of tegen haar opdoet; op de ene steunt ze niet, de andere vreest zij niet; maar in de schuilplaats des Allerhoogsten gezeten zijnde, vernacht ze in de schaduw van de Almachtige; daar juicht ze over alle vijanden, daar is ze veilig zonder vrees: daar vertrouwt ze.
- Zij beschouwende de veelvuldige en onnaspeurlijke wijsheid Gods, zich openbarende in al Zijn werken, zo van de natuur als van de genade, zo verliest zij haar eigen wijsheid, en acht ze maar dwaasheid, en van alle vijanden en vrienden wijsheid heeft ook alle achting verloren; zij is stil en weltevreden in de alleen wijze regering Gods, zo van de gehele wereld, van de kerk, van haar land, waarin ze woont, en in vrede en in oorlog, als van haar en van de haren; zij vertrouwt alles der wijsheid Gods toe, die tijd en wijze weet, al kan zij het van voren niet in- en doorzien.
- Zij ziende de onfeilbare waarheid en getrouwheid Gods, zo steunt ze op geen mensenbeloften; die maken haar niet vrolijk, en der mensen bedreigingen verschrikken haar niet; want zij kent der mensen veranderlijkheid, maar de Heere kent ze als de God van de waarheid, en die trouwe houdt tot in van de eeuwigheid; zij kent de beloften, zij gelooft ze, zij is ten opzichte van de zekerheid daarmee zo wel tevreden, alsof ze al vervuld waren, zij rust in deze, zij hoopt daarop met blijdschap.

En wat kracht tot heiligheid daarin is.

XLVII. Ziedaar, is dat niet een vrolijk leven, een hemel op aarde, zulk een God tot zijn God, en ten nutte en tot zaligheid te hebben? Kan wel droefheid in zo'n ziel zijn? Heeft ze niet terstond alle gronden van vertroosting bij de hand, die God heeft tot de God van de blijdschap van haar verheuging? Brengt zo'n wandel met God de ziel niet in de allerdiepste ootmoedigheid, kleinheid en vernedering? Dit baart in de ziel een bedachtzame en standvastige gestalte; een stille onderwerping in alles met ootmoed, een onbevreesde dapperheid en moed in het uitvoeren van zijn plicht, ook dan, als de Heere tot wat groots roept; een vergenoegen in het werk, dat men voor de Heere gedaan heeft, latende de uitslag in gelatenheid aan Zijn bestuur. Hieruit vloeit de zuivere heiligheid. 2 Kor. 3:18 *Wij allen, met ongedekt aangezicht de heerlijkheid des Heeren als in een spiegel aanschouwende, worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd, van heerlijkheid tot heerlijkheid, als van des Heeren Geest.*

Alle deugdzaamheid, die uit zulke vertegenwoordiging en beschouwing van God in Christus niet voorkomt, is niet veel te achten, want zij mist de ware vorm; maar dit gezicht van God verheft de ziel boven het gewoel van alle schepselen, verenigt de ziel met God en Zijn wil, die leert haar haar plicht en de wijze hoe te verrichten. Hier zijn de allerkrachtigste en zuivere beweegredenen om haar tot het werk aan te zetten, hier vindt de ziel alle zoetigheid en vrede, ja dit brengt de hemel in de ziel en de ziel in de hemel. Hier worden de zondige begeerlijkheden belet op te komen, of opwellende, worden ze bedwongen. Hier is vreze Gods, liefde tot God, onderwerping onder God, gehoorzaamheid aan God, en dus wordt de ziel blinkende gelijk Mozes' aangezicht,

toen hij met God op de berg veertig dagen omgegaan had. *Welgelukzalig is hij, die Gij verkiest en doet naderen, dat hij wone in Uw voorhoven; wij zullen verzadigd worden met het goed van uw huis, met het heilige van uw paleis*, Psalm 65:5. O zalige eeuwigheid! in welke men altijd bij de Heere zal zijn, en zien aangezicht tot aangezicht, en kennen gelijk ook wij gekend zijn. 1 Kor. 13:12.

Hoe men zich gedragen moet in de beschouwing van God.

XLVIII. Om ons in de beschouwing van God wel te gedragen, en daardoor toe te nemen in de kennis en liefde Gods, zijn deze navolgende zaken te betrachten.

1. Stelt u levendig voor en houdt u in die gestalte, dat gij maar een klein schepseltje zijt; dat het begrip uwer ziel geheel klein is; dat een zaak u snel te hoog is om ze te verstaan, en omdat wij daarenboven door de zonde verduisterd zijn in het verstand, zo zijn wij zeer onbekwaam, om iets te bevatten van God, die een Geest en oneindig is. Kan een klein flesje de gehele zee in zich bevatten? Wat zal dan het eindige de Oneindige? Kan iemand de zon recht aanzien zonder verduisterd te worden? Hoe zal dan iemand God aanschouwen, die een oneindig licht is, die een ontoegankelijk licht bewoond, die Zichzelf met het licht als met een kleed bedekt? Elk zie zichzelf dan aan als een groot onvernuftig beest te deze opzichte, en dat hij geen menserverstand heeft, nu hij door de zonde zo verduisterd is. Waarlijk, te zien, dat God onbegrijpelijk is, dat toe te stemmen, zich daarin te verliezen, in heilige verwondering stil te staan, te geloven, dat de Heere oneindig het bereik van ons verstand te boven gaat, blij te zijn, dat God aan de mens toont, dat Hij is, en nog iets van Zich openbaart, met dat geopenbaarde tevreden te zijn, dat is de kennis van God, en de beste gestalte om in de kennis toe te nemen.
2. Houdt u meer stil in de beschouwing van God, laat u meer van het Goddelijk licht bestralen, volgt dat licht stilletjes met de gedachten op, en laat het zelf meer werken, dan dat de ziel zich zou inspannen met redenen, het een uit het ander trekkende, en dat de ziel alzo boven de bestraling zou opklimmen; want de werkelijkheid en de inspanning zal de gedachten meer lichamelijk dan Goddelijk maken, en zal de ziel in duisterheid brengen.
3. Hierbij is nodig, dat de ziel maar eenvoudig goedkeurt wat God van Zich aan de ziel openbaart, en dat zij zich wachte voor het malen om het hoe; op de wijze van bestaan, hoe God eeuwig, hoe God oneindig, hoe God alwetend, almachtig en alles werkende is; zo zij zich daarin begeeft, zij zal noodzakelijk donker worden, en allerlei verzoeking en zullen daaruit ontstaan; want het verstand overlegt dingen, die boven zijn bereik zijn; daarom verwerpt snellijk de genegenheden om op het hoe of de wijze te peinzen; en te gelijk ook de eerste opritsingen van de verzoeking; ontvlucht ze met schielijk weg te zinken in uw kleinheid en duisterheid, en begint dan wederom in alle ootmoed van onderen op.
4. Zal de ziel betamelijk aan God denken, dat ze dan in een Godzalige gestalte zij, en ontledigd van zondige begeerlijkheden en aardsgezindheid; *want de verborgenheid des Heeren is voor degenen die Hem vrezen*. Psalm 25:4. Matth. 5:8. *Zalig zijn de reinen van hart, want zij zullen God zien*. Joh. 14:21, 23. *Die Mij liefheeft, zal van mijn Vader geliefd worden; en Ik zal hem liefhebben, en Ik zal Mijzelf aan hem openbaren. En wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken*.

5. Hier moet het historisch geloof zeer werkzaam zijn. Men komt tot het Woord; daar leest men wat God van Zichzelf zegt, dat neemt men als de waarheid aan zonder daartegen te spreken, men stelt vast en zegt, zodanig is God; men blijft in het Woord van God met zijn gedachten, en pijnigt zich niet om daarboven op te klimmen, maar eenvoudig te volgen, zo de Heere hoger belijft op te leiden.
6. 't Is nodig, dat men God door het geloof aanmerkt als zijn God in Christus. De verlichting van de kennis van de heerlijkheid Gods is in 't aangezicht van Jezus Christus. 2 Kor. 4:6. God is buiten Christus verschrikkelijk, en kan niet beschouwd worden anders dan een verterend Vuur; maar in Christus heeft men vrijmoedigheid, en God openbaart Zich aan de zodanigen, die door die weg tot Hem naderen; dan kan men het licht van Gods aangezicht beter verdragen, zich daarin verblijden en God verheerlijken. Maar men heeft zich te wachten voor te vrij en te oneerbiedig te worden, als men God als Vader in Christus aanmerkt, en de volmaaktheden, die zich in de weg van het Genadeverbond opdoen, beschouwt. Ootmoedig eerbiedig te zijn, van ontzag te beven voor des Heeren majesteit, is een rechte beschouwende gestalte.

Hoofdstuk 4

Van de Goddelijke Personen

De heilige Drie-eenheid.

Van de Naam, het wezen en de eigenschappen Gods gesproken hebbende, gaan wij over tot de allerdiepste geheimenis van de heilige Drie-eenheid. Een punt van het geloof, dat van alle tijden door de partijen, die tegen de waarheid zijn, heftig is bestreden, en 't welk de kerk als een pilaar en vastigheid van de waarheid altijd heeft beleden en verdedigd, vanouds tegen de Sabellianen, Arianen en Valentinianen, die, hoever anders in andere geloofspunten verscheiden, nochtans in het bestrijden van de heilige Drie-eenheid overeenkomen; en heden ten dage tegen de Socinianen, Mennisten, Sociniaanse Remonstranten, en andere dwaalgeesten.

De Heere zij gedankt, die de kerk altijd bij deze waardigheid heeft bewaard. De kerk staat in deze waarheid tot op de huidige dag, en God zal ze in spijt van allen, die het leed is, daarin doen staan tot op de dag van Christus.

In hoedanige gestalte te beschouwen.

II. Eer wij tot de verhandeling van de zaak overgaan, en gij u begeeft tot haar overdenking, zo stelt u deze zaak levendig voor ogen:

1. Dat God onbegrijpelijk is in wezen en bestaan; dat wij mensjes ook datgene, 't welk God van Zichzelf heeft gelieven te openbaren, en genoegzaam is daardoor tot zaligheid te leiden, slechts ten dele kennen, en maar een stukje en de uiterste einden van de zaak bevatten; de gelovigen moeten en willen ook niet verder doordringen met hun verstand, dan zijn kring en bereik hun bepaalt, en de Heere hen belieft te verlichten, en datgene, dat ze niet ten volle begrijpen kunnen en doorzien, dat geloven ze, en aanbidden de Onzienlijke, die een ontoegankelijk licht bewoont.

2. Het gehele beschreven Woord van God aan de mens gegeven zijnde, spreekt met menselijke taal, met woorden die aan lichamelijke dingen ontleend zijn. En dat is de wonderbare wijsheid, goedheid en almachtigheid Gods, dat een mens door lichamelijke woorden geestelijke zaken verstaat, en hetgeen Anthropopathoov, op *menselijke wijze* gezegd wordt Theoprepoos, op *Goddelijke wijze* bevat. Zodanig is de taal, zodanig zijn de woorden, ook in het openbaren van deze verborgenheid van de heilige Drie-eenheid. Daarom moet men wel toezien, dat men in deze in de lichamelijke zaken, waaraan de woorden ontleend zijn, niet hangen blijvende, Goddelijke zaken niet brengt tot de menselijke, maar van de lichamelijke zaken en woorden boven deze met de gedachten opklimmen, en hetgeen God van Zich zegt, geestelijk en op een Gode betamelijke wijze versta, en zich in deze brengen en houden in die gestalte, die wij in 't laatste van het vorige hoofdstuk, par. 48, hebben voorgesteld. Leest het met aandacht en brengt het hier te pas.

3. De heilige Drie-eenheid is voor de natuur onbekend, en is alleen in de Heilige Schrift geopenbaard; daarom moet men ook alleen bij het Woord blijven, en dat

eenvoudig geloven, niet wijs zijn boven hetgeen geschreven is, alle menselijke redeneringen uitsluiten, en alle gelijkenissen, van lichamelijke zaken verzonnen, mijden; want die verduisteren deze zaak meer dan ze die verlichten, en leiden meer af dan ze toeleiden. De Heere heilige en besture mij in schrijven, en u in het lezen en horen.

God is één Wezen.

III. Dit houden wij staande en Roepen het uit, dat er maar een enig God is.

- Deut. 6:4. *Hoor, Israël! de HEERE, onze God, is een enig HEERE.*
- 1 Kor. 8:5, 6. Hoewel er ook zijn, die goden genaamd worden ... nochtans hebben wij maar één God.
- Gal. 3:20. God is één.
- 1 Tim. 2:5. Er is één God.

Er kan ook maar één eeuwige, één almachtige, één algenoegzame zijn. De verstandigste Heidenen hebben dit erkend. De woeste Heidenen in onze tijd, die geen uitwendige godsdienst zelfs tonen, erkennen maar één God. De erkenenis van veel goden onder de Heidenen, schijnt gesproken te zijn uit de kennis dat er engelen zijn, en misschien ook uit het kwalijk verstaan van de heilige Drie-eenheid, en de benaming Gods in het meervoud *Elohim*.

Persoon is een verstandige zelfstandigheid.

IV. De enige God is Vader, Zoon en Heilige Geest; het Goddelijk Wezen heeft die drie wijzen van bestaan, welke met een verstaanbaar woord, opdat de kettters geen schuilhoeken zouden hebben, *persoon* genoemd volgens het Woord van God, Hebr. 1:3, Het uitgedrukte beeld, Tees hypostaseoos autoe, van Zijn zelfstandigheid. Als het woord Hypotasis van een *verstandige zelfstandigheid* gezegd wordt, dan betekent het een *persoon*. Daardoor verstaan wij een levende, verstandige, onmededeelbare, niet van een ander ondersteunde, geen deel van een ander, op zichzelf bestaande zelfstandigheid. Zodanig zijn engelen en mensen, die daarom personen zijn, dit overgebracht op de Goddelijke zelfstandigheden worden *personen* genoemd, opdat wij van het onbegrijpelijke iets zouden begrijpen, het op menselijke wijze uitgedrukte op een Goddelijke wijze verstaande.

Een Goddelijk Persoon kan men aanmerken, of in abstracto in 't afgetrokkene; de Personen aanmerkende op zichzelf zonder terugslag op het Goddelijk Wezen, gelijk Hebr. 1:3, *Het uitgedrukte beeld van Zijn zelfstandigheid*, of in concreto, samen vereniging met het Wezen, gelijk Filip 2:6. *Die in de gestaltenis Gods zijnde*. De Persoon Christus wordt naar Zijn Goddelijke natuur gezegd te zijn en morfh Yeou en morphee Theou in de gestalte, dat is, wezen, natuur, vorm Gods, zodat Hij Gode even gelijk was. Gelijk de gestalte eens dienstknechts insluit persoon, wezen en hoedanigheid, zo sluit het Woord in de gestalte Gods in, Personen, Wezen in hoedanigheden. Hoe hoedanigheden van God gezegd worden, is in 't vorige hoofdstuk gezegd.

In het Goddelijk Wezen zijn drie Personen.

V. Dat éne Goddelijk Wezen bestaat in drie Personen, niet collaterale, naast elkaar gaande, maar de een van de ander bestaande door de generatie of uitgang. Dat in dat éne Goddelijke Wezen drie Personen zijn, is te klaar in het Woord van God geopenbaard, dan dat het tegengesproken kan worden. Het blijkt uit het OUDE TESTAMENT en uit het NIEUWE TESTAMENT

1. Uit de benaming Elohim.

- (a) Elohim is in het meervoud, 't betekent niet één niet twee maar *meer dan twee*, en, omdat de Schrift op andere plaatsen uitdrukkelijk drie noemt zo is het overtuigende, dat het te kennen geeft drie Personen, welke zijn de enige God; in het enkelvoud (Eloah) wordt het zelden gebruikt, in het tweevoud nooit, maar doorgaans in het meervoud. Omdat wij weten, dat er maar één God is, die ten opzichte van het Wezen in het meervoud niet een Naam gegeven kan worden, zo geeft het klaar te kennen de drieheid van de Personen.
- (b) Hierbij komt nog, dat bij Elohim in het meervoud ook wel een verbum of adjectivum of substantivum in appellatione in het meervoud gebruikt wordt, en dat het altijd een affixum pluralis numeri bij zich heeft. Ziet:

Gen. 1:26. En Elohim (Goden) zeide: Nagnaseh laat Ons mensen maken.

Gen. Als mij Elohim (Goden) Hitgnoe, deden dwalen.

Jozua 24:19. Elohim Kedoschim, (Goden) zijn heilig.

Pred. 12:1. Gedenk Kyarwb Boreecha uwer Schepperen.

Jes. 54:5. Bagnalaich Gnosaich, Uw Makers zijn uw Mannen.

Ex. 20:2. Ik ben Jehovah Eloheka, uw God.

' t Is op te merken, dat Jehovah Elohim dikwijls in één woord Jehovah versmolten worden, en dat doorgaans die twee woorden Jehovah Elohim bij elkaar gevoegd worden; 't welk een eenheid des Wezens in drie Personen bestaande te kennen geeft. Als het meervoudig woord Elohim God in het enkelvoud gebruikt wordt, dan worden de personen aangemerkt als één in Wezen. Eens slechts, en dat Psalm 45:8, wordt het woord Elohim van één Persoon gezegd Elohim Eloheka. *Daarom heeft U, o God, uw God gezalfd*, hetwelk te kennen geeft periemchoresin het onderling in-bestaan, zijnde de Personen noch van het wezen, noch van elkaar verscheiden.

2. Uit teksten in welke God van Zichzelf spreekt als van meer dan één, en meer dan twee.

De Drieheid van de Personen blijkt ook uit zulke plaatsen:

(a) In welke de Heere van Zichzelf spreekt als van meer dan één en meer dan twee.

- Gen. 1:26. *Laat Ons mensen maken.*

- Gen. 3:22. *De mens is geworden als Onzer Een.*

- Gen. 11:7. *Laat Ons hun spraak verwarren.*

Dat is niet van de engelen gezegd, die zijn geen scheppers, naar van de engelen beeld is de mens niet gemaakt. De engelen kunnen met God niet gelijk gesteld worden. Dat de koningen van de aarde zeggen: *wij, ons*, daarmee betonen ze hun kleinheid, dat zij het niet alleen doen, maar samen met hun raad en volk, *senatus populusque*. Maar God is soeverein, daarom spreekt God zou niet, maar het spreken in het meervoud van

Zichzelf geeft de Drieheid van de Personen te kennen, waarom Hij ook Scheppers genoemd wordt, volgens de Hebreeuwse tekst Pred. 12:1.

(b) Zulke plaatsen, in welke de Heere van Zichzelf spreekt als van een ander.

Gen. 19:24. *Toen deed de HEERE zwavel en vuur over Sodom en Gomorra regenen, van de HEERE, uit de hemel.*

De een van de drie engelen, die met Abraham sprak, was de Zoon Gods, Jehovah. Deze, die hier op aarde verscheen, regende van de Heere uit de hemel; een Ander deed regenen, een Ander, van welke Hij deed regenen, beiden worden ze *Jehovah* genoemd. Omdat God één is in Wezen, en te dien opzichte niet een Ander en een Ander, zo worden hier de Zoon en de Vader, de tweede en de eerste Persoon verstaan, want de Vader werkt door de Zoon, en de Zoon werkt van de Vader, Joh. 5:19.

3. Uit teksten, in welke Hij gezegd wordt drie te zijn, zo in 't OUDE TESTAMENT ... Tot verdere overtuiging van uw gemoed, ziet met een gelovig hart in zulke plaatsen, in welke God uitdrukkelijk gezegd wordt drie te zijn, niet in Wezen maar in Personen. In de zegening, welke de Heere wil dat men op zijn volk zou leggen, wordt JEHOVAH driemaal herhaald. Num. 6:24, 25, 26. *De HEERE zegene u, en behoede u! De HEERE doe Zijn aangezicht over u lichten, en zij u genadig! De HEERE verheffe Zijn aangezicht over u, en geve u vrede!*

Bij de herhaling van het woord JEHOVAH wordt telkens een werk gevoegd 't welk in de bedeling van het genadeverbond de Vader, de Zoon en de Heilige Geest wordt toegeschreven: Als Vader, *de bewaring*; de Zoon, *de genade*; de Heilige Geest, *de vrede*. De apostel deze zegening wensende, noemt de drie Personen, 2 Kor. 13:13. Een klaar bewijs, dat in de herhaling van het woord JEHOVAH gezien wordt op de drie Personen. Deze driemaal herhaling vinden wij ook Jesaja 6:3. *Heilig, heilig, heilig is de HEERE*. Deze tekst wordt in 't NIEUWE TESTAMENT toegepast op de drie Personen: Vader, Zoon en Heilige Geest. Zie Joh. 12:41; Hand. 28:25. Voegt hierbij:

- Jes. 61:1. *De GEEST des HEEREN is op Mij.*
- Jes. 63:7, 9 *Ik zal de goedertierenheden des HEEREN vermelden ... DE ENGEL ZIJNS AANGEZICHTS heeft ze behouden.* (Dat deze de Zoon is, blijkt uit Mal. 3:1)
- Jes. 63:10. *Zij hebben Zijn HEILIGE GEEST smarten aangedaan.*
- Psalm 33:6 *Door het WOORD des HEEREN zijn de hemelen gemaakt, en door de GEEST Zijns monds al hun heir.*

... als in 't NIEUWE TESTAMENT.

Zie het duidelijk in het NIEUWE TESTAMENT:

- Matth. 3:16, 17. *En ziet, de hemelen werden Hem geopend, en Hij zag de GEEST GODS nederdalen, gelijk een duive, en op Hem komen. En ziet, een stem uit de hemelen, zeggende: Deze is mijn ZOON.*
- Matth. 28:19. *Dezelve dopende in de Naam des VADERS, en des ZOONS, en des HEILIGEN GEESTES.*
- 2 Kor. 13:13. *De genade van de Heere JEZUS CHRISTUS, en de liefde GODS, en de gemeenschap des HEILIGEN GEESTES, zij met u allen.*

- 1 Joh. 5:7. *DRIE zijn er, die getuigen in de hemel: de VADER, het WOORD, en de HEILIGE GEEST; en deze drie zijn één.*

Dus hebben wij gezien, dat er drie Personen in het Goddelijk Wezen zijn; 't welk nog klaarder zal blijken, als wij hierbij zullen tonen, dat ieder Persoon de waarachtige God is, en dat de Zoon gegenereerd is van de Vader, en de Heilige Geest van de Vader en van de Zoon uitgaat.

- Eerst zullen wij spreken van de Godheid des Zoons, en van Zijn eeuwige en onbegrijpelijke generatie, en
- dan zullen wij spreken van de Godheid des Heiligen Geestes, en Zijn uitgang.

Ieder Persoon is de waarachtig God.

VI. Dat de Vader de waarachtige God is, wordt niet betwist, en zal in het vervolg genoegzaam blijken. Dat de tweede Persoon de Zoon, de waarachtige God is, wordt onweersprekelijk bewezen uit de Goddelijke namen, eigenschappen, werken en eer.

1. De Goddelijke Namen. Hij wordt genoemd JEHOVAH, een Naam de waarachtige God alleen eigen, gelijk boven par. 2 is getoond. Zie Jer. 23:6; Rom. 9:5; 1 Joh. 5:20.
2. De Goddelijke Eigenschappen. Die eeuwig, almachtig, alwetend is, die is de enige waarachtige God. Nu, de tweede Persoon, de Zoon is zodanig. Zie Openb. 1:8; Micha 5:1; Openb. 2:13.
3. De Goddelijke Werken. Die de wereld geschapen heeft, alles onderhoudt, de doden opwekt, die is de waarachtige God. Nu, de Zoon doet dit alles. Zie Joh. 1:3; Kol. 1:16, 17; Joh. 5:20, 21.
4. Goddelijke Eer. Die gelijk als de Vader te eren is, in wiens Naam men moet gedoopt worden, die men moet aanbidden, in wie men moet geloven, die is de waarachtige God. Nu, deze eer komt de Zoon toe. Zie Joh. 5:23; Matth. 28:19; Filip. 2:10; Hebr. 1:6; Joh. 14:1. Hiervan zal in 't brede gesproken worden, hoofdstuk 18. Dat de Heilige Geest de Waarachtige God is, zal beneden par. 28 getoond worden.

De drie Personen zijn noch van het wezen, noch van elkaar gescheiden.

VII. Deze drie Personen zijn noch van het Wezen, noch van elkaar verscheiden of afgescheiden, zodat wat anders zou zijn het Goddelijk Wezen, en wat anders een Goddelijk Persoon; en wederom wat anders de Vader, wat anders de Zoon, wat anders de Heilige Geest. Dat was drie, ja vier goden te stellen. Daar is wel onderscheid, maar geen verscheidenheid. Iedere Persoon is hetzelfde, en gehele Goddelijk Wezen, op zulke wijze bestaande. Daarom als de Schrift van de personen spreekt, dan noemt ze drie, en als ze spreekt van het Goddelijk Wezen. in drie Personen gemeen, dan zegt ze dat die drie Eén zijn, 1 Joh. 5:7.

Maar zijn één

De Griekse kerk gebruikte drie woorden, waarmee zij de enigheid en overeenkomst van de drie Personen met elkaar uitdrukte, welke wij in onze taal zo nadrukkelijk niet kunnen noemen. Wij zullen trachten daar zo nabij te komen als wij kunnen.

Zelfde-wezigheid.

Het eerste woord homoousia, zelfde-wezigheid, 't welk zegt, dat hetzelfde Goddelijk Wezen de drie Personen gemeen is; de een heeft niet een ander wezen dan de ander, maar dat ene en hetzelfde; de Zoon is dezelfde Godheid, die de Vader is, en de Heilige Geest is dezelfde Godheid, die de Vader en de Zoon is. De ketters speelden vanouds met dit woord, en gebruikten in plaats van dat: homoiousia, gelijk-wezigheid, willende, dat de Zoon en de Heilige Geest een Wezen hadden, dat des Vaders Wezen geleek, maar niet hetzelfde was, alsof, omdat in het woord maar een lettertje, in de zaak ook maar zo weinig onderscheid was. De drie Personen bezitten hetzelfde Wezen. Joh. 10:30. *Ik en de Vader zijn één.*

- De Zoon was en morphee Theou, in de gestalte, vorm, natuur Gods. Filip. 2:6.
- Het tweede woord even-gelijkwezigheid, uitdrukken, dat ieder Persoon hetzelfde Goddelijke Wezen geheel bezit; het Wezen is ondeelbaar, ieder Persoon heeft het geheel, de een niet meer dan de ander. De drie Personen bezitten het Goddelijke Wezen gelijk; daarin zijn zij gelijk, dat ieder Persoon 't gehele ondeelbare Goddelijke Wezen bezit.
- Het derde woord is emperichooreesis, in-bestaanheid, te kennen gevende, dat, omdat God eenvoudig enkel één is, zonder enige verscheidenheid of samenstelling, Wezen en Persoon, alsook Persoon en Persoon geen compositie of samenstelling maakt, omdat de drie Personen, schoon onderscheiden, niet verscheiden zijn, maar in elkaar als de ene eenvoudige God bestaan, de Vader in de Zoon, de Zoon in de Vader, de Heilige Geest in de Vader en in de Zoon. Joh. 1:1. *Het Woord was bij God, en het Woord was God.* Joh. 14:9, 10. *Die Mij gezien heeft, die heeft de Vader gezien. Ik in de Vader, en de Vader in Mij; de Vader, die in Mij blijft.*

Zijn onderscheiden

VIII. De Personen, zoals gezegd is, overeenkomende, zijn nochtans van het Wezen en van elkaar onderscheiden, zodat het Wezen niet is de een of ander Persoon, en de ene Persoon niet de andere. Doch het inwendige, het natuurlijke onderscheid, zoals het in God is, is voor ons onbegrijpelijk, maar wij zien maar de uiterste einden, zoveel het de Heere behaagd heeft ons in zijn Woord te openbaren, en het geopenbaarde is ons genoeg tot verwondering, tot aanbidding, tot heilig gebruik en tot zaligheid.

't Is zeker, dat een onbekeerde van deze verborgenheid weinig weet; hij mag zo geleerd zijn als hij wil; maar een Godzalige, al is hij ongeleerd, weet, gelooft en gevoelt al veel meer van deze verborgenheid dan een onbekeerde of een tegenspreker daarvan zou kunnen geloven, en dan hij zelf kan uitspreken.

van het Wezen.

Het Wezen en de Personen zijn hier onderscheiden:

- (a) Het Wezen is één, de Personen zijn drie.
- (b) Het Wezen wordt aangemerkt volstrekt zonder betrekking. De Personen hebben relatie en betrekking op elkaar.
- (c) Hetzelfde Wezen is in de drie Personen, en geheel in ieder; maar ieder Persoon bestaat door zijn eigen zelfstandigheid, zodat het Wezen aangemerkt wordt als mededeelbaar aan de Personen, in die zin als gezegd is, en de Personen onmededeelbaar. Waaruit blijkt, dat het Wezen en de Personen onderscheiden

worden, niet zakelijk en wezenlijk, maar als de wijze van de zaak, zoals wij daarvan stamelen.

Van elkaar in personele eigenschappen.

De Personen worden van elkaar onderscheiden, *niet* door een enkele bevassing van ons verstand, ook niet ten opzichte van de werkingen Gods, te welke opzichte God dan Vader, als Hij zó werkt, en als Hij zó werkt, dan Zoon, en als Hij zó werkt, dan Heilige Geest genoemd zou worden; ook niet, dat de drie Personen *collateraal*, zijde bij zijde, naast elkaar gaande zonder enige betrekking op elkaar zouden zijn, zodat de Zoon wel Vader, en de Vader wel de Heilige Geest kon zijn, en de betrekking en de benaming alleen opzicht zouden hebben op het werk van de verlossing; maar het onderscheid is in de natuur van de Personen zelf. 't Is Gods eeuwige natuur te bestaan als Vader, Zoon en Heilige Geest, en dat de Vader niet kan zijn de Zoon, en de Heilige Geest niet de Vader.

In namen: in orde, in wijze van bestaan; in wijze van werking.

De Schrift stelt het onderscheid:

- (a) in de personele eigenschappen als het fundament van de relatie of betrekking, en daaruit vloeit het onderscheid.
- (b) In namen, Vader, Zoon en Heilige Geest.
- (c) In orde, de eerste, tweede en derde Persoon.
- (d) In wijze van bestaan, de Vader van Zichzelf, de Zoon van de Vader, en de Heilige Geest van de Vader en van de Zoon.
- (e) In wijze van werking, de Vader werkt van Zichzelf, de Zoon van de Vader, de Heilige Geest van die Beiden.

Welke de Personele eigenschappen zijn.

De personele eigenschappen zijn deze:

- des Vaders te genereren;
- des Zoons gegeneerd te zijn, en met de Vader de Heiligen Geest te zenden;
- des Heiligen Geestes van de Vader en de Zoon uit te gaan, welks wijze door blazing in de Schrift uitgedrukt wordt.

Nergens in de gehele Bijbel worden de drie Personen volstrekt, zonder betrekking op elkaar genoemd, maar altijd met betrekking, 't welk de benaming, Vader, Zoon en Heilige Geest te kennen geeft; 't zij dat een Persoon alleen, of twee, of de drie in een tekst genoemd worden, en zo de betrekking in de ene tekst niet mocht uitgedrukt worden, 't welk maar twee of driemaal naar ons weten geschiedt, zo wordt die tekst in andere plaatsen met die betrekking verklaard; als Num. 6:25, 26, vergeleken met 2 Kor. 13:13, en Jes. 6:3, vergeleken met Joh. 12:41, en Hand. 28:25.

Drie blote Namen te stellen, of deze benaming te stellen alleen ten opzichte van de werking Gods in de bedeling van het Genadeverbond, is in de grond van de heilige Drie-eenheid te ontkennen; drie coëxistenties of tegelijk-bestaanlijkheden, zonder de gezegde betrekking op elkaar te stellen, is drie Goden te stellen; daarom zal het nodig zijn het fundament van de betrekking, *de eeuwige generatie, en uitgang* wat breder te tonen.

De eeuwige generatie.

IX. De personele eigenschap van de eerste Persoon is de tweede te genereren, en die van de tweede Persoon is gegeneerd te worden op een met Gods volmaakte natuur overeenkomende wijze; welke wijze wij allerbest door het woord *genereren* verstaan kunnen, waarom ze ook met dat woord in de Heilige Schrift wordt uitgedrukt. De eeuwige en onbegrijpelijke generatie moeten wij niet trekken tot de menselijke, maar van de menselijke, - die uit onze gedachten latende verdwijnen, - moet men opklimmen tot de Goddelijke, en daardoor begrijpen een zulke voortbrenging van de tweede Persoon door de eerste Persoon, waardoor de eerste Vader en de tweede Zoon is. Dit is een waarheid, die van alle tijden in de kerk is gekend, geloofd en verdedigd.

Wordt bewezen.

Deze eeuwige generatie zullen wij tonen en bevestigen met twee soorten van bewijsreden.

1. De eerste bewijsrede nemen wij van de benaming,
2. de tweede van het fundament van de benaming.

Bewijs 1. Uit de benaming: **Vader en Zoon.**

X. Eerste bewijs. De alleenwijze God, die in Zijn Woord met de allerklaarste, krachtigste en gepaste woorden van de mensen Zichzelf en de weg van de zaligheid openbaart, verklaart niet alleen, dat Hij drie is in Personen, maar noemt de eerste Persoon Vader, en de tweede zoon. Zie dat:

- Matth. 28:19. *In de Naam des Vaders, en des Zoons.*
- Joh. 5:20. *De Vader heeft de Zoon lief.*
- 2 Joh. 1:3 *Van God de Vader, en van de Heere Jezus Christus, de Zoon des Vaders.*

Vader en Zoon zijn woorden, welke in hun natuur een betrekking op elkaar hebben, en met dat men die woorden hoort, bevat men die met de betrekking, zonder welke men geen begrip van de woorden hebben kan. Met dat men, het woord *Vader* hoort, zo verstaat men daardoor terstond iemand, die een ander naar Zijn beeld heeft voortgebracht, en het woord *Zoon* geeft terstond de gedachte van iemand, die van een ander naar zijn beeld en natuur is voortgebracht, en meteen vat men de grond van die betrekking, welke die twee op elkaar hebben. Omdat dan God Zichzelf eigenlijk en waarlijk onder die benaming van Vader en Zoon als het voorwerp van ons geloof openbaart, en die woorden terstond zodanige betrekking te kennen geven, en als zodanig door een ieder verstaan worden, zo is het dan zeker dat de Vader de Zoon gegeneerd heeft, en dat de Zoon van de Vader gegeneerd is, en dat ze zodanig betrekking op elkaar hebben.

De engelen, Adam en de gelovigen worden ook *zonen Gods* genoemd; die benaming geeft ook terstond die betrekking te kennen, dat zij naar Gods beeld zijn voortgebracht; de eerste twee door schepping, de laatste door wedergeboorte. Maar Christus' Zoonship is van een andere natuur, welke, met de anderen niet te vergelijken is, in welk opzicht de apostel zegt, Hebr. 1:5, *Tot wie van de engelen heeft Hij ooit gezegd: Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik u gegeneerd?* Christus is Zoon door generatie.

- Hij wordt Exocheen, bij uitnemendheid en verheffing boven alles de *Zoon* genoemd, Hebr. 1:1, 8.
- En verder *de eigen Zoon Gods*, dat alle oneigenlijkheid, die men zou kunnen bedenken, uitsluit. Rom. 8:32, *Die ook zijn eigen Zoon niet gespaard heeft*. Eigen Zoon geeft te kennen door generatie Zoon te zijn, en alzo Gode even gelijk te zijn. Dit verstonden zelfs de Joden wel. Joh. 5:18. *Maar ook zeide, dat God Zijn Eigen Vader was, Zichzelf Gode even gelijk makende*.
- En, om het nog nader uit te drukken, Hij wordt genoemd: *de eniggeboren Zoon*. Joh. 1:14. *Een heerlijkheid als des Eniggeborenen van de Vader*. Joh. 3:16. *Dat Hij Zijn enig geboren Zoon gegeven heeft*.
- Ook de eerstgeboren Zoon. Kol. 1:15. *Dewelke is het beeld des onaanzienlijken Gods, de eerstgeborene van alle creaturen*.
- En om alle bedenking weg te nemen, Hij is zo de eerstgeboren Zoon, dat Hij van eeuwigheid geboren is. Spr. 8:24. *Ik was geboren, als de afgronden nog niet waren*.

Hieruit besluiten wij dus: Hij is de Zoon des Vaders, oneindig verschillende van engelen en gelovigen. Die Zoon is bij uitnemendheid, de eigen, de eniggeboren, eerstgeboren, de van eeuwigheid geboren Zoon Gods, die heeft in Zijn natuur betrekking op de Vader door een eeuwige generatie; maar de tweede Persoon is zodanig; dus ik tussen de eerste en tweede Persoon een betrekking, welker fundament is de eeuwige onbegrijpelijke generatie.

XI. Ofschoon het gestelde bewijs ten volle is overtuigende, zo zoeken nochtans de Socinianen en anderen, die het verdorven verstand tot een leidsman nemen, of ze nog niet iets zouden kunnen bedenken, waarmee zij deze waarheid zouden verdonkeren: welker uitvluchten wij in 't kort zullen voorstellen, en de waarheid tegen de beknibbelingen verdedigen.

Uitvlucht 1.

De woorden Vader en Zoon worden van God oneigenlijk gezegd, zodat men in die oneigenlijk van God gezegde spreekwijzen niet moet staan blijven, noch daaruit een Drieheid der Personen met betrekking op Elkaar trekken.

Antwoord.

't Is onwaarheid, dat deze woorden Vader, Zoon, enz. oneigenlijk van God gezegd worden; zij worden op het allernadrukkelijkste eigenlijk van God gezegd. De eerste Persoon is op de allerkrachtigste en eigenlijkste wijze Vader van de tweede Persoon, en de tweede Persoon is op de allerkrachtigste en eigenlijkste wijze Zoon van de eerste Persoon; en het fundament van die betrekking, de eeuwige generatie, is op het allerkrachtigste en eigenlijkste waarheid in Gods natuur; maar de spreekwijze zijn ontleend van menselijke zaken, gelijk het gehele Woord van God geestelijke zaken door spreekwijzen, die van lichamelijke zaken genomen zijn, voorstelt, opdat wij mensjes dezelve beter begrijpen zouden, wetende, dat hetgeen op menselijke wijze gezegd wordt, op een Goddelijke wijze verstaan moet worden. Nu zal niemand zo dwaas zijn, dat Hij daarom alles wat in de Bijbel staat op een oneigenlijke wijze zou willen verstaan hebben. Gode worden lichamelijke ledematen: ogen, oren, mond, handen, enz. toegeschreven. en menselijke aandoeningen en bewegingen worden van

God gezegd; wij weten nu, dat de ledematen en de aandoeningen zulke eigenschappen en werkingen in God betekenen, als wij door die leden en aandoeningen vertonen en uitvoeren. Wie zal nu zeggen dat die zaken alle oneigenlijk in God zijn? Dat is een waarheid: zij zijn niet menselijk in God, omdat ze op menselijke wijze van God gezegd worden; maar zij zijn zeker op 't allerkrachtigste en eigenlijkste in God. Zo ook hier; Vader, Zoon, generatie, zijn woorden van menselijke zaken ontleend, en betekenen op 't allerkrachtigst en eigenlijkst die betrekking en de grond van die in God, *op een wijze met Zijn onbegrijpelijke natuur overeenkomende.*

Uitvlucht 2.

XII. De tweede Persoon wordt Zoon genoemd, omdat Hij eenswezens met de Vader is.
Antwoord.

- (a) Dat staat nergens in de Bijbel, en daarom zo ras gezegd zo ras verworpen.
- (b) Al heeft een zoon dezelfde natuur met de vader, want anders was hij geen zoon, zo is toch de gelijkheid van naturen met elkaar de grond en de reden niet, waarom iemand zoon genoemd wordt; want dan kan een vader de zoon en de zoon de vader zijn; dan waren broeders vader en zoon van elkaar, ja, dan waren mensen, die in de honderste graad van maagschap niet bij elkaar komen, vader en zoon, want zij hebben alle dezelfde menselijke natuur. Dit is overtuigend bij allen, waaruit dan blijkt, dat deze uitvlucht zelfs geen schijn heeft. Een vader is hij, die iemand naar zijn beeld gegeneerd heeft, en een zoon, die naar het beeld des vaders gegeneerd is; zo ook in deze verborgenheid. Gelijkheid van naturen geeft geen betrekking van Vader en Zoon, maar genereren en gegeneerd te zijn.

Uitvlucht 3.

XIII. De tweede Persoon wordt Zoon genoemd, omdat Hij volgens de raad des vredes de menselijke natuur heeft aangenomen, en in het vlees is geopenbaard als het zienlijke Beeld des onzienlijken Gods, om het werk van de verlossing uit te voeren.

Antwoord.

- (a) Als men zegt eerste en tweede Persoon, dan stelt men een betrekking, en dan kan men niet stellen drie coëxistenties, tegelijk-bestaanlijkheden, zonder betrekking op elkaar. En als men een fundament of reden zoekt en stelt, waarom de tweede Persoon Zoon en de eerste Vader genoemd wordt, zo bekent men, dat die woorden Vader, Zoon een betrekking op elkaar te kennen geven: dus kan men ons bewijs uit de in betrekking staande benamingen van Vader en Zoon niet tegenspreken, en men moet toestemmen, dat de Personen geen drie Personen zijn zonder betrekking, maar met relatie en betrekking op elkaar als Vader, Zoon en Heilige Geest; het verschil blijft dan alleen over het fundament en de reden van die betrekking, waarom de eerste Persoon Vader en de tweede Persoon Zoon genoemd wordt. De Schrift zegt wegens de generatie en geboorte; maar men dat niet willende, zo zegt men, de openbaring in het vlees, het aannemen van de menselijke natuur, zonder grond in het Woord.
- (b) Zich te openbaren in het vlees kan de grond van Zoonschap niet zijn; dat maakt de tweede Persoon niet tot een God, noch tot de eniggeboren, eigen, eerstgeboren Zoon Gods; want Hij was al Zoon, Hij was al de eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders, Hij was al van eeuwigheid geboren, en zo, aler Hij geopenbaard werd in het vlees. En Hij moest al de Zoon Gods zijn, anders kon Hij als Zoon Gods de

menselijke natuur niet aannemen, en zich in het vlees openbaren. Zie dit Spr. 8:24. *Ik was geboren als de afgronden nog niet waren.* Was Hij toen al geboren Zoon, zo is Hij het niet geworden in Zijn menswording. Spr. 30:4 Agur, de zoon van Jake, zich verwonderende over de onbegrijpelijkheid Gods, zegt onder anderen, *hoe is Zijn Naam, en hoe is de Naam Zijns Zoons? zo gij het weet.* Was Hij toen al Zoon, zo is Hij dan geen Zoon geworden door zijn menswording. Doet hierbij Gal. 4:4. *God heeft Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw.* Is de Zoon gezonden om de menselijke natuur aan te nemen, zo moest Hij al tevoren Zoon zijn, en door het aannemen van de menselijke natuur kon Hij de Zoon Gods niet worden. Als Christus gezegd wordt God geopenbaard in het vlees, dat geeft ontwijfelbaar te kennen, dat Hij tevoren al God was, en dat Hij door de openbaring geen God werd; zo ook als er gezegd wordt, *dat de Zoon geopenbaard is in het vlees, dat de Zoon gezonden is, geworden uit een vrouw,* dat geeft dan ontwijfelbaar te kennen, dat Hij de Zoon Gods vóór de menswording al was, en daarom niet Zoon werd.

- (c) De Heilige Geest heeft Zich ook geopenbaard in de wereld, Matth. 3:16; in de doop van Christus nederdalende als een duif; in de buitengewone uitstorting zo op de Pinksterdag, als daarna in de buitengewone gaven en Hij openbaart zich nog dagelijks in Zijn genadewerkingen. Nu zal niemand zeggen, dat de Heilige Geest daarom de Zoon Gods is; dus is het openbaren in de wereld de grond van het Zoonschap niet.

Zegt men de Heilige Geest is geen mens geworden, ik antwoord, dan moet men het openbaren varen laten als een grond van Zoonschap, en men moet alleen zeggen, een van de drie Personen, die onverschillig waren om Vader of Zoon, of Heilige Geest te worden, is Zoon Gods geworden, omdat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen. Wie verfoeit zo'n zeggen niet? Geeft dan de menselijke natuur het Zoonschap? Of is Christus menselijke natuur het beeld des onzienlijken Gods? Is Hij geen Zoon Gods van eeuwigheid? Is Hij niet in de gestaltenis Gods? Is Hij niet naar Zijn Goddelijke natuur het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid?

Aanhouding 1.

XIV. Baren is in de Schrift zoveel als openbaren. Indien nu geboren te worden iemand tot een Zoon maakt, zo maakt dan ook openbaar te worden iemand tot een Zoon. Nu, baren is zoveel als openbaren, gelijk te zien is, Spr. 17:17. *Een broeder wordt in de benauwdheid geboren.* Spr. 27:1. *Gij weet niet, wat de dag baren zal.* Hoogl. 8:5. *Daar heeft ze u met smart voortgebracht, die u gebarnd heeft.*

Antwoord.

- (a) Baren en openbaren zijn geen synoniemen, gelijkkluidende woorden, hetzelfde betekende, zodat men ze omkeren kan. Men kan niet zeggen, al wat geopenbaard wordt, wordt geboren, en al wat geboren wordt, wordt geopenbaard, dat zou de ongerijmdste gevolgen van de wereld uitleveren. Zal men uit twee woorden dezelfde zaak trekken, zo moesten de woorden op gelijke wijze behandeld en omgekeerd kunnen worden; deze woorden nu zodanig niet zijnde, zo kan men daaruit zo'n gevolg niet trekken, als voorgesteld is.
- (b) Omdat een woord op de een plaats oneigenlijk en bij gelijkenis gezegd wordt, daaruit volgt niet, dat het overal in alle plaatsen oneigenlijk genomen moet worden. In deze onderhanden zijnde stof wordt nooit baren en openbaren voor

hetzelfde genomen, nooit betekent in deze openbaren baren; dus is deze uitvlucht krachteloos.

- (c) Als openbaar worden door baren uitgedrukt wordt, dan wordt datgene, dat openbaart nooit Vader genoemd, en dat geopenbaard wordt, wordt daarom nooit Zoon genoemd; dus raakt deze uitvlucht niet, omdat men uit het woord openbaren bewijzen wil, dat Christus daarom Zoon genoemd wordt, omdat Hij geopenbaard is. Men moest derhalve niet blotelijk zeggen: *baren wordt voor openbaren genomen*, maar men moest bewijzen, dat iemand daarom vader genoemd wordt, omdat hij geopenbaard heeft, dat iemand daarom zoon genoemd wordt, omdat hij geopenbaard is; en dan zou men eerst tot de zaak komen, of Christus Zoon is, omdat Hij in het vlees geopenbaard is.
- (d) Wat de tekst aangaat, Spr. 17:17. De benauwdheid is geen vader van degene, die zich broederlijk gedraagt, en de getrouwe vriend is geen zoon van de benauwdheid, zo moest het zijn als de uitvlucht enige schijn zou hebben. De zin is: een getrouw vriend, heeft niet alleen lief in voorspoed, maar bijzonder in tegenspoed; die zich in voorspoed gedraagt, als een vriend, die gedraagt zich in tegenspoed als een broeder.

Spr. 27:1. De zin is: *gij weet niet wat u op de dag zal ontmoeten*; hetgeen, dat men ontmoet, is geen zoon van de dag, en de dag geen vader van hetgeen er voorvalt. De dag zegt maar de tijd, en niet de oorzaak.

Hoogl. 8:5. Deze tekst komt hier niet te pas, want baren betekent hier niet openbaren, maar voortbrengen. De kerk als een moeder en de leraren zijn in arbeid en smart, opdat Christus een gestalte hebbe in de harten van de mensen, 't welk geschiedt door de prediking van het evangelie. Daarom draagt de kerk ook de Naam van *moeder*. Gal. 4:26. En de getrouwe leraren worden *vaders* genoemd van degenen, die door hun dienst bekeerd zijn. 1 Kor. 4:15. En de gelovigen worden *kinderen van de kerk* en van de leraren, door wier dienst zij bekeerd zijn, genoemd, Zach. 9:9 Lukas 13:34 Filem. 1:10. Omdat dan wegens de geestelijke teling en het geestelijk baren de kerk een moeder en de gelovigen kinderen van de Kerk zijn, zo is deze plaats tegen de zodanigen, die ze voortbrengen; want zij zegt dat baren, genereren, voortbrengen is, en dat dit het fundament is van de betrekking tussen moeder en kinderen, vader en zonen.

Aanhouding 2.

XV. De derde Persoon heeft zijn benaming niet wegens een personele uitgang van de Vader en de Zoon, maar wegens de Goddelijke huishouding in de uitvoering van het werk van de verlossing, in 't welk Hij Zijn Godheid in van de tijd geopenbaard en bewezen heeft. Anders zou men de Persoon van de eerste en tweede door de benaming van Heilige Geest niet kunnen onderscheiden, omdat die ten opzichte van het Goddelijk wezen een Geest en een Heilige Geest zijn. Joh. 4:24; Jes. 6:3; 8 Joh. 12:39-41; Hand. 28:25; Rom. 1:4; 1 Kor. 15:45; Hebr. 9:14. Indien dan nu de derde Persoon *Heilige Geest* genoemd wordt alleen, omdat Hij Zich als God geopenbaard heeft in de bedeling van de genade, zo draagt dan ook de tweede Persoon de Naam van Zoon, omdat Hij geopenbaard is in het vlees.

Antwoord.

- (a) 't Gevolg wordt ontkend. Er is geheel geen samenhang; want van ieder Persoon worden zaken gezegd, die van de andere niet gezegd kunnen worden, geboren te

zijn, gezonden te zijn, kunnen van de Vader niet gezegd worden; ook van de Heilige Geest niet gezegd worden geboren te zijn, de Zoon te zenden.

- (b) 't Wordt evenzo ontkend, dat de eerste of tweede Persoon Heilige Geest zijn; nergens, ook niet in de aangehaalde plaatsen wordt de Vader of de Zoon Heilige Geest genoemd. 't Is waar, God is een Geest, en ieder Persoon is heilig, maar in de samenvoeging geschiedt het nooit.
- (c) Als God een *Geest* genoemd wordt, en als de derde Persoon *Heilige Geest* genoemd wordt, dan wordt het woord *Geest* niet in dezelfde zin genomen, gelijk het woord Geest veel betekenissen heeft; want het wordt ook gezegd *van de wind, van de ziel des mensen, en van de engelen*. Als God een Geest genoemd wordt, dat is negatief, ontkennerwijze te verstaan. Het betekent zo'n Wezen, dat in enkelheid, onlichamelijkheid, onzienlijkheid van alle schepselen oneindig onderscheiden is, en 't welk aan ons mensen niet beter kan voorgesteld worden dan door het Woord Geest; maar de derde Persoon wordt Heilige Geest genoemd wegens *de wijze van uitgaan van de Vader en van de Zoon*, welke ons niet beter dan door een woord van blazen afkomstig, te kennen gegeven kan worden; daarom wordt Hij genoemd: de Geest Gods, de Geest des Heeren, de Geest Zijns monds, en dat ook zonder enige betrekking op het werk van de verlossing. Zie:

- Gen. 1:2. De Geest Gods zweefde op de wateren.
- Job 33:4. De Geest Gods heeft mij gemaakt, en de adem des Almachtigen heeft mij levend gemaakt.
- Psalm 33:6. Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest zijns monds al hun heer.

Uit deze teksten blijkt, dat de derde Persoon daarin van de eerste en tweede onderscheiden wordt, dat Hij Geest is, en hoewel de eerste en tweede Persoon heilig zijn. dat de derde Heilige Geest is. Zie Matth. 28:19; 1 Joh. 5:7. En als Hij naar buiten werkt, zo werkt Hij overeenkomstig zijn natuur door aanblazing. Joh. 3:8; Joh. 20:22. 't Welk dan ziet op Zijn werking, en niet op de betrekking met de Vader en Zoon, noch op de grond van die betrekking, de uitgang.

Uitvlucht 4.

XVI. Zoon en Woord, Zoon en Koning Israëls worden met elkaar verwisseld, en voor één en hetzelfde genomen; nu is het bekend dat Woord en Koning Israëls, opzicht hebben op de uitvoering van het Middelaarsambt, en niet op de wijze van bestaan. Zo heeft dan ook het woord Zoon opzicht op het Middelaarsambt, en niet op de wijze van bestaan.

Antwoord.

Het wordt geheel ontkend, dat Zoon en Koning Israëls en Woord en Zoon één en hetzelfde zijn. Zij worden wel van dezelfde Persoon gezegd, maar daarom betekenen zij niet één en hetzelfde; dus is van het een tot het ander geen gevolg. Van Christus worden veel zaken gezegd, en te dien opzichte draagt Hij verscheiden namen, als: *Wonderlijk, Raad, Sterke God, Vredevorst, Vader van de eeuwigheid, Immanuël, Heere onze gerechtigheid*. Wie zal zeggen, dat al die benamingen één en hetzelfde zijn, omdat zij van dezelfde Persoon gezegd worden? Of dan de benaming van de Koning Israëls opzicht heeft op het Middelaarsambt, daaruit volgt dan niet, dat de

Naam van Zoon ook daarop opzicht heeft, en nog minder, dat Hij wegens het Middelaarsambt Zoon genoemd wordt. Christus wordt niet Woord genoemd met het Griekse woord *rheema*, maar met het woord *LOGOS*, dat rede, verstand en wijsheid te kennen geeft, en Christus is de eeuwige en opperste Wijsheid, die van eeuwigheid geboren is, welke de Heere bezat in het beginsel zijns wegs, vóór Zijn werken, Spr. 8:22, enz. En ofschoon Christus *het Woord* genoemd werd wegens de openbaring van het Evangelie, zo is dat niet de reden van zijn Zoonschap, en van de benaming van Zoon, maar een werk van de Zoon, werkende naar de wijze van bestaan.

Uitvlucht 5.

XVII. De Naam Zoon betekent de gehele Persoon des Middelaars, uit Goddelijke en menselijke natuur bestaande, en naar beide het Middelaarsambt waarnemende, en niet zijn Godheid alleen; ja, ook Zoon des mensen betekent de gehele Persoon des Middelaars, en niet zijn menselijke natuur. dus wordt Hij Zoon genoemd, niet wegens een eeuwige generatie; maar Hij wordt eigenlijk Gods Zoon, eerstgeboren, eniggeboren Zoon Gods, Spruit, Opgang uit de hoogte, het Beeld des onzienlijken genoemd, wegens zijn wonderbare menswording, woorden, wonderen, hemelvaart, uitstorting des Heiligen Geestes en gehele regering.

Antwoord.

- (a) Dit is het oude zeggen van de Socinianen, en 't is vreemd, dat degenen, die niet Sociniaans willen zijn, zich met Sociniaanse bewijzen moeten behelpen; zover wordt men vervoerd door zijn vooroordelen. Is men met hen niet eens, waarom voert men dan zulke redenen, die aan allen niet anders kunnen geven dan de bedenking, dat men in de grond met hen eens is, of moet worden?
- (b) De Godheid is de gehele Persoon; de menselijke natuur is noch de Persoon, noch een gedeelte des Persoons, maar is alleen in de Persoon des Zoons Gods aangenomen. De tweede Persoon was al voor het aannemen van de menselijke natuur, ja, al van eeuwigheid eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders, gelijk boven bewezen is; dus is Hij niet de Zoon Gods door de wonderbare ontvangenis, enz. Die alle zijn bewijzen, dat Hij de Zoon Gods was, maar niet de grond en de reden, waarom Hij Zoon van God is en genoemd wordt, gelijk de apostel het uitdrukt: Rom. 1:4. *Die krachtelijk bewezen is te zijn de Zoon van God, naar de Geest van de heiligmaking, uit de opstanding der doden.*
- (c) In Christus zijn twee naturen, Goddelijke en menselijke; beider namen, eigenschappen en werkingen worden van dezelfde Persoon gezegd, welke de Persoon toekomen, sommige naar zijn Goddelijke, sommige naar zijn menselijke natuur. Dus wordt Christus, Lukas 1:32, gezegd Zoon des Allerhoogsten en Zoon van David, 't eerste naar zijn Goddelijke, het tweede naar zijn menselijke natuur. De eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders heeft de menselijke natuur aangenomen; heeft de Zoon van God de menselijke natuur aangenomen, zo was Hij zeker al tevoren Zoon Gods, en werd geen Zoon, omdat Hij de menselijke natuur aannam. Omdat Hij de Zoon des mensen is, daarom is Hij niet de Zoon Gods, en omdat Hij de Zoon van God is, daarom wordt Hij niet de Zoon des mensen genoemd. Die woorden zijn niet onverschillig: Zoon Gods en Zoon des mensen zijn niet één en hetzelfde, al worden ze van één en dezelfde Persoon gezegd; maar Hij is de Zoon Gods naar zijn Goddelijke natuur alleen wegens de eeuwige generatie, als bewezen

is; en Hij is de Zoon des mensen alleen naar zijn menselijke natuur, omdat Hij uit het zaad van de vrouw geboren is.

Uitvlucht 6.

XVIII Matth. 3:17. *Deze is Mijn Zoon, Mijn Geliefde, in dewelke Ik Mijn welbehagen heb.* Matth. 17:5 wordt daarbij gevoegd: *Hoort Hem.* Hier wordt gesproken van de gehele Persoon des Middelaars, God en Mens, in die en in Zijn offerande heeft God de Vader Zijn welbehagen, en die moet men als Profeet en Koning horen en gehoorzamen. Deze nu als zodanig aangemerkt, wordt genoemd en is de Zoon van God.

Antwoord.

Dit alles stemmen wij gaarne toe, maar het raakt het verschil niet. Het verschil is, of de tweede Persoon van de Godheid daarom Zoon van God genoemd wordt, omdat God Hem als God en Mens, als Middelaar bemint, en in zijn offerande behagen heeft, en men Hem als Profeet en Koning gehoorzamen moet. Dit is het, dat wij ontkennen. De tekst is geheel geen bewijs; die spreekt niet één woord van de grond en reden, waarom Christus Zoon genoemd wordt, maar alleen dat de Vader Hem Zoon noemt; en Hij noemt Hem Zoon, omdat Hij was de eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders door de eeuwige generatie. Het woord: *Hoort Hem,* zegt niet, dat Christus daarom de Zoon Gods is, dat is te verre mis. En ook is de grond van gehoorzaamheid aan Hem niet zijn menselijke natuur, ook niet zijn Middelaarsambt, maar alleen zijn Godheid, naar welke Hij alleen is Zoon Gods, schoon verenigd met de menselijke natuur.

Uitvlucht 7.

XIX. Het voornaamste oogmerk, waarom de Naam Zoon van God aan Christus dikwijls in de Schrift gegeven wordt, is om te leren, *dat Jezus is de Christus, de Zoon van God; en opdat gij gelovende, het leven hebt in Zijn Naam;* Joh. 20:31. Zodat daaruit, dat Hij zo dikwijls Zoon Gods genoemd wordt, te willen besluiten, dat Hij eigenlijk geboren is, vergeefs is.

Antwoord.

Dat klem! 't Oogmerk van de Schrift, dat Christus Zoon van God genoemd wordt, *is te leren, dat Jezus is de Christus,* enz. Indien daar stond, dat Jezus de Zoon van God is, omdat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen, dan zou het wat gelijken, maar nu staat er alleen, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, wiens Zoonschap tot een grond heeft de eeuwig generatie, en niet de menswording, gelijk boven is bewezen; en daarom is het niet vergeefs, maar gewis en onweerlegbaar uit de benaming *van Zoon, eniggeboren Zoon, eigen Zoon, eerstgeboren Zoon van God,* te besluiten, dat Hij niet op een lichamelijke wijze, maar eigenlijk op een wijze met Gods natuur overeenkomende, geboren is.

Hij is de eeuwige Zoon van de eeuwige Vader, daarom wordt Hij zo dikwijls in de Schrift *Zoon* genoemd, en al werd het maar ééns in de Bijbel gevonden, 't was ons genoeg om te geloven, dat Jezus is de Christus, de Zoon van God, en dat wij gelovende, het eeuwige leven zullen hebben in zijn naam. De gedurige herhaling moest de tegensprekers overtuigen, verschrikken en van tegenspreken afhouden.

Bewijs 5. Uit teksten die de generatie openbaren.

XX. Tot hiertoe hebben wij uit de benaming Zoon, *Mijn Zoon, eigen Zoon, geboren, eniggeboren, eerstgeboren Zoon* bewezen, dat de tweede Persoon van eeuwigheid, opzicht en betrekking had op de eerste Persoon, als Zoon en Vader, en dat Hij is de eeuwige Zoon des eeuwigen Vaders.

Nu gaan wij over tot het **tweede bewijs**, genomen van het fundament van de betrekking, de reden en grond, waardoor en waarom de tweede Persoon is de *eeuwige Zoon*, waarvan de Schrift zegt, dat het is *de eeuwige generatie*.

Dit zullen wij tonen uit verscheiden plaatsen van de Heilige Schrift, die wij ieder op zichzelf zullen voorstellen, en van de uitvluchten zuiveren.

A. Psalm 2:7. *Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd.*

De eerste Persoon spreekt hier tot de tweede, die noemende Zijn Zoon, dat insluit, dat de eerste is de Vader van de tweede. Hierbij wordt het fundament gesteld, waarom de eerste Persoon Vader, en de tweede Zoon is, in die woorden: *Ik heb U gegeneerd*. 't Is dan klaar, dat de tweede Persoon niet genoemd wordt Zoon, omdat Hij hetzelfde wezen heeft met de eerste zonder verdere betrekking, waarvan boven in Uitvlucht 2 gesproken is.

't Is mede hieruit vast en zeker, dat de tweede Persoon niet is Zoon, en de eerste Persoon Vader, omdat de tweede Persoon de menselijke natuur heeft aangenomen: omdat de eerste Persoon de tweede zo niet gegeneerd heeft; Hij was tevoren al de tweede Persoon, en de tweede Persoon was tevoren, ja van eeuwigheid al Zoon. Zie boven Uitvlucht 3.

Daarbij in de menswording is de menselijke natuur van Christus geformeerd, en niet de Goddelijke, zodat dan de menselijke natuur, en niet de Goddelijke zou zijn Zoon van God, en genereren zou dan betekenen niet een Persoon naar Zijn beeld voort te brengen, maar een natuur, oneindig verschillende van de natuur des Vaders, te telen of voort te brengen, 't welk de ongerijmdheid zelf is.

't Is uit deze tekst ook klaarblijkelijk, dat men die twee stellingen, dat de tweede Persoon Zoon zou zijn, omdat Hij eens wezens is met de Eerste, of dat Hij Zoon zou zijn, omdat Hij de menselijke natuur heeft aangenomen; 't is klaarblijkelijk, zeg ik, dat men die twee stellingen niet ineen kan smelten; want 't zijn tegenstrijdige stellingen, en uit twee onwaarheden kan men geen ene waarheid maken.

Deze tekst spreekt van de Eerste en tweede Persoon, en zegt dat tussen Die, een betrekking is van Vader en Zoon, en dat het fundament is de generatie; die doet de eerste Vader zijn, zoals de tweede Zoon is, en die doet de tweede Persoon Zoon zijn, zoals de eerste Vader is. Men heeft gedurig in de mond de woorden van Paulus 1 Tim. 3:16, *God is geopenbaard in het vlees*; en men wil stilzwijgende het doen doorgaan, alsof het zo veel te zeggen was als Zoon Gods; maar men durft die woorden niet verklaren en op zijn gevoelen toepassen, omdat het dan onklaar zou opkomen. Want, *God is geopenbaard in het vlees*, is niet te zeggen *Zoon Gods*, maar het zegt, dat Hij, die van eeuwigheid God was, de menselijke natuur in enigheid Zijns Persoons heeft aangenomen, zonder de allerminste uitdrukking van de betrekking, die er is tussen de Vader en de Zoon, en van de grond van de betrekking, welke de tekst duidelijk zegt de generatie te zijn.

Waarom gebruikt men niet de woorden van Paulus? Gal. 4:4, *God heeft Zijn Zoon uitgezonden, geworden uit een vrouw*. Daar wordt de betrekking uitgedrukt, en ook gesproken van de Goddelijke en menselijke natuur van Christus, en van de

menswording; maar men ziet, dat die tekst verder gaat dan men wil zijn, dat die plaats te kennen geeft, dat Christus al Zoon was, eer Hij gezonden werd, en werd uit een vrouw, en dat Hij door aanneming van de menselijke natuur niet Zoon werd.

De tweede Persoon is dan Zoon, omdat Hij gegeneerd is van de eerste. Hier moet men van het menselijke opklimmen tot het Goddelijke, en het aanmerken op een Gode betamelijke en voor ons onbegrijpelijke wijze, gelovende, dat de eerste Persoon de tweede heeft voortgebracht op een wijze, die allerklaarst door generatie wordt uitgedrukt. Verre zij dan hier de gedachte aan hetgeen in het menselijke plaats heeft; hier is geen tijd van eerst of laatst; hier is geen overgang van niet zijn tot zijn, hier is geen afhankelijkheid, maar hier is eeuwigheid, hier is even-gelijkheid, hier is bestaan en in-bestaan; het bestaan des Zoons van de Vader is in Gods natuur, en behoort tot de volmaaktheid des Wezens en Personen.

Uitvlucht

XXL Door genereren wordt hier niet verstaan een eeuwige generatie, maar het mensworden; want deze generatie zou in een zekere tijd geschieden, namelijk heden, dat nooit eeuwigheid betekent.

Antwoord.

- (a) Nooit wordt de menswording generatie genoemd, en genereren kan hier mens worden niet betekenen; want dan zou de eerste Persoon Vader zijn, en Vader genoemd worden van de menselijke natuur, en de menselijke natuur zou Zoon zijn van de eerste Persoon, het Beeld Gods, het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid, dat ongerijmd en meteen afkeer verwerpelijk is.
- (b) De generatie hier vermeld is van eeuwigheid, waardoor de eerste Persoon is Vader van de tweede, en de tweede de Zoon van de eerste, omdat de tweede Zoon is van eeuwigheid, en geboren vóór de schepping van de wereld, Spr. 8:24 vóór welke niet dan eeuwigheid is; deszelfs uitgangen zijn vanouds en van de dagen van de eeuwigheid. Micha 5:1 Is de tweede Persoon, die hier Zoon genoemd wordt, van eeuwigheid Zoon, zo is de generatie ook van eeuwigheid; en verder is de generatie van eeuwigheid, zo betekent het woord heden ook eeuwigheid.
- (c) Men zegt het betekent nergens *eeuwigheid*. Ik antwoord, genereren betekent nooit de menselijke natuur aannemen, en evenwel wil men het hier zo verstaan. Laat getoond worden, dat heden geen eeuwigheid betekenen kan, gelijk ik getoond heb, dat genereren niet kan betekenen de menselijke natuur aannemen. Ofschoon dan heden nergens anders eeuwigheid betekende, als het maar op deze ene plaats eeuwigheid betekent, zo is het genoeg. Ja, ik sta toe, als heden van mensen gezegd wordt, dat het dan een zekeren tijd betekent, omdat de mensen in de tijd zijn; maar als heden van God, die met geen tijd afgemeten wordt, gezegd wordt: *heden heb Ik U gegeneerd*, zo moet het verstaan worden naar de natuur Gods, bij wie alles tegelijk tegenwoordig is, en bij wie duizend jaren zijn als de dag van gisteren. Psalm 90:4 *Bij God is een gedurig heden*. Deze Zoon van eeuwigheid gegeneerd, is verordineerd en gezonden tot Koning over Sion; aan Hem zijn de Heidenen gegeven tot een erfdeel; deze Zoon zou des Heeren volk regeren, en de vijanden straffen; deze Zoon moet men eren, vrezen, met ootmoed en liefde kussen. Omdat Hij de Zoon was, werd Hem dit alles toegelegd; maar Hij werd geen Zoon, omdat Hij die zaken ontvangen had.

XXII. B. Spr. 8:22-25. *De HEERE bezat Mij in het beginsel zijns wegs, vóór Zijn werken, van toen aan. Ik ben van eeuwigheid af gezalfd geweest, van de aanvang, van de oudheden van de aarde aan. Ik was geboren, als de afgronden nog niet waren; als nog geen fonteinen waren, zwaar van water. Aler de bergen ingeest waren, vóór de heuvelen was Ik geboren.*

Dat hier door de Heere de eerste Persoon, en door het woord Ik, Mij de tweede Persoon, die in dit hoofdstuk *de Wijsheid* genoemd wordt, verstaan wordt, is buiten verschil, daarom niet nodig te tonen.

De tweede Persoon zegt van de Eersten, dat Die Hem bezat, en Hij zegt van Zichzelf, dat Hij gezalfd, dat Hij geboren was. 't Is onbetwistelijk, dat er dan een relatie of betrekking op elkaar was; de grond van de betrekking was eigen aan de Vader en Zoon, te zijn door geboorte. *De Heere bezat Mij, Ik was geboren.* Bezitten; Hebr. kanani, *bezat Mij.* Dit betekent niet verordenen noch hier, noch elders, maar het betekent altijd eigendom aan iets te hebben, iets bezitten als eigen, bekomen, kopen, krijgen, verwerven, Hiervandaan komt het woord bezitten; de eerste Persoon wordt hier gezegd de Tweede te bezitten, eigendom aan Hem te hebben. Deze eigendom was van eeuwigheid, in 't beginsel Zijns wegs, vóór Zijn werken.

De bedenking nu is, op welke wijze de eerste Persoon eigendom aan de Tweede heeft. De tekst zelf beantwoordt het met het woord: *Ik was geboren.* Het eigendom was door geboorte, te welke opzicht de tweede Persoon genoemd wordt de eigen Zoon Gods, de eerstgeboren Zoon, de eniggeboren Zoon, gelijk ook dit woord *kana*, verkrijgen door geboorte betekent. Gen. 4:1. Eva, als zij Kaïn gebaar had, zei: *Ik heb een man van de Heere verkregen.* De eerste Persoon bezat de Tweede door geboorte. De Tweede zegt: *Ik was geboren, en dat niet in der tijd;* maar de tekst zegt uitdrukkelijk, *vóór Zijn werken, als de afgronden nog niet waren,* enz. Dit is overtuigend en onweersprekelijk. Men kan niet zeggen, dat geboren te zijn zoveel is als geopenbaard te zijn in het vlees; want de geboorte was van eeuwigheid, en de openbaring in het vlees eerst omtrent vier duizend jaar na de schepping. Men kan ook niet zeggen, dat bezitten en geboren te zijn *verordenen* betekent; want die woorden betekenen dat noch in hun natuur, noch door het gebruik; en daarbij, verordenen geeft geen eigendom, maar stelt eigendom vooruit. Zal men iemand tot een zaak verordenen, men moet eerst eigendom aan de persoon hebben.

De tweede Persoon, van de Vader van eeuwigheid in eigendom bezeten door geboorte, wordt gezegd van eeuwigheid gezalfd te zijn, dat is, verordineerd tot het Middelaarsambt in de raad des vredes, in welke ieder Persoon volgens Zijn natuur, wijze van bestaan, en wijze van werking opzicht heeft op het verordenen van de Zoon, en het werk van de verlossing door Hem. Ieder Persoon krijgt de betrekking, en de betrekkelijke namen, Vader, Zoon en Heilige Geest, niet omdat zij opzicht hebben op het werk van de verlossing, maar omdat die betrekking van de Personen op elkaar en haar grond, namelijk, geboorte en uitgang in de natuur Gods is, en omdat dit Gods natuur is; daarom heeft ieder Persoon opzicht op het werk van de verlossing. De Schrift, sprekende van deze of geen zaken, mengt dikwijls het werk van de verlossing daartussen in, en 't is bekend, dat daarom alles, wat in dat hoofdstuk staat, niet moet getrokken worden tot het werk van de verlossing, maar dat die zaken zonder betrekking op hetzelfde gezegd, ook zonder die betrekking verstaan moeten worden. Zo ook hier; hier wordt gesproken van de betrekking en de relatie van de eerste en de

tweede Persoon op elkaar, welker grond gezegd wordt te zijn *geboorte*; hierbij voegt de Heilige Geest, in hoedanig opzicht de Personen door zulke grond betrekking op elkaar en op het werk van de verlossing hebben, namelijk, dat de eerste Persoon, de Tweede bezittende door geboorte, de Tweede gezalfd, dat is, verordineerd heeft om Borg en Middelaar te zijn.

XXIII. C. Micha 5:1. *Uit u zal Mij voortkomen, die een Heerser zal zijn in Israël, en Wiens uitgangen zijn vanouds, van de dagen der eeuwigheid.*

Dat hier van de Heere Jezus gesproken wordt, is ontwijfelbaar uit Matth. 2:6. Van deze worden twee uitgangen of voortkomsten gezegd; een, die uit Bethlehem zou zijn door de geboorte uit Maria naar zijn menselijke natuur, en de andere vanouds en van de dagen van de eeuwigheid naar zijn Goddelijke natuur. Beide uitgangen worden in 't Hebr. door hetzelfde woord *jaza* uitgedrukt; dit woord betekent: uitgaan door geboorte, Gen. 46:26. Al de zielen die met Jakob in Egypte kwamen, uit zijn heup Jozuaeë gesproten. Zie ook Gen. 15:4; Gen. 17:6; Gen. 35:11, en zeer veel andere teksten. Bijzonder wordt ook van de Messias gezegd, 2 Sam. 7:12 Jes. 11:1, en andere plaatsen; gelijk de Messias, naar Zijn menselijke natuur, door geboorte uit Bethlehem door Maria is voortgekomen in der tijd, zo was Zijn uitgang door geboorte naar de Goddelijke natuur van eeuwigheid; hetzelfde woord en in dezelfde vergelijking, heeft ook dezelfde zin.

Dit onderscheid alleen is er, dat de eeuwige uitgang in het meervoud wordt voorgesteld, dat naar de Hebreeuwse stijl een uitgang bij uitnemendheid, en alles overtreffende, betekent, gelijk de eeuwige geboorte des Zoons onvergelykbaar en onbegrijpelijk is. Hier kan men niet lopen tot een coëxistentie, hier kan men niet lopen naar de menswording, hier kan men niet lopen tot de verordining; want hier is een uitgang, een voortkomen door geboorte, een uitgang van eeuwigheid, een dadelijke uitgang; dus blijft het onwrikbaar, dat de Zoon van eeuwigheid van de Vader is gegeneerd.

XXIV. D. Joh. 5:26. *Gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelf, alzo heeft Hij ook de Zoon gegeven, het leven te hebben in Zichzelf.*

Hier wordt gesproken van de eerste en van de tweede Persoon van het Goddelijke Wezen. De een wordt Vader, de ander Zoon genoemd, en te dien opzichte zijn Zij in betrekking op elkaar. De Vader wordt gezegd het leven te hebben in Zichzelf. Leven is de algenoegzame werkzaamheid, de enkele daadwerkende kracht. Dit leven heeft de Vader in Zichzelf, Hij heeft het van niemand ontvangen, Hij is zelf de Fontein van dat leven; gelijk Hij van Zichzelf is, zo leeft Hij ook van Zichzelf. Hij is de levende God, gelijk Hij dikwijls in de Schrift genoemd wordt.

De Zoon wordt ook gezegd *het leven te hebben in Zichzelf*; Hij heeft datzelfde leven, niet een ander, niet een gelijk, maar hetzelfde leven, dezelfde algenoegzame werkzaamheid, dezelfde enkele daadwerkende kracht, en gelijk de Vader dat heeft in Zichzelf, zo heeft de Zoon het ook in Zichzelf. Zij zijn even gelijk, hetzelfde leven is in beiden, gelijk de Vader het leven heeft in Zichzelf, zo ook de Zoon, daarin zijn ze gelijk; maar het onderscheid is in de wijze: de Vader het leven hebbende in Zichzelf, heeft de Zoon gegeven het leven ingelijks in Zichzelf te hebben, op een wijze met Gods eeuwige natuur overeenkomende, zonder tijd, zonder overgang van niets tot iets;

waaruit dan blijkt, dat de Zoon zijn bestaan heeft van de Vader, en dat dit de grond is van Vader te zijn en Zoon te zijn.

Uitvlucht

Het leven wordt hier niet subjectief aangemerkt, voor zoveel het in God is, maar oorzakelijk, als gevende het zalige leven aan de uitverkorenen; de Vader kan zalig maken, die Hij wil, en Hij heeft de Zoon als Middelaar, als God en mens, ook die kracht gegeven, om zalig en geestelijk levend te maken, die Hij wil. Dat het zo verstaan moet worden, blijkt uit de omstandigheid van de tekst.

Antwoord.

- (a) Dat is allereerst zeker, dat het leven in de Zoon niet anders kan aangemerkt worden dan het leven in de Vader; daarin zijn zij gelijk, dat zij beiden hetzelfde leven, en beiden in Zichzelf hebben.
- (b) De Zoon is Middelaar, heeft de menselijke natuur aangenomen. Hij die Middelaar is, heeft het leven in Zichzelf, dat is een zekere waarheid; maar dat Christus als Middelaar, voor zoveel Hij Middelaar is, of omdat Hij Middelaar is, het leven in Zichzelf te hebben, van de Vader ontvangen heeft, dat ontkennen wij geheel.
- (c) Indien de eerste en de tweede Persoon van de Godheid *de coëxistenties*, samenbestaanlijkheden zijn zonder betrekking op elkaar, zo zal men zeggen, dat de ene Persoon zowel het leven heeft in Zichzelf als de andere, en dat de tweede Persoon, toen Hij de menselijke natuur aannam, het leven in Zichzelf bezat. Derhalve dan kon Hij als Middelaar van niemand ontvangen het leven te hebben in Zichzelf, want Hij had hetzelfde alreeds, en omdat de tweede Persoon het leven in Zichzelf had, daarom kon Hij Middelaar zijn. De Vader heeft het leven in Zichzelf niet als Middelaar, om door lijden en sterven het leven aan de uitverkorenen mede te delen, zo dan ook de Zoon niet; want Zij hebben beiden datzelfde leven, en in Zichzelf. Zoals de Vader het heeft, heeft de Zoon het ook, en zoals de Vader het niet heeft, heeft de Zoon het ook niet.
- (d) Zal iemand een oorzaak zijn van leven in een ander, zo moet hij subjectief in zichzelf eerst leven hebben. Uit de gevolgen blijkt, hoedanig de oorzaak is; *maakt nu de Vader levend, maakt de Zoon levend*, zo hebben Zij beiden het leven in Zichzelf, dat is de kracht van de redenering van Christus in dit hoofdstuk. Christus toont, dat de Vader het leven heeft in Zichzelf, omdat Hij aan anderen lichamelijk en geestelijk leven geeft, en toont ook daaruit, omdat Hij lichamelijk en geestelijk leven aan anderen geeft, dat Hij dan ook het leven heeft in Zichzelf; en Hij voegt daarbij, hoe Hij als God het leven in Zichzelf heeft, namelijk, dat de Vader het Hem gegeven heeft, en dat de Vader Hem, als de Zoon het leven in Zichzelf hebbende, en alzo bekwaam zijnde om Middelaar te zijn, gezonden heeft, om door uitvoering van het Middelaarsambt, de Vader, Zichzelf en de Heilige Geest in staat te stellen, om het leven aan de dode en doodwaardige zondaren te geven.

XXV. E. Hebr. 1:3. *Dewelke alzo Hij is het afschijnsel van Zijn heerlijkheid, en het uitgedrukte Beeld van zijn zelfstandigheid.*

In dit hoofdstuk is de apostel bezig met de Godheid van Christus te tonen, en dat Hij is de Zoon van God op een onbedenklijk heerlijker wijze dan zelfs de heerlijkste schepselen, de engelen; tot wie van die heeft Hij ooit gezegd, *gij zijt Mijn Zoon?* Hij had hen wel *zonen Gods* genoemd, gelijk ook de wedergeborenen, maar niemand van

die was zoon door generatie, maar deze alleen was Zoon door generatie, vs. 5. *Gij zijt mijn Zoon, heden heb Ik U gegeneerd*. Dit geven ook de twee uitdrukkingen te kennen: *Afschijnsel van Zijn heerlijkheid, uitgedrukte beeld van zijn zelfstandigheid*.

Dat kan van niemand gezegd worden dan van die, welke van nature Zoon is. De menselijke natuur van Christus is het niet; want tussen die en God, de eerste Persoon, is geen gelijkenis, als boven is, getoond. Naar zijn Goddelijke natuur wil men, dat Hij het ook niet is, die aanmerkende als een Persoon op Zichzelf en van Zichzelf bestaande, zonder betrekking en zonder generatie, waaruit dan volgt, dat de tweede Persoon verenigd met de menselijke natuur het ook niet is; want dat in geen van beiden is, kan ook niet zijn in de vereniging; ja, daaruit volgde dan, dat de tweede Persoon, Zich openbarende in het vlees, een afschijnsel was van Zijn eigen heerlijkheid, en een uitgedrukt beeld van Zijn eigen zelfstandigheid, als Zichzelf zodanig in de wereld vertonende; maar nu is de Zoon het van des Vaders heerlijkheid en zelfstandigheid; dus is Hij het immers naar zijn Goddelijke natuur.

De Zoon komt hier voor in betrekking met de Vader, welke uitgedrukt wordt,

- eerst door te zijn *een afschijnsel van des Vaders heerlijkheid*. Afschijnsel is een glans, die van een licht voortkomt. De Vader is een ontoegankelijk licht; de Zoon, in opzicht van zijn zelfstandigheid, komt van eeuwigheid voort uit dat licht, en *is licht uit licht*, gelijk de Kerkvergadering van Nicéa, gehouden in het jaar 325, het zeer wèl heeft uitgedrukt.
- Daarna wordt de betrekking uitgedrukt door te zijn *het uitgedrukte Beeld van des Vaders zelfstandigheid*. Zelfstandigheid, Grieks hupostasis, als het van een verstandige gezegd wordt, is zoveel als persoon; zodat hier niet gesproken wordt van het Goddelijk Wezen, maar van de eerste Persoon; van de Persoon des Vaders wordt de Zoon gezegd te zijn het uitgedrukte Beeld. De mensen genereren zonen naar hun beeld. Een zoon is een uitgedrukt beeld van zijn vader. Alle menselijkheid weggenomen zijnde, zo is de tweede Persoon gegeneerd van de eerste, daar vandaan komt de betrekking, en betrekkelijke benaming, Vader, Zoon, en daardoor is de Zoon, het uitgedrukte Beeld des Vaders. Een uitgedrukt Beeld van de Vader te zijn, is de Zoon te zijn van nature, door de eeuwige generatie, te welke opzichte de Heere Jezus genoemd wordt, *het Beeld Gods*, 2 Kor. 4:4. *Het Beeld des onzienlijken Gods*, Kol. 1:15.

Dus hebben wij vertoond deze grote verborgenheid, die God in Zijn Woord heeft geopenbaard, en altijd van de kerk is gekend, erkend, geloofd, beleden en standvastig verdedigd. En zij zal zo in de kerk altijd beleden en verdedigd worden, in spijt van allen, die het leed is.

De derde Persoon is de Heilige Geest.

XXVI. Dusver hebben wij gesproken van de Godheid des Vaders en des Zoons, en van de betrekking op Elkaar. Nu zullen wij overgaan tot het beschouwen van de Derde Persoon, die ons in het Woord voorkomt onder de benaming van HEILIGE GEEST. Van deze zullen wij zien:

1. De Naam.
2. Dat die een Persoon is.
3. Dat die de waarachtige God en een Goddelijk Persoon is.
4. De betrekking, die daar is tussen deze en de andere Goddelijke Personen, en de grondslag van deze betrekking, welke is de uitgang van de Vader en van de Zoon.

De derde Persoon wordt in de Schrift genoemd Heilige Geest, Hebr. רוח Ruach, Grieks pneuma. Met dit woord worden verscheiden genoemd, als:

- de wind, Joh. 3:8.
- Engelen, Hebr. 1:14.
- Des mensen ziel, Pre 12:7.
- En haar bewegingen. Gal. 6:1.
- En om de geestelijke natuur Gods uit te drukken, zo is er geen gepaster woord voor ons dan het woord Geest.

- Soms wordt dit woord *Wezenlijk* genomen, en betekent de Godheid, het Goddelijke Wezen, bestaande in drie Personen. Joh. 4:24. *God is een Geest.*
- Soms wordt het genomen persoonlijk, zo wordt het gezegd van de Zoon. 1 Kor. 15:45. *De laatste Adam tot een levendmakende Geest.*
- En bijzonder dikwijls wordt de derde Persoon zo genoemd. Matth. 28:19 1 Joh. 5:7.
- Soms betekent het woord Geest de werking des Heiligen Geestes. Hand. 10:44, 45. *De Heilige Geest viel op allen, die het Woord hoorden ... Dat de gave des Heiligen Geestes ook op de Heidenen uitgestort werd.*

Wij spreken van de derde Persoon van het Goddelijke Wezen, onder de benaming niet alleen van Geest, maar van *Heilige Geest*, ons in het Woord voorkomende.

Geest wordt de derde Persoon genoemd:

- (a) Wegens de personele eigenschap, de uitgang van de derde Persoon van de Vader en de Zoon, welke ons niet klaarder kan voorgesteld worden dan door het woord Geest, dat van blazen afkomt, daarom wordt Hij genoemd *de Adem des Almachtigen*. Job 33:4. *De Geest Zijns monds*. Psalm 33:6.
- (b) Wegens zijn wijze van werking, welke geschiedt als bij wijze van aanblazing, dat te kennen gegeven wordt door het bijgaande teken van wind en aanblazing. Toen de apostelen op de Pinksterdag vervuld werden met de Heilige Geest, werd het gehele huis vervuld met een geluid, gelijk als van een geweldig gedrevenen wind, Hand. 2:2, 4. *Toen de Heere Jezus hun de belofte van de Heilige Geest gaf, blies Hij op hen*, Joh. 20:22.

- (c) Wegens het gevolg, makende de zijnen vlug en vaardig tot de dienst Gods. Psalm 104:4. *Hij maakt Zijn engelen geesten, zijn dienaars tot een vlamvend vuur.* Joh. 3:8. *De wind blaast waarheen hij wil, ... alzo is een ieder, die uit de Geest geboren is.*

Heilige Geest wordt Hij genoemd, niet omdat Hij heiliger is dan de Vader en de Zoon. Jesaja roept *driemaal heilig* uit van de drie Personen van het Goddelijke Wezen. Jes. 6:3. Maar:

- (a) wegens zijn wijze van bestaan door de uitgang van de Vader en de Zoon, waarvan Hij genoemd wordt, en waardoor Hij van de Vader en de Zoon is. Als de drie Personen bij elkaar gesteld worden, dan wordt de eerste van Zijn Personele eigenschap Vader genoemd, de Tweede Persoon mede van Zijn Personele eigenschap Zoon; dus ook de Derde Persoon van zijn Personele eigenschap Heilige Geest. En omdat de wijze van werken volgt de wijze van bestaan, zo komen Zij ons ook in de uitvoering van het werk van de verlossing onder die benaming voor.
- (b) Wegens Zijn werking in de uitverkorenen. Rom. 15:16. *Geheiligd door de Heilige Geest.* 2 Thess. 2:13. *In heiligmaking des Geestes.*

Is een zelfstandigheid, een Persoon.

XXVII. De Heilige Geest is niet een goede beweging in de mens, of enige genadegift, maar is een Persoon. Want de Heilige Geest worden zulke hoedanigheden en werkingen toegeschreven, welke een persoon alleen eigen zijn. Als:

1. Verstand.

1 Kor. 2:10, 11. *Want de Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods. Want wie van de mensen weet hetgeen des mensen is, dan de geest des mensen, die in hem is? alzo weet ook niemand hetgeen Gods is, dan de Geest Gods.* Hier is een vergelijking tussen de geest des mensen en de Geest Gods: beiden wordt wetenschap toegeschreven, de een van dingen, die in de mens zijn, de ander van dingen, die in God zijn; de mensen, die des Geestes Gods deelachtig zijn, worden onderscheiden van de Geest, Die in hen is. 2 Petrus 1:11. *Onderzoekende op welke of hoedanigen tijd de Geest van Christus, Die in hen was, beduidde,* enz. Een geestelijk mens wordt dan, 1 Kor. 2:11, niet gezegd te onderzoeken en te weten wat in God is, maar de Geest Gods, in tegenstelling van de geest des mensen.

2. Wil.

1 Kor. 12:11. *Doch deze dingen alle werkt de een en dezelfde Geest, delende aan een ieder in het bijzonder, gelijkerwijs Hij wil.* Behalve dat de Heilige Geest van de gaven onderscheiden wordt, zo wordt Hij gezegd in het uitdelen van de gaven soeverein te zijn, aan niemand verbonden te zijn, maar daarin te handelen naar Zijn vrij welbehagen.

3. Werken.

De wereld te scheppen. Psalm 33:6; Gen. 1:2. *Wederbaren en levend te maken,* Joh. 3:6 Gal. 5:25. *Dienaren te zenden,* Hand. 13:2. Als aan zaken iets toegeschreven wordt, dat aan personen eigen is, dat geschiedt op een bij allen bekende sierlijkheid, en het doet zich ten eerste op, dat het geen oorzaken zijn, maar middelen, waardoor een

persoon werkt; nu, als de Heilige Geest gezegd wordt het een en 't ander te werken, zo komt Hij ten eerste voor als de eerste oorzaak, die zelf in Zijn werk middelen gebruikt.

4. Te verschijnen in een lichamelijk teken van tegenwoordigheid, te kennen gevende de hoedanigheid van Zijn werking, zo in de Doop van Christus, Matth. 3:16, als op de Pinksterdag, Hand. 2:1-4. Een zelfstandigheid vertoont zich door toevallen, (werkzaamheid) maar toevallen kunnen zich niet vertonen door zelfstandigheden.

5. De Heilige Geest wordt uitdrukkelijk van de gaven onderscheiden, als de oorzaak van het gevolg. 1 Kor. 12:4, 8. *Er is verscheidenheid van de gaven, doch het is dezelfde Geest. Deze wordt door de Geest gegeven het woord der wijsheid, enz.* Zo al de Heilige Geest genoemd werd de kracht Gods, Lukas 24:49; Hand. 10:38; Lukas 1:35, dat geeft klaar te kennen, dat Hij een Persoon is; en niet dat Hij geen Persoon is; want ook Christus wordt genoemd *de kracht Gods*. 1 Kor. 1:24. Die kracht heeft en door zich krachtdadig werkt, die is een persoon. En als de Vader en de Zoon werken door de Heilige Geest, dan werkt een Persoon door een Persoon, die van Hen uitgaat. Als de Heilige Geest *een Gave* genoemd wordt, dat ontkent niet dat Hij een Persoon is, want ook Christus is een Gave, Jes. 9:5 Joh. 3:16 Joh. 4:10. En zelfs als de Heilige Geest een Gave genoemd wordt, ook dan wordt Hij beschreven als een Persoon, en wordt van een toeval onderscheiden als een oorzaak van het gevolg. Rom. 5:5. *Omdat de liefde Gods in onze harten uitgestort is door den Heilige Geest, Die ons is gegeven.*

Is een Goddelijk Persoon; de waarachtige God, hetwelk blijkt:

XXVIII. De Heilige Geest is niet alleen een Persoon, maar Hij is een Goddelijk Persoon, Hij is de waarachtige, eeuwige God, die hemel en aarde geschapen heeft. Dit blijkt uit de

- Goddelijke Namen,
- Eigenschappen,
- Werken,
- Eer.

Goddelijke Namen.

1. Hij, die JEHOVAH is, die is de waarachtige, eeuwige God, want niemand anders komt die Naam toe, en wordt met die Naam genoemd, zie hoofdstuk 3. par. 2. De Heilige Geest nu wordt JEHOVAH genoemd, ziet Jes. 6:3, 9. Die vers 3 genoemd wordt *JEHOVAH Zebaoth, HEERE der Heirscharen*, Die zei vers 9: *Gaat heen, en zegt tot dit volk, enz.* Deze JEHOVAH was de Heilige Geest, volgens het getuigenis van Paulus. Hand. 28:25, 26. *Wel heeft de Heilige Geest gesproken door Jesaja, de profeet, tot onze vaders, zeggende: Ga heen, enz.*

Psalm 95:3-9. Hij die een groot God is, en een groot Koning boven alle goden, Hij, die de JEHOVAH is, in Wiens hand de diepste plaatsen van de aarde zijn; Hij, die de JEHOVAH is, dewelke men moet aanbidden, en voor Wie men moet knielen; van Hem wordt gezegd: *Heden zo gij Zijn stem hoort, enz. Daar Mij uw vaders verzochten, Mij beproefden, ook Mijn werk zagen.* Deze nu was de Heilige Geest, gelijk te zien is: Jes. 63:10. *Maar zij zijn weerspanning geworden, en zij hebben Zijn Heiligen Geest smart aangedaan.*

Dit bevestigt de apostel: Hebr. 3:7. *Daarom, gelijk den Heilige Geest zegt: Heden, indien; enz.*

Doet hierbij: Hand. 5:3, 4. *Dat gij den Heilige Geest liegen zou ... Gij hebt de mensen niet gelogen, maar Gode.* De Heilige Geest te liegen is Gode te liegen, en om alle uitvlucht weg te nemen, de Heilige Geest wordt *God* genoemd, in tegenstelling van de schepselen, van de mensen; niet de mensen, niet Petrus en allen die daar tegenwoordig waren, schoon der gave des Heiligen Geestes deelachtig, en met heerlijke hoedanigheden begiftigd; niet die, maar Gode hadden Ananius en Saffira gelogen, de Geest des Heeren hadden zij verzocht, vs. 9. Zie ook: 1 Kor. 3:16. *Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont?* Vergeleken met: 1 Kor. 6:19. *Weet gij niet, dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes?* Tempel en God zijn betrekkelijk op elkaar; een tempel is tot dienst van God, God woonde in de tempel te Jeruzalem; die in de tempel woont is God, woont dan de Heilige Geest in ons als in een tempel, en zijn de gelovigen tempels des Heiligen Geestes: zo is dan de Heilige Geest God. Zie ook Num. 6:24, 25, 26, vergeleken met 2 Kor. 13:13.

2. Eigenschappen.

XXIX. Die eeuwig, overal tegenwoordig, alwetend, almachtig is, Die is de waarachtige, eeuwige God. Zodanig nu is de Heilige Geest. Zie dit.

- (a) Eeuwigheid. Want Hij is de Schepper van hemel en aarde, gelijk terstond getoond zal worden. De Schepper is niemand dan de eeuwige God. Vóór de schepping was niets dan eeuwigheid, in welke God woonde, Jes. 57:15. In het begin van de schepping was de Heilige Geest er al, en zweefde op de wateren. Gen. 1:2.
- (b) Overall tegenwoordigheid. Psalm 139:7, 8. *Waar zou ik heengaan voor Uwen Geest? En waar zou ik heenvluchten voor Uw aangezicht? Zo ik opvoer ten hemel, Gij zijt daar; of bedde ik mij in de hel, zie, Gij zijt daar.* De Psalmist stelt zich de alwetendheid Gods voor, en verklaart, dat niemand zich voor God kan verbergen, omdat Hij overal is, in hemel, op aarde, in de hel, met Zijn Wezen; de Heilige Geest nu is overal met Zijn Wezen, gelijk de Psalmist zegt, zo is Hij de waarachtige God.
- (c) Alwetendheid. 1 Kor. 2:10. *De Geest onderzoekt alle dingen, ook de diepten Gods.* De Geest zelf in tegenstelling van de geest des mensen, doorzoekt, en weet, vs. 11, alles, zo is er dan niets uitgesloten. De diepten Gods, het allerverborgenste Gods, Zijn Wezen, de wijze van bestaan, de volmaaktheden, de verborgen raad van God.
- (d) Almachtigheid. *Hij is de Geest der sterkte.* Jes. 11:2. De kracht des Allerhoogsten. Lukas 1:35. Welke almacht blijken zal uit Zijn werken, welke wij nu gaan tonen.

3. Werken.

XXX. Die de wereld geschapen heeft, de uitverkorenen wederbaart, en geestelijk leven geeft, en alle gaven, hun leert bidden, hen leidt, de doden opwekt, die is de waarachtige, eeuwige God. Nu, de Heilige Geest doet dit alles, zo is Hij dan de waarachtige God. Zie dit.

- (1) Schepping. Gen. 1:2. *De Geest Gods zweefde op de wateren.* Job 26:13. *Door Zijn Geest heeft Hij de hemelen versierd.* Psalm 33:6. *Door het Woord des Heeren zijn de hemelen gemaakt, en door de Geest Zijns monds al hun heir.*

- (2) Wedergeboorte en leven. Joh. 3:5. *Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest. 2 Kor. 3:6. De Geest maakt levend.*
- (3) Alle gaven. 1 Kor. 12:11. *Deze dingen alle werkt aan een en dezelfde Geest.*
- (4) Leert bidden, Hij is: Zach. 12:10. *De Geest der genade en der gebeden. Rom. 8:26. De Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen.*
- (5) Hij leidt de gelovigen door heiligheid tot heerlijkheid. Rom. 8:14. *Zo velen als er door de Geest Gods geleid worden, die zijn kinderen van God.*
- (6) Hij wekt de doden op. Rom. 8:11. *Zo zal Hij, die Christus uit de doden opgewekt heeft, ook uw sterfelijke lichamen levend maken, door Zijn Geest, die in u woont.*

4. Eer.

XXXI. In Wiens Naam men moet gedoopt worden, van welke men allerlei gaven moet afbidden, die men moet gehoorzamen, die is de waarachtige God. Nu, *in de Naam des Heiligen Geestes* moet men gedoopt worden, en van Hem moet men allerlei gaven afbidden; zo is dan de Heilige Geest de waarachtige God.

- (1) Dat men in zijn Naam moet gedoopt worden, blijkt uit Matth. 28:19. *Dezelve dopende in de Naam des Vaders, en des Zoons, en des Heiligen Geestes.* De doop is een zegel van het Genadeverbond, en dat is tussen niemand dan tussen de waarachtige God en de gelovigen; in de doop geeft men zich aan God over, als de Algenoegzame, alles bezittende wat tot de zaligheid van een mens dient, als de Allerhoogste, die te eren, te vrezen, te vertrouwen en te gehoorzamen is; in de doop vertrouwt men zijn ziel Hem toe, en dat Hij ons alle goederen van het verbond zal deelachtig maken, omdat Hij waarachtig is; in de doop onderwerpt men zich Gode, om Hem lief te hebben en te dienen. Dit alles sluit de doop in; waaruit blijkt, dat Hij, in wiens Naam men gedoopt wordt, de waarachtige God is, daarom weerde de apostel met zulke ernst van zich in zijn Naam gedoopt te worden, 1 Kor. 1:14, 15. Omdat in het verbond de drie Personen van het Goddelijke Wezen werkzaam zijn, en een gelovige van de Heilige Geest tot de Zoon en door de Zoon tot de Vader geleid wordt, en de Vader door de Zoon en de Heilige Geest werkt in de gelovigen, zo worden die drie Personen uitdrukkelijk in de doop genoemd, in welke de Heilige Geest in dezelfde waardigheid gesteld wordt als de Vader en de Zoon; dus is de Heilige Geest dezelfde God met de Vader en de Zoon.
- (2) Dat men van de Heilige Geest allerlei gaven moet afbidden, blijkt 2 Kor. 13:13. *De genade van onze Heere Jezus Christus en de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij met u allen.* Hier wordt de Heilige Geest in éne waardigheid gesteld met de Zoon en de Vader, dezelfde aanbidding wordt op dezelfde wijze uitgedrukt tot de drie Personen van de Godheid. Zie de aanbidding van de Heilige Geest ook, Openb. 1:4. *Genade zij u en vrede van Hem, die is, en die was, en die komen zal, en van de zeven Geesten, die voor Zijn troon zijn.* Wederom dezelfde wijze van aanbidding van de eeuwige God en de Heilige Geest; zo men het laatste en niet wil verklarende opnemen, gelijk dikwijls geschiedt, dan zou de zin zijn: van Hem, die is, enz. welke zijn de zeven Geesten, namelijk, door welke alles de gelovigen toegepast wordt; immers, de Heilige Geest wordt zowel aanbeden als de eeuwige God; want Hij is dezelfde eeuwige God. Door de zeven Geesten worden niet verstaan engelen, - die komt de aanbidding niet toe, Matth. 4:10 maar de derde Persoon van het Goddelijke

Wezen, die alzo genoemd wordt wegens zijn uitwerking, delende aan de gemeente mede velerlei genoegzame volmaakte gaven.

- (3) Dat men de Heilige Geest moet gehoorzamen en dienen, blijkt daaruit, dat men tegen de Heilige Geest zondigen kan. Wij worden vermaand de Heilige Geest niet te bedroeven, Eféze 4:30. De goddeloze Israëlieten waren weerspanning tegen de Heilige Geest, en deden Hem smarten aan, Jes. 63:10. Ja, de zonden in de Heilige Geest, omdat Hij onmiddellijk de ziel aanraakt, en Zichzelf aan de ziel openbaart, wordt de allergrootste, en onvergeeflijk verklaard, Matth. 12:31, 32 1 Joh. 5:16.

Uit alle deze, ieder op zichzelf, en alles te gelijk genomen, wordt het gemoed overreed, dat de Heilige Geest de waarachtige God is, eens wezens met de Vader en de Zoon.

XXXII. Dusver hebben wij getoond, dat de Heilige Geest een Persoon is, nader, dat Hij is een Goddelijk Persoon, eenswezens met de Vader en de Zoon; nu gaan wij voort ***tot de relatie of de betrekking, die de derde Persoon heeft op de anderen.***

Gelijk de Zoon een ander Persoon is dan de Vader, zo is ook de Heilige Geest een ander Persoon dan de Vader en de Zoon.

- (a) Hij wordt uitdrukkelijk een Ander genoemd. Joh. 14:16, *Een andere Trooster.*
(b) Ook wordt Hij zo omschreven, dat Hij noch de Vader, noch de Zoon, maar een Ander is, Joh. 15:26. Die gezonden wordt van de Zoon en van de Vader, Die van de Vader uitgaat, die van de Zoon getuigt, is een Ander, dan Die Hem zendt, van Welke Hij uitgaat, en van Welke Hij getuigt.
(c) Daarom wordt Hij als een onderscheiden Persoon genoemd in zulke plaatsen, alwaar ook de Vader en de Zoon genoemd worden. Zie Matth. 28:19; 2 Kor. 13:13; 1 Joh. 5:7.
(d) Ook wordt de Heilige Geest gezegd te werken zowel als de Vader en de Zoon, en dat van die Beiden. Joh. 16:13, 14. *Hij zal u in alle waarheid leiden: want Hij zal van Zichzelf niet spreken, maar zo wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, en de toekomstige dingen zal Hij u verkondigen. Die zal Mij verheerlijken; want Hij zal het uit het Mijne nemen, en zal het u verkondigen.*

De Heilige Geest is geen coëxistentie, maar gaat uit door blazing

A. van de Vader

De Heilige Geest is geen coëxistentie, een tegelijk-bestaanlijkheid of gelijkwezigheid, zonder een Personele betrekking op de Vader, maar Hij is een Goddelijk Persoon, welks Natuur des Persoonschap bestaat in betrekking op de Vader en de Zoon, welker fundament is de eeuwige Uitgang van de Vader en van de Zoon. De Zoon gaat uit van de Vader door een eeuwige generatie; de Heilige Geest gaat uit van de Vader en van de Zoon door een wijze, die allerbest door *blazing* te kennen gegeven wordt.

- (1) Dit geeft het woord *Geest* in 't Hebreeuws en 't Grieks zelf te kennen.
(2) Daarom wordt Hij ook de *Adem des Almachtigen* genoemd, Job 33:4, en *de Geest van de mond des Heeren*. Psalm 33:5.
(3) De *wijze van werking* komt overeen met de *wijze van bestaan*. De derde Persoon werkt door een wijze van aanblazing, zo bestaat Hij dan ook op die wijze. Zie: Joh. 3:8. *De wind blaast waarheen hij wil ... alzo is een ieder, die uit de Geest geboren*

is. Daarom gebruikte ook de Heere Jezus zo'n teken, als Hij Zijn discipelen de Geest toezei. Joh. 20:28. *Hij blies op hen, en zei tot hen: Ontvangt den Heiligen Geest.* Zo werden ook de apostelen met de Heilige Geest vervuld onder het geluid van een geweldig gedreven en wind, Hand. 2:2.

B. van de Zoon.

De derde Persoon gaat uit én van de eerste Persoon én van de tweede Persoon. Hierover is een hevig en langdurig verschil geweest tussen de Griekse en Latijnse kerken. Drijvende de Griekse Kerk, dat de Heilige Geest alleen van de Vader uitging; de Latijnse Kerk kantte zich daartegen, beschermende de altijd geloofde en beleden waarheid, dat de Heilige Geest uitging van de Vader *én* van de Zoon; welke waarheid alsnog door des Heeren goedheid geloofd en beleden wordt, en altijd in de kerk geloofd en beleden zal worden. Dit toont de Schrift.

1. In zulke teksten, waarin de Heilige Geest genoemd wordt *de Geest des Zoons*, de *Geest van Christus*.

- Gal. 4:6. *God heeft de Geest Zijns Zoons uitgezonden in uw harten.*
- Rom. 8:9. *Maar zo iemand de Geest van Christus niet heeft, die komt Hem niet toe.*
- 1 Petrus 1:11. *Onderzoekende op welke of hoedanige tijd de Geest van Christus, die in hen was, beduidde.*

2. In zulke plaatsen, in welke de Zoon gezegd wordt, de Heilige Geest te zenden.

- Joh. 15:26. *Die Ik u zenden zal van de Vader.*
- Joh. 15:7 *Indien Ik heenga, zo zal Ik Hem tot u zenden.*

Zoals het zich heeft in werking, zo draagt het zich toe in het bestaan. De wijze van werking volgt de wijze van bestaan. Hij ontvangt van de Zoon doch niet van de Zoon als een mindere eerste Oorzaak.

3. In zulke teksten, waarin gezegd wordt, dat de Heilige Geest het van de Zoon ontvangt, 't geen Hij aan de uitverkorenen mededeelt. Joh. 16:13, 14, 15. *Wat Hij zal gehoord hebben, zal Hij spreken, Hij zal 't uit het Mijne nemen en u verkondigen.*

De werkingen des Vaders en des Zoons, ten opzichte van de uitgang des Heiligen Geestes zijn niet aan te merken als twee verscheiden beginselen; want het is een enige werking, 't is dezelfde kracht; waaruit dan ook gezien wordt, dat de Vader en de Zoon Beiden zijn de eerste werkende Oorzaken, en niet de Zoon een mindere eerste oorzaak, zodat de Vader de Heilige Geest zou doen uitgaan door middel van de Zoon.

Doch ten opzichte van de wijze en orde van bestaan én van werking, gaat de Heilige Geest uit van de Vader *en* van de Zoon, en van de Vader *door* de Zoon.

XXXIII. Uit al het gezegde blijkt onweersprekelijk aan allen, die de Schrift geloven, dat het éne Goddelijke Wezen bestaat in drie Personen, en hoedanige betrekking zij op elkaar hebben.

Al wat het verdorven verstand des mensen, zo van de Socinianen, als van degenen, die het met hen houden, hiertegen bedenkt, zijn maar redenen van menselijke en tijdelijke zaken genomen, die in de eeuwige God geen plaats hebben, en gemakkelijk te beantwoorden zijn.

Als God gezegd wordt Eén te zijn, en Drie te zijn, dat is geen contradictie of tegenstrijdigheid?

- (1) Nee, want het geschiedt niet ten opzichte van hetzelfde. God is één in Wezen en drie in Personen, niet drie in Wezen, niet één in Persoon.
- (2) Er zijn drie Personen, die eeuwig, oneindig, almachtig zijn, doch geen drie eeuwigheden, oneindigheden, almachtigheden; maar één eeuwigheid, oneindigheid, almachtigheid.
- (3) Als er staat Joh. 17:3. *Dat zij U kennen, de enige waarachtige God*, dat zegt niet dat de Vader alleen met uitsluiting van de Zoon en de Heilige Geest de waarachtige God is, maar, dat de Vader de enige waarachtige God is; het woord enige moet niet bij Vader gevoegd worden, maar bij God. De Zoon is dezelfde enige God, en de enige ware God is ook de Heilige Geest, gelijk boven bewezen is.
- (4) De woorden genereren, uitgaan, zeggen geen eerstheid of laatstheid, zeggen ook niet van niet over te gaan tot iets, want 't is alles eeuwigheid. 't Is in de eeuwige natuur Gods, dat het Goddelijke Wezen bestaat in Vader, Zoon en Heilige Geest; de Vader genererende, de Zoon gegeneerd wordende, en de Heilige Geest, van die beiden uitgaande.
- (5) 't Is geen onvolmaaktheid, dat de ene Persoon niet kan toegeschreven worden 't geen de andere eigen is; maar 't is een volmaaktheid van ieder Persoon en van de Godheid te bestaan in Personen, die ieder hun Personele eigenschappen hebben.
- (6) Als Christus de Vader erkent meerder te zijn. Joh. 14:28, dat ziet niet op Zijn Godheid; want zo is Hij de Vader evengelisch, Filip 2:6, en Hij is één met de Vader, 1 Joh. 5:7; maar dat ziet op het Middelaarsambt, te welke opzichte, de Vader Hem noemt *Zijn Knecht*. Jes. 53:11.
- (7) Als de Heilige Geest gezegd wordt een Gave te zijn, gezonden te worden, uitgestort te worden, en de gelovigen gezegd worden gedoopt te worden met de Heilige Geest, dan wordt gezien op Zijn buitengewone en gewone werkingen. En ook wordt de Zoon een Gave genoemd, Jes. 9:5; Joh. 3:16; Joh. 4:10. Hij wordt ook gezegd *gezonden te worden*, Joh. 5:36. En ook onder de mensen worden wel gelijken gezonden, wanneer een vergadering iemand uit het midden van hen afvaardigt. En ook personen zijn gaven. Een vader geeft zijn dochter aan een man ten huwelijk; heren geven wel hun slaven weg.
- (8) Als de Geest gezegd wordt nog niet te zijn, Joh. 7:39, dat spreekt niet van de Persoon des Heiligen Geestes; want dat die al was, is te zien in de doop van Christus, Matth. 3:16; maar 't spreekt van de overvloedige gaven des Geestes, die de gelovigen beloofd waren, dat ze ontvangen zouden.
- (9) Afhankelijkheid heeft onder de mensen plaats, en niet in God. De Zoon heeft het leven in Zichzelf, gelijk de Vader het leven in Zichzelf heeft, Joh. 5:26. Eeuwigheid sluit alle afhankelijkheid uit. In de uitvoering van het genadeverbond werkt een ieder Persoon overeenkomstig de natuur van Zijn bestaan: de Vader van Zichzelf, de Zoon van de Vader, en de Heilige Geest van de Vader en van de Zoon, zonder afhankelijkheid, die enige onvolmaaktheid insluit. In deze zin staat er Joh. 5:19, *dat de Zoon van Zichzelf niets kan doen*. Want gelijk Hij als Zoon bestaat van de Vader en niet van Zichzelf, zo kan Hij ook als Vader niet werken, maar werkt als Zoon van de Vader. En behalve dat, als Middelaar ontvangt Hij alles van de Vader, en doet niets van Zichzelf.

Zegt iemand, *dit alles is mij te hoog, ik kan het niet begrijpen.*

Ik antwoord hem, dat God onbegrijpelijk is. Daar zijn wel geringer dingen die u niet begrijpen kunt; vanwaar komt eb en vloed? Hoe werkt uw ziel op uw lichaam? Hoe komt het dat op uw wil dat lid bewogen wordt, 't welk de wil gebiedt? enz. Wat zou gij miertje, de onbegrijpelijke God begrijpen! Geloof, dat u niet begrijpen kunt, omdat God het zegt, en bidt het onbegrijpelijke aan; zo gij een gelovige waart, u zou al meer van deze verborgenheden verstaan, dan u nu denken kunt, en u dan zou kunnen zeggen.

XXXIV. Tot hiertoe hebben wij getoond de waarheid van deze grote verborgenheden, namelijk, dat het éne Goddelijke Wezen bestaat in drie Personen; dat ieder Persoon is de eeuwige, waarachtige en éne God; dat de Personen van elkaar onderscheiden zijn:

- (a) in Namen, Vader, Zoon en Heilige Geest.
- (b) In Personele eigenschappen, de Vader genererende, de Zoon gegenereerd wordende, de Heilige Geest uitgaande van de Vader en van de Zoon.
- (c) In orde van bestaan, de Vader de eerste bestaande van Zichzelf, de Zoon, de tweede bestaande van de Vader, de Heilige Geest de derde bestaande van de Vader en de Zoon.
- (d) In wijze van werking, de Vader werkt van Zichzelf, de Zoon van de Vader, de Heilige Geest van de Vader en de Zoon; alle *werken Gods naar buiten* zijn aan alle drie Personen gemeen. Verder hebben wij in deze verborgenheid niet willen intreden, en u daarvan niets meerder zeggen.

In de beschouwing der Heilige Drie-eenheid ligt grote nuttigheid

Nu gaan wij over tot de praktijk, die wonder groot en nuttig is; ja 't gehele geestelijke leven van een Christen bestaat in de oefening van deze verborgenheid, en is daarin onderscheiden van de burgerlijke deugdzaamheid en natuurlijke godsdienst. Of wel deze verborgenheid in alle ware gelovigen niet even klaar is, en of allen niet even bekwaam zijn om na te denken op de kennis, die zij hiervan hebben, en of allen niet met woorden kunnen uitdrukken 't geen zij hiervan zien, zo zal toch nooit een Godzalige haar ontkennen, maar hij gelooft ze, hij heeft er veel meer kennis van dan de allergeleerdste onbegenadigde godgeleerde, schoon die daarvan beter kan spreken. In al zijn godsdienstige oefeningen werkt hij uit deze grond; door de leiding van de Heilige Geest gaat hij tot de Zoon en door de Zoon tot de Vader, en wordt omschenen van de Eenheid, als hij werkt op de Drieheid.

XXXV. De Remonstranten, die de Drie-eenheid niet plachten te ontkennen, trachten evenwel die te beknibbelen met te zeggen, dat in haar geen nuttigheid steekt. Doch het Woord getuigt het tegendeel.

1. Kennis leidt tot zaligheid

In zulke teksten, welke tonen, dat in de kennis en erkentenis van God als Drie-enig in Personen de zaligheid gelegen is. Zie

- Joh. 17:3. *Dit is het eeuwige leven, dat zij U [de Vader, vers 1] kennen, de enige waarachtige God, en Jezus Christus, [de Zoon, vers 1] die Gij gezond hebt.*

- Joh. 14:1, 9, 10. *Gij gelooft in God, gelooft ook in Mij Die Mij gezien heeft, die heeft de Vader gezien. Geloofst gij niet, dat Ik in de Vader ben, en de Vader in Mij is?*
- 1 Joh. 2:23. *Een ieder die de Zoon loochent, heeft ook de Vader niet.*
- Joh. 20:31. *Maar deze zijn geschreven, opdat gij gelooft, dat Jezus is de Christus, De Zoon van God; en opdat gij, gelovende, het leven hebt in Zijn Naam.*

2. Daarin ligt de kracht van onze doop.

Dit blijkt ook uit onze doop welke *geschiedt in de Naam des Vaders en des Zoons en des Heiligen Geestes*, Matth. 28:19. Aan deze drie Personen wordt men in de Heilige doop overgegeven, in Hun Naam wordt ons het verbond van de genade bevestigd, de doop verplicht een ieder in Hun Naam te vertrouwen, hen te erkennen, te lieven en te dienen, en ons te laten besturen, troosten en bewerken door de Vader, de Zoon, en de Heilige Geest; ook verplicht ons de doop die drie Personen aan te bidden, en van ieder van hun zegen te verzoeken. 2 Kor. 13:13. *De genade van onze Heere Jezus Christus, de liefde Gods, en de gemeenschap des Heiligen Geestes, zij met u allen.*

3. Ieder Persoon werkt onderscheiden op 't hart van de gelovigen.

En de Vader, en de Zoon, en de Heilige Geest openbaren zich onderscheiden aan de gelovigen, ontmoeten ze, en bewerken ze. Joh. 14:23. *Mijn Vader zal hem liefhebben, en Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken.*

De Heilige Geest woont in de Godzaligen als in een tempel, 1 Kor. 6:19. Uit dit alles blijkt klaar, dat niemand God kan dienen dan als Drie-enig in Personen, en dat die Hem eren als zodanig, en dienen, hier recht Godzalig zijn, en hierna zalig zullen worden. Zo is deze waarheid dan van de allergrootste nuttigheid en noodzakelijkheid.

XXXVI. Om te tonen, welke **nutigheden** men uit deze verborgenheid trekken kan, zullen wij de orde van de Personen volgen.

God de Vader merken de gelovigen aan

1. Als het Begin van alles en ook van hun zaligheid, dat Hij hen van eeuwigheid heeft uitverkoren en gesteld om voorwerpen van Zijn eeuwige liefde te zijn, om hen te verheerlijken en voor eeuwig een onbegrijpelijke zaligheid deelachtig te maken; dat alles is uit Hem, en door Hem, en tot Hem.
2. Dat de Vader Zijn eeuwige, eniggeboren en geliefde Zoon gesteld heeft tot Borg voor de uitverkorenen, om daarin aan engelen en mensen te tonen, en Zijn zuivere rechtvaardigheid en ondoorgrondelijke barmhartigheid, wijsheid, vrijheid in genade te bewijzen, en wonderbare weldadigheid, opdat dat gezicht hun zou zijn tot vermeerdering van hun zaligheid.
3. Dat de Vader om dat einde te bekomen, de wereld heeft geschapen, de mens door zijn eigen schuld onder de zonde heeft besloten, en door zijn voorzienigheid alles zo onderhoudt en bestuurt, dat het alles zij ten dienste en ten nut van zijn uitverkorenen, die Hij eigenaars van de gehele wereld heeft gemaakt.
4. Dat de Vader zijn Zoon volgens de raad des vredes in de wereld heeft gezonden, de menselijke natuur heeft doen aannemen, om als Borg door Zijn lijden en sterven, en door Zijn stelling onder de wet en volkomen gehoorzaamheid, aan Zijn rechtvaardigheid te voldoen, en alzo de uitverkorenen te verlossen van schuld en straf, en recht tot het eeuwige leven te verwerven.

5. Dat de Vader Zijn Heilige Geest in hun harten zendt om de uitverkorenen te verlichten, te wederbaren, tot Christus te leiden, door het geloof met Christus te verenigen, hen te troosten en door de weg van heiligheid te leiden tot heerlijkheid.
6. Dat de Vader hen aanneemt tot Zijn kinderen en erfgenamen, en hen als Zijn kinderen liefheeft en van alles verzorgt. Uit deze beschouwing ontstaat in de gelovigen een kinderlijke gestalte, de ziel zinkt in kleinheid weg, zij verblijdt zich, zij neemt vrijmoedigheid om te roepen: *Abba, Vader!* Zij geeft zichzelf en al haar zaken in de hand van haar Vader, zij vertrouwt Hem alles toe, zij leeft uit Zijn hand, zij klaagt Hem als haar Vader haar nood, en maakt Hem haar begeerte bekend, zij is gewillig haar Vader te gehoorzamen en Hem naar Zijn wil te dienen. Ziet hiervan breder hoofdstuk XXXV, *Van het kindschap*.

God de Zoon merken de gelovigen aan,

XXXVII. God de Zoon aanmerkende, zo zien de gelovigen Hem aan:

1. Als de alleen bekwame om Borg te zijn, en om in Hem de uitverkorenen tot zonen en dochters, en tot kinderen des Vaders te maken; en verwonderen zich over de onnaspeurlijke wijsheid Gods in zulk bekwame Persoon tot Borg te stellen.
2. Zij zien de wonderlijke mensenzelfde des Zoons, dat Hij in de eeuwige raad des vredes Hem tot Borg stelde, om het grote werk van de verlossing uit te werken.
3. Dat Hij Zich in de volheid des tijds heeft vernietigd, en de gestalte van een dienstknecht heeft aangenomen, dat Hij hun natuur aangenomen heeft, en Zich niet geschaamd heeft hen broeders te noemen, zodat zij gemeenzaam met Hem kunnen omgaan.
4. Dat Hij uit enkele vrijwillige liefde de zonden van hen af op Zich overgenomen heeft, alsof Hij ze zelf gedaan had, en dat Hij in alle gewilligheid de straf, die zij verdiend hadden, zelf heeft gedragen, en daardoor volkomen aan de rechtvaardigheid Gods heeft voldaan, en hen met God heeft verzoend.
4. Dat Hij hen met Zich heeft verenigd als leden van een geestelijk lichaam, Hij het Hoofd, zij zijn Zijn leden, Hij de Bruidegom, zij Zijn bruid, zodat zij in Hem, die de Zoon is, zonen en dochters zijn.
5. Dat Hij hen alzo tot God brengt, en aan de Vader voorstelt, zeggende: *Zie hier Ik en de kinderen, die Mij de Heere gegeven heeft.* Hier is de fontein van alle zaligheid, hier doen zich op alle de volmaaktheden Gods op een geheel andere en heerlijker wijze dan in het werk van de schepping en van de onderhouding, en de gelovigen de heerlijkheid des Heeren aanschouwende als in een spiegel, worden daarnaar veranderd, en dus gaan ze door de Zoon tot de Vader. Dit zal in 't vervolg breder vertoond worden.

God de Heilige Geest

XXXVIII. God de Heilige Geest merken de gelovigen aan als Degene, Die hen alles, wat de Vader in Zijn eeuwig voornemen hun ten goede besloten had, en alles, wat de Zoon voor hen verdiend had, toepast en deelachtig maakt door veler wegen, die alle goedertierenheden zijn. Hiervan willen wij wat breder spreken, alzo in 't vervolg daartoe zoveel gelegenheid niet zal zijn. Die wordt hun gegeven, en woont in hen

1. De Vader en de Zoon zenden de Heilige Geest uit in de harten van de gelovigen, en de Heilige Geest woont in hen als in een tempel. De uitverkorenen Zijn in de natuur voor hun wedergeboorte gelijk als alle anderen, Judas 1:19. *Natuurlijke mensen, de*

Geest niet hebbende. En omdat 't de Geest alleen is, die levend maakt, zo zijn ze dood in zonden en misdaden, en leven in een gehele afgescheidenheid van God, hebben geen gezicht van zondigheid en verdoemenis, van zaligheid, van 't geestelijke leven, en hebben geen begeerte daartoe; maar het aardse is het voorwerp van alle vermogens van de ziel, en al de leden des lichaams. Al hun godsdienst is maar dierlijk werk, om het geweten wat tevreden te stellen, en zij rusten in dit gedane werk en haten wat naar licht, geestelijkheid en ware Godzaligheid gelijk, als het hun te na komt.

Maar als van de uitverkorenen tijd daar is, zo geeft God hun de Heilige Geest, die hen verlicht, wederbaart, en door het geloof hun Christus en al Zijn weldaden deelachtig maakt. Zie dit:

- Gal. 4:6. *Overmits gij kinderen zijt, zo heeft God de Geest zijns Zoons uitgezonden in uw harten, die roept: Abba, Vader!*
- Rom. 8:15. *Maar gij hebt ontvangen de Geest der aanneming tot kinderen.*
- 1 Kor. 2:12. *Maar wij hebben ontvangen de Geest, Die uit God is.*

Niet Zijn gaven alleen; maar de Persoon Zelf

XXXIX. Hier komt in bedenking, op wat wijze, of in welk opzicht, de gelovigen de Heilige Geest ontvangen, of alleen ten opzichte van de gaven des Geestes, dan of de Persoon Zelf hun wordt meedeeld?

Ik antwoord:

- (1) de inwoning des Heiligen Geestes in de gelovigen is niet een blote tegenwoordigheid, gelijk Hij als God overal tegenwoordig is.
- (2) Ook is het niet een uiterste relatie of betrekking, hen aanmerkende als kinderen van God, en als voorwerpen van Zijn werking.
- (3) Ook is het niet een mededeling van Zijn gaven, als: geloof, hoop en liefde, enz.
- (4) Maar de Persoon Zelf wordt de gelovigen gegeven, en Die woont in hen op een wijze, die voor ons onbegrijpelijk en onuitsprekelijk is, oneindig buiten hen, maar op een buitengewone wijze in hen. Dit blijkt:

Hijzelf wordt hen gegeven.

1. Uit zulke plaatsen, in welke de Heilige Geest zelf uitdrukkelijk gezegd wordt niet alleen aan hen gegeven te zijn, maar ook in hen te wonen.

- Joh. 14:16, 17. *Hij zal u een andere Trooster geven, opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid. Namelijk de Geest der waarheid, welke de wereld niet kan ontvangen, want zij ziet Hem niet, en kent Hem niet; maar gij kent Hem, want Hij blijft bij ulieden, en zal in u zijn.*
- 1 Petrus 1:11. *De Geest van Christus die in hen was.*
- 1 Kor. 3:16. *Weet gij niet dat ... de Geest Gods in ulieden woont?*

Uitvlucht. *De gaven des Heiligen Geestes worden de Heilige Geest Zelf genoemd, Hand. 10:44, 45.*

Antwoord.

- (a) Niet altijd en overal, waar de Heilige Geest genoemd wordt, worden de gaven des Geestes verstaan; dus is de uitvlucht van geen kracht, men moest tonen, dat de genoemde en dergelijke plaatsen de gaven, niet de Persoon verstaan worden.

- (b) De Geest, welke aan de kinderen van God gegeven wordt, en Zijn gave, worden uitdrukkelijk onderscheiden; de gaven leren, leiden, troosten, getuigen, wederbaren, geven het geloof niet, maar de Persoon, de Heilige Geest zelf werkt al die dingen, delende een ieder gelijk Hij wil.
- (c) Ook worden gaven des Geestes gegeven aan verworpenen, Hebr. 6:4. En nochtans geven hun die geen eigendom aan Christus, gelijk de inwoning des Geestes wel doet. Rom. 8:9. *Zo iemand de Geest van Christus niet heeft; die komt Hem niet toe.*

Dies blijft het vast, dat de Persoon des Heiligen Geestes Zelf in de gelovigen op een onuitsprekelijke en Gode betamelijke wijze woont.

2. Zij zijn tempels van de Heilige Geest.

Uit zulke plaatsen, in welke de gelovigen tempels des Heiligen Geestes genoemd worden: 1 Kor. 3:16. *Weet gij niet, dat gij Gods tempel zijt, en de Geest Gods in ulieden woont?* 1 Kor. 6:19. *Of weet gij niet dat ulieder lichaam een tempel is des Heiligen Geestes, Die in u is, die gij van God hebt?* God Zelf, en niet Zijn gaven, woonde in de tempel te Jeruzalem. Ex. 29:45. *Ik zal in het midden van de kinderen Israëls wonen.* Psalm 76:3. *In Salem is Zijn hut, en Zijn woning in Sion.* Psalm 80:2. *Die tussen de Cherubim zit.*

Omdat de Heilige Geest dan zo woont in de gelovigen, als weleer in de tempel, zo woont de Persoon, en niet alleen Zijn gaven, in de gelovigen.

3. Kunnen niet dan met de Oneindige verzadigd worden.

De gelovigen hebben een oneindige begeerte, die niet dan met de Oneindige vergenoegd kan zijn; de gaven van God zijn niet oneindig, en een gelovige kan met haar niet vergenoegd zijn, maar God Zelf moet hun deel zijn, en is hun Deel, en zij zijn met God verenigd in Christus, en zijn volmaakt in een, Joh. 17:23. Dus zijn niet alleen de gaven des Geestes in de gelovigen, maar de Geest Zelf.

Tegenwerping 1. *De Heilige Geest is oneindig, en kan derhalve zelf in een eindig mens niet zijn.*

Antwoord.

Het aanwezig zijn van God, in een plaats of persoon zegt niet, dat Hij daar is ingesloten, en niet elders tegelijk is; maar dat Hij, die oneindig en overalteenwoordig is, ook daar, niet op een lichamelijke, maar op een onuitsprekelijke wijze waarlijk tegenwoordig is, niet zoals Hij overal is, maar op een buitengewone wijze van tegenwoordigheid. De tweede Persoon, de Zoon Gods is Persoonlijk in de menselijke natuur van Christus, nochtans oneindig buiten haar. Dit brengen wij bij, niet alsof de Heilige Geest persoonlijk en op zo'n wijze verenigd was met de mens, gelijk de Godheid met de menselijke natuur van Christus; - verre, verre zij zulke gedachte; maar om te tonen, dat de tegenwerping krachteloos is, omdat God wel gezegd wordt op een plaats tegenwoordig te zijn, en nochtans daar niet is ingesloten, maar tegelijk oneindig buiten haar. 't Zegt dan een buitengewone, en bij ons onbegrijpelijke wijze van tegenwoordigheid van de overalteenwoordige Geest.

Tegenwerping 2. *God is onmededeelbaar en kan Zichzelf niet meedelen aan een mens, maar deelt al Zijn gaven mede; als dan de Heilige Geest gezegd wordt in iemand te wonen, dan moet men het verstaan van de gaven des Geestes.*

Antwoord.

Wij zeggen niet, dat de Heilige Geest Zijn Wezen of Zijn Persoon meedeelt en dat de mens alzo vergoed wordt, of God Zelf zou zijn, wij verfoeien zo'n gruwel. Wij zeggen ook niet, dat de Heilige Geest of wezenlijk, of persoonlijk met de gelovigen verenigd is, gelijk de Goddelijke natuur van Christus met de menselijke, of ook gelijk de ziel des mensen met het lichaam; ook niet dat de Heilige Geest *de formele oorzaak* van des mensen daden is, zodat niet de mens, maar de Heilige Geest zou geloven, hopen, bidden, dat is dwaasheid.

Maar wij zeggen, dat de Heilige Geest in de gelovigen tegenwoordig is op een buitengewone wijze van tegenwoordigheid, voor ons onbegrijpelijk en onuitsprekelijk en nochtans eigenlijk, waarlijk, gelijk weleer in de tempel, alwaar Hij Zichzelf openbaarde tegenwoordig te Zijn door Zijn genadewerkingen. De engelen, als zij lichamen aannemen, een stuurman in een schip zijn daar tegenwoordig, niet als formae informantes, sed assistentes, niet bezielende, maar bewegende de lichamen en het schip. Zo ook, hoewel de gelijkenis mank gaat, is de Heilige Geest in de gelovigen en doet ze werken.

De Heilige Geest werkt in hen.

XL. De Heilige Geest, de kinderen van God gegeven zijnde, is daar niet leeg, maar werkt in hen allerlei geestelijke gaven en genade, als: geloof, wedergeboorte; maakt hun Christus en al Zijn weldaden deelachtig, leert hen bidden, geleidt hen, troost hen, verzegelt hen, en blijft bij hen tot in eeuwigheid.

Het geloof.

1. De Heilige Geest werkt het geloof in hen. Efëze 2:8. *Het geloof, en dat niet uit u, het is Gods gave.* Waarom ook de Heilige Geest wordt genoemd *de Geest des geloofs.* 2 Kor. 4:13. *Omdat wij nu dezelfde Geest van het geloof hebben.* 1 Kor. 12:9. *Een andere, wordt gegeven, het geloof door dezelfde Geest.*

De Heilige Geest schijnt in hen, die verduisterd Zijn in het verstand en vervreemd zijn van het leven Gods door de onwetendheid die in hen is, en geeft hun verlichte ogen des verstands, waardoor zij hun ellende beginnen in te zien, de vuilheid en zondigheid van hun hart, en de gruwelijke bewegingen en daden, die daaruit Zijn voortgekomen, en meteen hun walgelijkheid, hatelijkheid en verdoemelijkheid, en brengt hen daardoor in schrik en vrees. Dit verwekt in hen een begeerte om genade bij God te verkrijgen; maar de Geest toont hun de rechtvaardigheid Gods, die niet toelaat, dat de minste zonde ongestraft zou blijven, maar zeker gestraft moet worden met de eeuwige verdoemenis. Hierdoor worden zij, die tot God hun toevlucht namen, gestuit, en worden moedeloos en radeloos; in deze staat gebracht zijnde, openbaart de Heilige Geest hun de noodzakelijkheid van een borg, zo ze zalig zouden worden, opdat die voor hun zonden aan Gods rechtvaardigheid betale en hun het recht tot het eeuwige leven verwerve; en toont hun meteen, dat God Zelf een Borg heeft uitgevonden en in de wereld gezonden, namelijk Zijn eniggeboren Zoon, de Heere Jezus, en openbaart hun daarbij de goederen van het verbond, die in Hem opgesloten zijn, met de

beminnelikheden van die, waardoor zij verlieven op de zaligheid en op de Borg, om beider deelachtig te worden. Hierbij overreedt hen de Heilige Geest, dat hun, ieder als in het bijzonder, die zaligheden door die Borg in het Evangelie worden aangeboden. Hierop verwekt de Geest in hen een sterke begeerte naar de Borg; hieruit ontstaat het kiezen, het reikhalzen, het uitzien, het wachten, het bidden; dan komt er hoop, dan worden ze wederom donker en hopeloos, en 't werk telkens wederom hervattende en also strijdende, krijgen ze vrijmoedigheid, en nemen die aangeboden Borg aan, willigen met al hun hart Zijn aanbieding in, geven zich zonder enige reserve of uitbeding, en zonder revocatie of herroeping aan Hem geheel over, zoals ze zijn, om door Hem gerechtvaardigd, geheiligd en tot de zaligheid gebracht te worden, en eigenen de Borg, op grond van het Woord, zich toe, zij verlaten zich op Zijn getrouwheid en macht, zij leunen op Hem, zij vertrouwen zichzelf aan Jezus toe, dan eens met licht en verzekering, dan in duisternis en met veel strijd; immers van die dag af, dat zij Jezus aannamen, blijven ze tot Hem werkende, en gebruik van Hem makende, om vrede en heiligheid te bekomen.

De wedergeboorte.

XLI. 2. De mens in de natuur is geestelijk dood, afgescheiden van God, ligt verdrongen in lichamelijke dingen en krielt van allerlei zonden, gelijk een dood aas van wormen; maar als het de tijd van elke uitverkorene is, zo wekt de Heilige Geest hem op en geeft hem het geestelijke leven, *ontstaande uit de vereniging van de ziel met God in Christus*, waardoor Christus een gestalte in hen krijgt en de gestalte van hun ziel naar Jezus aardt.

Dat tevoren in hun ogen heerlijk was, is nu verachtelijk; dat tevoren vermaak was, is nu smart; dat ze tevoren zochten, vluchten ze nu; hun verstand is veranderd, hun wil is veranderd, hun hartstochten Zijn veranderd, zij Zijn een nieuw schepsel geworden, en uit die veranderde staat van de ziel wellen op gedachten naar God en beschouwingen van hemelse dingen. Hieruit komt een andere spraak, Godzalige samensprekingen, heiligheid in daden, vermaak in de Godzaligen, waardigheid in het gedrag, nederigheid in de kleding, in één woord: er komt zulke verandering, alsof een dode uit het graf opstond; doch dit leven is ten eerste niet tot Zijn volmaaktheid, 't is eerst klein en groeit langzamerhand, en zo Zijn ook de daden; het is alles maar ten dele, doch in waarheid.

Dit leven nu werkt de Heilige Geest. 2 Kor. 3:6. *De Geest maakt levend.* Titus 3:5. *De vernieuwing des Heiligen Geestes.* Joh. 3:5. *Zo iemand niet geboren wordt uit water en Geest, hij kan het koninkrijk van God niet ingaan.* Alhoewel de Heilige Geest hiertoe geen middel nodig heeft, zo gebruikt Hij daartoe het Woord als een middel, doch raakt evenwel de ziel onmiddellijk aan op een bij ons onbekende wijze, als door een scheppende kracht, gelijk Hij in de schepping op de wateren zweefde; in 't Hebreeuws staat Merachepeth, dat zulke beweging te kennen geeft, die al bewegende formeert en voortbrengt. Het Woord, zeg ik, gebruikt de Geest in de wedergeboorte; zie dit: Jak 1:18. *Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaard door het Woord van de waarheid.* 1 Petrus 1:23. *Gij die wedergeboren zijt niet uit vergankelijk, maar uit onvergankelijk zaad, door het levende en eeuwig blijvende Woord van God.*

Maakt hun Christus en Zijn weldaden deelachtig.

XLII. 3. De Heilige Geest maakt hun Christus en Zijn weldaden deelachtig. Zij waren wel uitverkoren, het rantsoen was al voor hen betaald, de zaligheid was al voor hen verworven, doch zij waren voor hun wedergeboorte nog niet in de bezitting van die goederen, maar als de Heilige Geest hen inneemt, dan brengt Hij hen tot Christus, en geeft hun het geloof, waardoor Christus in hun harten woont, Eféze 3:17. En zij Hem aanhangende, worden één geest met Hem. 1 Kor. 6:17. Zij worden met Hem verenigd als leden met het hoofd, als een ent met de stam, als een bruid met de bruidegom, en dat in liefde, welker natuur is verenigen, waaruit spruit het onderlinge woord mijn. Hoogl. 2:16. *Mijn Liefste is mijne, en ik ben de Zijne*. Uit de gemeenschap met Christus vloeit de gemeenschap aan Zijn weldaden, als:

- (a) Zijn betaling en daardoor verzoening met God. Gal. 2:20. *Die mij liefgehad heeft, en Zichzelf voor mij overgegeven heeft*. Rom. 5:10. *Wij vijanden zijnde, met God verzoend Zijn door de dood Zijns Zoons*.
- (b) Zijn heiligheid. 2 Kor. 5:21. *Opdat wij zouden worden rechtvaardigheid Gods in Hem*. Kol. 2:10, *Gij zijt in Hem volmaakt*.
- (c) Zijn voorbede. 1 Joh. 2:2. *Wij hebben een voorspraak bij de Vader, Jezus Christus, de Rechtvaardige*.
- (d) Zijn heerlijkheid. Rom. 8:17. *Erfgenamen Gods en mede-erfgenamen van Christus. Zo wij anders met Hem lijden, opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden*.
- (e) En voorts alles wat in het verbond van de genade beloofd wordt, zo verlossing als toebrenging. Rom. 8:32. *Hoe zal Hij ons ook met Hem niet alle dingen schenken?*

Leert hen bidden.

XLIII. 4. De Heilige Geest leert hen bidden; Hij wordt daarom *genoemd de Geest des gebeds*. Zach. 12:10. *Ik zal uitstorten de Geest van de genade en van de gebeden*. Rom. 8:26. *De Geest zelf bidt voor ons met onuitsprekelijke zuchtingen*. De Geest toont hen hun gebrek en maakt er hen gevoelig over. Hij toont hun de geestelijke zaken in haar beminnelijkheid en doet er hen op verlieven. Hij zet hen aan om die door het gebed van God te verzoeken. Hij verzekert hun, dat God naar hen horen zal en hen hun begeerte zal geven naar Zijn welbehagen. Hij brengt hen in een biddende gestalte, namelijk, in een ootmoedige en gelovige staat. Hij neemt hen als bij de hand en geleidt hen tot de troon der genade. Hij geeft hun sterke begeerten en vergeestelijkt die, en legt hun de woorden in de mond; en zijn de zaken hun te hoog, en zijn de begeerten te sterk, en klemt hun hart toe, zodat ze niet één woord spreken kunnen, dan komt de Geest hun zwakheden te hulp en doet hen hun begeerten uiten met onuitsprekelijke zuchtingen, die meer zeggen, dan zij met woorden kunnen uiten.

Geleidt hen.

XLIV. 5 De Heilige Geest geleidt hen. De weg is smal, men mag niet één tred ter zijde doen of men valt; hij is steil, en gaat naar boven, daar is klimmen aan vast; hij is glibberig, niet in zichzelf, maar ten opzichte van hen; de voeten glijden lichtelijk ter zijde uit: hij is bezet met veel vijanden, die hen niet willen doorlaten, maar waardoor men heenslaan moet en al strijdende doordringen; en zij daarentegen zijn duister; zij weten kwalijk de weg; zij Zijn zwak en tot hinken gereed; zij worden ras moe en moedeloos; de vijanden zijn hun te gauw en te sterk; er is voor hen geen raad om door te breken.

Maar de Heilige Geest geleidt er hen door, gelijk als men een blinde leidt; gelijk men een onkundige leidt op een weg, die hij te gaan heeft, zo geleidt de Heilige Geest hen door de weg, die zij niet geweten hebben, Jes. 42:16. Hij toont hun de weg en zegt: *Dit is de weg, wandelt in denzelven*, Jes. 30:21. Hij buigt hun wil en maakt hen gewillig om hem te bewandelen. Hij spreekt hun moed in en wekt hen telkens op. Hij geeft hun telkens nieuwe kracht. *Hij geeft de moede kracht, en vermenigvuldigt de sterkte die, die geen krachten heeft*, Jes. 40:29. Dus gaan zij bij Zijn licht de duisternissen door.

Troost hen.

XLV. 6. De Heilige Geest troost hen. Hij draagt de Naam van *Trooster*, Joh. 14:16 Joh. 15:26; Joh. 16:7. De gelovigen ontmoeten veel wederwaardigheden; dan komt een nare duisternis op hen vallen, dan worden ze overweldigd van hun verdorven vlees, dan komt de satan hen met vurige pijlen bestrijden, dan komt het ongeloof boven, dan verbergt God Zijn aangezicht voor hen, en schijnt hen weg te stoten, en op hen te toornen; dan komt de ene tegenspoed bij de andere, zodat er geen doorkomen aan schijnt, dan leven ze in de vrees van de dood en de koning der verschrikking overvalt hen; in deze en dergelijke ongelegenheden, die bekwaam zijn hun ziel te overstelpen, komt de Heilige Geest hen te ondersteunen met Zijn vertroosting, en dat op verscheiden wijzen, namelijk:

- (a) Hij toont de kleinheid van het kruis, en kan het zo klein doen achten, dat het niet waardig is daar zwaar over te tillen, bijzonder als Hij hen hun toekomstige heerlijkheid doet zien, dan is hun oordeel met dat van Paulus eens. Rom. 8:18. Ik houde het daarvoor, dat het lijden des tegenwoordigen tijds niet is te waarden tegen de heerlijkheid, die aan ons zal geopenbaard worden.
- (b) Hij toont de kortheid van het kruis, en dat het voorbijgaande is. 2 Kor. 4:17. *Want onze lichte verdrukking, die zeer haast voorbijgaat*. Dat van gisteren is al weg, wat morgen Zijn zal, weten wij niet; het tegenwoordige hebben wij alleen, en dat vliegt voort, zo ras de tijd voortgaat, en wat is toch ons gehele leven bij de eeuwigheid?
- (c) Hij toont het voordeel, dat in de verdrukking steekt; hoe klein dat het hen maakt, hoe lijdzaam zij worden, hoe ze van de wereld afgewend worden, hoe dat ze van God leren afhangen en op Hem vertrouwen, hoe dat ze daardoor heiliger worden, gelijk de apostel dat toont. Hebr. 12:10, 11. *Hij kastijdt ons te onze nutte, opdat wij Zijner heiligheid zouden deelachtig worden. Doch daarna geeft zij van zich een vreedzame vrucht van de gerechtigheid degenen, die door dezelve geoefend zijn*.
- (d) Hij toont hun, dat het Gods weg is, en dat Hij al Zijn kinderen door deze ten hemel leidt, dat het Zijn soevereine wil is met hen zo te handelen, en dat die wil enkele wijsheid en enkele goedheid is, en geeft hun meteen liefde tot de wil Gods, zodat zij ook zo willen, en bidden: *Doch niet gelijk ik wil, maar gelijk Gij wilt; uw wil geschiede!* Matth. 26:39, 42.
- (e) Hij verzekert hen van de liefde en genade Gods tot hen, dat zij genade gevonden hebben in Zijn ogen. De inspraak is hun genoeg, om al hun kruis als niet met al te achten, gelijk wij zien in Paulus. 2 Kor. 12:9. *En Hij heeft tot mij gezegd: Mijn genade is u genoeg; want mijn kracht wordt in zwakheid volbracht. Zo zal ik dan veel liever roemen in mijn zwakheden, opdat de kracht van Christus in mij wone*.
- (f) Hij toont de uitkomst, gelijk zij het menigmaal hebben ondervonden. Hij toont hun, dat de scepter van de goddelozen niet altijd zal rusten op het lot van de

rechtvaardigen; dat het kruis niet te hoog zal gaan en niet lang zal duren, dat het hen niet zal overstelpen, dat Hij bij hen zal zijn, als zij door het water en door het vuur zullen gaan, zodat de stromen hen niet zullen verdrinken en de vlam hen niet zal verbranden, dat zij beproefd zullen uitkomen als goud uit de smeltkroes, ja, dat ze de Heere nog zullen danken, dat Hij zo met hen gehandeld heeft, en hen uit getrouwheid heeft verdrukt. Zie de belofte: 1 Kor. 10:13. *God is getrouw, Die u niet zal laten verzocht worden, boven hetgeen gij vermoogt, maar Hij zal met de verzoeking ook de uitkomst geven, opdat gij ze kunt verdragen.* ‘ t Scheelt veel, of iemand ons dezelfde zaken voorstelt, dan of wij ze zelf overpeinzen, dan of de Heilige Geest ons die voorstelt, klaar doet zien en krachtig indrukt, dan eerst hebben ze klem, dan eerst vertroosten ze het hart, en dan draagt men het kruis met gemoedigheid.

Verzegelt hen.

XLVI. 7. De Heilige Geest verzegelt hen.

- (a) In verzegelen is een signet, ‘t welk het beeld in zich heeft, dat overgezet wordt; dit is hier het Beeld Gods.
- (b) Was, in ‘t welk het beeld ingedrukt wordt, ‘t welk hier is het hart des mensen, ‘t welk naar het beeld Gods herschapen wordt.
- (c) Overzetten van het beeld, ‘t welk hier geschiedt door de Geest Gods, de mens dit beeld Gods indrukkende, en makende dat Christus een gestalte in hen krijgt.

Het verzegelen geschiedt tot verscheiden einden.

- (1) Om iets te verbergen, dat een ander niet ziet wat daarin is, zo verzegelt men de brieven; zo is een gelovige verzegeld en verborgen voor ‘t oog van de wereld, welke de Geest niet zien kan, Joh. 14:17. *Daarom kent ons de wereld niet,* 1 Joh. 3:1.
- (2) Om iets ongeschonden te bewaren, daartoe worden kisten en kasten in een sterfhuis verzegeld; zo zijn ook de *gelovigen een besloten hof, een besloten wel, een verzegelde fontein,* Hoogl. 4:12.
- (3) Om iets voor het zijne te onderkennen van andere dingen, zo verzegelt men de koopmanswaren; aan dit zegel kent ook God de Zijnen. 2 Tim. 2:19. *Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen, die Zijnen zijn.*
- (4) Hieraan worden zij van anderen gekend. Jes. 61:9. *Allen, die hen zien, zullen ze kennen.* Joh. 13:35. Hieraan zullen zij allen bekennen, dat gij Mijn discipelen zijt. Hand. 14:13. *Zij kenden hen, dat zij met Jezus geweest waren.*
- (5) Hieraan kennen zij zichzelf. 1 Joh. 2:3. *Hieraan kennen wij, dat wij Hem gekend hebben, zo wij Zijn geboden bewaren.* 2 Kor. 13:5. *Onderzoekt u zelf of gij in het geloof zijt, beproeft u zelf. Of kent gij u zelf niet, dat Jezus Christus in u is?*
- (6) Om iets te bevestigen, zo verzegelt men koopbrieven en contracten; dus verzegelt de Heilige Geest de gelovigen, aan hen bevestigende het verbond van de genade, en hen verzekerende, dat zij daaraan deel hebben. 2 Kor. 1:22. *Die ons ook heeft verzegeld, en het onderpand des Geestes in onze harten gegeven.*

XLVII. Deze verzegeling, bevestigende aan de gelovigen, en hen verzekerende, dat zij deel hebben aan het verbond der genade, geschiedt op verscheiden wijze. Als

Door aan hen te openbaren, dat Hij in hen woont.

1. door openbaring aan de gelovigen, dat Hij in hen als in een tempel woont. De bruid verzocht, Hoogl. 8:6. *Zet mij als een zegel op Uw hart*, dat is, prent mij zo in uw hart, dat Gij gedurig aan mij denkt, en dat mijn gedaante gedurig voor uw ogen is. Zo zet de Heilige Geest zich als een zegel op het hart van de gelovigen, drukt hen Zijn tegenwoordigheid en inwoning in, zodat zij zien, dat zij des Heiligen Geestes deelachtig zijn, waardoor zij klaar en krachtig verzekerd, en als met een zegel verzegeld worden, dat zij deel aan het verbond hebben. 1 Joh. 4:13. *Hieraan kennen wij, dat wij in Hem blijven, en Hij in ons, omdat Hij ons van Zijn Geest gegeven heeft.* De Geest Zelf is hun gegeven tot een Onderpand, dat God hun al de beloofde goederen zal deelachtig maken, zodat zij niet hoger verzegeld en verzekerd kunnen worden, omdat God Zelf het onderpand is, en alzo oneindig maal meer waardig dan de zaligheid zelf. Zie dit Efëze 1:13, 14. *In welke gij ook, nadat gij geloofd hebt, zijt verzegeld geworden met den Heiligen Geest der belofte, die het Onderpand is van onze erfenis.* Efëze 4:10. *Door welke gij verzegeld zijt tot de dag der verlossing.*

Door hun in te drukken het beeld Gods.

2. De Heilige Geest verzegelt hen, door hun in te drukken het beeld Gods, en door hun te tonen en te doen zien, dat het beeld Gods in hen is; Hij overtuigt hen van hun eerste veranderingen en overgang in Christus van hun geloof, dat ze Christus waarlijk hebben aangenomen en het nog dagelijks doen, en dat beide tot hun rechtvaardigmaking en heiligmaking; van hun onverzadigbare begeerte naar gedurige gemeenschap met God, van hun geestelijk leven, hoewel nog klein, nochtans waarachtig is, dat zij de zonden haten, en ook door inwendige zonden en gebreken in het verrichten van het goede, en het goede nagelaten te hebben, gewond worden en daarover smart hebben, dat het niet alleen al hun wens is heilig te zijn; maar dat hun gehele poging ook is alles te doen in geloof, in liefde Gods, in vrees en kinderlijke gehoorzaamheid en dergelijke; deze dingen toont hun de Geest, zodat zij het zien en niet ontkennen kunnen, noch derven. Zie dit 1 Kor. 2:12. *Maar wij hebben ontvangen de Geest die uit God is, opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.*

Dit hun aan de ene kant openbarende, zo brengt Hij hen met de ontvangen genade tot het Woord en tot de beloften, die aan dezulken gedaan zijn, Hij maakt hun die plaatsen klaar, Hij doet hun erkennen de onfeilbare waarheid, en in die staat brengt Hij hen in de tegenwoordigheid Gods, en doet hen uit de twee stellingen (de eerste genomen van hun genade, de tweede uit het Woord) het besluit opmaken, dat zij dan zeker kinderen van God Zijn en van de eeuwige zaligheid deelachtig zullen worden.

In dit concluderen werkt de Heilige Geest, niet alleen om genade in hen, en de Schriftuurlijke beloften klaar en zeker aan hen te maken, maar Hij werkt ook in het formeren van het besluit, en doet hun die vast en zeker maken, en dat met veel licht, en drukt hun die door Zijn verzegelende kracht zo diep in, dat zij het zo zeker geloven, alsof zij het met ogen zagen en met handen tastten, ja, alsof zij de zaligheid alreeds bezaten. Zie dit: Rom. 8:16, 17. *Dezelve Geest getuigt met onze geest, dat wij kinderen Gods zijn.*

Door onmiddellijke inspraken.

3. De Heilige Geest verzegelt ook wel onmiddellijker door klare en krachtige inspraken: *Gij zijt geliefd met een eeuwige liefde; uw zonden zijn u vergeven; gij zijt een erfgenaam van het eeuwige leven*, en dergelijke.

De inspraken geschieden soms door middel van een Schriftuurplaats, die zeer krachtig wordt ingedrukt; soms zonder een uitdrukkelijke plaats, nochtans altijd overeenkomende met het Woord, waaraan de inspraak kan getoetst worden.

Deze onmiddellijke verzegeling is niet alleen tot vaststelling van hun staat, maar de Heilige Geest doet hun meteen de zaken zelf smaken, waaruit ontstaan een stille vrede, een genoeglijke zoetheid, een verkwikkelijke blijdschap; hierdoor wordt men dronken in de liefde, hierdoor krijgt men een heilige gestalte, het hart verheft zich in de wegen des Heeren, en men is vaardig als een held, om te strijden tegen de vijanden, en om te lopen het pad van de geboden Gods. Dit noemt de bruid kussen: Hoogl. 1:12. *Hij kusse mij met de kussen Zijnsmonds; want Uw uitnemende liefde is beter dan wijn*. Hiervan spreekt ze: Hoogl. 2:4, 5, 6. *Hij voert mij in het wijnhuis, en de liefde is Zijn banier over mij*, enz. Dit begeerde David. Psalm 35:3. *Zegt tot mijn ziel: Ik ben uw heil*. Dit is het dat de Heere Jezus belooft. Joh. 14:21, 23. *Ik zal hem liefhebben en Ik zal Mij zelf aan hem openbaren. Wij zullen tot hem komen, en zullen woning bij hem maken*.

Doch dit geschiedt aan allen niet even klaar. Doch dit moet men weten, dat, of wel alle gelovigen verzegeld zijn, dat het aan allen niet geschiedt in dezelfde trap van klaarheid; velen zijn hier duister en blijven duister, zij kunnen noch de inwoning des Geestes, noch de genaden, die in hen zijn, klaar zien, ja vrezen, dat zij noch aan het ene, noch aan het andere deel hebben; zij kunnen de sluitreden uit het Woord niet goed zonder twijfeling opmaken, daar blijft nog een stille vrees van zichzelf te bedriegen.

En veel verzegelden ondervinden niet de onmiddellijke verzegelde inspraak; en velen, die het ene en het andere genoten hebben, genieten het altijd niet; die met Paulus in de derde hemel getrokken waren, krijgen wel vuistslagen van de satan; die met Petrus door het geloof op de zee wandelen, zinken daarna wel door ongeloof; de verlichten worden wel duister, de blijden worden daarna wel droevig; zodat zij, die tevoren zo verzekerd waren, wel zinken in twijfelmoedigheid, en zich alleen nog ophouden door het overdenken van de dagen vanouds.

Hij blijft bij hen als een Onderpand.

XLVIII. 4. De Heilige Geest blijft bij hen tot in van de eeuwigheid. Of Hij Zich dikwijls verbergt en Zijn werkingen inhoudt, zodat men met Job klaagt: Job 23:8, 9 *Zie, ga ik voorwaarts, zo is Hij er niet, of achterwaarts, zo verneem ik Hem niet. Als Hij ter linkerhand werkt, zo aanschouw ik Hem niet, bedekt Hij Zich ter rechterhand, zo zie ik Hem niet*; nochtans Hij is in hen en zal in hen blijven. Dit is de belofte. Joh. 14:16, 17. *Opdat Hij bij u blijve in der eeuwigheid. Hij blijft bij ulieden*. 1 Joh. 2:27. *De zalving, die gij van Hem ontvangen hebt, blijft in u*. En ook omdat Hij tot een Onderpand gegeven is, zo is 't zeker, dat Hij zolang als een Onderpand zal blijven, totdat de beloofde goederen in volkomenheid genoten zullen worden. Ziet dit Efëze 1:13, 14. *Gij zijt verzegeld geworden met de Heilige Geest der belofte; Die het Onderpand is van onze erfenis, tot de verkregen verlossing*. Efëze 4:30. Daarom moet men zich heilig gedragen en de Heilige Geest niet bedroeven.

XLIX. Hoe heilig moest men zich bewaren, omdat men een tempel des Heiligen Geestes is, opdat Hij lust hebbe daarin te wonen! Hoe zorgvuldig moest men zich wachten, dat men de tempel Gods, noch in ons door eigen bedrijf van zonden, noch in anderen door hen tot zonden te brengen, niet ontheilige! *Die de tempel Gods schendt, die zal God schenden*, 1 Kor. 3:16. Hoe bezorgd moet men dan Zijn dat men de Geest niet bedroeve, noch door stoute zonden tegen Zijn waarschuwing, noch door een slordige levenswijze, noch door Zijn leiding te wederstreven! *Bedroeft den Heiligen Geest Gods niet*, Efése 4:30; maar erkent Zijn inwoning, ontvangt gewillig Zijn werking, luistert naar Zijn vertroosting, volgt gewillig Zijn leiding, opdat Hij behagen in u hebbe, en hoe langer hoe krachtiger in u werke.

L. Ziedaar, is er nu geen nuttigheid in het geloof van de heilige Drie-eenheid? Is het niet de enige grond van een waarlijk Godzalig leven, en de Fontein van alle vertroosting? Welaan dan, merkt God aan als één in Wezen en drie in Personen; let op de wijze van werking van ieder Persoon in de bedeling des genadeverbonds, en ook in u.

En gij, hebt ook gepaste gedachten, opmerkingen en werkingen aangaande ieder Persoon, en gij zult bevinden een grote en vaste voortgang in de Godzaligheid, en een wonderlijke omschijning van de Eenheid, terwijl gij ieder Persoon beschouwt, en van de Drieheid, als gij beschouwt de Eenheid. Steekt in de 'duistere schemering' van de heilige Drie-eenheid zo veel licht, troost, blijdschap en heiligheid, wat zal het dan zijn, en hoedanig zal de ziel aangedaan zijn, als zij Gods aangezicht in gerechtigheid zal aanschouwen, en verzadigd zal worden met Zijn Beeld, als ze zal opwaken! Psalm 17:15. *Dan zal men wandelen door aanschouwen*. 2 Kor. 5:7. *En zien van aangezicht tot aangezicht*, 2 Kor. 13:12. *En Hem zien gelijk Hij is*, 1 Joh. 3:2. Daarom: *Welgelukzalig is het volk, wiens God de Heere is, het volk, dat Hij Zich ten erve heeft uitverkoren*, Psalm 33:12.

Hoofdstuk 5

Van de Besluiten Gods in het algemeen.

Vertoond hebbende de beginselen, waaruit God gekend wordt, en hoedanig God is in Zijn Wezen, Eigenschappen en Personen, zo begeven wij ons tot de beschouwing van de werken Gods naar buiten. Deze kan men aanmerken óf in hun begin, óf in de uitwerking.

- De werken Gods in hun begin zijn de besluiten Gods, zo in 't algemeen, als in 't bijzonder de eeuwige verordining des mensen, nopens zijn eeuwige staat, alsmede de raad des vredes, of het verbond van de verlossing, in 't welk zich de Zoon stelt tot Borg van de uitverkorenen.
- De werken Gods in de uitwerking zijn óf van de natuur, welke zijn de Schepping en de Voorzienigheid, óf van de genade, zijnde de uitvoering van het grote werk van de Verlossing.

Wij beginnen met de Besluiten Gods, een zaak, waarin uitnemende troost, vergenoeging, rust en blijdschap ligt voor een gelovig kind Gods.

God is in Zichzelf algenoegzaam. Hij had niet nodig schepselen te maken; het schepsel brengt Hem noch heerlijkheid, noch gelukzaligheid aan; maar 't heeft de Heere behaagd schepselen te maken om hun Zijn goedheid mee te delen, en daarin gelukkig te maken. God, zullende schepselen maken, neemt bij Zichzelf een eeuwig voornemen en besluit, wat, hoedanig, waar, wanneer ieder schepsel zal zijn, wat het zal doen, en wat ieder zal ontmoeten. De zaken zelf weten wij uit het Woord van God, maar de wijze hoe God besluit, is voor ons verborgen; wij zien ze van achteren, en niet van voren; wij spreken daarvan op menselijke wijze, en verstaan het op een Gode betamelijke wijze.

Door velen niet erkend.

II. De Socinianen en Remonstranten, ziende de gebeurlijkheid [toevalligheid] van de dingen, alsmede, dat de mens vrijwillig doet hetgeen hij doet, Zijn gereed om alle dingen, en bijzonder de mens, van onder de regering Gods te onttrekken, en kunnen niet zien, hoe dat God alles zo vast besloten zou hebben. Waar zou (zo spreken zij) dan de gebeurlijkheid van de zaken, en waar dan de vrijheid van de wil des mensen blijven, waartoe zou dan bidden, vermanen en arbeidzaamheid dienstig zijn, en hoe zou men dan God bevrijden van oorzaak van de zonde en van de verdoemenis des mensen te zijn, en zou dan de mens zelf niets tot zijn zaligheid toedoen, dan mocht hij alles wel opgeven, en op riemen laten drijven; daarom ontkennen zij dat God zo'n besluit over alles, en alle bijzondere zaken van eeuwigheid genomen heeft.

Wij daarentegen staande in de waarheid, houden zodanig een besluit volgens Gods Woord vast, belijden het en maken er een heilig gebruik van. Om deze waarheid aan een ieder klaar te maken, zullen wij ze in haar natuur en hoedanigheden voorstellen,

deze uit Gods Woord bevestigen, de bedenkingen beantwoorden, en dan de zaak tot beoefening aandringen.

Met verscheiden woorden uitgedrukt.

III. Wij beginnen met het Woord. De Schrift, lerende dat God alle dingen geschapen, heeft, onderhoudt en regeert naar een tevoren bij Zichzelf genomen besluit, heeft verscheiden woorden, waarmee zij dit eeuwig besluit uitdrukt en voorstelt; zoals:

1. Besluit. Psalm 2:7. *Ik zal van het besluit verhalen.* Lukas 22:32. *De Zoon des mensen gaat wel heen, gelijk besloten is.*
2. Bescheiden, Job 23:14. *Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is.*
3. Bepaalde raad en voorkennis, Hand. 2:23. *Deze, door de bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde.* Hand. 4:28. *Om te doen al wat uw hand, en uw raad tevoren bepaald had, dat geschieden zou.*
4. Raad des wils en des welbehagens, Jes. 46:11. *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al mijn welbehagen doen.* Efëze 1:11. *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*
5. Voornemen, Rom. 8:28. *Degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn.* Efëze 1:9. Ons bekendgemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil naar Zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf. Deze teksten geven ons niet alleen te kennen de verscheiden benamingen van het besluit, maar bevestigen meteen, en dat overtuigende, de waarheid van de zaak, dat God van eeuwigheid een besluit genomen heeft, waarnaar alles in de tijd uitgevoerd wordt.

Alle menselijkheid daarvan geweerd.

IV. Als de mensen een besluit nemen, dan bezien zij de zaken eerst van alle kanten, of het wel doenlijk is, wat daartegen, wat daarvoor zou zijn. Zij kunnen de zaak dikwijls niet doorzien, staan in twijfeling tussenbeide, en moeten het besluit nemen naar de zaken die voorkomen, en dergelijke. Maar al die onvolmaaktheden zijn ver van de alwetende, alleen wijze, almachtige en onveranderlijke God; des Heeren wegen zijn niet als onze wegen. Wij kunnen niet opklimmen, hoe God een besluit, een raad, en voornemen neemt; maar wij weten dat het zo is, en dat de menselijke benamingen ons te kennen geven de ondoorgrondelijke wijsheid en onwrikbare vastigheid van het voornemen Gods, en van het gehele bestel over alles, wat er zijn en geschieden zal.

Beschrijving.

Wij verstaan door het Besluit Gods, een eeuwig, vrijwillig, alwijs, onafhankelijk en onveranderlijk voornemen Gods, over alles en over iedere zaak, die geschieden zou, en hoe die geschieden zou in de tijd.

V. Vóór de schepping van de wereld was er alleen eeuwigheid, geen stof, geen lichaam, geen gedaanten, of wat men ook verzinnen of noemen mag. God, in de eeuwigheid wonende, heeft voorgenomen een wereld te scheppen, die met zulke schepselen te vervullen, die zo te onderhouden en te besturen, ieder zijn plaats en al wat hij doen, en wat hem ontmoeten zal, bestemmende en bepalende. Dit besluit is de eerste oorzaak en Exempel of voorbeeld, waaruit en waarnaar de zaken in de tijd én Zijn én geschieden, en ook zo zijn en zo geschieden, en niet anders. Mensen drukken zich eerst een denkbeeld of gedaante in van zaken, die zij maken willen, door af- en

toedoen van dingen, die zij tevoren in hun begin, of ten dele, of geheel gezien hadden; maar in God wordt geen beeld of gedaante van de zaken ingedrukt, waarnaar Hij, hetgeen Hij maken wilde, zou vormen; God drukt ze zelf uit. Het besluit Gods is het uitdrukkelijke voorbeeld, en de zaken het uitdrukkelijke. Het besluit Gods is niet enig toeval in God, maar de besluitende God Zelf; 't is een inblijvende daad van Gods wil.

Eeuwig.

VI. Het besluit Gods is van eeuwigheid. God neemt geen besluit telkens als de zaken voorhanden zijn, dat is mensenwerk; maar eer daar iets was, voordat Hij de wereld schiep, verordeneerde Hij alle zaken, die Hij in de tijd zou voortbrengen, waar en wanneer iedere zaak zou zijn, door welke middelen alles zou uitgevoerd worden, wat ieder zou doen, wat ieder zou gebeuren van het begin tot het einde; dit zegt de Schrift uitdrukkelijk; zie Hand. 15:18, *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend*. Omdat God alle dingen, die in de tijd zullen zijn, daarom kent, omdat Hij ze besloten heeft, waardoor zij uit de staat van kunnen zijn door Gods Almachtigheid, komen in de staat van zullen zijn door de wil Gods, zo is 't zeker, dat gelijk God ze van eeuwigheid kent, dat Hij ze ook van eeuwigheid besloten heeft. Efêze 1:4. *Die ons uitverkoren heeft in Hem, vóór de grondlegging der wereld*. 2 Tim. 1:9. *Maar naar Zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus vóór de tijden van de eeuwen*.

Vóór de tijd te zijn, sluit alle tijd uit; vóór de tijd was er maar eeuwigheid; als men denkt: hoe lang vóór de tijd nam God het besluit, zo is men, al eer men 't weet met zijn gedachten in de tijd. In de eeuwigheid is geen hoe lang, geen vóór en na; de eeuwigheid is voor ons tijdelijke mensen onbevattelijk. Zijn dan de besluiten vóór de tijd, zo zijn ze van eeuwigheid.

In de uitvoering van de zaken is een hoe lang, is een vóór en na, en dat vóór en na heeft God ook van eeuwigheid besloten, door een enkele daad van Zijn wil. God Zelf is wel in orde en natuur vóór het besluit, maar niet in tijd, want 't is eeuwigheid, gelijk ook zelfs bij de schepselen de oorzaken niet altijd in tijd eerder Zijn dan de gevolgen. Men moet ook het besluit onderscheidenlijk aanmerken, of ten opzichte van de besluitende God, zo is het een enkele daad, of ten opzichte van de besloten zaken, dan zijn ze zo velerlei, als er zaken zijn, over welke het besluit gaat.

Vrijwillig.

VII. Het besluit Gods is in alle opzichten geheel vrijwillig, zonder enige dwang of enige inwendig of van buiten aankomende noodzakende oorzaken: 't is alles naar Zijn vrij welbehagen. De verborgenheid van Zijn wil naar Zijn welbehagen, Efêze 1:9. *Naar de raad van Zijn wil*. Vers 11. Nooddwang en vrijwilligheid kunnen niet samengaan, maar noodzakelijk en vrijwillig komen zeer wel bij elkaar. Noodzakelijk is Gods Wezen willende; maar dat die wil zich uitstrekt tot zaken buiten Hem, om die te scheppen en te regeren, dat dit dus en dat zo zal zijn, dat deze dit en gene dat zal ontmoeten, dat de ene rijk en de andere arm zal zijn, dat de ene hier en de andere daar zal wonen, dat is enkele vrijwilligheid. God had kunnen besluiten niets te scheppen; en willende scheppen en regeren, kon Hij iedere zaak dus of anders scheppen, iedere zaak dit of wat anders doen bejegenen. Indien een pottenbakker macht heeft over Zijn leem, uit enkel vrije wil dus- of zodanig vat te maken; indien een vader macht heeft om Zijn huis toe te rusten zo hij wil, het ene hier te plaatsen en het andere daar; zou dan de

soevereine Heere van alles geen vrijheid hebben over Zijn leem en over al Zijn schepselen naar Zijn welbehagen te beschikken? Zou iemand Hem, die almachtig is, kunnen verhinderen, zodat Hij Zich naar de rang van 't werk zou moeten regelen? Zou iemand kunnen zeggen: Waarom hebt Gij het dus en niet anders besloten? Zou enig schepsel Hem kunnen noodzaken dus of zodanig een besluit te nemen? In 't geheel niet. Zijn vrij welbehagen bestelt het zo, en daarom zal 't zo zijn, en 't is alles goed, omdat Hij het zo wil. 't Is een zaligheid voor een schepsel dit te erkennen, goed te keuren en ook zo te willen.

Wijs.

VII. God heeft alles besloten met een eeuwige, oneindige en onnaspeurlijke Wijsheid. Als mensen wat vreemds en buitengewoons maken, staat men verwonderd en zegt: hoe heeft een mens dat alles zo kunnen verzinnen, en evenwel had hij het niet van eerst tevoren bedacht, maar hij had van 't een en 't ander enig beginsel gezien, of in dieren, of in levenloze schepselen, of in mensenwerk, en door wat af- of toe te doen, of te verplaatsen en in een andere orde te schikken, had hij Zijn kunstwerk zo uitgedacht. *Maar wie heeft de Geest des Heeren bestuurd en wie heeft Hem als Zijn raadsman onderwezen?* Jes. 40:13. *Hij die de alleen wijze God is,* 1 Tim. 1:17. Wiens verstand geen getal is, Psalm 147:5. Die alles met wijsheid gemaakt heeft, Psalm 104:24. Die heeft ook alles tevoren met wijsheid verordineerd en besloten. Rom. 11:33. *O diepte des rijkdoms beide der wijsheid en der kennis Gods! hoe ondoorzoekelijk zijn Zijne oordelen, en onnaspeurlijk Zijn wegen!*

Absoluut.

IX. De besluiten Gods Zijn onafhankelijk, absoluut, zonder enige voorwaarde, die van de tweede oorzaken afhangen zou. Iedere zaak is vast besloten, zal zeker komen, zo een en geen anderen uitslag en einde hebben; zo zal 't zijn, en niet anders. God heeft wel besloten, dat veel dingen door onderoorzaken en middelen zullen uitgevoerd worden, doch die onderoorzaken zijn geen voorwaarden van het besluit, alsof God de zaak onder die voorwaarden had vastgesteld, en alsof die voorwaarden, zo ze niet nagekomen werden, het besluit zouden kunnen veranderen, en alsof die voorwaarden gelaten waren in de macht van het schepsel of aan een geval; maar de middeloorzaken zijn alleen middelen in de uitvoering, en zijn alzo zeker en vast besloten als het einde door die middelen uit te voeren, hoe onzeker of gebeurlijk die ook zijn ten opzichte van de tweede oorzaken, omdat de gebeurlijkheid is ten opzichte van de schepselen, en niet bij God.

De vraag is: *Of God veel zaken onder een voorwaarde besloten heeft, zodat de uitslag hangt aan het vervullen of niet vervullen van de voorwaarde, welke voorwaarde zou Zijn in de macht en vrije wil van de mens?*

De Socinianen, Remonstranten en Jezuïeten zeggen ja, wij neen. Want:

God is alles voorwetende en almachtig.

1. Zo God een zulk voorwaardelijk besluit nam, zo moest het zijn, of omdat Hij niet anders kon, omdat Hij verhinderd zou kunnen worden Zijn besluit uit te voeren; of omdat Hij niet anders wilde, en het volbrengen van de voorwaarde, of niet volbrengen geliefde te stellen in de macht van de mens. Het eerste kan niet zijn, omdat God

almachtig is, en die almacht ook te werk stelt in het uitvoeren van Zijn besluit. Jes. 14:27. *De Heere der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?* Het tweede kan ook niet zijn, omdat God een schepsel niet kan onafhankelijk van Hem doen zijn, en het schepsel niets kan werken zonder Zijn invloed en besturing. Filip 2:13. *Het is God, die in u werkt beide het willen en het werken, naar Zijn welbehagen.*

Uitvlucht. De natuur van de mens laat niet toe, dat God een besluit zou nemen over zaken, waarin de vrije wil des mensen te pas komt, omdat God des mensen wil zo geschapen heeft, dat die niet gedwongen kan worden, maar altijd de vrijheid behoudt om iets te willen doen of niet te willen doen. God kon wel een besluit maken, om die of die mens zalig te maken zonder enige voorwaarde, hij leefde dan ook zo hij leefde; maar als God een mens tot zaligheid verkiest, die geloven en zich bekeren zal, dan kan dat niet geschieden dan onder een voorwaarde, die aan de vrije wil hangt, om te willen geloven, en om zich te willen bekeren, of niet.

Antwoord.

- (a) De vrijheid van de wil bestaat niet in onverschilligheid, om iets te doen of te laten, maar in vanzelfsheid om 't geen hij doet, met eigen oordeel en genegenheid te doen.
- (b) Vrijheid van onverschilligheid, en van vanzelfsheid, is niet onafhankelijk van God. God doet de mens willen. Hij werkt het willen. Hij formeert het hart van alle mensen, Psalm 33:15. *Hij neigt het hart zelfs van koningen als waterbeken tot al dat Hij wil*, Spr. 21:1. *Hij, die de mens de wil heeft gegeven, kan die hem niet een goeden wil teruggeven, als Hij wil?*
- (c) Het geloof en de bekering Zijn geen voorwaarden op welke het besluit gemaakt is; maar het Zijn middelen, die God zowel als het einde besloten heeft, om door die het einde uit te voeren: dus raakt de uitvlucht niet en maakt het bewijs niet krachteloos.
- (d) Indien het besluit Gods afhing van iets, dat van Hem niet afhing, dan hing de Schepper af van het schepsel.

2. Is geschied naar Gods welbehagen.

Het besluit Gods is genomen enkel naar Zijn welbehagen; dus kan het niet genomen Zijn op enige voorwaarden. Matth. 11:26. *Ja Vader, want alzo is geweest het welbehagen voor U.* Eféze 1:5. *Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zichzelf, naar 't welbehagen van Zijn wil.* Dit welbehagen voert God ook onweersprekelijk uit. Jes. 46:10. *Mijn raad zal bestaan, en Ik zal al mijn welbehagen doen.* Hoe kan er dan een voorwaarde zijn, van welke het besluit Gods zou afhangen? Het zou strijden tegen de soevereiniteit, wijsheid en almachtigheid Gods.

3. Is onveranderlijk.

Al de besluiten Gods Zijn onveranderlijk. Rom. 9:11. *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve.* Mal. 3:6. *Ik, de Heere, worde niet veranderd; daarom zijt gij, o kinderen Jakobs! niet verteerd.* Jak 1:17, 18. *Bij Wien geen verandering is, of schaduw van omkering. ... Naar Zijn wil heeft Hij ons gebaad.*

Nu, al wat van een voorwaarde afhangt, welke niet besloten is, en in des mensen eigen kracht en vrije wil is om te doen of niet te doen, gelijk partijen willen, dat is geheel en al veranderlijk; dus hangt het onveranderlijke besluit Gods niet af van enige voorwaarde. God verandert Zijn besluit niet naar de verandering des mensen, maar alle veranderingen des mensen geschieden naar het onveranderlijke besluit Gods, die door de veranderingen des mensen onveranderlijk uitvoert de samenhang, die Hij besloten heeft tussen het middel en het einde, tussen de zonden en de straffen, tussen de Godzaligheid en de zaligheid.

X. Tegenwerping 1. Spr. 1:25, *En hebt al Mijn raad verworpen.* Lukas 7:30, *Maar de Farizeeën en de Wetgeleerden hebben de raad Gods tegen zichzelf verworpen.* Waaruit blijkt, dat de mensen de raad Gods kunnen verwerpen, Zijn besluit krachteloos maken: waaruit dan volgt dat Gods besluiten onder voorwaarde genomen zijn.

Antwoord.

Het woord *raad* betekent in die plaatsen niet het besluit Gods, 't welk ook raad genoemd wordt, maar de aanrading door bevel met beloften en bedreigingen bekleed, voorgesteld, gelijk uit de teksten zelf blijkt. Spr. 1:25 wordt er bijgevoegd: *en Mijn bestraffing niet gewild.* De raad was, vs. 22, 23, *bekeert u;* dat werd voorgesteld met bestraffing, *keert u tot Mijn bestraffing;* en met beloften: *Ik zal Mijn Geest ulieden overvloedig uitstorten.* Deze aanrading hadden ze niet gehoorzaamd.

Lukas 7:30 is hetzelfde. Johannes de Doper en de Heere Jezus hadden hun vermaand tot bekering; want Johannes predikte de doop der bekering, zeggende, dat zij geloven zouden in Degene, die na hem kwam. Hand. 19:4. Van deze vermaning waren zij ongehoorzaam, dat was, de raad, dat is, aanrading te verwerpen, gelijk blijkt uit het bijgevoegde, van hem niet gedoopt zijnde.

Tegenwerping 2. In Gods Woord Zijn veel voorwaardelijke beloften en bedreigingen; omdat nu alle beloften en bedreigingen vloeien uit een besluit van God, zo Zijn er dan ook voorwaardelijke besluiten. Zie het eerste onder veel teksten: Jes. 1:19, 20. *Indien gij willig zijt en hoort, zo zult gij het goede van dit land eten. Maar indien gij weigert, en weerspannig zijt, zo zult gij van het zwaard gegeten worden.* Jer. 17:24, 25, 27. *Het zal dan geschieden, indien gij vlijtig naar Mij zult horen. . . Zo zullen door de poorten van deze stad ingaan koningen en vorsten. . . Maar indien gij naar Mij niet zult horen . . . zo zal Ik een vuur in haar poorten aansteken, enz.*

Antwoord.

Dat in het Woord veel voorwaardelijke beloften en bedreigingen zijn, en dat die voortkomen uit een besluit van God, is een bekende waarheid, die wij gaarne omhelzen; maar wij ontkennen het gevolg, dat daarom, daar ook voorwaardelijke besluiten zijn; dat hangt niet te samen; want daaruit volgt alleen, dat God besloten heeft zodanige voorwaardelijke beloften en bedreigingen te doen, en dat God besloten heeft zo'n samenhang van de zaken te doen zijn, dat het de goeden wèl, en de bozen kwalijk zal gaan; en dat iemand goed wordt, zich bekeert, en gelooft, dat is het werk van God. God bekeert. Jak 1:18. God geeft het geloof, Efêze 2:8. God werkt het willen en het werken, Filip 2:13. *Zonder Mij kunt gij niets doen,* Joh. 15:5.

Het besluit naast deze is volstrekt zonder enige voorwaarde, namelijk, de uitverkorenen door de weg van bekering en geloof tot de zaligheid te brengen, en de

anderen om hun zonden te verdoemen. Het besluit is volstrekt, maar de uitvoering is door middelen, die zo zeker besloten Zijn als het einde.

Tegenwerping 3. God wordt gezegd Zijn besluit te veranderen als de voorwaarde niet vervuld wordt; dus was het besluit voorwaardelijk. Het eerste is te zien, 1 Sam. 2:30. *Ik had wel klaarlijk gezegd: uw huis en uws vaders huis zouden voor Mijn aangezicht wandelen tot in eeuwigheid; maar nu spreekt de Heere: dat zij verre van Mij! want die Mij eren, zal Ik eren, maar die Mij versmaden, zullen licht geacht worden.* 1 Sam. 13:13, 14. *De Heere zou nu uw rijk over Israël bevestigd hebben tot in eeuwigheid. Maar nu zal uw rijk niet bestaan.*

Antwoord.

In deze teksten is geen gewag van het besluit Gods; maar hier wordt gesproken van de uitvoering des besluits. God maakt geen besluit in de tijd als de zaken daar zijn; maar het besluit is van eeuwigheid gemaakt. Hand. 15:18; Eféze 1:4. Dus hangt dat niet af van een voorwaarde, die in de tijd geschiedt. Hier wordt alleen getoond de samenvoeging van zonden en straffen, van Godzaligheid en zegen; deze stelt de Heere voor als middelen om de mens te overtuigen van Zijn plicht, en van Gods rechtvaardigheid in het straffen, als hij zijn plicht niet doet; alsmede als middelen om de uitverkorenen daardoor tot Godzaligheid te leiden, en hen daarop de verordeneerde zaligheid te geven. *Ik had gezegd*, dat is, beloofd onder de voorwaarde van gehoorzaamheid. "Gij hebt niet gehoorzaamd, en Ik heb u zo'n gehoorzaam hart niet willen geven, waartoe Ik niet verplicht was en Ik had besloten het u niet te geven; dus zult gij ook de beloften niet verkrijgen."

Is onveranderlijk.

XL Het besluit Gods is onveranderlijk. Indien God van besluit veranderde, dat zou zijn, óf omdat God na het genomen besluit zag, dat het niet goed was, en dat iets anders beter was; óf omdat Hij door het ene of het andere verhinderd werd Zijn besluit uit te voeren; geen van beide kan van God gezegd worden; niet het eerste, want Hij is de alleen-wijze God; niet het laatste, want Hij is de Almachtige. dus staat het vast, dat er geen oorzaak van verandering des besluits kan zijn. Dit geeft de Schrift te kennen in veel plaatsen; zie alleen deze:

- Mal 3:6. *Ik, de HEERE, word niet veranderd.*
- Jak 1:17. *Bij wie geen verandering is.*
- Jes. 14:27. *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken?*
- Jes. 46:10. *Mijn raad zal bestaan.*
- Rom. 9:11 *Opdat het voornemen Gods, dat naar verkiezing is, vast bleve.*
- Hebr. 6:17. *Waarin God, willende de erfgenamen der beloftenis overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid zijns raads.*

Tegenwerping. *God wordt wel gezegd berouw te hebben, Zijn beloften of bedreigingen niet te vervullen: nu anders te gebieden dan tevoren, Zijn handelingen te veranderen.*

Antwoord.

Maar nooit wordt het gezegd van de besluiten Gods. Die spreekwijzen tonen alleen de verbinding van de zaken met de voorwaarde, 't zij uitgedrukt of ingewikkeld, welke

God in iedere zaak vast heeft besloten te stellen of te gebieden, en toe te laten, dat de godlozen die door hun boosheid niet volbrengen en daarop de beloofde zegen niet verkrijgen, maar de gedreigde straffen deelachtig te worden; en zelf uit te werken, dat de uitverkorenen de voorwaarde volbrengen, en alzo de verordeneerde zegeningen verkrijgen.

Gaat over alles en over iedere bijzondere zaak.

XII. Gezien hebbende de hoedanigheden van het besluit, is te overwegen over welke zaken het besluit gaat. Het gaat over alle zaken in 't gemeen, en over iedere zaak in 't bijzonder; geen zaak, geen werk, geen ontmoeting, geen uitkomst uitgenomen, 't zij groot of klein, 't zij goed of kwaad; 't zij dat naar de gewone loop van de natuur zeker geschiedt, of 't geen ten opzichte van de tweede oorzaken gebeurlijk is, en bijgeval geschiedt, of die door de vrije wil des mensen uitgevoerd wordt als oorlogen of van hun uitslag, de huwelijken en alle hun toevallen, de tijden en plaatsen van onze woningen, de geboortedag en sterfdag; in één woord alles, ieder engel, ieder levenloos schepsel in hemel en op aarde, ieder mens, iedere daad, iedere uitkomst, en alles wat er is, onder wat Naam het ook voorkomt; 't is alles op die tijd en plaats, en 't geschiedt alles naar een vast en onwrikbaar besluit, het ene om het te doen en uit te voeren, het andere om het toelatende te besturen. Dit is het dat overal in de Schrift geleerd wordt.

Dit blijkt:

1. Uit het woord *alles*. Teksten die in 't gemeen alles insluiten.

- Hand. 15:18. *Gode Zijn alle Zijn werken van eeuwigheid bekend.*
- Efëze 1:11. *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

Het woord alle sluit alles in; geen zaak is dan uitgenomen.

2. Uit aantekening van veel bijzondere zaken, plaatsen en tijden. Kruis, zegeningen, verkiezing en verwerping, en vrije wil.

- a. Plaatsen, die dit van bijzondere zaken zeggen. Als de *plaatsen en tijden* van eens ieders woonplaats. Hand. 17:26. *Bescheiden hebbende de tijden, tevoren verordend, en de bepalingen van hun woning.*
- b. Alle wederwaardigheden, die de mens ontmoeten. Job 23:15. *Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is.*
- c. De zegeningen, die over de uitverkorenen zullen uitgestort worden. Efëze 1:5, 9. *Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen. Ons bekend gemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil, naar Zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf.*
- d. Het verkiezen en verwerpen van personen en naties. Rom. 9:11-13. *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit de roepende. Zo werd tot haar gezegd: De meerdere zal de mindere dienen. Gelijk geschreven is: Jakob heb Ik lief gehad, en Ezau heb Ik gehaat.*
- e. Hetgeen door de vrije wil des mensen uitgevoerd wordt, gelijk blijkt uit al hetgeen de mensen Christus hebben aangedaan. Lukas 22:22. *De Zoon des mensen gaat wel heen, gelijk besloten is, doch wee die mens, door welke Hij verraden wordt!* Hand. 2:23. *Deze, door de bepaalden raad en voorkennis Gods overgegeven zijnde, hebt gij genomen, enz.* Hand. 4:27. *Want in der waarheid Zijn vergaderd tegen uw heilig Kind Jezus, welke Gij gezalft hebt, beiden Herodes en Pontius*

Pilatus, met de Heidenen en de volken Israëls; om te doen al wat uw hand en uw raad tevoren bepaald had, dat geschieden zou.

- f. Het huwelijk. Gen. 24:44. *Dat deze die vrouw zij, die de HEERE aan de Zoon van mijn heer is toegewezen.* Matth. 19:6. Hetgeen dan God samengevoegd heeft.
- g. XIII. De tijd, plaats, wijze en omstandigheden van de dood van elk mens is bepaald.
- Dit zegt de Schrift uitdrukkelijk. Job 14:5, *Omdat zijn dagen bestemd zijn, het getal zijner maanden bij U is, en Gij zijn bepalingen gemaakt hebt, die hij niet overgaan zal.* Job spreekt van alle mensen, van zeker getal van de dagen en maanden, dat dit getal bestemd is, dat daartoe niet een maand of dag zal toegedaan worden, dat is, dat hij niet langer dan die bestemde tijd zal leven. Psalm 39:5, 6, *HEERE! maak mij bekend mijn einde, en welke de mate van mijn dagen zij, dat ik wete, hoe vergankelijk ik zij. Zie, Gij hebt mijn dagen een handbreed gesteld.* David spreekt niet van de kortheid van het leven van alle mensen in 't gemeen; maar in het bijzonder, dat God Zijn leeftijd een mate gesteld heeft, zolang en niet langer, dat het als met een handbreed afgepaald was, zodat Zijn leven een kort bepaald tijdje was. Hand. 17:26. *Bescheiden hebbende de tijden tevoren verordend.*
 - God Zelf neemt het leven des mensen weg op Zijn tijd, gelijk Hij ieder mens Zijn geboortedag stelt. God heeft leven en dood in Zijn hand, God nu werkt alles naar Zijn bepaalden raad, Hand. 2:23. *Naar de raad zijns willens,* Efëze 1:11. Zo is dan Zijn leeftijd bepaald. Psalm 31:16. *Mijn tijden Zijn in uw hand.* Psalm 90:3. *Gij doet de mens terugkeren tot verbrijzeling.* Psalm 76:12, *Die de geest der vorsten als druiven afsnijdt.* 1 Sam. 2:6. *De Heere doodt en maakt levend.*
Ja, zelfs als iemand door een gehele toevallige wijze komt te sterven, zo is dat nochtans Gods bestuur. Die in 't voorbijgaan door de van de steel afgeschoten bijl gedood wordt, doet God de hand des houthouwers ontmoeten, Ex. 21:13. God bepaalde Achabs leeftijd, hoewel hij door een pijl bijgeval van de schutter getroffen werd, 1 Kon 22:28, 34. Bepaalde God niet de leeftijd van de eerste wereld? Van de honderd vijf en tachtig duizend in 't leger van Sanherib?

XIV. Tegenwerping 1. Het lang of kort leven hangt af van het goed of kwaad gedrag des mensen, en God verlengt of verkort daarnaar Zijn leven. Zo is dan Zijn dood niet vast bepaald. Ex. 20:12. *Opdat uw dagen verlengd worden.*

Antwoord.

Dit verlengen van de dagen is niet ten opzichte van Gods besluit, 't welk een ieder Zijn eindpaal gesteld heeft; maar het zegt de samenhang, die God gemaakt heeft tussen Godzaligheid en zegening, beide van God besloten, 't een als het einde, 't ander als het middel, 't welk God Zelf in hen werkt.

Tegenwerping 2. Psalm 55:23. *De mannen des bloeds en bedrogs zullen hun dagen niet ter helft brengen. dus is er geen vast besluit over des mensen dood.*

Antwoord.

Indien deze plaats ziet op het besluit Gods, zo is er een zekere tijd van het leven immers bepaald; want daar een zekere helft is, is ook een zeker einde. Dus moest men

besluiten, dat God wel ieder mensentijd van de dood bepaald heeft, maar dat de mens het vaste besluit Gods kan tegengaan en te niet doen, dat toch onmogelijk is, gelijk wij getoond hebben; waaruit dan blijkt, dat deze plaats niet ziet op het besluit Gods, maar op de krachten des lichaams, naar welke de mens natuurlijker wijze veel langer had kunnen leven, of het ziet ook op de inbeelding, die zij hadden van lang te zullen leven; maar dat God om hun godloosheid, volgens Zijn besluit, dat einde en middelen samenvoegt, hen in hun frisse kracht zou wegnemen. In deze zin is ook te verstaan: Pred. 7:17, *Waarom zou gij sterven buiten uw tijd?*

Tegenwerping 3. Jes. 38:5, *Zie, ik zal vijftien jaar tot uw dagen toedoen.* Waaruit blijkt, dat er geen vast besluit over de tijd des mensen leven gemaakt is.

Antwoord.

Immers hier is een bepaling van Zijn leeftijd tot vijftien jaren. God had besloten, dat Zijn sterftijd in Zijn ziekte niet zou zijn, maar vijftien jaren daarna; hoewel hij naar de gestalte des lichaams had moeten sterven, zo God hem door een wonder niet hersteld had, waarop de boodschap van de dood hem aangediend was.

Tegenwerping 4. De mens heeft Zijn leven in Zijn eigen hand. Hij kan zich verdrinken of verhangen zo dikwijls als hij wil, en alzo Zijn leven verkorten, gelijk sommigen ook doen.

Antwoord.

Als iemand dat doet, zo was deze tijd van God bepaald, alsmede, dat hij tot straf van zijn zonden zijn eigen beul zou zijn, en godloos sterven; maar als iemands tijd daar niet is, zo zal hij het niet doen, en niet willen doen, maar naar zijn vermogen zijn leven bewaren. Iemand kan zijn leven verkorten ten opzichte van zijn natuur, naar welke hij langer had kunnen leven, maar niet ten opzichte van het besluit Gods.

Tegenwerping 5. Indien ieders dood vast besloten is, en de mens voor zijn tijd niet zal sterven, zo behoeft hij geen middelen te gebruiken, niet te eten, zich in het water of vuur te werpen, in ziekte geen geneesmiddelen te gebruiken, en zo voort.

Antwoord.

God, die het einde besloten heeft, heeft ook de middelen tot het einde besloten, en zal die mens de middelen doen gebruiken, zo naar het lichaam als naar de ziel, en de mens gebruikt ze ook gaarne; doch men doet de middelen niet gebruiken om Gods besluit te veranderen, dat dwaasheid zou zijn, maar om de raad Gods te dienen, omdat God ons het gebruik van de middelen geboden heeft. Hand. 27:31. *Indien deze in het schip niet blijven, gij kunt niet behouden worden.* Ezech. 36:37. *Daarenboven zal Ik hierom van de huize Israëls verzocht worden, dat Ik het hen doe.*

Tegenwerping 6. Omdat des mensen wil geheel vrij is om iets te doen of te laten, bijna alles aan des mensen wil hangt, en daarnaar de uitslag is, en zeer veel dingen bijgeval geschieden, zo kan des mensen sterftijd en plaats niet vast besloten zijn, ja verder, zo kan daar zodanig besluit Gods over alles niet zijn; want dan moest alles door een onvermijdelijke noodzakelijkheid geschieden.

Antwoord.

(a) 't Is een dwaling, dat de vrijheid van de wil zou bestaan in iets te doen of te laten; zij bestaat niet in eveneenschheid, maar in vanzelfsheid, zodat de mens alles doet met

toestemming en genegenheid, en God, die de wil zodanig geschapen heeft, neigt hem zonder dwang, en overeenkomstig Zijn natuur, tot al 't geen Hij wil.

- (b) De uitslag van de zaken hangt niet aan de mens, noch aan Zijn werk, maar aan God, die de middelen geeft, en die door die beschikte middelen de uitslag naar Zijn welbehagen uitvoert. Hij geeft de een meer sterkte, wijsheid en rijkdom dan de andere. Spr. 22:2. Hij geeft de ene koning een groter leger dan de andere, en dan toont God nog dikwijls dat het in de sterkte, wijsheid, rijkdom, en het getal niet gelegen is; maar dat de gehele uitslag van Hem is. Spr. 21:31 Psalm 33:16.
- (c) Alle geval en gebeurlijkheid is ten opzichte van de mensen en de tweede oorzaken, maar niet ten opzichte van God, die alles zeker besloten heeft, en naar Zijn welbehagen zonder verandering uitvoert, zelfs de allergebeurlijkste zaken; als: een onverhoedse doodslag, Ex. 21:12, 13; het lot, Spr. 16:33; het vallen van een musje van het dak, en het uitvallen van een haar van het hoofd. Matth. 10:29, 30.
- (d) 't Is waarheid, dat alles geschiedt door een onvermijdelijke noodzakelijkheid, maar niet door een nooddwang.

Er is een drieërlei noodzakelijkheid.

- (1) Een inwendige, welke vloeit uit de natuur van de zaken zelf; zo brandt het vuur noodzakelijk, zo valt het zware naar beneden.
- (2) Een noodzakelijkheid door dwang van buiten aankomende; zo trekt een man een kind tegen Zijn wil voort en brengt het, waarheen hij wil.
- (3) Een noodzakelijkheid van afhankelijkheid en van uitkomst, 't Is noodzakelijk dat een schepsel van God afhangt in zijn werken, en dat iedere zaak zulke uitslag heeft als God wil. God alles vast besloten hebbende, voert alles naar dat besluit onweerstaanbaar uit, niet door dwang tegen de natuur der zaken, maar naar der schepselen natuur. Zodat alles noodzakelijk zo geschieden moet ten opzichte van het besluit Gods, ofschoon het ten opzichte van de tweede oorzaken gebeurlijk [toevallig] is.

Hierin is veel troost.

XV. Laat dan Sociaan, Mennist, Remonstrant, Jezuïet en alle natuurlijke mensen, die God en Zijn weg niet kennen, deze waarheden verwerpen en tegenspreken, God trachten te onttronen, en de mens meester van alles maken; wij werpen terneder de overleggingen, en alle hoogte, die zich verheft, en leiden alle gedachten gevangen tot de gehoorzaamheid van Christus, 2 Kor. 10:5 en verdedigen deze leer zo troostrijk en nuttig voor de gelovigen.

XVI. De gelovigen zijn niet alle even klaar omtrent deze waarheden, schoon zij ze geloven, maar zijn dikwijls aan verzoeken onderworpen, als ze een sterke begeerte hebben tot een zaak en om haar bidden. Gaat het hun kwalijk, zijn ze in tegenspoed, dreigen of drukken hun deze of geen wederwaardigheden, bevangt hen vreze, het besluit Gods raakt lichtelijk uit het oog, of men kan zich het besluit Gods met liefde en genoegen niet onderwerpen, en men stelt zich de Heere voor als tegen zich, en als niets te hunne goede besloten te hebben. Begeeft men zich tot het gebed, men wordt zeer verhinderd met deze gedachten: wat helpt toch mijn bidden, ik zal toch niet ontvangen, of nergens van verlost worden, dan alleen naar het besluit, en ik vreze, dat dit toch niet ten goede over mij is. Hierdoor wordt de ijver gebroken, en het gebed wordt gestuit of wordt flauw; waaruit klaar blijkt, dat het besluit Gods ons nog niet lief

genoeg is, dat men meer werkt om Gods wil te buigen tot onze begeerte, dan onze begeerte tot de wil Gods, dat God onze raad wil dienen, meer dan wij Zijn raad. Dit smart de gelovigen, en verwekt in hen veel ontroering. Zij wilden gaarne het besluit Gods geloven, daarin hun genoeg nemen, geloven dat het hun ten goede in alles is, en alle middelen en gebeden, tot verkrijging van hun heilige begeerte in 't werk stellen, om de raad Gods te dienen, die door de besloten middelen het besloten einde uitvoert; maar worden in deze zeer belet.

- (a) Sommigen uit onkunde, zijnde niet genoegzaam zo in andere als in deze waarheden onderwezen.
- (b) Sommigen uit onachtzaamheid, omdat ze zich niet gewennen deze waarheid te overdenken, en haar gemeen en eigen te maken.
- (c) Sommigen uit te sterke en te onzuivere drift tot aardse zaken.
- (d) Sommigen, omdat zij zich het Woord van God niet eigen maken, om telkens een tekst bij de hand te hebben, als ze in deze of geen gelegenheid komen.
- (e) Sommigen, omdat ze te veel hangen blijven in de middelen, naardat die voor of tegen zijn. Dit alles maakt hen duister, en geeft het ongeloof ruimte en sterkte.

XVII. Begeert gij dan nuttigheid te trekken uit deze troostrijke leer?

1. Zelfverloochening.

Ontslaat u van dat onbehoorlijk en te vast aankleven aan de aardse dingen, en werkt zeer om uw eigen zin te verloochenen, 't Aardse is immers uw deel niet, dat kan u immers niet vergenoegen? Gij hebt immers dikwijls ondervonden, dat het u niet heiliger maakt, maar dat het u alle vrede en alle vrijheid des Geestes beneemt, en u belet met blijdschap uw loop te lopen, en dat gij dikwijls van achteren gezien hebt, dat het Gods wijze goedheid was, dat Hij u naar uw begeerte niet gedaan heeft, en dat gij soms verlegen waart met het verkrijgen van uw begeerte. Waarom zou gij dan op uw begeerte zo gezet zijn? Is het niet veel beter te rusten in het besluit Gods?

2. Liefde tot de wil Gods.

Verwekt dikwijls de liefde tot Gods soevereiniteit. Wilt u wel dat God uw dienaar was om u uw dwaze begeerten te geven? Of is het uw blijdschap, dat Hij de Heere, dat Hij vrij is, dat Hij alles als Opperheer naar Zijn wil regeert, zodat niemand Zijn hand kan afslaan, of zeggen: *Wat doet Gij?* Wilt u wel dat God aan u gehouden was, en uw zin moest doen? Is 't u niet veel liever, dat Zijn wil zonder de minste krenking geschiedt én in alles, én in u, het ging dan ook zo het ging, al zou gij u en al het uwe daarbij inschieten? Dit keurt u immers goed, als u het bedaard inziet. Wel dan, verblijdt u over Zijn soevereiniteit, en geeft Hem de eer en heerlijkheid; dus zult u zoetelijk in Zijn besluit rusten, zo ten opzichte van het toekomstige en tegenwoordige, als verleden.

3. Geloof dat alles ten goede is.

Beschouwt en geloof in 't algemeen, dat God alles, wat Hij over Zijn uitverkorenen besloten heeft, tot hun nut over hen besloten heeft, zodat zij zelf het zo nuttig voor zich niet zouden kunnen bedenken of begeren; keurt deze waarheid goed, en brengt ze tot u zelf; als gij dan gelooft uw deel aan Jezus, zo zal het besluit u lieflijk zijn, gij zult daarin zoetelijk kunnen rusten, en alles gemakkelijk in des Heeren hand kunnen geven,

zeggende: *Hij volbrengt over mij hetgeen Hij over mij bescheiden heeft, het zal wel zijn.*

4. De middelen te gebruiken om de raad Gods te dienen.

U weet vooraf niet wat God in deze of gene bijzondere zaak over u besloten heeft; maar dat weet u, dat God Zijn besluit door middelen uitwerkt, en dat God ons daaraan verbonden heeft. Zo iemand dan de middelen niet gebruikt, - dat God hem zal doen indien Hij de zaak besloten heeft, - die heeft zich dan niet te beklagen, als hij zijn begeerte niet verkrijgt, want 't is zijn eigen schuld. *Gij hebt niet, omdat gij niet bidt*, Jak 4:2. De belofte is: *Bidt, en u zal gegeven worden*, Matth. 7:7. *Doe uw mond wijd open, en Ik zal hem vervullen*, Psalm 81:11. Wacht u voor kwade middelen te gebruiken, want dat is niet op Gods besluit te zien, maar het van de middelen te verwachten; maar gebruikt goede middelen, en die zo, om de raad Gods te dienen, maar niet om die te veranderen; en zijt dan in de uitslag onbezorgd en stil, wetende dat de zaak zodanige uitslag zal hebben, als God in Zijn raad u ten goede besloten heeft; zo doende, zult gij veel verzoeken ontvluchten of te boven komen, en gij zult een stil gemoed bewaren.

XVIII. Deze waarheid vaststellende, gelovende, en u door veel overpeinzingen daaraan gewennende, zo zult gij in alle voorvallen wèl gewapend en sterk zijn, de begeerten zullen heilig, de bekommelingen gematigd, en het gebruik van de middelen zal vrij en voorzichtig zijn.

- Doen zich veel kwaden op, dreigt of drukt armoede, schade, schande, verwoestingen door vijanden, hongersnood, pest, verlies van het zijne, de zijnen, of van zijn eigen leven; dit besluit maakt stil, want het komt niet van mensen, maar van God naar Zijn eeuwig raadsbesluit, dat noch gij veranderen wilt, noch iemand veranderen kan, en dat besluit is ten goede over u, al kunt gij het van tevoren niet zien; dus zult u niet vrezen, al keerde het alles onderste boven.
- Zijt gij begerig naar een zaak, de overdenking van dit besluit zal uw begeerte niet wegnemen, maar heiligen, zodat men te vrijer tot God durft gaan in het voorstellen van Zijn begeerte; of men zal met een heilige onderwerping zich alleen voor de Heere neerbuigen, zeggende: *Uw wil geschiede?* Zonder sterk te durven dringen op het verkrijgen van deze, maar onze begeerte zal in de wil Gods verslonden worden.
- Dan zal het zich ook ras opdoen, of men enige onzuivere begeerte heeft, en die zal terstond worden gesmoord; en men zal nooit kwaad willen doen, opdat het goede daaruit kome, maar het alles uit Zijn hand in de hand des Heeren geven, en daarmee tevreden zijn, en de Heere in alles danken, zeggende: *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem Zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in van de eeuwigheid. Amen.* Rom. 11:36.

Hoofdstuk 6

Van de eeuwige voorverordining van de verkiezing en van de verwerping.

Gesproken hebbende van de besluiten Gods in 't algemeen, komen wij tot de besluiten Gods in 't bijzonder, rakende des mensen zaligheid en verdoemenis. Door veelvuldige lasteringen van kwaadaardige mensen, geeft het woord *predestinatie* of voorverordining enige stuit, vooroordeel en afkeer bij mensen van kleine kennis of van veel wrevel; daarom hebben sommigen wel gedacht of het niet beter was, dat men van die verborgenheid niet sprak; maar omdat de Heilige Schrift zo overvloedig daarvan spreekt, en het van zeer grote aangelegenheid is, omdat het een rechte bevattning geeft van de gehele weg der zaligheid, en de fontein is van vertroosting en zuivere heiligmaking, zo moet niets achtergehouden, maar de gehele raad Gods verkondigd worden, en een ieder moet trachten deze leer wel te verstaan en wel te gebruiken.

II. De Schrift spreekt van verkiezing in verscheiden opzichten.

- (1) De Heere Jezus Christus wordt genoemd *de Uitverkorene*, Jes. 42:1. *Welke voorgelend is geweest vóór de grondlegging der wereld*, 1 Petrus 1:20, om te zijn de Borg en de Zaligmaker van de uitverkorenen.
- (2) De heilige engelen zijn verkoren tot een eeuwige en bestendige staat en zaligheid, doch niet in Christus, noch als Middelaar aangemerkt, omdat er in geen zonde was, noch zou zijn, noch ook als hun Hoofd, om hen te bewaren en in hun staat te bevestigen, omdat de Schrift daarvan nooit gewag maakt. De Heere Jezus is gegeven tot behoud van mensen, en niet van engelen; maar als God en mens is Christus verheven boven de engelen, die Hem aanbidden, en die Hij als Heere gebruikt naar Zijn wil tot nut van de uitverkorenen. Deze heilige engelen heeft God uitverkoren, waarom zij uitverkorenen genoemd worden, 1 Tim. 5:21; in tegenstelling van andere engelen, die gezondigd hebben, hun beginsel niet hebben gehouden, en hun woonplaats hebben verlaten, en daarom eeuwig verdoemd zijn, 2 Petrus 2:4. Judas 1:6 Matth. 25:41.
- (3) Sommige mensen zijn verkoren tot enig ambt, 't zij in de Staat, gelijk Saul tot Koning, 1 Sam. 10:24. *Ziet gij, wie de HEERE verkoren heeft?* Zo van de verwerping, 1 Sam. 16:17. *Ik heb hem verworpen.* 't Zij in de kerk, zo was Judas mede tot een apostel verkoren. Joh. 6:70. *Heb Ik niet u twaalf uitverkoren? En één uit u is een duivel.*
- (4) Van deze verkiezing spreken wij hier niet, maar van de verkiezing van sommige mensen tot zaligheid in tegenstelling van anderen, die van God verworpen zijn.

III. De verkiezing wordt met verscheiden woorden uitgedrukt, als:

1. Proörismos, **voorverordining**, in 't Latijn Praedestinatio. Dit woord betekent bestelling over een zaak te doen, eer ze is, of geschiedt, om ze tot zo'n einde te brengen. Hand. 4:28. *Om te doen al wat uw hand en uw raad, proörise, tevoren bepaald* (tevoren verordineerd) *had, dat geschieden zou.* Zie dit ook: 1 Kor. 2:7.

Welke verborgenheid God tevoren verordineerd heeft tot heerlijkheid van ons, eer de wereld was. Dit woord wordt gebruikt van de stelling van de mensen tot zaligheid, en tot de middelen, waardoor zij die verkrijgen. Efëze 1:11, 5. *Wij die tevoren verordineerd waren. Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen.* Rom. 3:29, 30. *Die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld zijns Zoons gelijkvormig te zijn. En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen.*

Dit woord betekent niet alleen de verkiezing, maar ook de verwerping; gelijk te zien is in zulke plaatsen, in welke het gebruikt wordt van Herodes, Pilatus en Judas. Hand. 4:28. Lukas 22:22. *De Zoon des mensen gaat wel heen, gelijk besloten is; doch wee die mens, door welke Hij verraden wordt!*

2. Prognose, **voorkennis**. Dit woord betekent niet een blote voorwetenschap, waardoor God alle dingen en ook het einde des mensen voorziet, Hand. 15:18. *Gode zijn al Zijn werken van eeuwigheid bekend;* maar het betekent een voorkennis in liefde en genoegen. Zo wordt Christus de Uitverkorene Gods gezegd voorgekend te zijn geweest voor de grondlegging van de wereld, 1 Petrus 1:20. Zo kent de Heere de weg der rechtvaardigen, Psalm 1:6. *Zo kent de Heere degenen, die de Zijnen zijn,* 2 Tim. 2:19. Zo worden de gelovigen genoemd uitverkorenen naar de voorkennis Gods des Vaders, 1 Petrus 1:2. En het betekent de verkiezing zelf: Rom. 11:2. *God heeft Zijn volk niet verstoten, 't welk Hij tevoren gekend heeft.* Rom. 8:29. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.*

Deze voorkennis wordt gesteld tegen *niet gekend*, dat is, verworpen te hebben. Matth. 7:23. *Ik heb u nooit gekend.* Matth. 25:12. *Ik ken u niet.*

3. Prothesis, **voornemen**. Dit woord betekent niet een krachteloze wens, maar een vast, onveranderlijk en onverbrekkelijk besluit. Het wordt gebruikt van de verkiezing van de Heere Jezus tot een Borg. Rom. 3:25. *Welke God voorgesteld heeft tot een verzoening.* Zo wordt het ook gebruikt van de uitverkorenen: zo ten opzichte van de middelen, waardoor zij tot de zaligheid gebracht worden. Rom. 8:28. *Degenen, die naar Zijn voornemen geroepen zijn;* als ten opzichte van het einde. Rom. 9:11. *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is.* Efëze 1:11. *Wij, die tevoren verordineerd waren naar het voornemen desgenen, die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.*

4. Eklogēe, **verkiezing**. Hoewel het ook van andere zaken gebruikt wordt, zo betekent het ook dikwijls het stellen tot zaligheid, en tot de middelen, waardoor zij de zaligheid deelachtig worden. Rom. 9:11. *Het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is.* Rom. 11:5. *Een overblijfsel naar de verkiezing van de genade.* 1 Thess. 1:4. *Wetende uw verkiezing van God.* In dit opzicht worden de gelovigen *uitverkorenen* genoemd. Matth. 22:14. *Weinige uitverkorenen.* Rom. 8:33. *Wie zal beschuldiging inbrengen tegen de uitverkorenen Gods?* Ja, zelf worden ze de verkiezing genoemd. Rom. 11:27. *De uitverkorenen* (Grieks: verkiezing) *hebben het verkregen.*

Deze, die God uitverkoren heeft tot het einde, heeft Hij ook verkoren tot de middelen, 't welk ook door *verkiezen* wordt uitgedrukt. Joh. 15:16, 19. *Gij hebt Mij niet uitverkoren, maar Ik heb u uitverkoren, en Ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan, en vrucht dragen. Ik heb u uit de wereld uitverkoren.*

IV. Van het woord gaan wij over tot de zaak; deze zullen wij in een **beschrijving** voorstellen, en die van stuk tot stuk verklaren.

De Predestinatie of voorverordining is een eeuwig, vrijwillig en onveranderlijk besluit Gods, om tot verheerlijking van zijn vrije genade enige mensen te scheppen, onder de zonde te besluiten en door Christus tot de zaligheid te brengen, en om tot verheerlijking van zijn rechtvaardigheid anderen te scheppen, in zonde te laten komen, en om de zonde te verdoemen.

V. De voorverordining is een besluit Gods. Al wat wij in het vorige hoofdstuk van de besluiten Gods in 't algemeen gezegd hebben, moet ook tot dit bijzondere gebracht worden, namelijk, dat het is eeuwig, vrijwillig, wijs, absoluut onveranderlijk.

Oorzaak.

De oorzaak is God. Rom. 8:30. *Die Hij tevoren verordineerd heeft.* Eféze 1:5. *Die ons tevoren verordineerd heeft.* God is algenoegzaam in en voor Zichzelf, Hij had geen noodzaak schepselen te maken; maar 't is alleen zijn goedheid, dat Hij schepselen van zijn goedheid wil deelachtig maken, ja, dat Hij engelen en mensen begaafd heeft met verstand en wil, niet alleen om in zichzelf genoeglijk en vermakelijk te zijn, maar hun zaligheid te hebben in de gemeenschap met God, en in het gezicht en erkenning van Gods volmaaktheden; welzalig is hij, die God daartoe heeft verkoren!

Doel

Het einde, 't welk God in de voorverordining beoogde, is de verheerlijking van Hem in Zijn genade en barmhartigheid, en in zijn rechtvaardigheid. Niet alsof Gode daardoor iets toegebracht werd tot Zijn heerlijkheid; maar opdat engelen en mensen in het gezicht en in erkenning van die, zaligheid zouden hebben. Zelfs onder de mensen doet een wijs man niets dan tot een zeker einde; een bouwmeester zal niet eerst stenen, hout en allerlei bouwstoffen zonder einde en oogmerk bij elkaar halen en daarna besluiten, wat hij ermee doen zal; maar hij beoogt eerst een huis te maken, en om dat oogmerk te bekomen, zo brengt hij het als middelen bij elkaar, wat daartoe dient; daaruit is de vaste regel, het uiterste einde is eerst in de beoging en laatst in de uitvoering. Dit heeft veel meer plaats in de alleenwijze God. Zou die eerst besluiten mensen te scheppen en die onder de zonde te besluiten, zonder verder oogmerk, en daarna besluiten, wat Hij met die mensen doen wilde? Neen. Hij besluit eerst het einde, nl. de verheerlijking van Zijn genade en rechtvaardigheid, en tot dat einde besluit God de middelen om dat einde te bekomen, welke zijn mensen te scheppen en onder de zonde te besluiten. Dit wordt duidelijk in de Schriftuur uitgedrukt. Rom. 9:22, 23. *En of God, willende zijn toorn bewijzen, en Zijn macht bekend maken, met veel lankmoedigheid verdragen heeft de vaten des toorns, tot het verderf toebereid; En opdat Hij zou bekendmaken de rijkdom van Zijn heerlijkheid over de vaten der barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid.* Hier stelt de apostel nadrukkelijk voor 't oogmerk Gods, 't welk is de bewijzing van zijn toorn en van de rijkdom van Zijn heerlijkheid; en daarop stelt hij voor de middelen tot bekoming van het einde, namelijk, de vaten des toorns tot het verderf toebereid, en de vaten der barmhartigheid tot heerlijkheid voorbereid.

Van de verkiezing.

VI. Zoals God doet in de tijd, zo heeft Hij het van eeuwigheid besloten te doen; in de tijd verkiest God sommigen tot zaligheid uit de verdorven massa van het menselijke geslacht, en brengt ze tot Christus hun Borg, en maakt hen door Hem zalig; dus heeft Hij het van eeuwigheid besloten zo te doen; doch als middelen om zijn oogmerk, de verheerlijking van zijn barmhartigheid en rechtvaardigheid te bekomen, dat was het einde; daartoe besloot God mensen zalig te maken, en daartoe hen te scheppen, onder de zonde te besluiten, en door Christus te verlossen. Zodat, als wij de voorverordining in haar geheel nemen, insluitende en einde en middelen, waardoor het einde uitgevoerd wordt, zo komt én zonde én Christus daarin mede te pas. En ook al bevatten wij het ene en het andere op zichzelf, en het ene na het andere, zo weten wij, dat God alles met een enkele daad besluit, en alles insluit; maar ten opzichte van de orde van de zaken worden einde en middelen onderscheiden.

Van verwerping.

Zo heeft God ook besloten verheerlijkt te worden in zijn rechtvaardigheid, en om dat einde te bekomen, heeft Hij besloten mensen te scheppen, toe te laten dat ze door hun eigen schuld zouden zondigen, en in rechtvaardigheid hen om de zonden te verdoemen. God heeft de ene mens niet geschapen tot zaligheid en de andere mens tot de verdoemenis; maar Hij heeft het gehele menselijke geslacht volmaakt heilig geschapen, en alzo ten opzichte van het einde van de zaak tot de zaligheid: Ik zeg, ten opzichte van het einde van de zaak; de heilige staat had tot zijn einde de zaligheid, die zou alle mensen tot de zaligheid geleid hebben, zo de mens in die staat gebleven ware. Het einde van de zaak of des werks moet men niet vermengen met het einde van de Werker; want God had in de schepping de beoging niet om alle mensen zalig te maken; want dan zouden ze ook allen tot de zaligheid komen, omdat Gods raad bestaat, en Hij altijd zijn einde bekomt. God verhindert niemand tot de zaligheid te komen; maar de mens zelf sluit zich uit, doordien hij vrijwillig zondigt.

De verkiezing van sommigen tot de zaligheid schaadt de anderen niet. ***De verwerping is de oorzaak niet, dat iemand zondigt, maar hij zelf, noch dat iemand verdoemd wordt, maar de zonde.*** 't Is waar, die niet verkoren is, die zal niet zalig worden; maar 't is ook waar, dat niemand dan zondaren verdoemd zullen worden. Dat is ook waar, dat als iemand zich bekeert, in Christus gelooft, en heilig leeft, dat die niet verdoemd, maar zalig zal worden; dat het des mensen eigen schuld is, als hij dat niet doet, en dat het Gods vrije genade is, als Hij iemand bekeert, tot Christus brengt en heiligt.

Een laster beantwoord

Hieruit blijkt dat het een vuile laster is te zeggen, dat de kerk leert, dat de ene mens tot de zaligheid, en de andere mens tot de verdoemenis is geschapen; en dat ene mens, hij doe ook zoveel goed als iemand zou mogen doen, dat hij evenwel verdoemd zal worden, en dat een ander, hij doe ook zoveel kwaad als iemand doen kan, dat hij evenwel zalig zal worden. Verre zij van de Almachtige onrecht! 't Is een enkele goedheid en heiligheid, dat Hij besloten heeft Zijn genade en rechtvaardigheid aan mensen bekend te maken. 't Is enkel heiligheid, mensen door Christus te verlossen en door de weg van heiligheid tot de zaligheid te brengen. 't Is enkel heiligheid, mensen, die door hun eigen schuld zondigen, in de zonde te laten liggen, en om de zonde te verdoemen. Dat iemand Godzalig en gelovig wordt, is niet des bozen mensen werk,

die wil niets dan kwaad doen; maar 't is een genadewerk Gods, 't welk God alleen aan de uitverkorenen doet.

Is van eeuwigheid vrijwillig.

VII. De voorverordineren is:

- (a) van eeuwigheid, vóór de grondlegging van de wereld. Rom. 8:30. *Die Hij tevoren verordineerd heeft.* Efêze 1:4.
- (b) Vrijwillig. God werd niet genoodzaakt door iets van buiten of van binnen, mensen tot hun einde te verordineren, maar 't was enkel zijn welbehagen. Matth. 9:22. *Alzo is geweest het welbehagen voor U.* En dat God deze verordineert door Christus tot de zaligheid te brengen, en genen om de zonden te verdoemen, is mede enkel en alleen zijn vrijheid. Rom. 9:21. *Of heeft de pottenbakker geen macht over het leem, om uit dezelfde klomp te maken, het ene, een vat ter ere, en het andere ter onere?*
- (c) Wijs, ververordende de gepaste middelen om dat einde uit te voeren. Rom. 11:33. O diepte des rijkdoms, beide van de wijsheid en van de kennis Gods! Dit roept de apostel uit over de voorverordineren van welke hij in dit hoofdstuk gesproken had.
- (d) Onafhankelijk, absoluut, zonder enige voorwaarde. God voert dit besluit uit door middelen, doch de middelen zijn de voorwaarde niet, het besluit hangt van de middelen niet af, het wordt niet vast of los gemaakt door de middelen, maar God Zelf bestuurt de middelen tot zijn vast, onveranderlijk en onwrikbaar voornemen, en dat voornemen heeft Hij uit Zichzelf gemaakt, naar zijn welbehagen, waarnaar zich alle middelen moeten schikken. Rom. 9:11-13. *Als de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit de roepende: zo werd tot haar gezegd: de meerdere zal de mindere dienen. Gelijk geschreven is: Jakob heb Ik liefgehad, en Ezau heb ik gehaat.*
- (e) Onveranderlijk. Omdat het voornemen Gods van eeuwigheid genomen is, niet op enige voorwaarde van goedheid of kwaadheid des mensen, maar alleen naar het welbehagen Gods, zo is het onmogelijk dat het veranderen zou; want God Zelf is onveranderlijk, is wijs, almachtig. Daarom, Rom. 8:30, *Die Hij tevoren verordineerd heeft ... deze heeft Hij ook verheerlijkt.* Rom. 9:21-23.

Bestaat in verkiezing en verwerping.

VIII. De voorverordineren heeft twee delen, namelijk, de verkiezing en de verwerping, gelijk blijkt uit zulke plaatsen, in welke zij beide worden samengevoegd. Rom. 9:22, 23. *Vaten des toorns tot het verderf toebereid. Vaten der barmhartigheid, die Hij tevoren bereid heeft tot heerlijkheid.* Rom. 11:7. *De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.* 1 Thess. 5:9. *God heeft ons niet gesteld tot toorn, maar tot verkrijging van de zaligheid.*

IX. De verkiezing wordt door verscheiden woorden uitgedrukt.

1. Als voornemen, voorkennis, voorverordineren. Rom. 8:28, 29. *Die naar Zijn voornemen geroepen zijn. Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.*

2. Verordining ten ewigen leven. Hand. 13:48. *Daar geloofden zo velen als er geordineerd waren tot het ewige leven.*
3. Inschrijving in het boek des levens. Lukas 10:20. *Verblijdt u veel meer dat uw namen geschreven zijn in de hemelen.*
4. Stelling tot zaligheid, 1 Thess. 5:9.
5. Verkiezing, Efése 1:4 *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, vóór de grondlegging der wereld.*

Beschrijving.

X. *De verkiezing is een voorverordining Gods, door welke God van ewigheid vast en onveranderlijk besloten heeft enige bijzondere mensen als met naam, zonder enig voorgezien geloof of goede werken, uit zijn enkel vrij welbehagen, te brengen tot de ewige zaligheid, tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade.*

XI. (a) De verkiezing is een werk Gods. De ewige God, die Zichzelf algenoegzaam is, heeft het behaagd zijn goedheid mede te delen, en heeft daartoe enige mensen uitverkoren. Hij heeft ons uitverkoren, Efése 1:3. Hij heeft ons gesteld tot verkrijging van de zaligheid, 1 Thess. 5:9. Daarom worden zij *Zijn uitverkorenen* genoemd, Lukas 18:7. God komt hier niet voor als Rechter, oordelende over de daden des mensen, en daarop rechtvaardigende of verdoemende, maar als soeverein Heere, met het zijn handelende naar zijn welgevallen, deze verkiezende, gene verwerpende.

Van ewigheid.

(b) De verkiezing is geschied van ewigheid. God verkiest in de tijd enige door de krachtadige roeping, de mens uit de staat van de natuur overbrengende in de staat van de genade. Joh. 15:16. *Ik heb u uitverkoren, en Ik heb u gesteld, dat gij zoudt heengaan en vrucht dragen.* Maar deze verkiezende roeping vloeit uit een ewig voornemen. Rom. 8:28. Zodat het besluit van de verkiezing niet genomen wordt in de tijd, als de mens daar nu is, gelooft en Godzalig leeft; maar het is geschied, eer de mens iets goeds gedaan heeft. Rom. 9:11. Van ewigheid voor de grondlegging van de wereld. Efése 1:4. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, vóór de grondlegging der wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.* Efése 3:11. *Naar 't ewig voornemen, dat Hij gemaakt heeft in Christus.* 2 Tim. 1:9. *Naar zijn eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.*

Gaat over mensen in 't bijzonder.

(c) De verkiezing gaat over enige mensen: God heeft een onderscheid gemaakt tussen mensen en mensen. Matth. 20:16. *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.* Rom. 11:7. De uitverkorenen, de anderen. De uitverkorenen zijn bijzondere mensen, met namen die en die, in tegenstelling van anderen, die en die niet. God heeft geen kwaliteiten of hoedanigheden verkoren, niet zodanigen, dusdanigen, niet gelovigen, Godzaligen, maar dié en dié met namen. Rom. 8:29, 30. *Die Hij tevoren ... deze heeft Hij ook geroepen.* 2 Tim. 2:19. De Heere kent degenen die de zijnen zijn. Filip. 4:3. *Welker namen zijn in het boek des levens.*

Geen voorgezien geloof

(d) De verkiezing is niet geschied om Christus' verdiensten, om voorgezien geloof, noch om voorgeziene goede werken, dat zijn vruchten uit de verkiezing vloeiende, maar geen oorzaken van de verkiezing, zij gaan niet voor, maar volgen deze; niets noodzaakt God; niets dat in de mens zou zijn, of van denzelfen gedaan zou worden, heeft God bewogen, iemand te verkiezen; maar het is niet dan vrijheid, niet dan welbehagen van God. Efêze 1:9, 5. *Naar zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf. Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus in Zichzelf, naar het welbehagen van Zijn wil.*

Dit alleen is de fontein van de verkiezing, doch in de uitvoering gebruikt God middelen. God laat toe, dat het menselijk geslacht onder de zonde en strafwaardigheid komt, en in de tijd trekt God zijn uitverkorenen uit die staat, en bewijst hun Zijn genade; te dien opzichte wordt de verkiezing genoemd: *een verkiezing der genade*. Rom. 11:5, 6. *Alzo is er dan ook in deze tegenwoordige tijd een overblijfsel geworden, naar de verkiezing der genade. En indien het door genade is, zo is het niet meer uit de werken.*

Omdat God enige uitverkoren heeft, daarom schenkt Hij hun Christus, om hen op een Gode betamelijke wijze tot God en de zaligheid te brengen. Joh. 17:6. *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven.* In dit opzicht is de verkiezing geschied in Christus. Efêze 1:4, 5, 6. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem. Verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen, door Jezus Christus. Begenadigd heeft in de Geliefde.*

De verkiezing vloeit niet uit enig voorgezien geloof of goede werken; maar die beide vloeien uit de verkiezing, als middelen om de uitverkorenen tot de hun verordineerde zaligheid te brengen. Zie dit van het geloof. Hand. 13:48. *Daar geloofden zovelen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* Daarom wordt het geloof genoemd het geloof van de uitverkorenen. Titus 1:1. Zie het gezegde van de goede werken. Efêze 1:4. Hij heeft ons uitverkoren, niet omdat wij zo waren, of omdat God ons zo aanzag, maar opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld zijns Zoons gelijkvormig te zijn, deze heeft Hij geroepen, gerechtvaardigd, verheerlijkt.* Rom. 8:29, 30.

Is onveranderlijk.

(e) De verkiezing is onveranderlijk. De mens zal dit besluit niet veranderen, omdat de verkiezing niet geschied is op enige voorwaarde, en omdat God Zelf in de uitverkorenen werkt 't geen Hem welbehagelijk is, om hen daardoor tot de, zaligheid te leiden. God Zelf zal uit Zichzelf dit besluit niet veranderen, omdat bij de Heere geen verandering is of schaduw van omkering, Jak 1:17. Des Heeren wijsheid en almachtigheid doet Zijn raad bestaan; daarom spreekt de Schrift van de onveranderlijkheid zijns raads, Hebr. 6:17. *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is vast bleef.* Rom. 9:11. *Het vaste fundament Gods staat.* 2 Tim. 2:19. *Die Hij tevoren verordineerd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt.* Rom. 8:30.

Tot verheerlijking van God.

(f) Het einde van de verkiezing is de verheerlijking van God, niet om Hem heerlijkheid toe te brengen, want Hij is volmaakt; maar om al Zijn heerlijke

volmaaktheden, die zich in het werk van de verlossing opdoen, te openbaren aan engelen en mensen, opdat die in de beschouwing daarvan zaligheid zouden hebben, en dat alles tot Hem als het einde, waarin alles eindigt, te brengen, met Hem te loven, te prijzen, en Hem zo eer en heerlijkheid te geven. 't Einde is om verheerlijkt te worden in zijn heiligen, en wonderbaar te worden in allen, die geloven. 2 Thess. 1:10. 't Is tot prijs van de heerlijkheid van Zijn genade. Eféze 1:6. Hierover roept de apostel uit: *Uit Hem en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen. Hem zij de heerlijkheid in der eeuwigheid. Amen.* Rom. 11:36.

Verwerping. Verscheiden benamingen.

XII. Het andere deel van de voorverordining is de verwerping, welke met verscheiden woorden wordt uitgedrukt, als

1. Verwerpen. Jes. 41:9. *U heb Ik uitverkoren, en heb u niet verworpen.*
2. *Toebereiding tot het verderf.* Rom. 9:22.
3. Stellen tot toorn. 1 Thess. 5:6.
4. Tot een oordeel opgeschreven te zijn. Judas 1:4.
5. Niet geschreven te zijn in het boek des levens, Openb. 13:8.

Uit deze teksten wordt meteen bewezen, dat er een verwerping is.

Beschrijving.

XIII. *De verwerping is een voorverordining van sommige bijzondere mensen, als met Naam tot het eeuwige verderf, uit enkel vrij welbehagen, tot betoning van Gods rechtvaardigheid in hen om hun zonden te straffen.*

Gaat over bijzondere personen.

XIV. (a) Gelijk de verkiezing gaat over bijzondere personen, gelijk getoond is, en nog verder getoond zal worden, zo ook de verwerping; Want hun namen zijn niet geschreven in het boek des levens. Openb. 17:8. Christus zegt tot de bijzondere personen: gij zijt niet van Mijn schapen. Joh. 10:26. Zij worden uitgedrukt met het relatieve woord *die*, Judas 1:4. *Sommige mensen, die eertijds tot ditzelfde oordeel tevoren opgeschreven zijn.* Daarom worden ook sommigen met name genoemd. Ezau, Rom. 9:13. Farao, Rom. 9:17. Judas Iskarioth, Hand. 1:25.

Deze verworpenen zijn in getal onbedenklijk te boven gaande het getal van de uitverkorenen, welke in tegenstelling van deze, ja zelfs van de geroepenen, *weinig* genoemd worden. Matth. 20:16.

Uit vrij welbehagen.

(b) De verwerping vloeit enkel uit het welbehagen Gods. Hun goddeloosheid is wel de oorzaak van hun verdoemenis, maar zij is de oorzaak niet die God bewogen heeft om een besluit tot verheerlijking van zijn rechtvaardigheid, in hen te verwerpen te nemen; 't is enkel het welbehagen van God, die recht en macht heeft met het Zijne te doen wat Hij wil, en niemand mag zeggen: *Waarom hebt Gij mij alzo gemaakt?* Rom. 9:20.

Naar zijn welbehagen verbergt God de weg der zaligheid. Matth. 11:25, 26. *Hij ontfermt Zich diens Hij wil, en verhardt die Hij wil.* Rom. 9:18.

Het voornemen is vast. *Eer de kinderen iets goeds of kwaads gedaan hadden.* Rom. 9:11. 't Is dan Gods vrijheid en welbehagen zijn rechtvaardigheid zowel te bewijzen aan dezen, als Zijn genade aan anderen. Rom. 9:22, 23. God zal Zijn heiligheid en rechtvaardigheid wel beschermen; de gelovigen weten dat God recht is, en al Zijn handelingen rechtvaardig. Die hier met God twisten wil, doe het.

Tot eer van Gods rechtvaardigheid.

(c) Gelijk de vrijheid Gods zich vertoont in het nemen van zo'n besluit, zo is het einde de betoning van Gods rechtvaardigheid, zich openbarende in de uitvoering daarvan. Hij, die het einde besluit, besluit meteen de middelen tot het einde. God heeft niet besloten die en die te verdoemen anders dan om de zonde. God laat toe, dat zij door hun eigen schuld van God afvallen, en zich slaven van de zonde maken; zij, nu gezondigd hebbende, zo zijn zij gekomen onder de vloek, die op de zonde gedreigd was. Daar God sommigen van de zonde en de vloek verlost door de Borg Jezus Christus, daar laat Hij dezen liggen; daaruit komt dan voort, dat ze niet naar God horen, en in Hem geloven. Joh. 8:47. *Daarom hoort gij niet, omdat gij uit God niet zijt.* Joh. 10:26. *Gij gelooft niet, want gij zijt niet van mijn schapen.* Om de zonde straft God hen als een rechtvaardig Rechter, in de dag des toorns en van de openbaring van het rechtvaardig oordeel van God. Rom. 2:5. Dus bewijst God zijn toorn over de vaten des toorns tot het verderf toebereid. Rom. 9:22.

XV. Dusverre hebben wij deze zaak verklaard. Deze leer heeft veel bestrijders, als Roomsens, hoewel niet alle, Remonstranten, Luthersens, en anderen.

Het gevoelen van Remonstranten.

De Remonstranten zijn in het begin van de voorgaande eeuw opgestaan; door de Synode-Nationaal, dat de Naam wel dragen mag van een Synode-Generaal, gehouden te Dordrecht in de jaren 1618 en 1619, veroordeeld, en daarop uit de Gereformeerde kerk geworpen.

- Deze stellen allereerst een algemeen en onbepaald besluit om de gelovigen en in goede werken volhardenden zalig te maken en alle godlozen te verdoemen; dit noemen ze de voorgaande wil Gods.
- Ten tweede zeggen ze, dat God door een algemene mensieliefde Jezus Christus tot een Zaligmaker voor alle mensen en ieder in het bijzonder verordineerd heeft, en dat God, - in aanmerking van de algemene voldoening van Christus, in aanmerking van het geloof en de volharding in goede werken, 't welk zij zeggen in de macht van des mensen vrije wil te zijn, 't welk God door een middelkennis voorziet, wat ieder doen of niet doen zal, - dat God, zeggen ze, daardoor bewogen is geworden te besluiten de zodanigen zalig te maken, en door de voorgeziene ongelovigheid, godloosheid en afval ten einde toe, bewogen is geworden te besluiten de zodanigen te verdoemen; en dat niemand, omdat hij niet weet of hij volhardend zal, ofschoon hij nu gelovig en Godzalig is, verzekerd kan zijn van zijn zaligheid.

Roomsen.

De Rooms en zijn over dit stuk niet eens, maar strijden heftig tegen elkaar; sommigen zijn in dit stuk bijna rechtzinnig, anderen zijn 't eens met de Remonstranten. Eerst was de strijd tussen de Franciscanen en Dominicanen, daarna tussen de Jezuïeten en Jansenisten; deze zijn voor de verkiezing uit genade, genen drijven de verkiezing uit de werken; dezen zijn wederom verschillend, de een wil, dat de verkiezing tot de genade is uit enkele genade, maar tot de heerlijkheid uit de werken, de ander wil dat het beide is uit de werken.

Luthers en.

De Luthers en houden zich niet stipt aan het gevoelen van Luther, die in dat stuk zuiver was, hoewel hij al te ruwe uitdrukkingen gebruikte; maar zij, de een verder dan de ander, wijken van hem af. Zij stellen twee besluiten.

- Het eerste is bij hen de verkiezing van Christus tot een algemene Zaligmaker van het gehele menselijke geslacht, en zo stellen ze een verkiezing van alle mensen, om ze allen door Christus te verlossen, genoegzame middelen tot de zaligheid te geven, hen tot Christus roepende, en om ze zalig te maken onder voorwaarde van geloof en bekering; zodat ze allen zalig zouden kunnen worden, indien zij wilden geloven in Christus en zich bekeren; doch dat het merendeel van de mensen die aanbidding verwerpt en daardoor verloren gaat.
- Hierbij stellen ze nog een ander besluit van verkiezing, namelijk, dat God van eeuwigheid uit zijn vrije genade enige bijzondere mensen als met Naam tot de zaligheid heeft uitverkoren in Christus, als het fundament van verkiezing, welke als Borg voor hen zou betalen, en de zaligheid verwerven; doch anderen willen alsmede naar het voorgezien geloof, 't zij als een bewegende oorzaak, of als een middel, gelijk in de rechtvaardigmaking; en verder, dat de uitverkorenen, nu geboren zijnde, dood zijn in zonden en misdaden, en geheel geen krachten hebben om zich te bekeren en in Christus te geloven, maar dat God volgens het besluit van de verkiezing hen ieder op zijn tijd bekeert, het geloof geeft, en hen tot de zaligheid bewaart, zodat de uitverkorenen, hoewel zij na de wedergeboorte wederom geheel kunnen afvallen, en wederom dood worden in zonden en misdaden, nochtans niet eindelijk, dat is, tot de einde toe kunnen afvallen, omdat God, volgens zijn eeuwig en onveranderlijk besluit hen voor hun dood wederom in het geloof en de wedergeboorte herstelt, zodat een uitverkorene, wedergeboren zijnde, verzekerd kan zijn van zijn zaligheid.

Amyraldus.

Amyraldus, en die het na hem met hem houden, beweren een middelweg uitgevonden te hebben, om de aanstotelijkheid van de ware leer weg te nemen. Zij stellen twee besluiten.

- Een algemeen, waardoor God Zich over het gehele menselijke geslacht ontfermende, besloten heeft Christus in de wereld te zenden, opdat die door zijn voldoening de vergeving van de zonden en eeuwige zaligheid voor alle mensen verwerven zou onder die voorwaarde van in Hem te geloven, en zulke zaligheid niet te versmaden, zodat God in enig opzicht de zaligheid van alle mensen wilde, en dat ieder mens zou kunnen zalig worden, zo hij maar wilde.
- Hierbij voegen ze een bijzonder besluit, waardoor God uit enkele vrije genade enige bijzondere personen als met Naam heeft uitverkoren tot de zaligheid, tot

welke Hij hen ook zeker brengt, Hij zelf hun, die van nature niets kunnen, geloof en bekering gevende, en door zijn kracht hen daarin bewarende, waaruit dan een wedergeborene verzekerd kan zijn van zijn zaligheid.

In het eerste komen ze met de Remonstranten en Luthersens overeen; in het tweede zijn zij rechtzinnig. Uit de voorstelling van de gevoelens der partijen blijkt, dat het verschil niet is over één punt, maar dat er verscheiden zaken onder elkaar gemengd zijn, die in verschil zijn, en daarom zullen wij ze ieder op zichzelf voorstellen en verhandelen.

Socinianen.

De Socinianen stellen twee verkiezingen, een algemene van Godzaligen, deze stellen ze van eeuwigheid; en een bijzondere, die in de tijd geschieden zou.

XVI. Vraag: 1. Of God van eeuwigheid een algemeen voornemen genomen heeft, om Zich over het gehele vervallen menselijk geslacht te ontfermen, en Christus tot een Zaligmaker voor allen en een ieder te verordineren, en die allen tot Hem en Zijn zalige gemeenschap met Hem te roepen?

‘t Gevoelen van partijen is uit het vorige par. 15, te zien, en in welk opzicht ieder daar ja op zegt; doch allen komen daarin overeen, dat God in dit besluit niet volstrekt beoogd en voorgenomen heeft alle mensen zalig te maken, ziende dat dan ook zeker alle mensen de zaligheid verkrijgen zouden, ‘t welk de uitkomst weerlegt.

Wij antwoorden, dat God geen schepsel haat dan om de zonde, en dat God een gewone toegenegenheid heeft tot zijn schepselen, als schepselen aangemerkt, ieder in zijn soort, die onderhoudende en besturende, ook zo, dat Hij Zichzelf aan de zondaren niet onbetuigd laat, hun goed doende, en hun harten met gerecht en vrolijkheid vervullende, Hand. 14:17. En dat God behagen heeft in de bekering van de mensen, in hun geloof in Christus, in hun gebeden, aalmoezen en heiligmaking, omdat het beginselen zijn van de herstelling des beelds Gods in de mens; maar wij ontkennen zodanige algemene genade of voornemen om Zich over alle mensen te ontfermen, en om Christus te geven tot een algemene Zaligmaker voor alle mensen, en om Christus alle mensen voor te stellen. Want:

(1) De uitvoering is niet algemeen. Zoals God in de tijd doet, zo heeft Hij van eeuwigheid besloten te doen. Efêze 1:11. *Die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.* God nu ontfermt Zich in de tijd niet over alle mensen. Rom. 9:18. *Hij ontfermt Zich diens Hij wil, en verhardt die Hij wil.* God heeft Christus in de wereld niet gezonden tot een Zaligmaker voor allen, maar alleen voor zijn uitverkorenen; want Christus heeft geleden als Borg en Hogepriester; de verdiensten van Christus en de toepassing zijn onafscheidelijk, ‘t eerste is niet breder dan het laatste, en de Schrift bepaalt Christus’ dood alleen tot enige. Zie dit in ‘t brede, hoofdstuk 22 *Van de voldoening van Christus.*

God biedt ook Christus alle mensen niet aan, Hij roept ze niet allen. Hij maakt Jakob zijn woorden bekend; also heeft Hij geen volk gedaan; en zijn rechten die kennen zij niet. Psalm 147:19, 20. Christus betuigt dit, Matth. 11:25, 26. *Ik dank U, Vader! dat Gij deze dingen voor de wijzen en verstandigen verborgen hebt, en hebt dezelve de kinderkens geopenbaard. Ja, Vader! want also is geweest het welbehagen voor U.* Dit leert de dagelijkse ondervinding onweersprekelijk; dus besluiten wij, dat God van eeuwigheid geen algemeen ontfermend besluit gemaakt heeft; Christus niet

verordineerd heeft tot een Zaligmaker voor allen, en niet voorgenomen heeft Christus alle mensen aan te bieden.

2. De verkiezing en de verwerping staan tegen elkaar over; beide hebben ze hun bijzondere voorwerpen; de verkiezing is van die en die met naam; de verwerping is ook van die en die met naam, gelijk in het vorige is getoond. Zie par. 11, 14 in c. dus kan een algemeen besluit om zich over allen te ontfermen, en Christus voor allen te zenden, geen plaats hebben. Men kan niet zeggen, dat dit wel vast gaat in het tweede en opvolgende besluit, maar dat het tweede niet wegneemt een vroeger besluit, dat algemeen is; want de Schrift spreekt nergens van een eerste en tweede besluit, veel minder van een eerste besluit, dat door een tweede omgestoten wordt. Het besluit Gods is onveranderlijk. Heeft God dan in zijn eeuwig besluit sommigen gesteld tot toorn, tot het verderf toebereid, en tot een oordeel opgeschreven; zo is er geen eerder besluit geweest van Zich over die te ontfermen.

3. Zulke algemene genade heeft verscheiden ongerijmdheden in zich; uit welks natuur nu ongerijmdheden vloeien, dat is zelfs absurd en ongerijmd. Want:

- (a) deze algemene wil om alle mensen zalig te maken stelt, dat God wil 't geen Hij niet wil. Die waarlijk, ernstig, heftig een zaak wil, die voert ze ook uit als hij kan; God nu kan alle mensen dadelijk zalig maken, maar Hij wil niet, gelijk uit de uitkomst blijkt. Als God dan evenwel een wil heeft om alle mensen zalig te maken, zo wil Hij 't zelfde, en Hij wil 't zelfde niet en dat in dezelfde opzichten.
- (b) Deze algemene wil om alle mensen zalig te maken is of volstrekt of onder voorwaarde. Zo volstrekt, dan mist God zijn oogmerk; want alle mensen worden niet zalig. Zo onder voorwaarde, dan wil God die voorwaarde of uitvoeren, of alleen maar eisen; zo God de voorwaarde zelf wil uitvoeren, dan zouden alle mensen dadelijk zalig worden, 't welk onwaar is; zo God de voorwaarde niet wil uitvoeren, maar alleen eisen, zo wil God van alle mensen zaligheid waarlijk niet; want God weet, dat de voorwaarde de zondige mens geheel onmogelijk is, omdat hij geestelijk dood, blind, onwillig en onmachtig is; en dan wil God iets heftig en ernstig, 't geen Hij in hetzelfde ogenblik zeker weet, dat nooit zijn of geschieden zal.
- (c) Zo in God een algemene wil is om alle mensen zalig te maken, zo zou God in zijn oogmerk bedrogen, en van het bekomen van Zijn wil ontzet kunnen worden; want Hij wil iets, dat niet geschiedt, Hij wil aller mensen zaligheid, en nochtans worden ze niet zalig. 't Is wat anders, als God iets gebiedt, en verklaart, dat het gehoorzamen Hem welgevallig zal zijn; dat nu de mensen die gebiedende wil niet doen, is buiten twist. En wat anders is het iets te besluiten en te beogen; van deze besluitenden wil wordt in dit verschil gehandeld; die iets beogende en besluitende wil, die wordt bedrogen, als niet komt, hetgeen hij wil. Wil dan God aller mensen zaligheid in zijn besluit, zo wordt God in zijn voornemen bedrogen, en Hij krijgt niet, dat Hij willende besloot, en besluitende wilde. Omdat dan deze dingen ongerijmd zijn, zo is het dan ook ongerijmd een algemeen besluitende wil in God te stellen, om alle mensen zalig te maken.

XVII. De redenen, die de partijen voor de algemene genade bijbrengen, worden beantwoord in de verhandeling *van de voldoening van Christus*, hoofdstuk 22. Hier

zullen wij alleen enige kort aanroeren, en tonen, dat ze niet dienen voor een algemeen genadebesluit.

Tegenwerping 1. Ezech. 33:11. *Zo ik lust Heb aan de dood des goddelozen! Maar daarin hHeb Ik lust, dat de goddeloze zich bekere van zijn weg, en leve.*

Antwoord.

Deze tekst spreekt niet van het besluit Gods, dat altijd zeker uitgevoerd wordt, en waarin God altijd zijn einde bekommt; maar van het genoegens Gods in de bekering des mensen, waardoor de mens wederom hersteld wordt naar zijn beeld en gelijkenis; en van het ongenoegen, dat God heeft in de onbekeerlijkheid des mensen, en in zijn bederf, voor zoveel het zijn schepsel is.

Tegenwerping 2. Joh. 3:16. *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft, enz. Joh. 6:51. Hetwelk Ik geven zal voor het leven der wereld.* 2 Kor. 5:19. God was in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende, hun zonden hun niet toerekenende, 1 Joh. 2:2. *En Hij is een verzoening voor onze zonden, en niet alleen voor de onze, maar ook voor de zonden van de gehele wereld.*

Antwoord.

- (a) Deze plaatsen spreken niet van het eeuwig besluit Gods, waarover hier het verschil is, maar van het zenden van Christus ten nut van de mens.
- (b) Het woord *wereld* betekent hier mensen, het menselijk geslacht, tot welke Gods menselijkheid uitgaat; 't menselijk geslacht, is het voorwerp van de liefde en weldadigheid Gods. Dat zegt niet, dat God ieder mens in de wereld liefheeft, dat Christus ieder mens het geestelijk leven geeft, ieder mens de zonden niet toerekent, gelijk te zien is uit de gewone taal des Bijbels. De eerste wereld is door de zondvloed vergaan. Lukas 17:27. Nochtans bleef Noach met de zijnen in het leven. De duivel verleidde de gehele wereld. Openb. 12:9. *De gehele wereld ligt in het boze*, 1 Joh. 5:19. Wie zal daaruit besluiten, dat er geen gelovigen in de wereld waren; dat er niet één mens op aarde was, die van de duivel niet verleid werd, die niet in het boze lag? Christus zegt: *Ik bid niet voor de wereld.* Joh. 17:9. Dat zegt niet, dat er niet één mens op aarde is, voor welke Christus bidt: zodat men door het woord wereld niet verstaan kan alle en ieder mens op aarde; maar dat men daardoor verstaan moet degenen, die in iedere tekst beoogd worden. Soms een menigte van mensen. Joh. 12:19. De gehele wereld gaat Hem na. Soms de goddelozen in tegenstelling van de uitverkorenen. Joh. 17:9. Soms de uitverkorenen in tegenstelling van de anderen. 2 Kor. 5:19. Die met God verzoend zijn, die God de zonden niet toerekent; deze zijn niet de goddelozen, maar de uitverkorenen, en deze worden wereld genoemd.

Tegenwerping 3. Rom. 11:32. Want God heeft ze allen onder de ongehoorzaamheid besloten, opdat Hij hun allen zou barmhartig zijn. Rom. 5:18. *Gelijk door één misdaad de schuld gekomen is over alle mensen tot verdoemenis; alzo ook door één rechtvaardigmaking des levens.* 1 Kor. 15:22. *Gelijk ze allen in Adam sterven, alzo zullen ze ook in Christus allen levend gemaakt worden.* 2 Kor. 5:15. *En Hij is voor allen gestorven*, 1 Tim. 2:4-6. *Welke wil dat alle mensen zalig worden. Die Zichzelf heeft gegeven tot een rantsoen voor allen.* 2 Petrus 3:9. *Niet willende, dat enige verloren gaan, maar dat ze allen tot bekering komen.*

Antwoord.

Zie het antwoord op iedere tekst, hoofdstuk XXII.

(a) Het woord allen betekent niet alle mensen, die geweest zijn, tegenwoordig zijn of komen zullen; maar het betekent die allen, van welke in iedere tekst gesproken wordt. Rom. 5:18 spreekt van *allen die van Christus zijn, over welke de rechtvaardigmaking van het leven komt*. Rom. 11:32 spreekt van de verwerping en wederaanneming of bekering van de Joodse natie, 1 Kor. 15:22 spreekt van *allen, die in Christus levend gemaakt worden*. 2 Kor. 5:15 spreekt van *alle gelovigen, die der zonde gestorven zijn en geestelijk leven*, 1 Tim. 2:4-6, spreekt van *alle soorten van mensen*, gelijk uit vs. 2 blijkt. Allerlei mensen, en niet allen komen tot de kennis van de waarheid. Dat God in zijn besluit wil, zal zeker geschieden; dat niet geschiedt, wil God ook in zijn besluit niet. Nu, alle mensen worden niet zalig, maar alleen die allen, in wier plaats Christus is gegeven tot een rantsoen. 2 Petrus 3:9 spreekt van de uitverkorenen, die tot bekering komen, die moeten eerst ingezameld worden, eer de wereld vergaat; alsmede van het bevel en de aankondiging van het Evangelie; een ieder, die het hoort, bevelende zich te bekeren; en ook van het genoeg en ongenoeg dat God heeft in de bekering of onbekeerlijkheid.

Christus verkoren om de uitverkorenen.

XVIII. De voorstanders van de algemene genade stellen Christus tot het fundament en oorzaak van de verkiezing, gelijk boven te zien is par. 14, daarom is nodig, dat wij deze vraag beantwoorden:

Of de verkiezing van Christus in orde voorgaat de verkiezing der mensen, zodat God door de verdiensten van Christus bewogen is geworden de mensen te verkiezen; dan of de verkiezing der mensen voorgaat, en Christus verkoren is om de verkiezing der mensen uit te voeren?

De voorstanders van de algemene genade stellen het eerste; wij het tweede; en dat Christus in de verkiezing te pas komt als de Uitvoerder van de verkiezing, als de verdiende Oorzaak van de zaligheid, waartoe de uitverkorenen verordineerd zijn, maar niet als de bewegende Oorzaak. Want:

1. Christus is verkoren om der uitverkorenen wil, om hun Middelaar, Verlosser en Zaligmaker te zijn, zie dit 1 Joh. 4:10. *Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons liefgehad heeft, en Zijn Zoon gezonden heeft tot een verzoening voor onze zonden*. Joh. 3:16. *Alzo lief heeft God de wereld gehad, dat Hij zijn eniggeboren Zoon gegeven heeft*. In deze teksten wordt duidelijk gezegd, dat het geven van de Zoon vloeit en voortgekomen is uit de liefde Gods tot de uitverkorenen. 't Is uit de natuur bekend, dat de oorzaak in orde eerder is dan het gevolg, het einde eerder dan het middel, om het einde te bekomen, en het voorwerp eerder dan de werking naast het voorwerp. Zo gaat dan de liefde Gods tot de uitverkorenen, en hun verkiezing vóór de verordening van de Borg, die aan hen gegeven is, Jes. 9:5 die tot hun verlossing en zaligheid gegeven is, die voorgekend en geopenbaard is om hunnentwil, 1 Petrus 1:20. Dit toont de Heere ook, Joh. 17:6. *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven*. Zo waren zij dan al eerder des Vaders, eer zij aan de Zoon als aan de Borg en Middelaar gegeven werden, en dus zijn zij eerder uitverkoren dan de Borg, die tot hun behoud is verkoren.

2. De verkiezing heeft geen andere oorzaak dan het welbehagen Gods. Efése 1:9-11. *Ons bekendgemaakt hebbende de verborgenheid van Zijn wil naar Zijn welbehagen, dat Hij voorgenomen had in Zichzelf, om in de bedeling van de volheid der tijden wederom alles tot een te vergaderen in Christus, beide dat in de hemel is, en dat op de aarde is. In Hem, in welke wij ook een erfdeel geworden zijn, wij die tevoren verordineerd waren naar het voornemen Desgenen, die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil.* De verkiezing wordt hier als de zaak vooruitgesteld, de uitverkorenen worden gezegd tevoren verordineerd te zijn naar het voornemen Desgenen, die alle dingen werkt naar de raad van Zijn wil, naar Zijn welbehagen; hier is geen andere oorzaak, die God zou hebben bewogen. Daarbij wordt gevoegd het middel, waardoor God dat voornemen zou uitvoeren, namelijk, *om in de bedeling van de volheid van de tijden wederom alles tot een te vergaderen in Christus*; zo is dan Christus het verordineerde middel om degenen, die naar Gods vrij welbehagen uitverkoren waren, de verordineerde zaligheid deelachtig te maken, en is derhalve niet de bewegende oorzaak waarom en het fundament waarop de verkiezing geschied is. Ditzelfde blijkt ook uit:
- Lukas 12:32. *Het is uws Vaders welbehagen ulieden het koninkrijk te geven.*
 - Matth. 11:26. *Ja, Vader! want alzo is geweest het welbehagen voor U.*
 - Rom. 9:11. Niet uit de werken, maar uit de roepende.

Tegenwerping 1.

XIX. Efése 1:4. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem.* 2 Tim. 1:9. *Genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.*

Antwoord.

- (a) *In Christus uitverkoren te zijn* is, om door Christus alle geestelijke zegeningen deelachtig te worden, vs. 3. Gelijk de apostel het duidelijk uitdrukt, 1 Thess. 5:9. *God heeft ons gesteld tot verkrijging van de zaligheid door onze Heere Jezus Christus.* Het stellen van ons tot de zaligheid is de zaak; deze wordt uitgevoerd door Christus als het Middel, zodat hier in Christus niet is om Christus' wil, maar door Christus, Hij heeft ons uitverkoren om ons door Christus zalig te maken. Eer iemand in Christus is, was hij als des Vaders. Joh. 17:6. *Zij waren Uwe, en Gij hebt Mij dezelve gegeven.*
- (b) De genade is gegeven in Christus voor de tijden der eeuwen, niet dadelijk; want de uitverkorenen waren er nog niet, maar verorderende de genade hun in de tijd te geven door Christus als de uitvoerder van de zaligheid; dus is hier geen schijn van bewijs, dat Christus is de bewegende Oorzaak en 't Fundament van de verkiezing.

Tegenwerping 2.

Rom. 8:29. *Die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, opdat Hij de eerstgeborene zij onder vele broederen.* Het uit te drukken beeld is eerder dan het volgende; zo is dan Christus eerder verkoren dan de mensen, en de mens is uitverkoren uit aanmerking van Christus.

Antwoord.

- (a) De apostel stelt uitdrukkelijk de voorkenning van de Zijnen vooruit vast. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd het beeld,* enz.
- (b) Het beeld Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, geschiedt in de tijd, en is een werk niet van het besluit, maar een werk van de uitvoering. De apostel zegt, dat God van

eeuwigheid verordineerd heeft, dat de van eeuwigheid gekenden in de tijd het beeld van Christus gelijkvormig zouden worden; maar niet, dat God in de verkiezing hen formeerde naar het beeld Zijns Zoons; zo er zo'n tekst was, dan zou hun zeggen wat schijn hebben, maar nu geheel niet.

- (c) Christus wordt gezegd *de Eerstgeborene onder veel broederen*, maar niet de eerst Uitverkorene, dat was te bewijzen. De apostel spreekt hier van het begin van de zaligheid van de uitverkorene, welke is de Zoon Gods. Jezus Christus, Die en de verdienende Oorzaak is van de zaligheid, en het voorbeeld, waaraan de uitverkorenen in de tijd gelijk gemaakt worden, zo ten opzichte van lijden als leven. Van welke alle Hij is de eerstgeborene in de dadelijke uitvoering en in voortreffelijkheid.

De verkiezing is over bijzondere personen

XX. Vraag III. *Of God enige mensen in 't bijzonder, als met name verkoren heeft?*

De Remonstranten zeggen, dat God *alle* mensen uitverkoren heeft *onder voorwaarde* van geloof, bekering, en in hetzelfde volhardende, dat alles afhangt van de kracht van de vrije wil des mensen. Zij willen, dat de verkiezing is een wil Gods om alle gelovigen en Godzaligen zalig te maken, en dat de verwerping is een wil Gods om alle ongelovigen en godlozen te verdoemen, zonder bepaling van die en die met name; en zeggen verder, dat God door een middelkennis weet, wie geloven zal willen, en wie niet geloven zal willen, en dat God daaruit weet, wie zalig zal worden, en wie niet zalig zal worden.

Maar wij zeggen, dat God bijzondere mensen als met name, die en die tot zo'n bepaald getal toe, verkoren heeft, en dat God om hen tot de zaligheid te brengen, besloten heeft Christus tot een Middelaar voor hen te zenden, en dat God besloten heeft zelf krachtdadig hen tot Christus te roepen, het geloof en de bekering hun te geven, hen in zijn kracht daarin te bewaren, en alzo dadelijk zalig te maken. Dit blijkt:

Bewijs 1. Proörizein, tevoren verordineren.

XXI. Uit het woord Proörizein, *tevoren verordineren*, 't welk meermalen van de verkiezing gebruikt wordt, Zie Rom. 8:29, 30 Eféze 1:5, 11. Dit woord betekent iemand in het bijzonder tot iets te bepalen.

- Hand. 4:28. *Al wat Uw hand en Uw raad tevoren bepaald had.*
- Hand. 2:23. *Deze, door de bepaalde raad, enz.*
- Hebr. 4:7. *Zo bepaalt Hij wederom een zekere dag.*
- Hand. 17:26. *Bescheiden hebbende de bepalingen van hun woning.*

Omdat God dit woord van de verkiezing gebruikt, zo betekent het bijzondere mensen, als met name die en die, te stellen tot verkiezing van de zaligheid. Ditzelfde blijkt ook uit het woord verkiezen, Grieks Eklogeë, 't welk is *uitkiezen*. Dit alles wegneemt, die verkiest niet; maar verkiezen is uit velen het een of het ander naar zijn welgevallen uit te kippen en voor zich te nemen; omdat dan de Schrift zegt, dat God van eeuwigheid mensen tot de zaligheid uitverkoren heeft, zo is dat niet allen daartoe te verordenen, maar enige, die en die, voor Zich uit te kiezen.

2. Uit de inschrijving van sommiger namen in het boek des levens.

De kinderen Israëls hebben hun geslachts- en naamregisters, uit welke een ieder zijn stam kon bewijzen; zo wordt ook Gode een boek toegeschreven, en wordt genoemd het boek des levens, Openb. 3:5. In dit boek zijn niet opgeschreven de namen van de verworpenen. Openb. 13:8. *Welker namen niet zijn geschreven in 't boek des levens.* Maar in dit boek zijn opgeschreven de namen van de uitverkorenen tot zaligheid. Zie dit: Lukas 10:20. *Verblijdt u veel meer, dat uw namen geschreven zijn in de hemelen.* Openb. 21:27, in dat nieuwe Jeruzalem zullen inkomen, die geschreven zijn in 't boek des levens des Lams. De Vader heeft ze uitverkoren, en in Zijn boek geschreven, en heeft ze aan de Zoon overgegeven om die te verlossen, en die heeft ze overgenomen en in zijn boek overgetekend; daarom wordt het 't boek des Lams genoemd. Zie ook: Filip 4:3. *Wees deze vrouwen behulpzaam, die met mij gestreden hebben in het Evangelie, ook met Clemens, en de anderen, mijn medearbeiders welker namen zijn in 't boek des levens.*

Duidelijker kan men het niet uitdrukken; hier is geen melding van enige hoedanigheid of van enige voorwaarde; hier wordt niet in 't gemeen gesproken van goeden en kwaden, van gelovigen of ongelovigen, maar hier wordt eens ieders Naam in het boek des levens opgeschreven gevonden, en zij worden met name genoemd, wier namen in dat boek zijn aangetekend, en wiens namen niet; zo gaat dan de verkiezing over bijzondere personen.

3. Een tegenstelling tegen anderen.

Dit blijkt ook uit de tegenstelling, niet van hoedanigheden, maar van personen. Matth. 20:16. *Velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren.* Rom. 11:7. *De uitverkorenen hebben het verkregen, en de anderen zijn verhard geworden.* Nergens staat, dat God hoedanigheden heeft verkoren en hoedanigheden verworpen; nergens staat ook, zodanigen heeft God verkoren en zodanigen verworpen; maar altijd daar van de verkiezing gesproken wordt, *wordt er van gesproken onder uitdrukking van bijzondere personen.* Als Rom. 9:13. *Jakob heb Ik liefgehad en Ezau heb Ik gehaat.* Of wel dit ook toegepast kan worden op beider nakomelingen, zijnde die des enen tot de kerk opgenomen en des anderen verworpen, zelfs van de bediening van de genademiddelen; zo spreekt nochtans de tekst van hun personen, en in opzichte van de eeuwige verkiezing en verwerping, gelijk uit de omstandigheden van de tekst blijkt; want de apostel vervolgt deze stelling met een verhandeling van de verkiezing en verwerping; hiertoe dienen ook alle die plaatsen, in welke wel geen personen genoemd worden, maar nochtans door de woorden ons, die en deze worden uitgedrukt.

- Efëze 1:4 *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft.*

- Rom. 8:29. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.*

Die woorden zeggen geen hoedanigheden, maar geven bijzondere personen te kennen. Zo ook: 2 Tim. 2:19. *De Heere kent degenen, die Zijnen zijn.*

Tegenwerping 1.

XXII. Zo God bijzondere personen verkoren had, zo moesten hun namen in de Bijbel uitgedrukt staan; want daarin is vervat de gehele raad Gods, Hand. 20:27.

Antwoord.

Sommiger namen zijn uitgedrukt, gelijk getoond is. Het is genoeg, als hun namen geschreven zijn in het boek des levens. De Schrift vertoont ons de gehele raad Gods, zoveel nodig is te weten, om te geloven, heilig te leven en vertroost te worden.

Tegenwerping 2.

Al de beloften Gods zijn voorwaardelijk, dus dan ook de verkiezing; want zoals God in de tijd doet, zo heeft Hij ook van eeuwigheid besloten, en is de verkiezing voorwaardelijk, zo is ze niet volstrekt van bijzondere personen.

Antwoord.

Wij ontkennen het gevolg; omdat er voorwaardelijke beloften zijn, daarom is er geen voorwaardelijk besluit van verkiezing. Wat anders is het besluit en wat anders de bediening van het Evangelie. 't Is een waarheid, zo God in de tijd doet, zo heeft Hij ook van eeuwigheid besloten te doen; en omdat Hij in de tijd voorwaardelijke beloften doet, zo heeft Hij ook van eeuwigheid besloten voorwaardelijke beloften te doen; dit volgt, maar niet: zo is er dan ook een voorwaardelijke verkiezing.

Tegenwerping 3.

Indien God zo'n bijzonder volstrekt besluit van verkiezing gemaakt had, zo zou God aan de uitverkorenen geen bevel geven als voorwaarde van de verkrijging van de zaligheid, met bedreiging van verdoemenis, indien zij die bevelen niet doen, gelijk nochtans doorgaans in het Woord geschiedt.

Antwoord.

Er is geen reden van gevolg. Want Hij, die het einde zeker en vast besloten heeft, heeft ook de middelen besloten om de uitverkorenen daardoor tot het einde te brengen; de weg nu is geloof en bekering, die stelt God hun voor, en gebruikt beloften en bedreigingen om hen daartoe te bewegen, en bekrachtigt die door Zijn Geest.

Tegenwerping 4.

Indien er een verkiezing was van bijzondere personen, zo kon het Evangelie iedereen onbepaald niet voorgesteld worden, en de verworpene kon niet bevolen worden, in Christus te geloven, met belofte van zalig te worden; want dat is tegenstrijdig, iemand niet te willen in de zaligheid hebben, en hem evenwel de zaligheid te beloven, als hij in Christus gelooft; dus heeft God geen bijzondere personen als met name verkoren.

Antwoord.

Dat er een zodanige bijzondere verkiezing is, is onweersprekelijk bewezen; dat er een onbepaalde aanbieding van het Evangelie met belofte van zaligheid, onder voorwaarde van geloof en bekering is, is ook waarheid. Het is geen tegenstrijdigheid, het ene is volstrekt, het andere onder voorwaarde; het ene is een besluit, het andere een bevel; iets anders is het oogmerk des werkers, iets anders is het einde des werks. 't Is Gods goedheid, de onbekeerden het Evangelie met een voorwaardelijke belofte voor te stellen, en 't is der mensen plicht dat Evangelie te gehoorzamen; de verkiezing verhindert hen niet, maar hun eigen boosheid, en daardoor wordt God verheerlijkt, als Hij hen om hun ongehoorzaamheid veroordeelt.

Niet uit voorgezien geloof of goede werken.

XXIII. Vraag IV. *Of de verkiezing geschied is uit het enkel vrij welbehagen van God, zonder door iets van buiten bewogen te zijn, dan of ze geschied is uit voorgezien geloof en goede werken?*

De Rooms en vele, en de Remonstranten, alsmede veel Luthers en zeggen het laatste, par. 15. Wij zeggen, dat het geloof en de heiligheid wel de weg is, waardoor God het besluit van de verkiezing uitvoert, en de uitverkorenen de verordeneerde zaligheid deelachtig maakt; maar dat ze geenszins de bewegende oorzaak of het fundament zijn van de verkiezing, welke alleen en enkel voortkomt uit het vrije welbehagen Gods. Dit blijkt aldus:

XXIV. 1. De Schrift zegt uitdrukkelijk, dat de verkiezing geen andere oorzaak heeft dan alleen en enkel het welbehagen Gods.

- (a) 2 Tim. 1:9. *Die ons heeft zalig gemaakt en geroepen met een heilige roeping; niet naar onze werken, maar naar Zijn Eigen voornemen en genade, die ons gegeven is in Christus Jezus voor de tijden der eeuwen.* De apostel spreekt van personen, *ons*, en niet van hoedanigheden. Hij verklaart, dat God, die zalig maakt, de eeuwige heerlijkheid geeft, en hen daartoe brengt door de roeping. Hij toont de fontein van dat einde en van het middel tot dat einde leidende, en Hij stelt dat niet te zijn de werken, maar alleen het voornemen en de genade Gods.
- (b) Rom. 9:11, 12, 16. *Als de kinderen nog niet geboren waren, noch iets goeds of kwaads gedaan hadden, opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve, niet uit de werken, maar uit de roepende, zo werd tot haar gezegd, enz. Zo is het dan niet desgenen die wil, noch desgenen die loopt, maar des ontfermenden Gods.* Hier spreekt de apostel van bijzondere personen, van Jakob en Ezau, niet van hun nakomelingen, als door een gevolg, dat Jakobs nakomelingen de kerk Gods zouden uitmaken, en Ezau's nakomelingen van de genademiddelen verstoten zouden worden. Hij spreekt van die twee, aangemerkt als nog niet geboren, of iets goeds of kwaads gedaan hebbende; waarmee de apostel beoogt alle opzicht van werken uit te sluiten, als bewegende oorzaken, waarom de een aangenomen en de ander verworpen zou worden; en het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, te stellen tot de enige oorsprong van verkiezing en verwerping, zodat het niet is uit de werken, maar uit God, de roepende. Uit de handelingen Gods met die twee vervolgt de apostel de handelingen Gods met alle andere mensen, dat het niet is uit de mens, dat hij toebereid is tot het verderf, hoewel de zonden de oorzaken zijn van het brengen van het verderf over hen. En wederom, dat het niet is uit de mens, dat hij toebereid is tot de heerlijkheid, maar alleen uit des Heeren welbehagen, vers 21, 22. Dat het niet is uit het willen of lopen, maar uit het ontfermen van God.
- (c) Lukas 12:32. *Vreest niet, gij klein kuddeke! want het is uws Vaders welbehagen, ulieden het koninkrijk te geven.* Matth. 11:26. *Ja, Vader! want also is geweest het welbehagen voor U.* Efêze 1:5. *Die ons tevoren verordineerd heeft ... naar 't welbehagen van Zijn wil.* Rom. 11:5, 6. *Een overblijfsel naar de verkiezing der genade. En indien 't door genade is, zo is 't niet meer uit de werken, anderszins is de genade geen genade meer; enz.* Deze teksten stellen uitdrukkelijk het welbehagen en de vrije genade, als de oorsprong van de verkiezing tot de zaligheid, en sluiten alle andere zaken, en bijzonder de werken uit.

Bewijs 2. **Geloof enz. komen voort uit de verkiezing.**

XXV. Het geloof, de goede werken, en de volharding in beide, komen niet van de mens zelf voort, maar uit God, en vloeien uit de eeuwige verkiezing; dus is de verkiezing niet uit het geloof, goede werken en volharding. Dat die zaken uit de mens

zelf niet voortkomen, zal hierna (hoofdstuk XXXI, XXXII) getoond worden. Dat de verkiezing niet uit geloof, maar het geloof uit de verkiezing voortkomt, blijkt:

A. Rom. 8:29, 30. *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd de beelde, Zijns Zoons gelijkvormig te zijn. En die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen en die Hij geroepen heeft, deze heeft Hij ook gerechtvaardigd, en die Hij gerechtvaardigd heeft, deze heeft Hij ook verheerlijkt.* Hier stelt de apostel voor de verkiezing tot glorie en gratie, tot de heerlijkheid als het uiterste einde, en tot de weldaden als middelen, leidende tot de verordineerde heerlijkheid.

Uitvlucht. Paulus spreekt van het kruis en zegt, dat de gelovigen verkoren zijn tot lijden, gelijk Christus geleden heeft, opdat gelovigen daarin aan het beeld van de Zoon gelijkvormig zouden zijn; dat ze daartoe geroepen zijn, en dat God dat lijdzaam verdragen van het kruis rechtvaardigde, dat is, probeerde, voor goed keurde, en hen daardoor tot heerlijkheid in het oog van de mens bracht.

Antwoord.

- (a) Dat is klaar, dat de apostel spreekt van personen en wel van bijzondere personen, als met de vinger op hen wijzende, zeggende: *die, die, deze, niet zodanigen, dusdanigen.*
- (b) Al heeft de apostel in het vorige van lijden gewag gemaakt, zo spreekt hij in deze verzen niet van lijden, maar hij geeft een vaste grond van vertroosting in het lijden, namelijk, de eeuwige verkiezing van hen tot heerlijkheid, door de weg van hen gelijkvormig te maken met Christus, hen te Rom. epen en te rechtvaardigen.
- (c) De gelijkvormigheid van de gelovigen bestaat niet in het kruis; want het kruis ontmoet ook goddelozen, die nochtans geen gelijkvormigheid met Christus hebben; maar die bestaat in heiligheid. 1 Kor. 15:49. *Zo zullen wij ook het beeld des Hemelsen dragen.* Gal. 4:19. *Mijn kinderkens, die ik wederom arbeide te baren, totdat Christus een gestalte in u krijgje.* 2 Kor. 3:18. Wij worden naar hetzelfde beeld in gedaante veranderd.
- (d) De roeping is niet een roeping tot kruis, maar tot geloof, hoop, liefde, 't welk door het Evangelie geschiedt, en is tot heerlijkheid en deugd, zie: 2 Petrus 1:3. *Die ons geroepen heeft tot heerlijkheid en deugd.* 1 Petrus 5:10. *Die ons geroepen heeft tot zijn eeuwige heerlijkheid.* Deze roeping geschiedt uit de verkiezing, gelijk de apostel hier zegt: *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij tevoren verordineerd, die heeft Hij geroepen.* Daarom worden de geroepenen uitverkorenen en gelovigen genoemd. Openb. 17:14. *Die met Hem zijn, de geroepenen en uitverkorenen en gelovigen.* Hierbij, de apostel spreekt van zo'n roeping op welke de heerlijkheid door een onverbreekelijke band van samenvoeging volgt; maar op de roeping tot het kruis volgt de zaligheid doorgaans niet; want ook de goddelozen zendt God kruis toe, en velen, die uitwendig geroepen waren, vallen door het kruis af, Matth. 13:21.
- (e) 't Heeft zelfs geen schijn, dat rechtvaardigen zou zijn een goedkeuring Gods van der gelovigen lijden; rechtvaardig maken betekent vrijspreken van zonden en straffen, om de verdiensten van Christus, gelijk te zien is. Rom. 8:33, 34. *God is 't, die rechtvaardig maakt. Wie is 't, die verdoemt? Christus is 't, die gestorven is.* Dies is dan rechtvaardig maken niet een vertoning van Gods goedkeuring over het lijden en de lijdzaamheid van de gelovigen voor het oog van de wereld.

- (f) Zo ook betekent verheerlijken niet eren voor de mensen, maar de eeuwige heerlijkheid deelachtig te maken; want nergens betekent verheerlijken, als God gezegd wordt iemand te verheerlijken, iemand tot eer brengen onder de mensen; en ook worden de gelovigen door hun lijden niet geëerd onder de mensen, maar het lijden brengt hun verachting en versmaadheid aan in de wereld. Maar verheerlijken is de eeuwige heerlijkheid deelachtig te maken. Zie Rom. 8:17. *Opdat wij ook met Hem verheerlijkt worden.* Petrus drukt verheerlijkt te worden uit door de kroon der heerlijkheid te behalen. 1 Petrus 5:4. *Zo zult gij de onverwelkelijke kroon der heerlijkheid behalen.*

Uit deze allen is te zien, dat deze uitvlucht ijdel en krachteloos is. dus blijft het uit deze tekst vast, dat de gelijkvormig wording met Christus, de roeping en rechtvaardigmaking vloeien uit de eeuwige verkiezing, en dat daarom God in de verkiezing door het geloof en de goede werken niet is bewogen geworden de een boven de ander te verkiezen.

XXVI. B. Ditzelfde blijkt ook uit de teksten, die ieder bijzonder spreken van geloof, goede werken, volharding, en tonen, dat niet de verkiezing uit die, maar dat die uit de verkiezing vloeien: van het geloof, Zie Hand. 13:48. *En er geloofden zo velen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* Hier wordt van bijzondere personen gesproken, die worden gezegd te geloven; daarbij wordt gevoegd, hoe dat het kwam, dat die geloofden en de anderen niet; de fontein daarvan was, omdat God hen tot het eeuwige leven geordineerd had. Al staat hier niet bij, wie hen geordineerd had, zo weten wij nochtans, dat niemand iemand ten eeuwige leven verordineren kan dan God alleen, 1 Thess. 5:9. *God heeft ons gesteld tot verkrijging van de zaligheid.*

Het einde is het eeuwige leven, hiertoe waren enige geordineerd; al staat hier niet: *tevoren verordineerd*, zo weten wij toch, dat de ordinering ten eeuwigen leven van eeuwigheid geschied is, Efëze 1:4 2 Tim. 1:9 Efëze 3:11. Tot het eeuwige leven waren zij geordineerd. Dat is niet te zeggen, een goede geschiktheid in zichzelf te hebben; want behalve dat dit woord nooit een inwendige gestalte des gemoeds betekent, en geen mens van enige inwendige geschiktheid heeft, noch tot het geloof, noch tot het eeuwige leven, gelijk op zijn plaats getoond zal worden, zo betekent het ordineren, stellen, bescheiden en eenmaal zich tot iets over te geven, dat 1 Kor. 16:16 *door ten dienste schicken* uitgedrukt wordt. Omdat ze ten eeuwigen leven van God geordineerd waren, daaruit kwam voort, dat God hun ook het geloof gaf als middel om hen daartoe te leiden.

Als er gezegd wordt: *er geloofden zo velen*, dat wil niet zeggen, dat de apostel wist het nette getal; ook wil dat niet zeggen, dat er in die plaatsen geen meer uitverkorenen waren, die daarna nog bekeerd zouden worden; maar het zegt alleen, dat het woord daar vruchtbaar en krachtig was tot het geloven van velen, en dat er niemand anders dan alleen de uitverkorenen geloofden.

Ditzelfde blijkt ook Titus 1:1. *Het geloof van de uitverkorenen Gods.* Dit zegt niet, dat het geloof de verkiezing voorging, en een bewegende oorzaak was van de verkiezing; want dan was het een verkiezing van het geloof; maar omdat het is het geloof van de uitverkorenen, zo is 't klaar, dat het geloof de verkiezing volgt en daaruit voortkomt.

C. Dat de heiligheid uit de verkiezing vloeit is te zien, Efése 1:4, 5. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft in Hem, voor de grondlegging van de wereld, opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde; Die ons tevoren verordineerd heeft tot aanneming tot kinderen.* Is de heiligheid het einde, waartoe God iemand uitverkoren heeft, zo is zij niet de bewegende oorzaak, waarom deze meer verkoren is dan gene. Hij heeft ons uitverkoren, is niet te zeggen, Hij heeft ons gelovigen, door zijn middelkennis voorziende, dat wij geloven zouden, uitverkoren, opdat wij uit dat geloof heiligheid zouden betrachten; zodat het voorgeziene geloof de bewegende oorzaak van de verkiezing zou zijn, waaruit heiligheid vloeit; want de apostel spreekt van degenen, die nu dadelijk geloofden, en zegt van hen, dat zij uitverkoren waren, omdat het geloof iemand gegeven wordt, omdat hij uitverkoren is, als getoond is en ook blijkt uit vs. 3. *Die ons gezegend heeft met alle geestelijke zegeningen in de hemel in Christus.* Al de geestelijke zegeningen vloeien uit de verkiezing, zo dan ook het geloof, 't welk is een bijzondere zegen en gave Gods, zo dan ook de heiligmaking.

D. Dat de volharding uit de verkiezing vloeit, blijkt uit: Matth. 24: 24. *Dat zij (indien het mogelijk ware) ook de uitverkorenen zouden verleiden.* De valse profeten zouden grote kracht van verleiding hebben en zeer velen verleiden, maar 't was hun niet mogelijk enige ware gelovigen te verleiden en de reden daarvan is, omdat zij uitverkoren waren. Zo ook Openb. 13:8, *En allen die op de aarde wonen, zullen hetzelfde (beest) aanbidden, welker namen niet geschreven zijn in het boek des levens.* Waarom volgden anderen het beest mede niet? Uit de tegenstelling blijkt, dat het was omdat hun namen in het boek des levens geschreven waren. Dit blijkt ook uit de gulden keten van de zaligheid, uit welke niet een schakel kan gebroken worden. *Die Hij tevoren gekend, verordineerd, geroepen, gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij ook verheerlijkt,* Rom. 8:29, 30. De apostel Petrus haalt alle zegeningen en ook de volharding van de heiligen uit de eeuwige verkiezing, 1 Petrus 1:2, noemt hij ze *uitverkoren*, en vs. 5 zegt hij van hen: *Die gij in de kracht Gods bewaard wordt, door het geloof, tot de zaligheid.*

Tegenwerping 1.

XXVII. Rom. 8:29, *Die Hij tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd.* Hier wordt wel uitdrukkelijk gezegd, dat er een voorkennis voor de verordining is; dus ziet God hun geloof, goede werken en volharding voorheen, eer Hij ze verkiest, en wordt daardoor bewogen om die boven anderen te verkiezen.

Antwoord.

't Is ver vandaar, dat de apostel zegt, dat God het geloof en goede werken van sommigen tevoren ziet, en hen daarom verkoren heeft. De apostel spreekt van personen en niet van hoedanigheden, die. Deze voorkennis is de eeuwige verkiezing tot de zaligheid, 't is enigen te kennen voor de zijnen. 2 Tim. 2:19. *De Heere kent degenen, die Zijnen zijn.* Zo betekent het de verkiezing van Christus tot Middelaar. 1 Petrus 1:20. *Dewelke wel voorgekend is geweest.* En zo de verkiezing van sommige mensen. 1 Petrus 1:2. *De uitverkorenen naar de voorkennis van God de Vader.* God verloor niet blindelings, die Godzalig en gelovig zullen worden, maar Hij verloor met kennis die en die bijzonder voor de zijnen. Dat de voorkennis hier vóór de verordining staat, is, omdat de apostel de voorkennis stelt als de fontein van alles, en vandaar gaat hij tot de middelen, waardoor hij de voorgekenden tot de zaligheid

brengt; die Hij voor de Zijnen heeft gekend, die heeft Hij ook tevoren verordeneerd den beelde Zijns Zoons gelijkvormig te zijn, en die heeft Hij geroepen; en zo voort.

Tegenwerping 2. God heeft de uitverkorenen van eeuwigheid liefgehad, dus heeft Hij hun geloof voorzien; *want zonder geloof is het onmogelijk Gode te behagen*. Hebr. 11:6.

Antwoord.

God wil, dat wij onze vijanden zullen liefhebben, en zegenen die ons vloeken, weldoen die ons haten, Matth. 5:44. En nochtans is in hen, als vijanden, geen beminnelijkheid, die ons tot liefde bewegen zou; zo ook God, die heeft zijn vijanden lief en geeft hun uit liefde zijn Zoon, Joh. 3:16. Rom. 5:8. Maar God bevestigt zijn liefde jegens ons, dat Christus voor ons gestorven is, als wij zondaars waren. Gods liefde ontstaat uit Zichzelf, en Hij kiest voorwerpen om die lief te hebben, en geenszins uit de mens. 1 Joh. 4:10, 19. *Hierin is de liefde, niet dat wij God liefgehad hebben, maar dat Hij ons liefgehad heeft. Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft.* ' t Is bekend, dat men tweezins liefhebben kan, of met een liefde der toegenegenheid en welwillendheid, hoedanig men zijn vijanden kan liefhebben, of met een liefde van welbehagelijkheid. God heeft van eeuwigheid de uitverkorenen lief met een liefde van welwillendheid, en in de tijd liefst Hij ze met een liefde van welbehagelijkheid, hebbende een welgevallen in hun heilige daden, en zo is het onmogelijk Gode te behagen zonder geloof. Zo behagen zij God in de tijd, die het Gode behaagde te verkiezen van eeuwigheid.

Tegenwerping 3. God heeft uitverkoren de heiligen, de armen van deze wereld, de rijken in 't geloof. Kol. 3:12. *Als uitverkorenen Gods, heiligen en beminden*. 2 Thess. 2:13. *Dat u God van de beginne verkoren heeft tot zaligheid, in heiligmaking des Geestes, en geloof der waarheid*. 1 Petrus 1:2. *De uitverkorenen naar de voorkennis van God de Vader, in de heiligmaking des Geestes*. Jak 2:5. *Heeft God niet uitverkoren de armen van deze wereld, om rijk te zijn in het geloof, en erfgenamen des koninkrijks?*

Antwoord.

De heiligmaking en het geloof worden in die plaatsen gesteld, niet als bewegende oorzaken, waarom God hen uitverkoren heeft, maar als vruchten van de verkiezing en als blijken, dat iemand nu in de tijd zo zijnde, van God van eeuwigheid uitverkoren is. Kol. 3:12 stelt geen samenvoeging in het eeuwig voornemen Gods, veel minder, dat de heiligheid, de verkiezing, als haar oorzaak voorgaat; maar de apostel spreekt van de uitverkorenen, zoals zij in de tijd zijn, nu alreeds van de heiligmaking deelachtig; en gebruikt de verkiezing vóór de tijd, de heiligmaking in de tijd, en de liefde Gods tot hen, als de beweegreden, om hen op te wekken dier weldaden waardig te leven.

2 Thess. 2:13 en 1 Petrus 1:2, deze teksten spreken van de heiligheid, niet als voorgaande de verkiezing, en als oorzaken van deze, alsof er stond: God heeft u in heiligmaking aanmerkende verkoren; maar Hij heeft hen uitverkoren tot zaligheid en tot heiligheid, als de weg, door welke zij tot de zaligheid gebracht worden.

Jak 2:5 spreekt de apostel van de staat sommiger gelovigen, zoals die in de tijd was: armen in de wereld, en hij vermaant dat men die niet veracht, omdat God ook hen uitverkoren had, om rijk te zijn in het geloof, en om erfgenamen des koninkrijks te zijn.

Zoals de verkiezing geschied is naar Gods vrij welbehagen, zo is ook de verwerping geschied. Zie par. 14.

XXVIII. Vraag V: *Of het besluit van de eeuwige verkiezing veranderlijk of onveranderlijk is?*

De Remonstranten zijn hier verlegen, overwonnen zijnde door te klare Schriftuurplaatsen, dan dat ze tegengesproken zouden kunnen worden, en nochtans moettende de veranderlijkheid beweren, omdat zij de verkiezing doen afhangen van de veranderlijke vrije wil des mensen, zo hebben zij een onderscheiding verzonnen, en stellen een volmaakt en een onvolmaakt besluit van de verkiezing. Het onvolmaakt besluit is bij hen een wil Gods, om de gelovigen en Godzaligen zalig te maken, 't welk afhangt van de vrije wil des mensen, die hem kan doen geloven, en wederom van het geloof doen afvallen. Het volmaakt besluit van de verkiezing is bij hen de wil Gods, om die en die bijzondere personen zalig te maken, omdat God voorheen ziet, dat zij geloven zullen, en in het geloof volharden. Het eerste stellen ze veranderlijk, het tweede onveranderlijk, niet uit kracht van de verkiezing, maar van de volständigkeit des mensen, welke God zeker en onfeilbaar voorziet. Wij verwerpen die onderscheiding, als buiten en tegen Gods Woord, en strijdig met de zaak zelf, en houden staande, dat het besluit van de eeuwige verkiezing ten enenmale onveranderlijk is, en dat uit kracht van de verkiezing zelf, waardoor God en het einde, en de middelen tot het einde, vast besloten heeft, om het een en het andere onweerstandelijk uit te werken. Dit blijkt:

Bewijs 1. Alle besluiten zijn onveranderlijk.

XXIX. Uit alle plaatsen, welke getuigen, dat alle de besluiten Gods onveranderlijk zijn, waarvan in het vorige hoofdstuk in het brede gesproken is. Mal 3:6. *Ik, de HEERE, word niet veranderd.* Jak 1:17. *Bij welke geen verandering is, of schaduw van omkering.* Jes. 14:27. *De HEERE der heirscharen heeft het in Zijn raad besloten, wie zal het dan breken.* Jes. 46:10. *Mijn raad zal bestaan.* Doe hierbij zulke plaatsen, die van de verkiezing spreken, Rom. 9:11. *Opdat het voornemen Gods, dat naar de verkiezing is, vast bleve.* Hebr. 6:17. *God, willende de erfgenamen van de beloften overvloediger bewijzen de onveranderlijkheid van Zijn raad.* 2 Tim. 2:19. *Evenwel het vaste fundament Gods staat, hebbende dezen zegel: de Heere kent degenen, die zijnen zijn.*

Dat deze laatste plaats van de eeuwige verkiezing spreekt, kan met geen schijn betwist worden; want de apostel had gesproken van de afval van Hymenéüs en Filétus; verklaart daarop, ofschoon zij wel gevallen waren, dat evenwel die Godes zijn, niet zullen afvallen; niet dat het fundament van bestendigheid in de mens zou zijn; maar dat zij geroepen en tot het geloof gebracht zijn op een vast fundament, en wel op een vast fundament Gods, dat God Zelf gelegd had, namelijk Zijn eeuwige raad en verkiezing van de Zijnen, welke Hij ieder in het bijzonder kent, en van eeuwigheid en in de tijd, hen in 't oog houdt, hen door Zijn kracht bewarende voor afval. Hierop geeft hij reden van de afval van die twee, zodat het niemand moet vreemd dunken, en daardoor zich ergeren, omdat in de kerk alle soort van mensen zijn, goeden en kwaden, die tevoren bereid zijn tot heerlijkheid en tot verderf; gelijk in een groot huis allerlei vaten zijn, zilveren, houten en aarden, sommigen ter ere en sommigen ter

onere. En dat daarom een ieder wel moet toezien, dat hij vast blijve en bij de waarheid, en bij de Godzaligheid, omdat degenen, die van God gekend zijn, ook zeker afstaan van ongerechtigheid. Die God verkiest tot zaligheid, verkiest Hij ook tot heiligheid. Het heiligen is een blijk, dat God hen uitverkoren heeft; deze zullen ook bij de waarheid en Godzaligheid blijven; *want de genadegiften en de roeping Gods zijn onberouwelijk*, Rom. 11:29.

Bewijs 2. **Verkiezing en zaligheid zijn verknocht.**

De Schrift knoopt de verkiezing en de zaligheid door een onverbreekelijke band aan elkaar. Noch de onveranderlijke God, noch de listige, noch de boze wereld, noch haar krachtige verdorvenheid zullen deze band breken; die God uitverkoren heeft tot de zaligheid, die zullen dezelve ook zeker verkrijgen. Zie dit Rom. 8:29, 30, Die God tevoren gekend heeft, die heeft Hij ook tevoren verordineerd, geroepen, gerechtvaardigd en verheerlijkt. Hij spreekt van de verheerlijking in de verleden tijd, wegens haar zekerheid, alsof het alreeds geschied was. Zie ook Rom. 11:7, De uitverkorenen hebben het verkregen en de anderen zijn verhard geworden. Gr. Verkiezing heeft verkregen. Waardoor alle opzicht op hoedanigheden wordt weggenomen, en het werk Gods alleen in gedachten blijft; uit die verkiezing, zegt de apostel, komt ook het verkrijgen voort: God die het ene doet, geeft ook het andere.

Bewijs 3. **Is onmogelijk dat veranderen zou.**

De vastigheid van de verkorenen, wegens het onveranderlijke besluit Gods, bevestigt de Heere Jezus. Matth. 24:24. *Er zullen valse Christussen, en valse profeten opstaan en zullen grote tekenen en wonderheden doen, also dat zij* (indien het mogelijk ware) *ook de uitverkorenen zouden verleiden.* ' t Is dan onmogelijk, dat de uitverkorenen verleid worden. Het woord *uitverkorenen* betekent zulken, die God van eeuwigheid voor de zijnen heeft uitgekipt, en voor Hem tot zijn eigendom gesteld. Op deze zouden de valse profeten ook aanvallen en hun uiterste best doen om deze ook te verleiden; doch het zou hun niet gelukken, het was niet mogelijk indien het mogelijk ware, dat is niet te zeggen, zo zij het hoewel bezwaarlijk en met grote moeite konden doen; want daar staat niet: indien het hun mogelijk ware, zodat mogelijk niet ziet op de valse profeten en hun werk; maar het ziet op de vastigheid van de staat van de uitverkorenen, wegens het besluit Gods; zij konden niet verleid worden, omdat zij uitverkorenen waren, daarom zou der valse profeten werk op hen vruchteloos zijn.

Tegenwerping 1.

XXX. De gelovigen worden gedurig vermaand tot vreze en arbeidzaamheid, om hun roeping en verkiezing vast te maken. 1 Kor. 10:12, *Zo dan die meent te staan, ziet toe, dat hij niet valle.* Dat is, afvallen van God, gelijk veel Israëlieten deden. Filip. 2:12, *Werkt uws zelfs zaligheid met vreze en beven.* Hebr. 4:1, *Laat ons dan vrezen, dat niet te enige tijd de belofte van in zijn ruste in te gaan, nagelaten zijnde, iemand van u schijne achtergebleven te zijn.* 2 Petrus 1:10, *Benaarstig u te meer, om uw roeping en verkiezing vast te maken.* 2 Petrus 3:17, *Wacht u, dat gij niet door de verleiding van de gruwelijke mensen mede afgerukt wordt, en uitvalt uit uw standvastigheid.*

Antwoord.

(a) Deze plaatsen spreken niet van de schrik voor de verdoemenis, maar van de zorgvuldige wachthouding over ons doen.

- (b) De vermaningen zijn middelen, om de gelovigen in de rechte weg tot de verordeneerde zaligheid te leiden, omdat de verkiezing is tot glorie en tot gratie, en tot het einde en tot de middelen, tot dat einde leidende.
- (c) De roeping en de verkiezing wordt van ons vastgemaakt, aan onze zijde, dat is, verzekerd te zijn, dat wij de hemelse roeping deelachtig zijn, en daaruit, dat wij van God uitverkoren zijn; maar zij wordt van ons, aan de kant van God niet vastgemaakt, omdat die in Gods onveranderlijke raad van eeuwigheid al vast was.

Tegenwerping 2. De bedreigingen van verloren te gaan geven te kennen, dat de verkiezing niet onveranderlijk is. Zie Lukas 13:3, *Indien gij u niet bekeert, zo zult gij allen eveneens vergaan*. Openb. 12:9, *God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens, en uit de heilige stad*.

Antwoord.

- (a) De bedreigingen zijn gelijk de vermaningen, middelen tot opwekking, om zonden te schuwen, en Godzaligheid te oefenen. Die niet bekeerd wordt, gaat zeker verloren, daarom geldt die bedreiging voor alle onbekeerden; indien iemand bekeerd is, en hij is er niet verzekerd van, die raakt de bedreiging naar zijn achting van zijn staat. Indien iemand bekeerd is, en hij is er bewust van, die heeft verdere voortgang te maken, en zo hij traag wordt en verachtert, zo heeft hij zich te verwakkeren, door vreze van kastijding naar lichaam of naar ziel. En alle gelovigen hebben zich zorgvuldig te wachten voor dat alles, waarom de toorn van God over de kinderen der ongehoorzaamheid komt, en al de bedreigingen zo te horen, dat ze vluchten van de zonden, over welke de bedreiging geschiedt.
- (b) Zijn deel afdoen uit het boek des levens is zoveel, als hij zal niet zalig worden, hij heeft geen deel aan het leven, noch aan allen, die in het boek des levens geschreven zijn; maar 't is niet te zeggen, dat zij eerst deel hadden aan de zaligheid en in het boek des levens geschreven waren; want dan moest zeker zijn, dat alle mensen deel hadden aan het eeuwige leven, en dat iemand, die van jongs op zeer goddeloos levende tot op die tijd toe, dat hij zijn handen aan het Woord van God sloeg, en enige zaken daar uitschrapte, deel had aan het leven, en dat zijn Naam in het boek des levens geschreven stond, en dat hij er toen eerst uitgeschrapt werd, 't welk zelfs niemand van de tegenwerpers zal zeggen; waaruit zij dan overtuigd moeten zijn, dat deze plaatse niet dient om de veranderlijkheid van de verkiezing staande te houden.

Tegenwerping 3.

Die van God aan Christus gegeven zijn, kunnen nog verloren gaan; dus is het besluit van de verkiezing niet onveranderlijk. Zie het eerste. Joh. 17:12, *Die Gij Mij gegeven hebt, heb Ik bewaard, en niemand uit hen is verloren gegaan, dan de zoon van de verderfenis, namelijk Judas*. En Paulus getuigt, dat zijn staat onzeker was, omdat hij verwerpelijik zou kunnen worden, 1 Kor. 9:27, *Opdat ik niet enigszins, daar ik anderen gepredikt heb, zelf verwerpelijik worde*.

Antwoord.

Joh. 17:12. Hier is geen samenvoeging van Judas met de anderen, die van God aan Christus gegeven zijn, en bewaard worden; maar een tegenstelling. Judas wordt niet gezegd aan Christus gegeven te zijn, maar daar wordt alleen gezegd, daar anderen niet verloren gingen, Judas al verloren ging. Zodat dan zo veel is als maar; gelijk het

Grieks *ei mee* dikwijls maar overgezet wordt. Zie Matth. 12:4 Gal. 1:7. Judas was nooit aan Christus gegeven; want hij, ofschoon een verkoren apostel, was een duivel. Joh. 6:70.

Zie de andere tegenwerpingen in de verhandeling van de volständigkeit van de heiligen, 2e Deel, hoofdstuk 57. En de laster, dat een verkorene, hij leeft ook zo goddeloos als hij kan, evenwel zalig zal worden, is beantwoord, par. 6.

XXXI. Vraag. VI: ***Of de gelovigen verzekerd kunnen zijn van hun verkiezing?***

De Rooms en Remonstranten, omdat zij de verkiezing stellen onder een voorwaarde, die van de veranderlijke vrije wil des mensen afhangt, zo weten zij niet, of zij ten einde toe volharden zullen, en daarom kan men dan ook van zijn verkiezing niet zeker zijn. Wij daarentegen zeggen niet, dat alle gelovigen dadelijk verzekerd zijn, ook niet, dat de verzekering altijd in dezelfde trap van gevoeligheid is, ook niet dat een gelovige in de staat van verlatenheid verzekerd is. Maar dat er zodanige kentekenen van God in de Schrift zijn gegeven van de verkiezing, dat een gelovige, die in zich bevindende, door de werking des Heiligen Geestes besluiten kan, dat hij uitverkoren is, en zich in de verzekerdheid van die verblijden kan, dat de gelovigen wel verzekerd zijn van hun verkiezing, en dat zij naar de verzekering moeten trachten.

Dit blijkt ook uit de vruchten van de verkiezing: de roeping, het geloof, de heiligmaking. Van deze kan iemand verzekerd zijn, dat hij van deze deelachtig is, dus kan hij dus opklimmen: die Hij gerechtvaardigd heeft, die heeft Hij geroepen; die Hij geroepen heeft, die heeft Hij verordineerd het beeld van zijn Zoon gelijkvormig te zijn, die heeft Hij tevoren gekend. Dat iemand verzekerd kan zijn van zijn roeping, blijkt uit 1 Kor. 1:26, *Gij ziet uw roeping, broeders!* Hebr. 3:1, *Hierom, heilige broeders! die van de hemelse roeping deelachtig zijt.* Van het geloof, Zie, 2 Tim. 1:12, *Ik weet wie ik geloofd heb.* Dit blijkt ook uit het einde, waartoe de gelovigen de Heilige Geest ontvangen hebben, 1 Kor. 2:12, *Wij hebben ontvangen de Geest die uit God is; opdat wij zouden weten de dingen, die ons van God geschonken zijn.* Verder, de Schrift zegt uitdrukkelijk, dat de gelovigen wel verzekerd zijn. Rom. 8:16, *Dezelfde Geest, getuigt met onze Geest, dat wij kinderen Gods zijn.* Zie van de verzekering in 't brede in het hoofdstuk van de rechtvaardigmaking. Hoofdstuk 34.

Aanvechtingen over de verkiezing.

XXXII. Behalve dat velen zich aan deze Goddelijke waarheid stoten, de ene verwerpt ze, de andere lastert ze, een derde slaat ze in de wind; zo rijzen soms wel aanvechtingen op in de kinderen van God, of men wel verkoren is. Sommigen bevangt schielijk een koude schrik uit de inval: *gij zijt niet geroepen.* Sommigen komen langzamer in deze aanvechting, denkende: *als ik niet uitverkoren ben, zo zal ik toch verloren gaan, en ik vrees, dat ik in 't einde meer dan te waar bevinden zal, dat ik niet een van de uitverkorenen ben.* Soms komt deze aanvechting van de duivel, die deze zonder reden inwerpt, en zet op zet indrukt: *gij zijt niet uitverkoren, God haat u, God heeft u verworpen, gij zult toch niet zalig worden, al uw bidden en arbeiden is vergeefs, laat het vrij staan.* Deze inwerkingen kwellen en kwetsen de ziel, en brengen deze in een nare gestalte, en buiten staat om zo levendig te geloven, zo hartelijk te bidden, zo zoetelijk te rusten en zich te verblijden in God, en zo eenvoudig Hem aan te kleven en te dienen, als zij wel tevoren placht. Soms komen deze aanvechtingen uit des mensen eigen hart voort.

Ik noem dat geen aanvechtingen, als iemand nog geen zekerheid van zijn staat hebbende, bekommerd is, en tracht grond te hebben tot verzekering, waardoor hij opklimmen kan tot de fontein van de verkiezing. 't Is een bestrijding van ons eigen boos en ongelovig hart, als men door een zinnenloze helling, alsof men het zo hebben wilde, of alsof men God door tegenspreken wilde dwingen, dat Hij ons van de verkiezing verzekerde, zich begeeft tot tegenspreken, waaruit dan wel morrende en wrevelige gedachten tegen God opkomen. Ook komen de ontstellende inwerpingen van niet verkoren te zijn wel voort uit een betere gestalte van de ziel dan de vorige. Men ziet de duisterheid van de ziel, het ongeloof, de kracht van de verdorvenheid, de niet verhoring van zijn gebeden. Men is zeer begerig geweest om eens recht, grondig, ontwijfelbaar van zijn staat en alzo van zijn verkiezing verzekerd te zijn, men heeft er veel om gebeden, maar men is daar nooit toe gekomen. Hieruit komen eerst vliegende gedachten voort, of men wel verkoren is, of men niet is een verworping, daarna worden het gezette gedachten, en alle redenen van niet verkoren te zijn worden klaarder en krachtiger, en ontstellen de ziel meer en meer. Men neemt op 't laatst besluit, dat men niet uitverkoren is. Hieruit laat men bijkans alle middelen na: het bidden, lezen, horen arbeiden om Christus aan te nemen; 't gaat niet als tevoren, men wordt telkens gestuit met: gij zijt toch niet uitverkoren, 't is voor niet, 't is alles te vergeefs. Hieruit rijst wanhoop, benauwdheid, geneigdheid om God te beschuldigen, en andere onstuimigheden meer. Een droevige staat!

Raad daartegen.

XXVIII. Wat raad? Wie zal ziele wonden genezen, dan de Heelmeester zelf? Hij werkt door middelen; luistert dan naar mijn raad, en laat ik u eens stillekens opleiden.

Te zien de onprofijtelijkheid

1. Hebben ooit deze woelende gedachten u wel vrede en stilte gegeven? Zijt gij er nu wel beter aan dan tevoren? Zijt gij nu wel wijzer en verstandiger? Zijt gij nu heiliger? Hebt u nu meer vrede? Zo nee; maar zijt gij nu erger en benauwder dan tevoren? Waarom wilt gij u zelf dan kwellen? Werpt ze dan allen tegelijk weg. Maar, zult u zeggen, ik kan ze niet weg krijgen, zij hebben mij in de macht. Ziet u dan nu niet, dat gij u daar in 't eerste te roekeloos hebt ingelaten, en die aanvechtingen te veel hebt toegegeven? Zo is 't dan tijd om op te houden, en te strijden tegen al die malingen en gedachten op deze zaak en daartoe zich telkens met andere gedachten en ander werk af te trekken en af te leiden, opdat men van die aanvechtingen vervreemdt.

en de dwaasheid.

2. Zie hierbij wat een dwaasheid het is; want u maalt over zaken, die God in Zijn Eigen raad heeft verborgen gehouden, en aan de mens niet geopenbaard; want ofschoon gij nu de minste blijk niet had, dat u verkoren bent, zo kunt gij daaruit niet besluiten dat u niet verkoren zijt: want u hebt geen grond om te weten dat u nooit bekeerd zult worden.

Zegt u, ik gevoel aan mijn hart, dat ik niet verkoren, maar verworpen ben, en dat ik nooit zal bekeerd worden.

Ik antwoord, dat het onwaarheid, ja, dat het enkel inbeelding is; want geen mens kan weten, dat hij een verworping is. God heeft dat in zijn Woord niet bekendgemaakt,

en de Heere heeft zulke gemeenzame omgang met de goddelozen niet, dat Hij het hun buitengewoon zou bekendmaken.

Zegt u, nochtans hebben het sommigen wel geweten, dat ze verworpen waren, gelijk Spira en anderen. Ik antwoord, zij wisten het niet, het waren maar enkele inbeeldingen. Ik wil niet zeggen, dat hun inbeeldingen wel niet waar konden wezen, en dat ze geen verkorenen waren, dat mocht wel; maar ik zeg, dat zij dit niet wisten, noch uit de Bijbel, noch uit onmiddellijke openbaringen; maar dat zij het zich alleen inbeelden; want 't is wel gebeurd, dat sommigen, die het zich zo vast als anderen inbeelden, dat ze verworpen waren, daarna bekeerd werden, of tevoren bekeerd zijnde, veel verzekeringen van hun verkiezing verkregen. Gij zult verder zeggen: immers weten dezulken wel, dat ze verworpen zijn, die de zonde in de Heilige Geest gedaan hebben. Ik antwoord, die de zonde in de Heilige Geest gedaan hebben, die zijn verworpen, dat is waar; maar deze komen niet tot inkeer, nadat ze die zonden bedreven hebben maar volharden in hun boosheid en gaan ongevoelig in hun woeden voort. Omdat gij het dan noch weet, noch weten kunt, en het zeker maar inbeeldingen zijn, waarom wilt gij dan zo dwaas zijn, en kwellen u zelf met ongegronde inbeeldingen?

Zegt u, ik weet, dat ik onbekeerd ben, en eens ben verlicht geweest, en dat ik onder zovele middelen maar verhard ben geworden, mag ik dan daaruit mijn verwerping niet besluiten?

Ik antwoord: laat het alsoo zijn, dat u tegenwoordig niet bekeerd zijt, dat u de vorige verlichtingen overtuiging hebt tegengestaan, en tegen het Woord verhard zijt geworden; nog kunt gij uw verwerping daaruit niet besluiten; want gij kunt nog bekeerd worden. En ook misschien kent gij uw eigen staat niet, noch de genade die de Heere in u gelegd heeft. 't Is een andere genade leven te hebben ontvangen en een nieuwe genade, te weten die dingen, die ons van God geschonken zijn; zodat, hoe gij u ook aanmerkt, gij niet weten kunt, dat gij verworpen zijt. Laat dan die dwaasheid varen, verwerpt ze als dwaasheid.

Zich te houden aan de geopenbaarde wil.

3. Houdt u aan de geopenbaarde wil Gods. God biedt door het Evangelie Zijn Zoon Jezus Christus aan. Hij nodigt allen, die maar willen, dat ze zullen komen. Hij belooft dat allen, die in de Zoon geloven, het eeuwige leven zullen hebben; Hij belooft dat Hij niemand, die tot Hem komt, zal uitwerpen. God zal niemand verdoemen, dan om zijn zonden. God verhindert niemand zich te bekeren en in Christus te geloven, en zalig te worden. God is geen oorzaak van iemands verdoemenis. 't Is des mensen eigen schuld, en zijn eigen vrije wil, dat hij goddeloos leeft, en dan is het rechtvaardig, dat God hem straft en om de zonden verdoemt. Houdt u aan het Woord, en verlaat die hoge verbeeldingen. Zoekt Christus, geloof in Hem, bidt en strijdt tegen de zonde en geloof, dat gij zalig zult worden als gij zo doet volgens Gods Woord, dit is de vaste en veilige weg.

Maar u zult zeggen: *geloof en bekering is een werk van God, Hij geeft het alleen aan zijn uitverkorenen en als ik een verwerping ben, zo zal Hij het mij niet geven.*

Ik antwoord:

1. Dat staat evenwel vast, dat het uw schuld is, dat gij niet gelooft en u niet bekeert, en als u 't niet doet, beschuldigt dan u zelf en niet God, die aan niemand gehouden is om het hem te geven; en als Hij het al doet aan enigen, zo behoeft Hij het daarom aan de anderen niet te doen.

2. Heeft God het u niet gegeven tot op deze dag, gij weet nochtans niet, of Hij het niet na deze zal doen. Wees dan niet morrig noch wrevelig tegen de Heere, en tegen zijn heilig besluit. Wordt klein, begint wederom van anderen op, en houdt u aan het Woord; zo zult gij onder des Heeren zegen de aanvechtingen te boven komen, en bestendiger en levendiger voortgaan in de weg der zaligheid. Dit is genoeg van de aanvechting.

Proeven van de verkiezing.

XXXIV. Al kan men niet verzekerd zijn van zijn verwerping, zo kan men wel verzekerd zijn van zijn verkiezing, gelijk als wij boven getoond hebben. Zo is het dan de plicht van ieder Christen, te trachten naar de verzekering volgens de vermaning van de apostel, 2 Petrus 1:10. Omdat die verzekering de fontein is van veel blijdschap in God, en veel groei in heiligmaking. Men komt tot deze verzekering, niet door ten hemel op te klimmen, en van voren in het boek des levens in te zien, of men Zijn Naam daar vindt, Rom. 10:6, 7. Men komt ook niet tot ware verzekering door inbeeldingen, dat men verkoren is, zodat men door de gedurigheid van de inbeelding zichzelf ten enenmaal daarvan verzekerd houdt, en zou menen te zondigen, als men daaraan zou twijfelen, daar men nochtans de minste grond van verzekering niet heeft; maar men komt tot de verzekering door het Woord, daar vindt men klare beschrijving van dezulken, die uitverkoren zijn. Als iemand dan die hoedanigheden in zichzelf bevindt, zo kan hij daaruit besluiten dat hij uitverkoren is.

De roeping.

1. Het eerste kenteken is de roeping. God roept niemand inwendig, krachtadig, dan die Hij uitverkoren heeft. Dit is een vaste waarheid. Rom. 8:30. *Die Hij tevoren verordineerd heeft, deze heeft Hij ook geroepen.* Jer. 31:3. *Ja, Ik heb u liefgehad met een eeuwige liefde, daarom heb Ik u getrokken met goedertierenheid.*

Indien u dan u brengt voor des Heeren alwetendheid, in waarheid u zelf beschouwt, en gewaar wordt verlichting des verstands, om de geestelijke goederen van het verbond in hun geestelijke natuur te kennen. Indien gij in u bevindt liefde en verlangen naar geestelijke gestalten van de ziel, als liefde en vreze Gods, gewilligheid en gehoorzaamheid, vrijheid van de ziel, blijdschap in de Heere. Indien u in u bevindt een telkens voorkomende en optrekkende kracht om aan God te denken, te bidden, zich te herstellen na de afdwalingen, om God behaaglijk te wandelen. Indien u in u verneemt, dat de nabijheid bij de Heere uw leven is, en het afzijn u een smart. Zo deze dingen in iemand zijn, die kan zich verzekerd houden van zijn roeping en trekking. En omdat dat voorkomt uit de verkiezing, zo kan men besluiten: *ik ben van Gode met de hemelse, inwendige, krachtadige roeping getrokken tot Hem en zijn gemeenschap, zo ben ik dan ook uitverkoren.* Gelukkig is hij, die hier in waarheid handelt, niet ontkent, dat hij ontvangen heeft, en ook niet roemt over zaken, die hij niet heeft.

Het geloof.

2. Het geloof is een zeker kenteken van de verkiezing. Dit leert het Woord van God, Hand. 13:48. *Er geloofden zo velen, als er geordineerd waren tot het eeuwige leven.* Titus 1:1. *Het geloof van de uitverkorenen.*

Indien u dan verzekerd zijt, dat u een welbehagen hebt in de raad Gods, door Jezus Christus de Heere, de Borg om zondaren met Hem te verzoenen en zalig te maken; dat

u uit smart en droefheid over het zondig hart en daden, uit vreze voor Gods toorn, uit liefde tot de gemeenschap met God en een geestelijk leven, uit gevoel van uw onmacht om die zaak te bekomen, u wendt naar die Borg, die Zichzelf aanbiedt, op Hem ziet, naar Hem verlangt, in onderhandeling met Hem komt, Zijn aanbieding aanneemt, u zelf aan Hem overgeeft, het gewicht uwer zaligheid op Hem zet, en u op Hem verlaat, 't zij sterker of zwakker, klaarder of met meerdere duisterheid, met meer of min strijd, geduriger of met meer tussenpozen; indien deze dingen in u zijn, zo hebt gij het ware geloof. Wees dan verzekerd van het geloof, zo kunt u daaruit besluiten uw eeuwige verkiezing.

De heiligmaking.

3. De heiligmaking is een zeker kenteken van de verkiezing. Eféze 1:4. *Gelijk Hij ons uitverkoren heeft ... opdat wij zouden heilig en onberispelijk zijn voor Hem in de liefde.* Indien u dan in u bevindt een haat, een weerzin, een droefheid in verborgen zonden van het hart, zowel als de daden, een inwendige lust en liefde tot een Godzalige gestalte van het hart, en betrachtning van alle deugden in vreze, liefde en gehoorzaamheid Gods als Zijn wil; indien gij in u gewaar wordt de strijd tussen vlees en geest, zodat de zonde niet heerst, en alles naar haar boze wil niet te werk stelt; maar dat ze een inwendige tegenstand vindt in de wil, gestuit wordt door vreze Gods, en menigmaal verdreven wordt; indien gij in u bevindt bidden, worstelen om de vrede van het geweten, om nabijheid bij de Heere; indien gij let op uw hart, gedachten, woorden en daden in eenzaamheid en bij mensen, om die te besturen naar de wil Gods; indien, zeg ik, deze dingen in u zijn, zo hebt gij geestelijk leven, en beginsel van heiligmaking. Dit nu is uit uw natuur niet voortgekomen, 't is een genadegift Gods, deze nu vloeit uit de verkiezing. Zo kunt u dan uit die staat uw verkiezing besluiten.

Hoe het besluit op te maken.

XXXV. Het besluit zo gemaakt hebbende, zo blijft daar wat bij staan, en overlegt dat deze verkiezing de eerste fontein is, waaruit uw leven, Godzaligheid en zaligheid vloeit. Gij waart nu niet, gij zou nu niet in de wereld gekomen zijn, zo 't niet uit dit besluit voortgekomen was. En nu gij er zijt, wat zijt gij zondig en ellendig in uzelf? Wat is dat een goedheid Gods over u, dat daar Hij anderen bij miljoenen liggen laat, en hen om hun zonden verdoemt, dat Hij u van eeuwigheid uitverkoren heeft tot zijn kind, en tot een voorwerp van Zijn onbegrijpelijke genade en zaligheid! Waarom wordt u het Evangelie verkondigd? Waarom wordt gij geroepen, getrokken en levend gemaakt? Waarom kent u Jezus, en neemt Hem aan? Vanwaar komt u dit, dat gij uw enig vermaak hebt in de gemeenschap met God en lust hebt Zijn Naam te vrezen? 't Vloeit immers alles en alleen uit dit eeuwig voornemen om u zalig te maken.

Verliest u zelf hierover in een heilige verwondering, en zegt met Hagar: *Heb ik ook hier gezien naar die, die mij aanziet?* Gen. 16:13. En met de Psalmist: *Wat is de mens, dat Gij zijner gedenkt?* Psalm 8:5. En zo er enige bewegingen om blij te zijn in u is, zo verblijdt u hierover, dat uw Naam geschreven is in het boek des levens des Lams. En in deze beschouwing u enige tijd hebbende bezig gehouden, zo daalt neer tot elke genade, die gij ontvangt, als daaruit voortvloeiende, ja gaat verder tot de eeuwige zaligheid, en hecht die aan de eeuwige verkiezing, gelijk Paulus doet, Rom. 8:29, 30. En zie zo op de onveranderlijkheid van dat besluit, en hoe zeker, vast en onveranderlijk uw staat en zaligheid is; zijt daar dan stil in, en zegt met vertrouwen:

Gij zult mij leiden door uw raad; en daarna zult Gij mij in heerlijkheid opnemen, Psalm 73:24.

Is de fontein van troost tegen droevig kruis.

XXXVI. Hier is de fontein van troost tegen alle droevige wederwaardigheden, die de Heere u in dit leven toezendt. Want die allen zijn door de bepaalde raad en voorkennis Gods, Hand. 2:23. *Hij zal volbrengen, dat over mij bescheiden is*, Job 23:14. Alle die wederwaardigheden komen voort uit liefde, ten beste van u. *Wij weten, dat degenen, die God liefhebben, alle dingen meewerken ten goede, namelijk degenen, die naar zijn voornemen geroepen zijn*, Rom. 8:28. Die u van eeuwigheid heeft liefgehad, u gesteld heeft tot zijn kind en erfgenaam, om al zijn goedheid aan u te bewijzen, zou die u iets schadelijks laten toekomen? Neen, verre van daar. Hij kastijdt die Hij lief heeft, Openb. 3:19. Neemt dan uw kruis met genoeg op, draagt het lijdzaam en wees getroost over het goede einde, al ziet u't nog niet.

Tegen zonden.

Hier is troost tegen zonden. Die drukken een kind Gods, die benemen hem menigmaal al zijn lust en leven; wat nare gedachten brengen ze in een uitverkorene niet wel voort? Maar merkt: Hij, die u uit een vrije goedheid en liefde heeft uitverkoren, zonder door uw goede werken of geloof bewogen te worden, om zo'n besluit te nemen, en in die goedheid en liefde nooit verandert, die u daartoe onder de zonde besloten heeft, opdat Hij u barmhartig zou zijn, Rom. 11:33 die zeker verheerlijkt degene, die Hij uitverkoren heeft tot zaligheid, die zal immers u om uw overgeblevene zonden, waarover gij treurt, niet verwerpen. Daarom, staat in 't geloof, bezwijkt niet voor de menigte van de overgebleven vijanden, zie op dit eeuwig besluit, en op de volmaakte voldoening van de Heere Jezus Christus, op dat verbond van de genade, rust daarin, en laat uw zonden u wel droevig, maar niet moedeloos maken.

Is een steun in het gebed.

XXXVII. De verzekering van zijn verkiezing geeft ook veel vrijmoedigheid, en grote steun in 't gebed. Als men, tot God naderende, zeggen kan: *Mijn Vader! Gij hebt immers mij bij Naam gekend, ik heb immers genade gevonden in Uw ogen, Gij hebt mij immers van eeuwigheid gekend voor de Uwe, mij uitverkoren tot Uw kind, tot een voorwerp van Uw liefde, om wonderbaar en verheerlijkt te worden in Uw genade, barmhartigheid en trouw, zich openbarende in de weg, daar Gij mij op geleid hebt, en nog leiden zult. Nu dan, Vader! zie, die wederwaardigheden vrees ik, die ellenden drukken mij, die zonde kwelt mij, tot die en die zaak heb ik lust, dat heb ik nu nodig naar het lichaam, daarnaar verlang ik nu naar de ziel; het gelieve dan U op Uw uitverkorene, op Uw gunstgenoot neer te zien, mij te verhoren, en mij mijn begeerte te geven.*

Wat geeft dat vrijmoedigheid, gemeenzaamheid, geloof van verhoring en stille onderwerping!

Een middel tot heiligheid.

XXXVIII. De verzekering van de verkiezing is een groot middel tot heiligmaking. Laat een natuurlijk mens dit niet vatten, zich hieraan stoten, en zich inbeelden, dat men op zulke gronden zorgeloos zouden worden; de Schrift leert het wel anders,

namelijk *dat een ieder, die deze hoop op Hem heeft, die reinigt zichzelf, gelijk Hij rein is*, 1 Joh. 3:3. Dit ondervinden de Godzaligen dagelijks; hoe meer ze verzekerd worden in de liefde Gods tot hen, hoe meer zij verwakkerd worden in de liefde tot God. *Wij hebben Hem lief, omdat Hij ons eerst liefgehad heeft*, 1 Joh. 4:19. En omdat hij weet, dat de heiligmaking niet is de oorzaak van zijn verkiezing en zaligheid, maar een vrucht van de verkiezing, en een beginsel van de zaligheid, zo werkt hij zuiver uit liefde, en God liefhebbende, zo ontsteekt het in hem genegenheid tot een gelijkvormigheid met Zijn wil, en tot doen en laten, waarin zijn Heere behagen zou kunnen hebben.

En tot verheerlijking van God.

XXXIX. Ten laatste, een Godzalige ziende, dat het begin, midden, einde, en alles, zonder zijn toedoen, of zonder aan zijn kant enige beweegreden te geven, alleen uit God, volgens de eeuwige verkiezing voortkomt, zo zal dit de ziel wederom levend maken, om het alles wederom tot God te brengen, en Hem de eer en heerlijkheid van alles te geven, en daarvoor van harte dankende, gelijk de apostel voor anderen te deze opzichte deed. 2 Thess. 2:13. *Maar wij zijn schuldig altijd God te danken voor u, broeders! die van de Heere bemind zijt, dat u God van de beginne verkoren heeft tot zaligheid, in heiligmaking des Geestes, en geloof der waarheid.*

Hier zal zich voor de aandachtige ziel opdoen Gods vrijheid, goedheid, barmhartigheid, wijsheid, macht, onveranderlijkheid. Zij zal daarin wel diep ingeleid worden, om die volmaaktheden Gods in haar heerlijkheid van nabij te aanschouwen. Zij zal zich daarin wel verliezen, en in verwondering zoetelijk inzinken, en weer opkomende aanbidden, rusten en blij zijn, dat Gods heerlijkheid zo ver boven haar bevassing is, en uitroepen: *Uit Hem, en door Hem, en tot Hem zijn alle dingen, Hem zij de heerlijkheid in van de eeuwigheid! Amen.*